

DIALECTICA

IOANNIS CAESARII
VIRI VNDECVNQVE
DOCTISSIMI,

Nunc recens HERMANNI RAIANI Vuelsdalij
fructuosis SCHOLIIS illustrata,
& in multis locis emendata.

*Accessit huic IOANNI MVRMELII Isagoge
in decem Aristotelis Prædicamenta.*

B.U.P.

VENETIIS,

Apud Nicolaum Beuilacquam Tridentinum.

M D L X I I I .

PRIMARIIS, OPTIME QVE

SPEI ADOLESCENTIBVS, IVLIO

& Syluestro Flaccis, fratribus.

Hermanus Raijanus Vucsdalius

S. P. D.

ANIMADVERTO *Multa uere & grauitate* a M. Tullio grauissimo studiorum humanitatis censore scripta esse, sed illud multo uerissime & grauissime ab eodem memoriae proditum esse, meum semper iudicium fuit; Dialecticam & Rhetoricam ministras, comitesq; omnis esse sapientiae. Hæ enim sunt artes, quibus sublimiores disciplinas, omniumq; rerum magnarum cognitionem, methodica docendi ratione & ornate explanamus. Quibus a puero, qui recte instituti fuerunt, gradum ad grauiores disciplinas, tuto facileq; facere possunt, nec eas illotis (ut aiunt) manibus tractabunt. Habent enim ea adiumenta quibus perfacile, (ingenii acuminis accedente) sensa scriptorum, quantumuis abdita & abstrusa assequi possunt, & ea diserte copioseq; eloqui. Quæ duo non omnibus a principe rerum Deo indulta concessaq; sunt. Nam fieri potest, ut recte quis sentiat, & tamen id quod sentit, polite eloqui non possit. Contra uero, permulti accuratam & diligentem latine loquendi elegantiam habent, sed in rerum obscurarum sensum implicatum, ac inuolutum penetrare nequeunt. At magnæ profecto dotis est, scripta aliorum dextre intel-

ligere, maioris explicare posse, maxima uero optime de
ijs sentire, id quod nemini contingere posse ausim con-
stanter asseuerare, nisi ei qui maiori quadam ui mentis
præditus, artis dicendi, differendi præcepta, per omnes
numeros calluerit. Quæ ab Aristotele & Cicerone in-
genio, eloquentia, doctrina dissimilibus tradita, ad po-
steros magno studiosorum emolumento peruenerunt.
Hi sunt maiorum gentium scriptores, quorum fontibus
minuti, tanquam minorum gentium, hortulos suos irri-
gauerunt. Cicero facilis, copiosus, sitientis lectoris ani-
mum non modo non explens, sed sitibundum a se dimit-
tens. At Arist. perplexus, concisus, oscitantem lecto-
rem fallens, præteriensq;. Itaque nemo non mediocriter
literis tinctus, Ciceronem ob incredibilem lectionis uo-
luptatem, & dictionis facilitatem minimo assequitur ne-
gotio, Verum Arist. ob implicatam, sinuosamq; ora-
tionem, Delio quodam natatore egere uidetur, qui non
in superficie natet, sed in profundum se immergat, & il-
las densas difficultatum tenebras discutiat. Quæ Tre-
batium Iurisconsultum (etst studio ardentem) multosq;
alios a lectione Aristotelis reiecerunt. Nec id profe-
cto mirum. Magni enim autores, quorum nomen est in
illustri, pronunciare non dubitauerunt, dementiae simi-
le esse, si quis legendis libris Aristotelis, ipsius se speret
consequiturum sententiam. Quinetiam ipse Aristot.
(ne longe abeamus) epistola ad Alexandrum scri-
pta, obscuritatem suam testatus est. Quam ita illu-
strare, ut τὴν ἀλήθειαν παρὰ τῶν ὀμμάτων ποιῆν uidea-
mur, per arduum esse uidetur. Vereq; a Plinio dictum est,
obscuris lucem dare difficile esse. Cæterum illud mihi
semper

*semper mirum est uisum, cur Arist. mirandum in modum
 obscuritatem adamarit, cum in Rhetoricis præcipiat
 ἡ ἄριστη τῶν λόγων ἀρετὴ τὸ σαφές. Hoc est, prima oratio
 nis uirtus, perspicuitas est. Ad illud respondere quis po-
 terit, illud Platonis uerissimum esse, Difficilia quæ pul-
 chra, omnemq; artem, doctorē, lumenq; desiderare. Arist.
 autem (si Simplicio credimus) consulto obscuritati po-
 tius, quàm perspicuitati studere uoluit, ut uulgus, quod
 autore Platone est ἀκαρπίστον, ἀποσιδῶτον, βλάσκαρον, à
 suis libris, in quibus arcana posteris tradiderat, procul
 arcet. Uulgus enim, ut omnia quæ primoribus attigit la-
 bris, inuulgare solet, ita multa parum recte intellecta im-
 mundo contactu: tanquam Harpyæ Vergilianæ, conspur-
 care, & contaminare consuevit. Hæc immodica Aristoteli
 in omnibus, & præcipue in Organo obscuri as, ar-
 gumentum mihi suppeditauit, ut has breues notas in Io-
 annem Cæsarium conscriberē. Nam cum neminem ex tā
 ampla philosophorum familia hac tempestate uiderem,
 qui iustos in Dialectica Aristoteli. (quod tamen eruditi uiri
 scriptis polliciti fuerant) conscripsisset commentarios,
 existimaui me haud mediocri opere pretium facturum,
 si eum explicarem autorem, qui non tantum proxime ad
 uerba Aristotelis accessit, sed ea ἡντιῶς καὶ φανερώς, ex-
 pressit. Quo fit, ut nostræ hæ quantulæcunq; notæ, non
 tam Cæsario, quam ipsi Aristoteli lucem aliquam inter-
 pretationis sint allaturæ. Quicquid enim in tenebrosiss-
 simis multorum commentarijs, et quæstionum plaustris,
 in Organum Aristotelis scriptis, continetur id compen-
 dio, & dilucide a nobis expeditur. Quemadmodum Pla-
 to Antimacho claro Poetæ, omnium auditorum instar*

erat: ita hæc nostra scholiola, multorum commentario-
 rum, quæ grandi comparantur pecunia, uice fore spero.
 Ad hæc Cæsarius emendato, & puro usus est stylo, qui
 barbaris, & insulsis scriptoribus longe est præferendus.
 Summopere enim cauendum est, ne rudes, & inpoliti
 puerorum animi foeda imbuantur barbarie, quæ semel
 hausta, robustam etiam prosequitur ætatem. Quare ille
 Σεμνὸς καὶ ἐπιφανεματικῶς monet, ὅτι μικρὸν ἔν διαφέ-
 ρει τὸ ἔτος ἢ ἔτος εὐθύς ἐκ νέων ἐθιζέσθαι, ἀλλὰ τὰ μπό-
 λυ, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ πᾶν. Hoc est, Non igitur parum,
 sed plurimum, quin potius totum refert, utrum sic, an se-
 cus, a puero assuescamus. Deniq; Cæsarius post Aristo-
 telem μετοδικῶς huius artis præcepta plenissime tradi-
 dit: quæ res mirifice discipulorum memoriam iuuat. Nec
 sum nescius, multos eximie eruditionis uiros, post Ari-
 stotelem plene docteq; in hanc artem scripsisse: quæ res
 me etiam, ut hoc labore supersederem, inducere poterat.
 Nec enim euadam, scio, communem scribendi sortem, ma-
 le audiendi: sed quisq; suo ingenio, & studio delectatus,
 contempsit alium, & nouam docendi rationem excogi-
 tauit. Alij ornatui, & orationis amœnitati plus æquo in-
 dulgentes, uerba inculcant, rem negligunt: alij politioris
 orationis securi, rem sectantur, ornatum spernunt. Vnde
 fit, ut neutri Lectori faciant satis. At uero perpauci in
 hac præsertim arte extiterunt, qui rerum magnitudinē
 iusta metirentur eloquentia. In quo genere etsi Cæsa-
 rius principem locum non tenet, ultimum tamen eum nō
 tenere, doctorum calculo iandudum comprobatum est.
 Nec tamen hæc eo dico, ut aut hunc omnibus præferam,
 aut cæteros de manibus excutiam: Quod sentio, inge-
 nue

nue dico, ut iuuentuti compendiarium et facilem (qua in
 cipientibus opus est) promouendi in litteris, tanquam di
 gitos in fontem intendens, rationem et uiam demonstrē,
 liberum interim cuique suum relinquens iudicium. Hæc
 autem expeditam in studijs prouebendis rationem, cum
 omnibus bene natis adolescentibus, plane cognitam esse
 cupio, tum uobis fratribus in primis, partim propter u-
 triusque amabiles & probatos mores, peracre ingenium,
 flagrans studium, memoriam singularem, quæ omnia tan
 ta in puerili uestra ætate sunt, ut uirilem ætatem supera
 re uideantur: partim propter patris uestri amorem in
 me singularem, quo cum simulatq; amicitia fores mihi
 apertæ fuerunt, uosque in meam disciplinam dedit, suæ li
 beralitatis effusissimæ mihi fontes aperire nõ dubitauit.
 Est enim et uir probus, & literas literatosq; unice amat,
 cui nihil est prius, quàm uos probatissimos & doctissi
 mos esse, omniq; in eo chari stat cura parentis. Huius
 probitatem, diligentiam, industriam, ut imitemini, uos est
 atque etiam hortor. οἱ γὰρ βίος τῶν γονέων κάτοπρον τοῖς
 παῖσιν, ἐστίν, καὶ ὡς περ φήσιν ὁ νομοθέτης, χρὴ κληρονομεῖν,
 ὡς περ τῶν ἔκτος τῆ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἀγαθῶν ὄν
 τω τῆς ἀρετῆς καλοκαγαθίας ἀμφοτέρων. Hoc est, iu
 ta parentum liberis est speculum: & (ut aiunt Legula
 tores) quemadmodum oportet liberos hæredes esse fortu
 narum parentum, ita etiam uirtutis et probitatis utrius
 que. Ad hæc patriam habetis Italiam, quæ inuentrix, nu
 trix, altrix omnium bonarum & magnarum artium sem
 per extitit. Horum omnium exemplo moniti contende
 re, & eniti toto animo debetis, ut uos aliquando in sum
 mo honoris & iuris ciuilibus fastigio (cui ætas uestra de

stinata est) stare possitis. Nec committendum est, cum omnia uobis tanquam diuina uirgula suppetant, ne amplitudini & maiestati Italici nominis, & Flaccorum imaginibus non respondisse uideamini. Quamobrē pergite, & in id studium, in quo estis, incumbite, ut uobis honori, parentibus utilitati, & Reipub. emolumento aliquando esse possitis. Valete, Lugduni, ex Diuæ Trinitatis Gymnasio ἡς χάρις τῷ κυρίῳ παντοκράτορι μεθ' ὑμῶν.

Ad

AD PVERVM LIBERALIBVS

studijs operam dantem Hendecasyllabi parænetici.

FAC discas *Dialecticē sitor*

Synceræ puer eruditionis:

Quid nugæ tibi proderunt canoræ;

Quid cognoscere Pegasi uolatum,

Hortos Hesperidum, caput Medusæ,

Stymphali uolucres, cruore Nessi

Insectam tunicam, nouas in auras

Tractum Cerberon Herculis catena,

Ni discreueris atre candidis, &

Falsis uera, probata fabulosis?

Fac discas Dialecticē sitor

Synceræ puer eruditionis;

Exacta hæc, ratioq; differendi,

Disciplinaq; disputationum

Definire docet: secare totum,

Argumenta scienter explicare,

Enthymemata curta, syllogismos

Integros ratione congruenti

Informare loco, modo, figura:

Complecti generale singulatim,

Exemplo simili probare dictum.

Fac discas Dialecticē sitor,

Synceræ puer eruditionis,

Hæc ars uera docet, facit scientes,

Omnes in methodos uiam ministrat,

Instrumenta tenens scientiarum.

Illustrans genus omne disciplinæ,
A diuerticulis specuq; recta
Ducens ad speculationis arcem:
Hæc filum tibi Thesei dat, ut ne
Ingressus Labyrinthon impliceris:
Alcidæ quoque porrigit trinodem
Clauam: nec patitur deesse flammæ,
Ne succrescat Hydræ caput recisum.

Fac discas Dialecticem stitor

Synceræ puer eruditionis:

Hac quicumque minus peritus arte
Parui pendet eam piliue fecit,
In mendacia, lapsus & tenebras,
A recta ratione deuiavit;
Vt qui florigeris sudans in hortis,
In re constituit beatitatem
Nobiscum pecoriq; beluisq;
Communi patientiam perosus,
Quem captum domuit tenax uoluptas.

Fac discas Dialecticem stitor

Synceræ puer eruditionis:

Olim floruit hac disertus arte
Inuenta domitor trucis tyranni,
Hac Zeno quoque Cittæus alter
Vitæ concolor actione functus.
Aeternum bene nomen hac peritus
Chrysippus sibi comparauit, aure
Purgata, ingenioq; perspicaci,
Adq; unguem cumulans suos acervos,
Hac & Carneades laboriosus

Purgans elleboro capax cerebrum,
Et fortis schola tota Stoicorum,
Doctus Nicomachi pater, Platoq;
Immortale sibi decus tulerunt.
Hac Peringius eruditione,
Necnon et studijs poeticorum
Librorum, iuuenes sacris Mineruæ
Imbutos, polit, excolitq; : nostram
Qui sortemq; uicistudinemq;
Expertus tibi Paule militauit,
Magna Saxonie docens in urbe;
Hinc ludere tibi: de inde rursus
Paulo militat inclyto labore;
Sic fortuna uices suas rotauit.

Fac discas Dialecticem sititor
Synceræ puer eruditionis :
Sed uitanda tibi libido quedam
Rixandi puerilis , ingeniq;
Ostentatio uana, et aucupatus
Fluxæ gloriolæ : suis Sophistæ
Mæandris rapidum diem terentes
Gryphis, tendiculis, strophisq; ludant :
De lana quoque litigent caprina:
In uanisq; libris recentiorum,
Tanquam Lotophagos apud tenaces,
Sirenium scopulosue consenescant.
Te fili studiosè metientem
Fac tempus iuuet expeditiori
Maturiq; gradu uiam secare,
Quantum de Logicis sat est, acuto

*Commendare animo : dehinc uacare
Morali sophiæ, sacræq; libris
Scripturæ, ut fieri queas beatus.
Et ueræ pietatis admonere
Multos, iustitia ualens & arte,
Sic uotum superi tuum secudent.
Fac discas Dialecticem stitor
Synceræ puer eruditionis.*

Τῷ αὐτῷ εἰς τοὺς αὐτοὺς .

Παιδείας ὀρθῆς κεφαλὴ χαλεπὸς , καὶ μεγάλη
Εἰς πόνον , κακῶς κρηπίδα θεῖναι νέον .
Τρισμάκαρος νεάροις ὑμᾶς ἐν ἔμμεναι οἶω ,
Οἱ μεμαδήκατε δὴ , μῆδεα πυκνὰ λέγειν ,
Καὶ φράσσειν λιπαρῶς ἀνθρώπινα ἀγλαὰ δῶρα ,
Οἷα θεὸς πᾶσιν ἐχᾶμα δῶκε βροτῆς .
Σπείδετε ἐν βραδέως νεανίσκοι ἠπάλας ἀθήνη ,
Υμετέρων σπεδῶν ὄρχαμος ἔστομένη .
Ερμάννη ἐμέθεν μεμνημένοι ἤματα πάντα .
Μνησάμενος καὶ σφὶν ἀμφοτέροιν αἰδῶς .

E I V S D E M H E R M A N N I
Raijani Vuesdalii ad eosdem fratres.
E P I G R A M M A .

Dv m pueri ponunt lingua fundamina prima,
Hinc premit exactor, torquet & inde labor.
At solidum postquam iuvenes nouere laboris
Fructum, fit facilis, qui grauis ante, labor.
Felices Flacci, quibus hæc cognoscere primum,
Inq; animo penitus, sculperere cura fuit.
Hæc morum splendor miris cum dotibus ornat:
Est quibus adiunctus gratus in ore lepos.
Nec mirum: clari Flaccis, oriundus uterque,
Quos prætextatis moribus hi referunt.
Felices nostri memores uos uiuite Flacci:
Flaccorumq; memor, credite, semper ero.

AVTO,

AVTORES qui in hoc opusculo citantur hi sunt.

EX GRÆCIS.

Plato	Porphyrius.
Aristoteles	Herodotus historicus
Theophrastus	Diogenes Laertius
Themistius	Suidas
Cleomedes	Athanasius
Galenus	Ioannes Damascenus
Nicephorus.	Georgius Trapezuntius
Gilbertus Poretanus.	

EX LATINIS.

M. Cicero	Priscianus Grammaticus
Vergilius	Donatus Grammaticus.
Ovidius	Diomedes Grammaticus
Horatius	Martianus Capella
Perſius	Macrobius
Iuuenalis	A. Gellius
Seneca	Iuſtinus Historicus
F. Quintilianus	Anſelmus
C. Plinius Secundus	Alexander Hegius
Victorinus	Rodolphus Agricola
Higinius	Laurentius Valla
Lactantius	Georgius Valla Placentinus
Solinus	Thomas Linacer
Ambroſius	Ludonicus Viues
Hieronymus	Iacobus Faber Stabulenſis.
Auguſtinus	Iudocus Clithouens
Seuerus Sulpitius	Buredanus.
Boetius	

De dialectices origine.

Quemadmodum animus noster tribus potissimū doctibus (ut Plato in Menone docet) ornatus est, intellectu, ratione, & sensu, ita triplex Philosophia his respondet. Quæ in cognitione rerum & naturæ explicatione posita est intellectui respondet. hic enim est quo abstrusas, & abditas rerum causas inuestigamus: huius partis Philosophiæ, Plato in Timæo semina sparfit. Quæ in discretionem rerum expetendarum & fugiendarum posita est, sensui respōdet. Nā hæc præcepta tradit, quibus mores formamus, & indomitos affectus regimus. Quod totum in operationibus humanis quæ in sensus incurrunt, positum est. Hanc partem Philosophiæ Plato in libris de Republica, & aliis locis, delineauit. Quæ quid quique sit cōsequens & repugnans tradit, rationi respondet. Hac enim præcipue utimur, cum unum ex alio colligimus. Quod præcipuum est munus Dialectici.

De dialectices scopo.

Dialectices negotium circa tria maxime uersatur, uoces simplices, enunciationes, ratiocinationes: idque iuxta triplicem intellectus operationem, simplicem, quæ uoces simplices, compositam, quæ enunciationem, & eam quæ quid quaque rem sequitur, spectat. Huius rei sexto capite tertii libri de Anima apud Aristotelem mentio est.

De discrimine Dialecticæ & Logicæ.

Qui *προλογόμενα* artis, alicuius tradunt, numerosas quæstionum series texere consueuerunt. Vnā quæstionem hoc loco breuiter attingam, de qua etiamnum docti inter se disceptant. Tempore Stoicorum Dialectica nomen imperfectæ artis erat. Nā Stoici (ut Cicero initio Topicorum ad Trebatium docet) iudicandi partem, diligenter persecuti sunt, quā Dialecticē uocabant. Inueniendi par

tem, prorsus neglexerunt. Aristoteles deinde, inuenien-
 di partem adiecit, totamq; artem absoluit, quã λογικὴν
 uocauit. Hac enim de re, ipse Aristoteles ultimo cap. se-
 cundi libri Elenchorum gloriose gloriatur. Plato in Eu-
 thii demo paulò scrupulosius hæc seiunxit. Logica inq̄t,
 ars est tradēs regulas, noīum, orationū, argumētationū.
 Dialectica est sagax Philosophātis indagatio, regulis his
 utens. ad rōnes rerū inuestigandas, diuinarū præsertim.
 Et ideo Dialectica apud Platonē Theologią significat.

Quid est Dialectica.

Est ars de qualibet re proposita probabiliter differen-
 di. Dialecticam artē esse ex artis finitione, & communi
 hominum consensu condiscere facile possumus. Ars, ut
 Cleanthes ait, Est potestas, ordinē ac uiam efficiens. At
 Dialectica uisā & ordinem cæterarū disciplinarum tra-
 dendarum demōstrat, est igitur ars. *Probabiliter.*) Id pro-
 priū maxime Dialectici uideēt, ut finitio syllogismi Dia-
 lectici primo capite primi libri Topicorū, mōstrat. Δια-
 λεκτικὸς δὲ συλλογισμὸς ὁ ἐξ ἐνδόξου συλλογιζόμενος,
De qualibet re.) Si Dialecticus de qualibet re differit, uide-
 tur ergo eum omniū rerū peritum esse debere. Dialecti-
 cus, uisā & rōnem de quolibet Themate^m proposito tra-
 ctando, tradit: nec ipse omnium rerum est peritus. Qua
 de re, Aristoteles omnium bonarum artium magister,
 ita pronunciat, libro 1. Priorum, cap. trigesimo primo,
 ἢ μὲν οὐκ ὁδὸς, κατὰ πάντων, ἢ αὐτὴ καὶ περὶ φιλοσοφίαν
 καὶ περὶ τέχνην ὁπιανῆν καὶ μάθημα. Hunc locum ual-
 de illustrat, id quod Fabius Quintilianus ultimo
 capite secundi libri scribit. Orator non
 oēs causas nouit, & debet pos-
 se de omnibus dicere.

In com-

IN COMMENDATIONEM
 artis Dialecticæ, pariterque & de eius
 usu, & utrum Philosophiæ pars
 sit, necne Ioanni Cæsarij.

PRAEFATIO.

INTER liberalia studia, quæ vulgo ita dicta sunt, au-
 tores Seneca, quòd sùnt libero homine digna, non mi-
 nima existimari censerique debet Dialectica, ob id sci-
 licet, quòd ceteris artibus & disciplinis ancilletur quo-
 dammodo ipsa, & suum præstet obsequium, cum in-
 terim nihilominus & ipsa pars philosophiæ & sit, &
 habeatur, quippe quæ proprium perinde ac reliquæ
 bonæ artes finem retineat. Est autem hic inuentio iu-
 diciumq; rationum, quemadmodum id tradit ac docet
 Boetius quoque, haud ignobilis apud Latinos philo-
 sophus, ultimus tamen (si Laurentio Vallæ credi-
 mus) eruditorum. Itaque hæc ars, quatenus quidem
 ipsa suum habet retinetque finem, isque à sola philoso-
 phia consideratur, pars utique philosophiæ ponenda
 est. Quatenus vero finis ille ad alias quoque philoso-
 phiæ partes suam pollicetur exhibetque operam, instru-
 mentum ipsius philosophiæ, & sciendi ratio non ab re
 iudicanda est. Quo etiam nomine tanto magis hæc ars
 amplectenda fuerit studiosæ inuentuti. De qua quidem
 arte, quanquam complures ante me, ut etiam post me
 quidam, tam ex Græcis quàm ex Latinis hominibus,
 non sine laude scripserunt: ex his tamen alii quidem,
 adeo operose atque prolixè, ut discantibus illam, aut
 etiam legentibus fastidium propemodum pariant: alii
 tanta usi breuitate, ut eius rei institutioni neutiquam
 satisfacere probentur, partim ob artis subtilitatem, par-
 tim ob quorundam ingenia non ita prompta atque ca-
 pacia: quidam uero tam confuse, atque (ut ita dixe-
 rim)

Prefatio.

rim) argute, ut quantum quidem ad ipsam institutionem attinet, maiorem in modum profuerit, eam artem non ex illis addiscere conari. Omitto nunc eos, qui de eadem arte scripserunt & ipsi quidem, uerum adeo barbare adeo que inerudite, ne dicam insulse, ut si quis paulo liberalius institutus in eorum libros incideret, uidelicet ut Dialecticam inde discere uellet, aut saltem pro explorato habere posset, qualisnam ars ea sit, is haud dubie non tam autores tales, quam artem ipsam contemneret protinus, reuiceretque. Hoc ipsum cum ego tandem animaduertissem, expertus nimitum iam multo ante ea omnia, cœci mecum cogitare, quo nam pacto huic tantæ molestiæ remedium qualecunque, uel per me tandem afferretur, si modo iam scopum ipsum attigit: simulque aggressus sum colligere in unum hincinde ex non contemnendis autoribus eius artis præcepta, sed sumatim & per compendium, atque de his componere Tractatus aliquot, uidelicet numero decem, quos & ita digessi atque disposui (si tamen iudicio isto meo non fallor) ut totius fere artis uim in his comprehēdisse uideri possim, adeo, ut nihil, quod ad artem ipsam pertinet, desiderari, queat, nisi ab eo fortassis, cui non satis fuerit capita sine genera rerum, iuxta Ciceronis consilium, percepisse atque tenere, per quæ reliqua ipse persequatur. Verum non minus usus sum & ipse breuitate, iuxta Horatii in Arte doctriam, sed temperata ut citra fastidium atque magnū laborem studiosus lector Dialecticam ex hac nostra institutione facile assequi possit, modo idem non sit auribus usque adeo delicatis, ut elegantiam dictionis magis spectet & obseruet, quam rem ipsam, quæ docetur ac traditur. Hunc ego uelim prius ipse secum expendat, atque animo reputet illum Manilii uersiculum, quam iudicium suum ferat nimis alioqui præceptus, quo doctor ille studiosos artium admonitos esse uult, artes plerasque tales esse, ut non admodum orationis elegantias affectent, sed doceri contentæ sint. Versiculus autem ille huiusmodi est.

Ornari res ipsa negat, contenta doceri.

At nunc etiam priusquam finem huic præfationi imponam, quorundam grauiſſimorum autorum ſententias breuiter ſubſcribendas ſubiiciendasq; exiſtimaui, vt ex quibus intelligere etiamnum poterit diligēs lector, qua liſnam ars ſit Dialectica, & quatenus in ipſa diſcenda im morandum ſit, ſimul etiam vnde & quomodo inuentio eius habeatur, tum vero quòd præter hanc artem aliarū artium ſtudia non ſint contemnenda, contra falſum & temerarium aliquorum iudicium. D I X I.

Cicero in Bruto.

Dialectica (inquit) ars eſt, quæ docet rem uniuerſam diſtribuere in partes, latentem explicare definiendo, obſcuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde diſtinguere, poſtremo habere regulam, qua vera & falſa iudicatur, & quæ quibus propoſitis ſint, quæ que non ſint conſequentia.

Aulus Gellius cap. VIII. lib. XVI.

Dialecticæ, inquit, diſciplinæ ſtudium atque cognitio in principiis quidem tetra & aſpernabilis, inſuauiq; eſſe & in ciuilibus uideri ſolet ſed ubi aliquantulum proceſſeris, tum denique & emolumentum eius in animo diluſcebit, & ſequetur quædam diſcendi voluptas inſatiabilis. Cui ſane ſi modum non feceris, periculū non mediocre erit, ne ut plerique alii, in illis Dialecticæ gyris ac meandris, tanquam apud Syreneos ſcopulos, conſeneſcas.

Augustinus in libro de ordine.

Scientia arguendi, diuidendi, definiendi, non ab hominibus pro arbitrio inſtituta eſt, ſed, in rerum ratione comperta eſt.

Præfatio.

*Boetius eius libri principio, quem de Syllogismis
categoricis inscripsit.*

S E D qui ad hoc opus (inquit) lector accedit, ab eo primum petitum uelinus, ne in his quæ nunquam alias attigerit, statim audeat iudicare: ne ue, si quid in ludo puerilium disciplinarum rudis adhuc & nondum firmus acceperit, iam ut sacrosanctum amplexandum, atque etiam colendum putet, alia enim teneris atque imbuendis adhuc auribus accomodata: alia firmis ac robustioribus doctrina mentibus reseruetur. Quare si quid est quod discrepabit, ne statim obstrepat, sed ratione consulta, quid ipse sentiat, quid nos offeramus, uetiore mentis acumine, & subtiliore consideratione diiudicet. Ita nanque eueniet, ut quæ in primo statim studendi auditu didicerunt, perspecta penitus ac potius deprehensa contemnant. At si iam quisquis suæ scientiæ defensor cupidus esse malit (habent enim hoc quoque uitri homines, quos comprehendit uetus ac longa segnities, ut ab arreptis semel opinionibus non recedant: ne in senectute discendo, nihil usque in senectute em didicisse uideantur) si inquam malint uindicare quam uertere, quæ uulgatis semel studiis imbiberunt, nemo expetit ut priora condemnent, sed ut maiora quædam atque altiora coniungant. Non enim una eademq; diuersarum ratio disciplinarum, cum sit diuersissimis disciplinis una atque eadem subiecta materies. Alter enim de qualibet orationis parte Grammatico, aliter Dialectico differendum est. Nec eodem modo lineam uel superficiem Mathematicus, uel Physicus tractat. Quo fit, ut altera alteram non impediatur disciplina, sed multarum consideratione coniuncta, fiat uerra naturæ atq; ex omnibus explicata cognitio. Hæc ille.

*Quid sit philosophia, & item quid sapientia, similiter
quid philosophus, & qualem eum esse oporteat, ex
Alcinoo*

Præfatio.

I I

Alcinoo Platónico Philosopho, de doctrina Platōnis, interprete Marsilio Ficino.

Philosophia est appetitio sapientiæ, uel solutio animæ a corpore, & conuersio quædam ad ea quæ uera sunt atque diuina. Sapientia est diuinarum humanarumque rerum scientia. Philosophus autem est, qui à philosophia nomen accipit, quemadmodum à Musica musicus. Et qui philosophus futurus est, ab ipsa natura sic institutus esse debet, ut primo quidem ad omnia disciplinarum genera facilis ac promptus existat: deinde ut non iis quæ in fluxu uersantur, sed illis quæ semper eodem modo consistunt, mentem adhibeat. Tertio loco, ut natura sit uerax, ab omni mendacio penitus alienus. Quisquis enim ueritatis audis, ad diuinorum contemplatione mentem conuertit, uoluptates corporis parui pendit. Oportet præterea liberali animo philosophum esse. Etenim rerum utilium æstimatio homini ueritatem rerum contemplaturo aduersa est. Huius insuper uoluntas iustitiam diligit, quippe cum ueritatis, temperantiæ, liberalitatis studius existat. Adde quòd ingenii acumine atque memoria illi opus est: hæc nanque philosophum uirum perficiunt. Atqui hæc quidem naturæ dotes, cum disciplina atque educatio decens adhibita est, perfectum uirtute uirum perficiunt: uerum si neglectæ sint, maximorum scelerum causa sunt.

De tribus apud philosophos differendi generibus, ex præfatione Marsilij Ficini in librum de uoluptate.

Tria sunt apud philosophos differendi genera Vnum quo certam aliquam quæstionis partem disputando defendimus atque approbamus: ut Peripatetici ac Stoici fecere. Alterum, quo quæstione proposita, diuersas ad id quod quæritur, sententias rationesque referimus, ut propositis pluribus, inuicemque collatis, quid ex his probabilis uerissimulusque appareat, eligamus: quo

Academici ac Socratici pene omnes usi sunt . Tertium genus Scepticorum maximè proprium est , qui cum omnia indifferentia esse putent , nec certum aut probabile habeant quicquam quod sequantur (ea enim , quæ natura ordine seuincta distinctaque sunt , confundunt atque permiscent) ab excellentissimis quibusque philosophis reiciuntur .

D I A L E C T I C A E

I O A N N I S C A E S A R E I

T R A C T A T V S P R I M V S .

Qua ratione à prædicabilibus initium huius
artis tentandum sit, licet in ea omnium
minima sint prædicamenta .

QVEMADMODVM qui legendi, & lecta recte in-
telligendi callem quærent, primum quidem elementa
ac literas discunt, inde ad syllabas transcendent, a syl-
labis autem ad dictiones perueniunt, & denique ad ora-
tionem ipsam: ita qui totius philosophiæ instrumentum,
hoc est, differendi artem, quam *διαλεκτικὴν* Græci uo-
cant, expetunt, in prædicamentis dignoscendis in pri-
mis erudiri debent, inde ad interpretationem progredi,
ab interpretatione demum ad syllogismorum ferri figu-
ras. Decem nanque prædicamenta tanquam elemen-
ta sunt quædam, quippe quæ simplices sunt uoces, &
distinctæ, & per sese duntaxat inspectæ. Verbi gra-
tia, Substantia, quantitas, ad aliquid, qualitas, ubi,
quando, facere, pati, compositum esse, habere, & quæ
sub ipsis sunt, ut species sub ipsis generibus, & quæ ex
ipsis diuisa, ut quæ specificæ differentiæ appellantur. Ve-
rū enim uerò cum prædicamentorum ratio haud ita facilè
à quouis percipiatur citra cognitionem prædicabilium, quã
certè, & ipse Porphyrius prædicabilium autor ad Chry-
sorum.

De prædicab.

saorium scribens, etiamnum necessariam esse iudicat, non solum ad eam, quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam intelligenda, uerum & ad alia quædam nempe ad diuisionem, ad definitionem, & ad demonstrationem: quæ tria potissima sunt ad comparandas disciplinas instrumenta, ut pote cuius gratia hanc artem inuentam esse constat. De ipsis prædicabilibus (quæ uocantur) prius quàm breuissimè dicendum est, simulque ab his initium huius artis tentandum.

Quemadmodum) Propositio qua per similitudinem docet methodum in arte diserendi obseruandam. *Decem namq;*) Boni authores id quod simplex, & reialicuius inritium est, subinde elementum uocant Sic decem illa genera rerû quia simplicia, & initia huius artis sunt, elementa *μεταφορικῶς* dicuntur. Ita Florus lib. I. ca. i. hoc nomē usurpauit. Ita ex uariis quasi elementis, congregauit corpus unum, populum Romanum ipse fecit. *Disiuncta.*) Sinuosa & perplexa quæstio fuit apud tenebrosos sophistas quò decem genera rerum distingueretur. Hæc paucis ex Peripateticorû schola sic expedienda est. Prædicamentatione, & non re ipsa distincta sunt: Omnia enim ad substantiam ueluti fundamentum referuntur. Nâ in homine omnia genera summa spectare possumus, quæ singula suis notis distinguuntur. *Et per se duntaxat inspecte.*) Hic locus in speciè difficilis, aliquid negotii lectori faciesit. Cuius hunc puto sensum esse: Decem illa genera, ut ordinè & classè prædicamenti constituunt, per se considerantur: sed ut ex eisdem pronuntiata conficiuntur, ad aliud referuntur, nimirum ad ipsam propositionem: *Vt species (sub ipsis generibus)* Ex hoc loco colligere facile possumus, speciè & differentiã in eo ordine reponi, in quo illorû genus ut animal est in substantia in qua est homo brutû, particeps rationis, expertus rationis. *Verû enim uero)* Respondet tacitæ quæstioni. A quinq; uocibus est incipiendum

dum quia hæ conferunt ad sequentium cognitionē. Est ordo doctrinæ & naturæ: Hæc quinque uniuersalia sterunt uiam ad sequentia, & simplicia sunt. *Etiā* Porphyrius statim in uestibulo suæ introductionis quam ad Chrysaorium discipulum suum scripsit, quadruplicē proponit: quinque uniuersalium utilitatem. Conferunt ad prædicamenta, quia hæc ex uniuersalibus componuntur. *Ad finitionem*) quia omnis finitio si plena & perfecta est, ex genere & differentia conflatur. *Ad diuisionem*) quia diuisio est generis in species per differentias diductio. *Ad demonstrationem*) quia demonstrarionis terminus medius est finitio alterius extremi: ut si dicas, omnis multitudo ex unitatibus collecta est par uel impar, omnis numerus est multitudo ex unitatibus collecta, ergo est par uel impar. Quo fit ut hæc uoces his quatuor perutiles sint.

Prædicabile quid sit.

PRAEDICABILE igitur uox est, quæ de pluribus uniuoce prædicari potest, ut genus, ut species, ut differentia, ut proprium, ut accidens. Horum enim unumquodque tam uoce, quam ratione eadem de pluribus prædicari natum est, id quod de singulis paulo post proprio uniuscuiusque loco latius explicabitur. Quo fit, ut indiuiduū prædicabile dici non possit. nisi improprie: quippe quod de uno solo prædicatur tantum: ut Socrates, quæ uox de ipso tantum Socrate prædicatur. Quæ eadem tametsi de alijs quoque compluribus prædicatur, id certè iā non uniuoce, sed æquiuoce fit. Veluti si Catonis nomen de utroque Catone Censorio, atque Uticensi, & de tertio itam illo prædicaretur, de quo Iuuenalis Satyra secunda, Tertius è cælo cecidit Cato: si modo tertius aliquis fuit. Prædicabile igitur aliquid quidem proprie tale dicitur, aliud uero minus proprie.

De prædicab.

Prædicabile.) Id quod est apud Aristot. τὸ καθόλου. i. apud Dialecticos recentes, uniuersale uel prædicabile. Neque quorundam immodicam diligētiam quæ (autore Plinio) plerenq; obesse solet, probō, qui nimium auxie & curio se uniuersale, & prædicabile separant. Nullo nitentes neque autore, neq; firmo argumento. Aristoteles libro primo de interpretatiōe τὸ καθόλου, ita finit λέγω δέ καθόλου, ὃ ἐπι πλείονον πέφυκε κατηγορεῖσθαι. Vniuersale est quod de pluribus prædicari natum est. *Prædicabile est vox*) Simplex & rei existentis significatiua: Nam quæ complexa sunt & rem existentē non significant in numerū quinque uocum non ueniunt, ut homo studiosus, *πυγέλαφος*. *Vniuoce*) hoc loco uniuoce prædicari latius sumit pro eo quod secundum rationem essentialē, uel accidentariā de suo inferiori dicitur. Quo sensu proprium & accidens uniuoce dicuntur. *Horum enim*) in hunc locum obicit solet ille locus, qui est apud Cæsariū ultimo capite huius tractatus in communitatibus. Commune est omnibus Prædicabilibus prædicari de pluribus uniuoce præter accidens. Locus ille turbauit multorum ingenia. Dicam paucis quod sentio: Accidens non prædicatur uniuoce, hoc est non æqualit̄, quia dicitur de suis inferioribus secundum magis, & minus. Reliqua quatuor uniuersalia ex æquo de suis inferioribus dicuntur. Idq; ex communitatibus Porphyri constat. Et sic locus ille hunc nullo modo oppugnat: Nam uniuoce dici alio & alio modo sumitur.

De eo quod Differentens, & quod Idem dicitur:
tum quot modis utrunque dicatur.

SANE de pluribus prædicari dupliciter contingit. Aut enim de pluribus numero differentibus, aut de pluribus differentibus specie. Proinde paulo altius repetendum hoc loco, atque dicendum breuiter, Differentens quot modis dicatur: tum quot huic ex aduerso respondet, Idem. ita fiet haud dubie, ut quæ sequuntur, planius percipi queant. Sciendum igitur, quod Differentens tot modis dicitur,

tur, quot modis dicitur Idem. Idem autem tripliciter dicitur. Nam aut genere, aut specie, aut numero idem alicui quippiam dicitur. Et genere quidem eadem dicuntur, quæcunque sub eodem genere continentur proximo, ut homo & leo sub animali, specie uero, quæcunque sub eadem specie continentur, ut Socrates & Plato sub homine. Numero porro eadem, quatuor dicuntur modis: nẽpe aut nomine, ut Marcus & Cicero: aut definitione, ut homo & animal rationale: aut proprio, ut homo & risibile: aut accidente, ut mel, & ipsum tum flauum, tum dulce. Hinc iam colligitur, & differẽs ab alio quippiam tripliciter dici: genere, specie, & numero. Genere quidẽ differentia dicuntur, quæ sub diuersis sibi proximis generibus cõtinentur, ut homo, & quercus. Si quidem homo sub animali proximo sibi genere, & quercus sub arbore itidem genere proximo continetur. Specie uero differentia dicuntur, quæcunque sub diuersis continentur speciebus, ut Alexander & Bucephalus: quippe Alexander sub homine, Bucephalus uero sub equo continetur. Quin & specie differentia dicuntur ipsæ inter se species diuersæ, tametsi unius generis species sunt, ut homo, leo, bos, equus, & c. Numero porro differentia dicuntur, quæcunque in numerando, hoc est, dum numerantur, inter se differunt, ut Socrates & Plato. Nam cum dixit quispiam, Hic Socrates est, & item, Hic Plato est: duas iam fecit unitates unam in Socrate, in Platone alteram. Atque ita non eadem in Socrate unitas numerata est, quæ in Platone, sed altera atque altera, & per hoc numero tantum differunt Socrates & Plato.

De prædicab.

Sane) Hoc caput de differēte & eodem Cæsarius præponit quia adfert aliquid lucis fictioni generis & speciei, in quibus fit mentio differētis. Totum hoc caput nititur hoc principio & elemento topico quot modis dicitur unum oppositorum, tot modis & alterum, sed idem & differens opposita sunt, ergo si idem dicitur tribus modis etiā differēs. Et genere) si quis obiiciat, homo est sub animali proximo genere, & leo sub bruto, ergo nō sunt sub eodem genere proximo. Submouere hunc scrupulū poteris, & dicere hæc exempla ex sexto capite primi libri Topicorum sumpta esse. Tempore autem Aristotelis hoc nomē Brutum quod apud ipsum ἄλογον est impositum non fuisse. Quare homo & leo sub animali proximo genere erant. Numero porro) In his quatuor modis quibus aliqua numero dicuntur eadem, illud diligenter obseruandum est, proprie ea esse eadem numero, quæ nomine & finitione eadem sunt. Et sic intelligendum est hoc principium, cum dicimus quicquid conuenit uni eorum quæ eadem sunt, etiā conuenit alteri. Id uerū est de his quæ sunt eadem numero nomine & finitione. Cuius rei disertē & nominatim nos cōmonefacit Aristoteles sexto capite primi libri Topicorum his uerbis μάλιστα δὲ ὁμολογουμένως τὸ ἐν ἀριθμῷ, ταυτὸν παρὰ πᾶσι δοκεῖ λέγεσθαι. εἴωθε δὲ καὶ τοῦτο ἀποδιδόσθαι πλεοναχῶς, καὶ κυριώτατα μὲν καὶ πρώτως, ὅταν ὀνόματι ἢ ὄρω τὸ ταυτὸν ἀποδοθῆ καθ' ἀπερίματιώ λῶπιον, καὶ ζῶον πρὸν εἶπεν ἀνθρώπων. (specie uerò) specie aliqua duobus modis differunt, quæ sub diuersis sunt speciebus, ut Alexander & Bucephalus, & quæ inter se diuersæ species sunt ut homo, equus. Numero porro) differre numero hoc loco dicuntur, non ea quæ diuersum constituunt numerum, ut binarius ternarius, sed quæ per se existunt, & diuersa sunt, ut indiuidua speciei substrata, Quib. uerbis facile Amōnii objectionē diluere possumus. Homo dicitur de Cicerone & Marcello, Cicero unus est, Marcellus unus est, sed unū non differt ab uno numero (nam unitas non est Numerus) Ergo Cicero & Marcellus non differunt numero.

De genere, quid sit, et quomodo diuidatur.

GENVS cum multipliciter dicatur, autore, V iſto rino (dicitur nanque & parens & patria, hinc illud Ver gilij, Vnde genus ducis. Item & cuiuslibet rei qualitas: ut ſi dicas, Cuius generis uestis eſt?) una tamẽ eius ſigni ficatio eſt, ſecũdum quam prædicabile ſit, ſimilitudine ui delicet à primo illorum trium ſignificatorum ſumpta, & à philoſophis hoc pacto definitur, Genus eſt, quod de plu ribus et differentibus ſpecie, in eo quod quid eſt prædica tur. Vel ſic, Genus eſt uox quæ complures ſub ſe ſpecies, eaſdemque inter ſe diuerſas continet amplectiturque de quibus & in eo quod quid eſt prædicatur, ut animal de homine, de leone, & equo. Nam ſi quærat, quid eſt ho mo, quid leo, item quid equus: rectè conuenienterque de unoquoque horum reſpondebitur, quod animal eſt. Ani mal igitur de homine, de leone, & de equo, in eo quod quid eſt prædicatur. Atque hæc ipſa inter ſe ſpecie differunt, tametſi ſub animali, ut ſub genere proximo continentur. Diuiditur autem genus in genus genere raliſſimum, & genus ſubalternum. Genus generalifſi mum eſt, ſupra quod non eſt aliud ſuperueniens ge nus. Atque id quidem in unaquaque predicamento rum ſerie ita obſeruatum eſt, ut ſit aliquod ſupremum quod proinde à quibſdam generalifſimum, ab alijs principalifſimum, aut (quod Laurentio Vallæ magis probatur) ſummum genus dicitur, ut ſubſtantia, quan titas, ad aliquid qualitas, &c. de quib. licet ens prædica tur, genus tamen ad nullũ horũ dici poteſt, quoniam non uniuoce ſed æquiuoce de ipſis prædicatur. De finitur rur ſus

De prædicab.

sus & hoc modo, Genus generalissimū est, quod cū sit genus, nō pōt esse species, ob id quidē. quod species (ut paulo post dicitur) ea est, quæ sub assignato genere ponitur. Genus uerò subalternū est, quod cū sit genus, pōt uicissim et spēs esse, imò uerò qcquid cōtinetur īter genus generaliss. et spēm specialissimā, genus subalternū dicit pōt.

De genere) Inter quinque uniuersali genus primum locum tenet. Est. n. uniuersalius & prius. Uniuersalius quia omnia alia suo ambitu cōplectitur. Prius, quia eo sublato cætera corruunt. Est autē genus prius specie non tempore (quia relata sunt) sed natura, Nā genus est speciei principium finitium. Omnia uniuersalia in numerū quinarium recidere, Trapezuntius pulchrè docet. Quicquid de alio dicitur aut in quid est aut quale est dicitur: si primū, est genus vel species, si secundum, & secundum essentiā est differentia, si secundum accidens, est proprium uel accidens. *similitudine*) ut parens est principium productiuū prolis, & patria conseruatiuum: sic genus est principium finiens suas formas. *Genus est quod*) ut genus Philosophicū constituatur tria omnino sunt necessaria ut de plurib. dicitur: Nam omnis generis inquit Aristoteles sunt plures species. Genus ergo nō pōt existere nisi in pluribus formis, species infima ē in uno indiuiduo existit ut sol, mūdus, Phœnix. Deinde ut de specie differētibus postremo in quid est dicatur. *Et de his quæ specie differunt*) Ea quæ sint ductum est. *In eo quod quid est*) Ea in quid enunciatur, per quæ aptè ad quæstionē per quid est factā, respondemus. *Author Aristoteles. 4. ca. i. libri Topicorū. De quibus*) Sub motio tacitæ obiectionis. Ens non est genus si ad oīa prædicamenta referatur: Nam de illis dicitur æquiuoce. Nomen enim entis est tantum cōmune omnibus prædicamentis, ratio uerò est diuersa. Est enim ens (autore Trapezuntio) quod per se subsistit uel alteri inheret. Per se subsistere, ad substantiā, alteri inherere, ad accidens referendū est. Sed hic quidam accerrimè digladiantur obiiciētes nō his Aristotelem secundo ca. 4. libri primæ Philosophiæ.

Τὸ Δεῖν, λέγεται μὲν πολλαχῶς, ἀλλὰ πρὸς ἓν καὶ, μίαν
 τινὰ φύσιν, ἕχθ' ὁμωνυμίας, &c. Hoc ē ipsum ens dicitur qui
 de multis modis, sed ad unum, & unam quandam naturā
 non æquiuoce. Ad quem locum Aristot. paucis dicendū
 est. Ens ut ibi sumitur, neq; omnino uniuocum neq; æqui
 uocum esse, sed secundum Analogiā & proportionē dici.

De specie, quid sit, & quomodo diuidatur.

SPECIEI quoq; multiplex est acceptio. Nā præter
 cætera eius nominis significata, uniuscuiusq; rei forma siue
 pulchritudo Species dicitur: hinc speciosos dicimus: qui
 forma sunt liberatiori, unde & formosos eosdem appella
 mus interim. Species itē dicitur, quæ generi subijcitur, se
 cundū quam significationē, à philosophis accipitur defi
 niturq; hoc modo, Species est quæ de pluribus & differē
 tib. numero, in eo quod quid est prædicatur, ut homo de
 Socrate et Platone, & ut nostræ religionis uocabulis u
 tar, de Petro utē & Paulo. Definitur rursus species, ea
 quæ sub assignato genere ponitur, quæ quidē speciei defi
 nitio, tam speciei specialissimæ quàm speciei subalternæ
 cōis est: prior uerò tantū conuenit speciei specialissimæ.
 Siendū itaq; quòd ut genus suprā diuisum est in genus ge
 neralissimū & genus sub alternū: ita & species nunc di
 uiditur in speciē specialissimā et speciē subalternā. Spe
 cies quidē specialissimā est, quæ cū sit species, genus esse
 non pōt. quippe quòd sub se species alias non habeat, ut
 homo, sub quo in diuidua tantū eōtinentur. Species uerò
 subalterna est, quæ & genus & species esse potest, ad a
 liud quidē & aliud sumpta, cuiusmodi ea oīa sunt, quæ cū
 que media sunt inter genus generalissimū, et speciē specia
 listimā: id quod subscripta figura luce clarius indicabit.

De prædicab.

Et si differentia ordine naturæ est prior specie tamen quia genus & species relata sunt, simulque existunt & se tollunt recte post genus sequitur species. *Species est.*) hæc speciei finitio infimæ speciei conuenit. Quare particula tantum uel similis est intelligenda. Nam animal etiã de numero differentibus dicitur sed non tantum. Hoc loco quæstio existit homo dicitur de masculo & fœmina quæ specie differre uidentur. Quocirca homo non potest esse infima species. hanc objectionem submouet Aristoteles penultimo capite decimi libri primæ Philosophiæ. Differentia specifica sumitur a forma essentiali, mas & fœmina sexu, & nõ forma essentiali differunt. Quade re uidendus est etiam Aristoteles primo capite septimi libri de historia animalium. At Rodolphus Agricola ait, Homo si ad indiuidua referatur nõ species sed genus est. Id est intelligendum de genere locali. Nam ut a specie ad genus affirmatiue colligimus: ita ab indiuiduo ad speciẽ. Et ut a genere ad speciẽ negatiue, ita à specie ad indiuiduum negatiue colligimus, ut iusticia est, ergo uirus est. uirtus non est ergo non est iusticia. sic Fabius est, ergo homo est. homo non est, ergo Fabius non est.

Ce indiuiduo, quid sit, & quod modis accipiatur.

SED & interim de indiuiduo pauca adijcere liceat. Siquidem præter eam significationem, qua id esse definitur, quod de uno solo particulari prædicatur, idque multis modis, ut Socrates, & hoc album, & hic uenimus, & Sophronisci filius, si solus & unicus ei Socrates extitit filius: alia eius à Ioanne Damasceno significata produntur. Nam & quod insecabile prorsus & indiuisibile est, Indiuiduum dicitur, ut punctum, & temporis momentum, quod & nunc quoque dicitur, & ipsa uirum unitas, similiter & mens: & quod diffi

difficulter subfectionem uenit, ut adamas, & quicquid tale est. Præterea indiuiduum dicitur: & species specialissima, quod in alias uidelicet species nõ diuidatur. Sed ex his omnibus prima illa indiuidui significatio propria huic loco & peculiaris est, quod & quidã ita interpretantur, ut ipsum asserant ex quibusdam proprietatibus constare, quarum collectio nunquam in alio quolibet eadem erit. Quarum item & numerum, & nomina quidam hoc uno uersiculo comprehendit:

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.

Sciendũ insuper, quod indiuiduũ in ea significatione, quæ primo loco posita est, et proprie ita dicitur, in rationalibus creaturis personæ nomine nonnunquã designatur. Vnde et Boetio in lib. de duabus naturis in CHRISTO ita definitur, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Quanquam & hic Valla reclamationem facit, nec nisi inuitus illam personæ definitionem admittit. Græci eandem nunc *ἰσὸς αἰσίου*, nunc *ἄσῳ πῶν* appellant.

Dictum est capite superiore speciem de indiuiduis tantũ dici. Nunc igitur quid indiuiduum sit explicat. Prima hæc indiuidui descriptio uocibus proprie conuenit, quarum est prædicari. Indicat autem triplex indiuiduũ. Determinatum, quod rem certã significat. Ex demonstratione cum terminus cõmunis cum pronomine demonstratiuo sumitur. Ex hypothesi indiuiduũ quod per se est cõmune nomen, sed facta suppositione de uno tantũ dicitur ut Nicomachus, filius Aristotelis, si fingamus eum unicũ filiũ Aristotelis fuisse. Ut ipsum asserant) Secunda descriptio quæ rebus proprie conuenit. hæc insigne discrimẽ inter indiuiduum & uniuersale cõtinet. Nã uniuersale est ex æquo in omnibus indiuiduis, At proprietates indiuidui in nullo sunt numero eadẽ. Vnde nõ possumus nõ mirari principem rerum Deum qui in tam numerosa homi-

De prædicab.

num copia nunquã duo indiuidua per omnia sibi similia effinxit. Qua de re caput extat memorabile apud Pliniu li. 7. naturalis historiæ. Inquit. n. iam in facie vultu- que nostro, cum sint decé aut paulò plura mēbra , nullas duas in tot millibus hominũ indiscretas effigies, existe- re, quod ars nulla in paucis numero præter affectando.

FIGURA.

Substantia .

Corpora	Corpus	Incorporea
Animatum	Animatum corpus	Inanimatum
Sensibile	Animal	Insensibile
Rationale	Rationale animal	Irrationale
Mortale	Homo	Immortale

Socrates, Plato, Aristoteles, Cato, Cicero , Verg.

Figura) Hæc figura feriem prædicamenti substantiæ aperit. Ea autem ascribitur quia ueritas magis fide oculata, quã per aures animis hominũ infigitur, ut Iulianus §. finali, de gradibus cognationum, docet.

De triplici differentia,

D I F F E R E N T I A uerò, communiter, proprie, & magis proprie dicitur. Communiter quidem differentia dicitur, qua alterum ab altero alteritate quadam dif- fert solum. Alteritate inquam, hoc est, qualibet ratione ab altero diuersum. Qua quidem differentia Xenocra- tem ab Aristotele differre Plato iudicauit, ut autor est Diogenes Laertius, quòd hic quidem præcipiti & acri ingenio erat, ille uero tardo atque hebeti. Haud dissimi- le illi est, quod Cicero III. de Orato. libro de Isocra- te. refert, Isocrates doctor (inquit) singularis dicebat se in Ephoro calcaribus, contra autem in Theopompo fra- nis uti solere. Alterum enim exultantem uerborum au-
dacia

dacia reprimebat: alterum cunctantem & quasi uerecundantem incitabat. Quin & hac ipsa differentia a seipso quispiam differt puero olim & iam uiro, et faciente nunc aliquid, cum antea quiesceret. Quo sane modo apud Vergilium de Hectore in alium quasi hominem mutato, Aeneas inducitur ita loquens, Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore? Proprie uero differentia dicitur, qua alterum ab altero differt accidente inseparabili: quomodo is, qui oculos habet caecos, ab eo differt, qui tales non habet. Magis autem proprie differentia dicitur, qua alterum ab altero differt non accidente quoquam siue separabili, siue inseparabili, sed substantiali qualitate: quae & ipsa nimirum uniuscuiusque rei ratio est. Itaque ab equo homo differt rationali qualitate. Siquidem homo rationalis est, equus uero irrationalis. praeterca ut haec speciem a specie differre facit, unde & specifica differentia dicitur: ita superiores duae Individuum ab individuo separant, quae ob id ipsum Accidentariae, siue Aduentitiae differentiae dici possunt. In uniuersum igitur omnis differentia alteratum facit: sed quae specifica dicitur, ultra id quod alteratum facit, aliud quoque facit. Atque ita differentiae communes quidem sunt, quibus omnes aut ab aliis, aut a nobis ipsis differimus: Propriae, quae uniuscuiusque individui formam aliqua naturali proprietate depingunt. Magis autem propriae, quae in substantia ipsa permanent, & uniuscuiusque rei rationem explicant, & speciem a specie distungunt.

Differentia arctius cum genere & specie cohaeret quam proprium & accidens (nam differentia ad essentiam pertinet

De predicab.

ner) ideo differētiā proprio & accidēti præposuit. Differentia cōmunis nihil aliud est quam acc dēs s p rabi le. Sic dicta quia cōter mul is inest. Propria disse e a est accidēs inseparabile. Dicta Propria quia determina to & proprio inest subiecto Differentia magis propria est qualitas essentialis qua species à se inuicē separatur ut particeps rationis. & harū differētiarū magna est no bis penuria. Propterea his destituti, propriis & accidēti bus utimur. *Que & ipsa*) Ipsa differentia magis p opria sumpta. s. cū genere, est finitio speciei. Vt cōsentaneum rectæ rationi, sumptū cū habitu animi, finit uirtutē. Est enim uirtus habitus animi rectæ rationi consentaneus. *Vniuscuiusque*) hoc est alicuius. Notæ uniuersales in finitioni bus, sæpe pro particularibus sumūtur. *In uniuersum*) Oīs d fferētia facit alteratū, hoc est uel secundū essen tiā uel secundū accidens; speciē à specie separat: sed dif ferētia magis propria facit aliud, hoc est cū genere sum pta spēm cōstituit finitq;. *Atque ita*) Epilog^o toti^o capitis.

De ea, quæ specifica differentia dicitur, quid sit.

D I F F E R E N T I A ergo quæ magis propria et specifica dicitur, & proinde tertium facit predicabile, ea est qua species (ut dictum est) a specie differt, & hoc modo diffinitur. Differentia est, quæ de pluribus & differentibus specie in eo quod quale quid est predicatur, ut rationale de homine & de Deo, si Porphyrio credimus, qui tã Deū, quàm hominem animal esse, opinatus est, idq; magis Platoniorum sententia, qualis & ipse erat, quàm secundum ueritatem. Est igitur (sed id exempli causa nunc admittatur solum) & Deus & homo animal rationale, sed à Deo homo separatur mortalitate, quòd homo quidem mortalis sit. Deus autem immortalis. Rursus autem & hoc pacto definitur: Differentia

tia est, quæ diuidit atque dispescit ea, quæ sub eodem genere posita sunt, ut rationale hominem separat ab equo & leone, cæterisq; animalibus omnibus quæcunque rationis expertia sunt. Assignatur item & hæc eius descriptio, Differentia est, qua species genus superat, ut homo quatenus est & rationalis, & mortalis, animal superat, exceditq;. Siquidem nihil horum actu animal est, licet potestate non has solum habeat differentias, sed & his oppositas. Diuiditur autem huiusmodi differentia quæ & per se & specifica, & per hoc magis propria differentia dicta est, quod hæc quidem genera diuidit in species, illa uero species constituit & informat. Omnis quippe differentia generi adueniens constituit speciem: ut cum rationale additur animali, hominem protinus constituit, quæ species animalis esse dignoscitur. Vnde & hæc proinde constitutiua differentia dicitur, quemadmodum illa quæ genera in species secat, differentia dicitur diuisiua. Sciendum tamen quod eadem differentia & diuisiua dici potest, & constitutiua: diuisiua quidem generis, constitutiua autem speciei.

Differentia est) prima descriptio differentia specificæ, quam & ad differentiam speciei subalternæ & infinitæ porrigere possumus: illa de differentibus specie uel numero, ut sensibile, hæc de numero differentibus solum dicitur, ut (doctrinæ causa) rationis particeps. *Differentia est quæ diuidit*) Multi & graues interpretes hanc descriptionem conuellere & labefactare conati sunt, eo quod Porphyrius idem per idem finire uideatur. huic obiectioni sic obuiare oportet. Porphyrium non finiuit idem per idem, sed datam esse descriptionem per proprium effectum differentia, qui est distinguere. Proprijs autem effectus non est idem cum eo cuius est effectus. *Differentia est quæ species*) Hæc de

De prædicab.

scriptio plusculū habet difficultatis, cuius hic planus & expeditus est sensus. species superat genus per differentiam, quia species cōtinet actu in sua finitione eam differentiam quam genus in sua diuisione, ut particeps rationis differentia, est in hominis finitione, & in animalis diuisione tantū. At dixerit aliquis genus superat speciē per differentiam, ergo species non superat genus. Vtrunque superat utrunque, sed diuerso sensu, species superat genus actu, genus uerò (ut Porphyrius ait) speciē potētia. *Diuiditur*) duplex est munus differentiaē specificæ, diuidere genus & finire speciē. Eadem enim differentia diuidit genus & finit speciē.

De proprio, quot modis dicatur, tum & quot modis dicatur commune.

PROPRIVM uerò, quatuor dicitur modis. Primo namque proprium dicitur, quod soli alicui accidit speciei, et si non omni: ut homini medicum esse, aut Geometram. Secundo, quod omni quidem accidit, sed non soli: quemadmodum homini esse bipedem. quando & aui- bus perinde id accidit. Tertio, quod soli quidem, & omni, uerū non semper: ut omni homini, & soli homini accidit in senectute canescere, licet Aristoteles & Plinius id etiam equis tribuant. Quarto, quod soli, & omni, & semper: quemadmodum homini ridere, idq; potestate tamen magis & aptitudine, quàm actu. Siquidem omnis homo, & solus, & semper risibilis est, licet non semper rideat. Sane ut proprium his quatuor modis dicitur: ita commune, quod proprio quodammodo opponitur, quatuor dicitur modis. Cōmune quippe dicitur: aut quod in partes diuisibile est, ut ager cōmunis pluribus: aut quod in usu communi positum est, a diuisione prorsus immune, ut seruus pluribus communis, & equus, & puteus

puteus: aut quod in occupando propriū factum est, alio-
 qui commune, ut in templo aut theatro locus communis
 est omnibus, priusquam occupetur, occupatus uero pro-
 prius fit occupāti: aut quod æque omnibus sese præbet,
 ut uox præconis, aut alterius cuiuspiam concionantis,
 docentisue.

Proprium) Cū apud philosophos propriij mentio
 fit, proprium quarto modo quod insigne proprium est,
 intelligimus. Reliqui enim modi propriij, in accidentis
 classem reiiciuntur. Proprium hoc quarto modo, omni,
 soli & semper speciei accidentaliter inest. Cuius ratio
 est quia a principiis essentiaë oritur. Hæc autem princi-
 pia ut animal & rationale, respectu hominis, omni soli
 & semper insunt speciei. Quare etiam proprium Aristo-
 telis. i. cap. 5. lib. Topicorum quatuor etiam modos pro-
 priij constituit, qui ad hos reduci possunt.

De accidente, quid sit, & quomodo diuidatur.

ACCIDENS est, quod adest, & abest præter sub-
 iecti corruptionem. Definitur rursus & hoc modo, Ac-
 cidens, est quod contingit eidem inesse, & non inesse, ut
 homini album esse, & non esse album, & sedere & sta-
 re. Quin & aliter hoc pacto, Accidens est, quod neque
 genus est, neque differentia, neque species, neq; propriū,
 semper autem in subiecto subsistens est. diuiditur autem
 accidēs, aliud nanque separabile est, aliud inseparabile.
 Separabile quidem, ut dormire. Inseparabile uero, ut ni-
 grum esse in Aethiope & coruo, & candidum in cygno
 & niue. Accidens porro tam separabile, quàm insepara-
 bile, aliud naturaliter tale est, aliud extrinsecus adue-
 nit. Naturaliter quidem, ut pueritia, iuuentus, senectus:
 extrinsecus autem, ut sedere, aut si qua cicatrix obducta
 uulneri occaluerit.

De prædicab.

Accidens in uniuersum duobus sumitur modis. Primo pro omni eo quod nõ est substãtia, scilicet pro nouẽ prædicamentis accidentium Et sic accipitur in ea per uagã diuisione Aristotelis, quicquid est, uel est substantia uel est accidẽs. Secundo sumitur accidens pro eo quod põt adesse subiecto & abesse à subiecto, præter subiecti interitũ. *Accidẽs est*) Existimo tot esse interpretamẽta ad hãc finitionẽ allata, quot hominũ opiniones & sententiã sunt. Ego uehemẽter probõ id quod doctis placuisse uideo, id est, Duã hæ priores accidẽtis descriptiones, Accidẽs tãtũ separabile cõplectuntur. Tertia uerò descriptio & accidẽs separabile & inseparabile cõtinet. Id si recipimus, iã subuertimus subruimusq; oẽs omnium importunorũ sophistarũ importunas, ineptas, ridiculas, cauillationes. Nec erit recurrendũ ad eã mõstrosã (ut sic dicam) subintellectionem, quam Porphirius ex ueterum Philosophorum sententia, cõmemorat. Quã multa mõstra, portẽta, in nobili Philosophia peperit. Ego semper modũ illũ intelligendi calorẽ sine igne, & coruũ esse album, ualde suspectum habui. Putauique esse magis ingeniosã, quã necessariã subtilitatẽ. *Accidens quod neque est*) Hãc tertia descriptio per negationem aliorũ uniuersalium assignata est. Est autem sic accipienda. Accidens neq; est genus, neque species, respectu sui subiecti cui in hæret. Potest tamen accidens esse genus uel species, respectu suorum inferiorũ, ut color si ad parietẽ referatur, est accidens si ad albedinem & nigredinem est genus. Qua in re multi pueriliter hallucinantur.

Quomodo accidentis definitio intelligenda sit, cum solutione dubitationis.

SUPEREST ultima huius tractatus pars, quam & aggredi iam certum erat, nisi nos remoraretur dubitatio haud facilis, expendenda interim, examinandaq; , & discutienda prius. Ea tamen huiusmodi est. Si accidens est, quod adest & abest absque eius, in quo est, interitu,

ritu, qui fieri potest ut ex accidentibus aliud separabile, aliud inseparabile statuatur? Nam quod inseparabile est, id abesse non potest. Sane huic dubitationi Porphyrius ita paucis satisfacere uidetur, quod ait exempli causa coruum posse album subintelligi, & Aethiopem candore nitentem, præter utriusque corruptionem interitumque. Verum hoc ipsum Boetius paulò altius repetit dicens. Nam quoniam sunt accidentia inseparabilia, in his definitio uidetur conuenire non posse. Sed hæc (inquit) tam uehemens quæstio, soluitur hoc pacto, quod hæc ipsa definitio de accidentibus facta est potestate, nõ actu: intelligentia, non ueritate. Agè igitur, quoniam Aethiopi color niger auferri non potest, animo eum & cogitatione separemus, erit tum color albus Aethiopi, non tamen species consumpta est. Ita quoque, si à coruo nigredinem abstulerit imaginatione, permanebit tamen auis, nec species interibit. Ergo quod dictum est ad esse & abesse, non re, sed animo intelligendum est. Quod tamen in his, quæ speciem constituunt, haud ita sese habet: ut si ab homine rationalitatem auferas, quam licet actu separare non possimus, tamen si uel animo, imaginatione ue distùxerimus, statim peribit hominis species.

De communitate prædicabilium inter se, & differentia, item eorum à se inuicem.

COMMUNE est omnibus prædicabilibus de pluribus prædicari, ut exempli gratia. Genus quidem de omnibus sub se contentis speciebus & indiuiduis: de quibus omnibus et constitutina cum primis differentia prædicatur. species autem de his solum, quæ sub ea continentur

De prædicab.

nentur, indiuiduis. Proprium uero & de specie cuius est proprium, & de eiusdem speciei indiuiduis. Porro accidens & de speciebus pariter & indiuiduis, sed principaliter quidē de indiuiduis, secūdo uero loco et de ijs, quæ continent indiuidua, hoc est, speciebus ipsis. Quemadmodum è diuerso, proprium principaliter quidem de specie cuius est proprium, at secundo deinde loco, de illius speciei indiuiduis : ut risibile esse, prius quidem & principaliter de homine prædicatur: posterius uero & secundo, loco, de Socrate & Platone, cæterisq; particularibus hominibus. Commune item est omnibus prædicabilibus præter accidēs, uniuocè prædicari de quibus prædicantur. Differunt autem à se inuicem prædicabilia, quod alia quidē prædicantur in eo quod quid est, ut genus & species: alia uero in eo quod quale quid est, aut quomodo se habet quippiam, id quod plerisq; , accidentibus queritur, ut si quis interroget, quomodo se habet Socrates: tum quis rectè responderit, quod aut ambulat, aut disputat: si uero interroget quispiam, qualis est Socrates: aptè fortassis respondebit alter, quod sapiens est. Ergo differentia, proprium, & accidens, præsertim inseparabile, in eo quod quale quid prædicantur. A specie item genus differt, quod genus quidē prædicatur de pluribus & specie differentibus: species uero de indiuiduis, & numero differentibus tantum. Et differentia à proprio & accidente differt, quod differentia quidem prædicatur in eo quod quale quid est, secundum rei scilicet essentiam: proprium uero et accidens secundum rei potius inherentiam. Denique propriū ab accidente differt, quod proprium quidem conuersum prædicatur de

eo, cuius est proprium, accidens uerò minime. Haecle-
 nus de quinque prædicabilibus uocibus, restat nunc ut
 prædicamenta aggrediamur.

Expofita breuiter natura cuiusque uniuerfalis, duo
 funt quæ hic Cæfarius docet, alterum in quo quinq; uni-
 uerfalia conueniant: alterum in quo differant. *Commune*)
 hanc cõmunitatem. *Εν τῆς ἐπαγωγῆς* docet. *Sed principaliter*)
 Accidens dicitur primo de indiuiduis, deinde de spe-
 ciebus, contra uero proprium primo prædicatur de spe-
 cie: secundo loco de indiuiduis. *Commune est autem*) hic lo-
 cus quomodo fit intelligendus, initio a nobis dictum est.
Et differentia à proprio) Hinc loco ex diametro aduersari
 uidetur id quod scribit Aristo. ij. cap. septimi libri To-
 picorum. Quæcunque locum habet in finitione in quid
 est enuntiantur. At differentia locum habet in finitione,
 ergo in quid prædicatur: sic & ex priore sensu difficilis,
 sic submouendus est differentia in quid prædicatur quia
 indicat rei essentiam: in quale autem dicitur quia per
 eam rectè ad quæstionem factam per quale, respondemus.

IN TRACTATVM SECVNDVM
in quo de prædicamentis agitur, & pri-
mum ostenditur quid sit prædicamen-
tum, & cur ita appelletur.

PRAEFATIO.

Da prædicamētis deinceps scripturus, operæ pre-
cium facere uidebor, si quid sit prædicamētum prius
exposuero, ne nominis uis ipsum lectorem ad illorū
iam cognitionem properantem, lōgius equo remore-
tur, ut pote nōdum perspecta, duntamē interim quid
sit scire laborat. Prædicamētū igitur est (ut & a Tra-
pezútio definitur) terminorum, qui secūdam nullam
complexionē dicūtur, natura rerum ordinatio. Quæ
definitio, ut mihi quidem uidetur, hunc habet intelle-
ctum, quòd prædicamentum nil aliud est, quàm series
quædam terminorū incomplexorū: quatenus ex his
natura, id est, ratione rerum alij alijs subijciūtur, alij
de alijs prædicantur. Cæterum nomen prædicamēti
dictum hinc esse uidetur, quod de omnibus prædican-
tur decem numero prædicamenta, uelut ipsorū uoca-
bulorum elementa quædā, Quo nomine & Quintilia-
nus ea uocat, & approbat Laurētius Valla, quòd sen-
sus scilicet cæterorum uocabulorum ad ista, tanquam
ad elementa & principia referantur, ob eamq; rē (ut
idem ait) genera quoque dicuntur, quòd ex his cæte-
ra significata gignātur, quorūq; nullum alio superius
est aut alteri genus, sed ipsa genera sunt principalia,
imò uerò, si sic dicere licet, principalissima genera.
Quoniam uero eorum quæ prædicantur, alia quidem
prædicantur æquiuoce, alia uniuoce, alia uero deno-
minatiue: ab æquiuocis igit & uniuocis & denomi-
natiuis, necnō & ab alijs quibusdā, quæ ante prædica-
menta

menta à recentioribus dicuntur, ut ea quæ sequuntur ipsorum prædicamentorum traditionem, Post prædicamenta ab eisdem appellantur, uocibus quidem no- uis, at non adeo impropriis, hunc ipsum tractatū au- spicari conuenit:

Aristoteles primus omnium decem constituit *κατηγορίας*, quæ a Quintiliano lib. 3. cap. 7. Elementa dicun- tur, à Boetio prædicamenta. Est autē *κατηγορέω*, uerbū forēse, & accuso, damno, proprie significat. Deinde alio transfertur, & alterum de altero enuntiari significat. Vn- de *κατηγορία* prædicamentum, nomen generale. Cæte- rū ne aliquid erroris in uocabulo relinquatur, prædica- menti nomen distinguendū est, Prædicamentū quando- que pro supremo genere sumitur. Et sic dicimus decem esse prædicamenta. Quandoque pro ipsa serie generum specierū. Et sic accipitur, cū dicimus homo est in prædi- camento substantiæ. Virtus in prædicamēto, qualitatis, postremo pro quouis uocabulo cōmuni. *Quoniam uerò.*) Ex hoc loco sumitur diuisio eorū quæ prædicantur. Quæ dā prædicantur uniuoce, hoc est cum ratio de eodē dici- tur, de quo ipsum nomen. Vt uirtus dicitur uniuoce de Iustitia, quia & nomen uirtus, & eius finitio, dicitur de iustitia. Quæ dā prædicantur æquiuoce, hoc est, cū nomē dicitur de aliquo, sed ratio non eadē de eodē ut *κλείς*, no- men, dicitur de instrumento quo referant, & claudūtur ostia, & de massa illa carnea quæ est sub collo bouū. Quā latini *palearia* uocant: sed secundū diuersam rationem. Quædam prædicantur denominatiue, hoc est a quibus subiecta aliquā sumunt appellationem, ut iustus, fortis.

De æquiuocis, uniuocis, & denominatiuis,

A E Q U I V O C A dicuntur, quorum nomen solū commune est, secundum nomen uerò ratio substantiæ diuersa, ut animal homo, & quod pictum est, hominis tamen spectem interim referens. Horum sanè utriq; no- men commune est solum nempe animalis: at uerò sub-

De prædicament.

stantiæ ratio secundū ipsum nomen alia atque alia. Vni uoca uerò dicuntur, quorum nomen commune est, & secundum nomen ratio substantiæ eadem, ut animal homo, & quod est equus. Horum nanque unumquodque (homo inquam & equus) animal est, & animalis quæque rationē, hoc est, definitionem suscipit, quæ quidem est substantia animata sensibilis. Denominatiua porro dicuntur, quæcunque ab aliquo, nempe ab ipso principali, solo casu differentia, secundum nomen habent appellationem, ut à fortitudine fortis, Grammatica à Grammaticus. Hic iam illud addendū, quòd nomen in his definitionibus non solum pro ea orationis parte, quæ à Grammaticis prima consideratur, sed & pro cæteris orationis partibus perinde accipitur. Nomen itaque hoc loco accipiendum, ut sit omnis rerum per uocem significatio, id est, omne uocabulum.

Antequam Aristoteles) singula prædicamenta excutiat quædā præfatur quæ uulgò antepædicamēta uocabulo magis usū trito, quàm latino dicuntur, eo quòd aliquid lucis prædicamentis adferant: Primo finiuntur æquiuoca, quia decem prædicamēta æquiuoca sunt respectu huius uominis prædicamentū. Hæc descriptio cōplectit æquiuoca æquiuocata, hoc est plura eiusdē nominis significata diuersa. Ipsum nomen æquiuocū æquiuocans dicitur. Vt animal uiuū, & animal pictū sunt æquiuoca æquiuocata animalis. Per substantiæ rationē intelligimus finitionē tã essentialē, quã accidentariam. Nam in accidentibus æquiuoca sunt, ut clarū in uoce, & clarum in coloribus, sunt æquiuoca clari. Id Aristoteles docet decimotertio cap. 1. libri Topicorū. Dicuntur) Hoc ait, quia res per se æquiuocæ non sunt, nisi id à cōi nomine habeant. Voces enim dicuntur, res uerò sunt. Solum.) Particula, solū, duobus modis sumitur. Primū cum unum signifi-

gnificamus aliquid, ut solus est mundus, hoc est unus est mundus. Secūdo cum significamus diuisionem quandā, ut sola est mihi uestis non etiam toga. Et ita hic sumitur. Aequiuocis est solū nomen cōmune, hoc est nō etiā nominis finitio. Ex descriptione æquiuocorū nullo negotio uniuoca intelliguntur. *De denominatiuis*) Cōmunis Dialecticorum schola triplicia constituit denominatiua. Quædā uoce tantū, quæ initio cōueniunt, & differūt terminatione finali, sed non conueniunt significatione, ut cursor & cursus. Quædā significatione tantum, quæ si significatione conueniunt, sed non uoce ut uirtus, studiosus. Quædam uoce & significatione simul, quæ & uoce & significatione cōueniunt: ut iustitia, iustus. Et hæc hic finiuntur. Hæc ut cōstituantur tria necessaria sunt, ut re conueniant ut nomen retineant, & nominis quædā fiat inflexio. Neque hæc distinctio pro nihilo ducenda est. Sine ea enim innumeri Aristotelis loci plene & per omnes numeros intelligi non possunt. Et quoniam præmia & emolumenta (ut Plinius ait) in omnibus rebus maxime spectantur, ex his tribus finitionibus tres constituā regulas. Prima, nullū æquiuocum, ut æquiuocū in ullo ordine prædicamenti locum habet. Prædicamenta enim quæ uniuoca sunt, hæc tanquā noxias herbas à suis domiciliis arcent. Secunda, omne uniuocum in aliqua classe prædicamenti est. Tertia, Denominatiuū est in eodem ordine, in quo denominans. Vt iustum est in qualitate, quia in ea est iustitia.

De complexis, & incomplexis, Diuisionis prima.

E O R V M quæ dicuntur, alia quidem dicuntur cum complexione, alia uero sine complexione. Sine complexione dicuntur quæcunq; secundum simplicem uocis sonū proferuntur, ut homo, equus, uincit, currit. Cum complexione uero, quæcunque uel coniunctione aliqua copulantur, ut Socrates uel Plato. uel secundū aliquod accidens coniunguntur, ut uerbigratia, quia in Socratem

De prædicament.

tem ambulatio uenit. hinc didicimus, Socrates ambulat aut si qualitate forte aliqua affectus fuerit, utpote sapientiæ, diximus, Socrates sapiens est.

Prima diuisio) quam præponit, ut ostendat terminos complexos reiici a prædicamentis, incomplexos uero in eis locum habere. Id quod ex prædicamenti finitione perspicuum est. Dicuntur) Dicuntur, inquit, quia hic de primis rerum uocabulis sermonē instituit. Vt enim uocum est dici ita rerum esse.

De iis quæ uel prædicantur de aliquo, uel in subiecto aliquo sunt, diuisio secunda.

R V R S V S autem præter hanc, & alia ex ipso Aristotele subiiciatur diuisio, quæ talis est, Eorum quæ sunt, alia quidē de subiecto dicuntur aliquo, in subiecto uerò non sunt, ut homo: alia uero in subiecto quidē sunt aliquo, de subiecto uero nullo dicuntur, ut hoc albū: alia & de subiecto dicuntur aliquo, & in subiecto sunt, ut color. nam hic de subiecto quopiam, ut albo prædicatur, & in corpore insuper reperitur: omnis enim color in corpore est: alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur aliquo, ut Socrates, & quodcunque substantiæ nomen singulare, & indiuiduum.

Secunda diuisio quæ cōplectitur oēs res existētes. Nā omne quod est, aut substantia est aut accidens. Si substantia, aut uniuersalis aut particularis. Si accidens, aut uniuersale, aut particulare. Eorum.) prima pars diuisionis sub qua continentur omnes substantiæ uniuersales, ut genera, & spēs, Dici de subiecto est superius prædicari secundū essentiā de suo inferiori, ut corpus est substantia, aīal est corpus. Alia uero.) Secunda pars, sub qua cōtinentur accidentia particularia, ut hæc Albedo, hæc grāmatica. Esse ī subiecto est prædicatū accidentaliter de subiecto dici. Alia etc.) Tertia pars quæ cōtinet uniuersalia accidē
rium

tium. Nam hæc duplicem habet respectum: alterum ad sua inferiora, de quibus secundum essentiam dicuntur, ut color de albedine: alterum ad subiecta quibus inhærent, & de quibus accidentiter dicuntur, ut coloratum de Corpore. Ex quo loco constat (in quo plerique hærent) nullum esse incommodum, idem & secundum essentiam, & secundum accidens de diuersis enunciari. *Alia neque*) Quarta pars quæ complectitur omnes substantias particulares, siue indiuidua. Hæc nec de subiecto dicuntur, nec in subiecto sunt. Nam nullo modo in pronuntiatis, à disciplina receptis prædicantur. A prima substantia (inquit Aristoteles) nulla est prædicatio.

De nouem modis, quibus quippiam inesse alicui dicitur.

CONSENTANEVM fortassis fuerit hoc loco adijcere nouem modos, quibus esse in aliquo quippiam dicitur: quos ex Boetio obseruauimus, in his, quæ in Aristotelis Prædicamentis scripsit, commentarijs. Quos haud dubie uir ille, ex quarto Aristotelis de Physico auditu libro, ubi de loco tractat, & ex primo deinde Alexandri Aphrodisæi de anima libro multo ante collegisse existimandus est. Itaque dicitur esse aliquid aut ut in loco, ut quum dicimus quempium in foro esse, aut in theatro: aut ut in uase, ut triticum in modio, & in dolio uinum, aut ut pars in toto, ut pupilla in oculo, & in manu digitus: & hæc omnia in toto corpore: aut ut totum in partibus ueluti corpus in omnibus suis membris: aut ut in genere species, ut homo in animali: aut genus in speciebus suis, ut animal in homine, leone, equo, & boue: aut ut in fine, ut in beatitudine, quæ certe finis est bene actæ uitæ: aut ut in potestate ut in Imperatore totius regni, siue imperij moderatio: aut ut in materia forma, ut in ære, siue in

De prædicamen.

marmore Iouis statua : quo quidem modo, & accidens hic nunc in aliquo esse dicitur, ut in subiecto. Præter hos autem nouem modos a Ioanne Damasceno duo adduntur, ut in tempore, ueluti cum dicimus, Noe tempore diluuium fuisse. Et ut in efficiente causa, ut in Deo omnia, & in artifice rationes eorum, quæ ab ipso emanant.

Consentaneum.) Quoniam dictum est aliqua dici de subiecto, aliqua esse in subiecto, ideo nunc addit modos, quibus aliud in alio esse dicitur. In his nihil est, quod studio ium lectorem remorari possit.

De iis, quæ ordine quodam de subiecto aliquo prædicantur.

REGVLA I.

QUANDO alterum de altero, ut de subiecto quopiam prædicatur, quæcunque dicuntur de eo quod prædicatur, omnia & de subiecto ipso prædicantur: ut quia homo de Socrate prædicatur, de homine uero & animal & substantia, & animal igitur, & substantia de Socrate quoque ipso prædicantur. Quare si Socrates homo est, idem nimirum Socrates & animal est, & substantia. Sciendum tamen quod intellectus regulæ accipi debet de ijs prædicatis, quæ nomina sunt, rei substantiam explicantia, non etiam de ijs, quæ nomina sunt aliorum nominum designatiua, siue secundæ impositionis nomina, & per hoc nominum nomina à diuo Seuerino Boetio, à recentioribus uerò nomina, siue termini secundæ intentionis appellantur: cuiusmodi sunt genus, species, subiectum, prædicatũ, & his similia. Quapropter de homine licet spēs prædicetur, et homo de Socrate, nõ perinde tamen et de Socrate ipso spēs prædicabitur unquã.

Quan-

Quando alterum) Hæc prima regula docet quid sit dicti de subiecto. Est intelligenda de uocibus necessariò, cohærentibus. Quicquid enim dicitur de prædicato necessario, etiam dicitur de subiecto. Sic Plato colligit libro de Republica secundo. Deus est bonus, bonum est innoxium, innoxium, nihil facit mali: ergo Deus nihil facit mali. Hæc regula etiam locum habet in accidētibus, ut iustitia est habitus, habitus est qualitas, Ergo iustitia est Qualitas. At in terminis non necessariò cohærentibus hæc regula non habet locum, ut non rectè sic colliges, homo est animal, Animal est genus: Ergo homo est genus. Est etiam hic alia cautio ut totum prædicatum primæ propositionis, fiat subiectum secundæ. Quare non sequitur Ioannes habet animam rationalem. Anima rationalis est immortalis: ergo Ioannes est immortalis.

De nominibus siue uocibus, quæ uulgo primæ & secundæ tum intentionis, tum impositionis, siue nomina, siue uoces appellantur.

HANC igitur ob causam haud ab re fuerit paulò altius hoc loco repetere atque adnotare duplicia esse nomina siue uoces, quibus in tradendis disciplinis atq; artibus passim utuntur auctores, uidelicet alia ex his dicti primæ, alia secundæ impositionis, siue (ut uulgo Dialecticorum ea appellat) primæ & secundæ intentionis nomina, neque id quidè omnino temerè. Nam quæ primæ siue intentionis siue impositionis nomina dicuntur, ea sic appellata esse certum est, quòd qui uocabula instituere in animo habuerunt, primum quidem ij intenderunt, ut ipsis rebus nomina inderent, siue imponerent, quæ rerum uocabula & essent, & dicerentur, qualia sunt ea uocabula cum primis, quibus uulgo hominum passim utitur in exprimendis suis inuicem conceptibus, & quibus utimur in disciplinis tum naturalibus, tum mo-

De prædicamentis

ralibus, addo & in mathematicis & in diuina philosophia, & alijs plerisque. deinde uerò cum uiderent idem necessarias fore artes aliquas, per quas disceremus & sciremus rectè ac proprie uti illis nominibus iã positis, ut quæ docerent nos illorum significationes, proprietates, & elegantias, & in summa illorum aptas ubiq; compositiones, siue ut quid animo tuo conceperis, alij indicare possis: siue ut quid uerum quidue falsum sit, statim diiudicare possit, quicumque loquentem alium audierit: siue ut auditorem inducere queas ad assentiendum tibi, quod persuadere conaris: hinc illi ueluti iam secundo loco intenderunt ac mente conceperunt, ut ipsis nominibus uocabula imponerent inderentq;. Cuiusmodi nomina siue uocabula sunt, quibus tum in Grammatica, tum in Dialectica, tum in Rhetorica arte utimur. Vnde & ipsa secundæ siue impositionis, siue intentionis nomina tandem dici cœperunt. Et hæc quidem mea de his nominibus siue uocibus sententia est: nec uideo aliam huius discriminis inter ipsas uoces rationem magis consonam rei propositæ: quæcunque uerò alij protulerint reddiderintq;, eam mihi ut nec refellere omnino, ita nec probare admodum durũ fuerit: iudicium tamen suum cuique relinquo. Nos interim ad institutum reuertamur.

HANC REITYR) Hoc caput addit Cæsarius: quia in superiori capite, nominũ secundæ impositionis, mentione habuit. Cæsarius satis dilucide quid sentiat explicat. Nomina primæ impositionis dicuntur quib. animi nostri Sensus eoluimus atq; explicamus. Primũ rebus ipsis indita sunt, & ob id nomina rerũ dicta. Nomina secundæ impositionis dicuntur quibus rerũ nomina designamus. Ea Boetius nomina nominũ uocat. Nomina primæ impositionis

tionis sunt Corpus, uirtus, scientia. Secundæ uerò nomē, verbum, genus, subiectum, prædicatum.

De generibus diuersis, & non subalternatim positis.

REGVLA II.

DIUERSORVM generum, & non subalternatim positorum diuersæ sunt species, & differentiæ, ut animalis & scientiæ. Animalis quippe differentiæ sunt gressibile, bipes, uolatile, & aquatile: scientiæ uerò harum nulla est, quin potius ipsius scientiæ differentiæ assignari possunt, quòd hæc quidem naturalis, hæc moralis, illa uerò rationalis existit. At uerò generum subalternorum, siue subalternatim positorum nihil prohibet easdem esse differentiæ, ut auis & animalis, quæ genera sibi subalterna sunt. Siquidem species animalis auis est, eademque corui genus. Vtriusque autem utpote tam animalis quàm auis differentiæ eadem esse possunt & diuersæ. Eadem quidem, ut si quis has animalis differentiæ assignet, quòd animalium alia sunt quæ pascuntur herbis, alia quæ seminibus, alia quæ carnibus, per quas et aues inter se differre dignoscuntur, quãdoquidem et inter aues aliæ herbis pascuntur, aliæ seminibus, aliæ carnibus. Diuersæ uerò, ut quum animalis differentiæ assignantur, quòd aliud quidem rationale est, aliud irrationale: quorsum sane nulla auis ab aue differt.

Diuerforum generum) Secunda regula generum, diuerforum prædicamentorum, sunt diuersæ differentiæ secundum speciem, hoc est constituentes diuersas species, ut animalis, quòd est in substantia differentiæ sunt. Aquatile, uolatile. Scientiæ uerò quæ est in qualitate differentiæ sunt, naturalis, moralis, rationalis, quæ differentiæ

De prædicamen.

Sumptæ cum genere diuersas cõstituent species. At uero) Genera subalterna siue subalternatim posita uocant, quæ se inuicem continent. ut auis & animal. Et horum pos sunt eadem esse differentia.

De prædicamentis generatis.

EORVM quæ secundum nullam complexionem dicuntur, unumquodque significat aut substantiam, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere; aut agere, aut pati. Et substantia quidem est (ut exempli gratia dicam) ut homo, equus: quantitas, aut bicubitum, tricubitum: qualitas, ut Musicum, Grammaticum, album, nigrum: ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius, minus: ubi uero, ut in foro, in theatro: quando autem, ut heri, anno superiori: situm esse, ut iacere, sedere, stare: habere autem, ut calceatum esse, armatum esse: agere, ut secare, urere: pati, ut secari, uri. Sanè ex ijs quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se singula in nulla affirmatione, uel negatione dicuntur, ut quæ neque uerum, neque falsum significent. Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio utique fit, aut negatio.

Eorum quæ) Aristoteles. 1. cap. 1. lib. de Physico auditu scribit, nobis a natura insitum esse ut à nobis notioribus progrediamur. Hic igitur generatim in significata uocis incomplexæ enumerantur. Hæc enumeratio est, non diuisio. Nam diuisio est generis in species distributio. Prædicamenta autem genera superiora non habent.

De substantia quid sit, & quomodo diuidatur.

SUBSTANTIA dicta esse uidetur, quòd alijs omnibus subest: proinde à Ioanne Damasceno hoc pacto describitur. Substantia est, quæ per se subsistit, alio neutiquam

neutiquam indigēs ut sit. Hæc ipsa ab Aristotele in primam diuiditur & secundam. Et primam quidem eam esse dicit, quæ propriè & principaliter, et maxime substantare dicitur, quæ neque de subiecto dicitur, neq; in subiecto est, ut quidã homo, ut Socrates, ut Plato, et si quid huiusmodi est, nempe singulare & indiuiduum. Secundam uerò substantiam, idest, secundæ substantiæ nomine, appellat spēs ipsas, in quibus quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt, & harum specierum genera, ut homo, ut animal. Ceterum primæ substantiæ idcirco dici uidentur, quòd sensibus propinquiores sint, primæq; his occurrant, ut ex quarũ hausta prius sensibus cognitione, generalitas deinde animo concepta colligitur, constituiturq;. Id quod & diuus Seuerinus Boetius in libro de duabus naturis in CHRISTO, alijs quidem uerbis, sed sensu propè eodem dicere uidetur: Intellectus, inquit, uniuersalium rerum ex particularibus sumptus est. Ex quo & liquidò constat, quòd ex secundis substantijs magis substantia ea dicitur, quæ primis substantijs propinquior est, quippe quæ & pluribus etiam substantat. Quo fit ut & species magis substantia sit, quàm genus, & homo quàm animal. Porrò inter species ipsas, quæ quidem huiusmodi sunt ut genera esse non possint, nulla magis substantia est quàm altera, quemadmodum nec in primis substantijs, altera alterà magis substantia est.

Cum res numero sint infinitæ, nomina uerò finita, ideo Aristoteles effusam illam & intensam rerũ uarietate ad decem capita reuocauit. Inter hæc substantia prior est natura, quia alia sine hac subsistere nõ possunt rōne, quia in uniuscuiusq; rei ratione, ratio substantiæ inest.

De prædicament.

Cognitione, quia tunc unumquod cognoscimus cum quid sit, & substantiã eius intelligimus. Tẽpore, quia sola hæc separabilis est. *Substantia est*) Tyrones hic admonedi sunt, generum summorum nullam esse finitionẽ. Omnis enim finitio genere & differentia constat. Supremorũ autẽ generum nulla genera sunt. Ob eandem rationẽ indiuiduorum nulla est propria finitio, quia nullas habet proprias differẽtias. Describit ergo substantiã per id quod est proprium substantiã, scilicet per se subsistere. *Quæ proprie*) singulari hæc aduerbia suum pondus, & momentum habent. *Proprie*) quia primæ substantiã sensibus obiciuntur. *Principaliter*) quia primæ substantiã alia omnia prius insunt. *Maxime*) nã prima substantia ut Rodolphus agricola ait est, cui reliqua omnia sunt innixa, quæque reliquorum receptaculum est, & fundamentũ. *Secundarum*) Secundæ substantiã sunt genera & species primarũ substantiarũ. *Quare* color licet genus sit, tamen nõ est secundã substantia, quia non est genus primæ substantiã. *Ceterum*) docet nominis rationem cur primæ substantiã dicantur: Hunc locum magni uiri conuellerẽ conantur: secundis substantiã in terẽptis ẽt interimunt primæ, quocirca secundæ substantiã primæ dicendæ uidentur. Hunc scrupulum sic eximere oportet, ut primæ substantiã sunt sensibus propinquo res: ita etiam primis nominibus appellandæ erant, *Intellectus inquit*) Locus hic est apud Aristotelẽ. 29. c. 1. lib. Posteriorum. Ex singularibus plurimis, uniuersale manifestũ. *Ex quo liquida constat*) Magis & minus hoc loco non significant, intentionem, aut remissionem, sed significant, potius, similius propinquius. Hoc sensu substantiã uocabula, has uoces admittunt. Sic Aristoteles accipiendus est primo ca. 11. li. de Anima. Cũ dicit corpora naturalia esse magis substantias quàm artificialia. *Porro*) Huius loci ratio est, quia species infimæ æquæ propinquæ, primæ substantiã sunt.

De sex substantiã proprietatibus.

OMNIBVS substantijs, tam primis quam secundis, proprium quodammodo est, in subiecto non esse, Di-

eo autem quodammodo, quando id non his conuenit solis, sed & earum perinde differentijs, quippe quæ nec ipse in subiecto sunt aliquo. Omnibus insuper secundis substantijs, & earum differentijs conuenit uniuoce prædicari de primis, ut homo & animal de Socrate, & de eodem item Socrate, rationale. Omnia nanque hæc de Socrate prædicantur nomine pariter & ratione, id quod uniuoce prædicari supra definitum est. Substantiæ præterea nihil est contrarium. Quod tamen omnino uerum esse non uidetur, cum igni, aqua, & aquæ ignis contrarius esse putetur. Sane hunc scrupulum Boetius paucis uerbis ita diluit, idq; iuxta Alexandri Aphrodisæi mentem, Neutrum, inquit, horum elementorum alteri contrarium est, licet eorum inter se qualitatès repugnēt, diuersæq; sint. Substantiæ igitur nihil est contrarium. At nec proprium hoc substantiæ est, quando & quantitatè perinde conuenit, & alijs quibusdam. Substantia item neque magis, neq; minus suscipit, ut homo non est magis aut minus homo, uel seipso prius uel posterius, uel altero quolibet homine. Quod ergo dictum est, neq; magis neq; minus suscipit, id ita intelligitur quod substantia ipsa neque intenditur neque remittitur. Sed nec illud substantiæ proprium, quando neque circulus alio circulo magis aut minus circulus est. Videtur autem omnis substantia hoc aliquid significare. id quod in primis quidem substantijs haud dubie ita se habet. In secundis uero non ita plane, nisi ob appellationis figuram, ut quum quis dicit hominem, aut animal, is iam perinde ac quendam hominem, aut quoddam animal dixisse uideri potest. Atqui id ita non est. Quapropter secunda substan-

De prædicamen.

tia non hoc aliquid, sed potius quale quid significat. Maxime uerò proprium substantiæ est, quod tamen si una eademque numero ipsa existit secundum sui tamen mutationem, contrariorum susceptibilis est, ut quidam homo: qui licet unus, idemque numero maneat, ipse tamen nunc calidus, nunc frigidus, nunc paruus, nunc studiosus existit, mutaturq; hoc pacto interim contrarijs inter se qualitatibus: id quod neq; orationi, neque opinione conuenire potest. Quippe quod neutra earum (quantum quidem in ipsa est) mutatur: & si aliquando uera, aliquando falsa indicatur: quin potius res ipsa, de qua uel oratio profertur, uel opinio habetur, mutatione sui admittit, patiturq;. Nam ut Aristoteles inquit, eatenus oratio aut uera, aut falsa est, quatenus res se habet. Idem de opinione sentiendum.

Aristoteles de more habet ea quæ à sensibus remotissima sunt, per ea quæ sensibus proximiora sunt, explicare. Quam docendi rationem Aristoteles in libris de anima de hystoria, partibus, generatione animalium, secutus est. Hoc loco itaque Cæsarius Aristotelem secutus, substantiã quæ intellectu percipit, per proprietates quæ nobis notiores sunt, copiosius declarat. *Omniibus substantijs.*) Prima hæc cõmunitas propria uidetur secundo mó. Nam omni substantiæ & non soli conuenit. *Sed & earum perinde differentijs.*) Ex hoc loco aliquis cõuincere poterit differentias nõ esse substantias. Nam hic nominatim Cæsarius dicit, non esse in subiecto conuenire aliis à substantijs, nimirum differentijs. Hic nodus sic dissoluendus est. Differentia, nec omnino est substantia, nec omnino accidens, sed mediastinũ locum inter utrũq; tenet, est enim qualitas (ut uulgò loquimur) substantialis. *Omniibus insuper.*) Secundæ enim substantiæ, & nomine, & ratione de primis dicuntur. *Substantia præterea.* Huius ratio est facilis, quia cõtraria ppriè in solis qualitatib. reperiuntur. *Substantia*

ria item.) Hic locus à nobis ià explicatus est. Hoc tamen addã. Res omnis cuius est aliquis terminus essentiæ suæ, & ad quem cum peruenerit habet essentię illius nomen, non dicitur esse hoc magis aut minus quod sit. Quemadmodũ Cicero dicit de Beato, libro quinto Tuscula. Nã & qui beatus est, non intelligo quid requirat ut sit beator. Ita substantia postquam peruenerit ad terminum suæ perfectionis nõ dicitur magis aut minus, alioqui non esset perfecta. *Videtur autem.*) Prima substantia significat hoc aliquid hoc est ré singularẽ. Secunda substãtia prima facie ẽt uidetur significare ré singularem ob appellationis figuram, hoc est quia dicitur de prima. Sed nõ est ita, quin potius quale quid significat, hoc est naturam cõmunem multis & speciebus & indiuiduis, Neque hic quale sumitur quemadmodum in prædicamẽto qualitatis scilicet pro qualitate accidentaria, sed pro notione cõmuni essentiali. *Maxime uero*) Hęc sexta cõmunitas est propria quarto mō non cõuenit omni substãtiæ. Primis per se, secũdis quatenus insunt primis: ut quia hic homo ægrotat, dicimus hominẽ ægrotare. Præterea cõuenit soli substãtiæ. Nã nihil ex prædicamẽto accidentiũ, manes unũ & idẽ numero, cõtraria uicissim recipit *Id quod.*) Recipit tacitã obiectionẽ, substãtia recipit contraria secundum sui mutationẽ, at oratio & opinio si cõtraria suscipiant, ipsa non mutantur. Deinde oratio & opinio non suscipiũt uerum uel falsum, sed potius res ipsa. Nam ueritas orationis uel opinionis, pendet à re ipsa. Vt enim se res habet inquit Aristoteles, ita oratio est uera uel falsa.

De quantitate.

QUANTITAS est secundum quam in partes quipiam diuiditur. Quantitatis autem alia continua est, alia uero discreta. Continua quantitas ab Aristotele ea esse definitur, cuius partes ad eundem terminum cõmunem copulantur, ut lineæ ad punctum, ad lineam. superficies & ad superficiem demum ipsi corporis. Id, quod

De predicament.

quod de linea ostendisse satis fortassis fuerit, quantum præsens hoc institutum exigit. Itaque sit linea aliqua in duas partes per punctum in ea signatum, secta, animo tamen magis quam re ipsa. Hæc quia continua est, partes ipsas ad eundem illum punctum, nempe terminum ^c utrique communem (sicq; c) coherentes habet & copulatas. Continua ergo quantitas est, ut linea, ut superficies, corpus. Additur his & tempus, cuius partes, quoniam successione solum continuantur, ad instans, quod & nunc dicitur, copulari habeat. Et locus, sed improprie, quippe quod re magis quam ratione quantitas sit. Porro discreta quantitas est, cuius partes ad nullum tertium communem copulantur, sed à se inuicem se iunctæ sunt, atque discretæ, ut numerus, & oratio. Numeri quippe, ut exempli causa, denarij partes sunt, quinque & quinque, aut tria & septem, aut quomodo libet aliter idem diuidatur numerus: ipsæ nimirum, quæcunque eius numeri partes fuerint, inter se disiunctæ sunt atque separatæ. Sic & in oratione partes, nempe literæ & syllabæ, & item dictiones, tum breuitate, longitudineue, tum ipsa prolatione separantur, quin etiã scriptura, ut per quam oculi eas facile discernant, atque distinguant.

Inter nouem predicamenta accidentium, quãtitas primũ locum tenet, quia mediante quantitate cætera in substantia sunt. adde, omnis res simulatque est in numerũ cadit (est enim una uel plures) hæc autẽ quantitatis sciẽtia colliguntur: *Continua quantitas*) Continua quãtitas sic dicta est, quia partes ita sunt cõnexæ & copulatæ, ut si quis eas seiũgere uelit, diuellere necesse sit. vt linea sup̄ superficies corpus. Terminus cõmunis hic dicitur qui est finis unius partis,

tis, & initiū alterius, ut punctum in linea, linea in superficiē, superficies in corpore. *Additur his et tempus*) Aristoteles in prædicamento substantiæ docet tēpus esse quantitātē per se. At decimo tertio ca. 5. li. primæ Philosophiæ disertè docet, tēpus esse quantitatem per accidens. Quæ duo tā pugnantia sunt, quàm quæ maximè. Hæc quæstio subdifficilis: sic est dissoluenda. Aristoteles quinto metaphysices sumit quantitātē secundū esse, & sic tempus est quantitas per accidēs, quia habet esse à magnitudine in prædicamentò quantitatis. Quantitas sumitur secundū rationē mensuræ & eo modo tēpus est quantitas per se, quia habet rationē mēsuræ per se *Et locus.*) locus quocūque quis se uertat siue rem spectet, siue rationē, non uidentur esse quantitatis species distincta ab aliis. Nā secundū rē est superficies. Est enim locus ut Aristoteles quarto libro de physico auditu finit, superficies concaua corporis continentis immobilis prima: si quis spectet rationē, locus est ex numero relatorū. Nā ad locatū refertur: propterea proxime uidentur mihi ad ueritatē accedere qui scribunt Aristotelem hic ueterum Philosophorum opinionē securū. Qui dicebant locū esse quoddam spatium immensum, in quo cum corpora erant plenū uocabant, cū uerò nulla corpora continebat, dicebant esse uacū. Prudenter igitur Aristoteles in prima Philosophiæ ueterum opinionē explosit. Nā cum quantitatis species enumeraret, omisso loco, substituit motū: *Porrò discreta*) Discreta quantitas sic dicta est quòd partes eius sint discretæ, disiunctæ, separatæ. *Numeri quippe*) hic locus de numero numerante est intelligendus. Est autē numerus numerans numerus absolutè acceptus & rebus nō applicatus, ut denarius. Numerus numeratus est numerus rebus ipsis applicatus ut decem homines. *Sic & in oratione*) Oratio hic sumitur pro certo quodam tenore syllabarū, quæ modo extenduntur, modo contrahuntur. Idque quoniam sit in tempore quod est quantitas, oratio etiā quantitas est. Et quidem discretæ, quia syllabæ quarum quædam extenduntur, quædam contrahuntur, nullo termino communi copulantur.

De predicamen.

De tribus quantitatis proprietatibus.

CAETERVM quantitati nihil est contrarium, id quod in ijs quidem, quæ finita sunt, nullam habet dubitationem, ut bicubito aut tricubito nihil est cōtrariū. In ijs uero quæ sunt indefinita, uidetur quidem alterum alteri contrarium esse, ut multum paucō, & magnum paruō: uerum horum nihil quantitas est, quemadmodum Aristoteles dicit, sed ad aliquid potius, quippe cum nihil sit, quod per se magnum aut paruū, multū aut paucū dicatur, sed id aliorum euenit respectu. Quantitas præterea neque magis neque minus suscipit: ut bicubitū non est alio bicubito magis aut minus bicubitum, neque numerus alio numero magis, aut minus numerus est. Maxime autem proprium quantitati est, ut secundum eam æquale quicquam dicatur, aut inæquale. Ita secundum numerum, exercitus unus alteri æqualis, aut inæqualis dicitur & secundum magnitudinem lignum ligno æquale est, ut cum alterum alteri respondet aut secundum longitudinem, aut secundum latitudinem aut secundum crassitiem, aut secundum has omnes dimensiones simul. Quod quia suo constat ternario, perfecte quantum dicitur.

Cæterum) Definita quantitas est quæ certa numeri quātitate censetur ut binarius ternarius: indefinita quæ nulla certa numeri quantitate cēsetur, ut multū, paucū. Maxime autem) Aequale & inæquale nō tam quantitates sunt quàm qualitates & passionēs ipsius quantitatis.

De iis quæ ad aliquid dicuntur.

AD aliquid uero talia dicuntur, quæcūquæ hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut duplum hoc ipsum quod est, alterius dicitur

dicitur nempe dimidij, itidem & scientia. Etenim ut duplum dimidij duplum est, ita scientia, scibilis scientia. Adiectum est autem, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut intelligamus relatiuorum quaedam esse, quæ casu aliquo, quaedam quæ absque casu referantur. Casu referuntur, quæ aliorum esse dicuntur: absque casu uero, quæ quomodolibet aliter ad aliud: ut cum dicitur, mons magnus ad montem paruum, ratio quidem est magni ad paruum, sed non quæ per casum facta sit, tametsi in ea casus accusatiuus sumptus est, quod nimirum ideo euenire Boetius ait, quod illius relationis uis non in casu, sed in præpositione sola consistit. Per casum itaque referuntur, cū aut per genitiuū referuntur ut pater filij pater. Aut per datiuū, ut similis simili similis. Aut per ablatiuum, ut maius minori maius. Sunt etiam quæ mutatis casibus referantur, ut scientia scibilis scientia, & scibile scientia scibile. Sunt itē quæ referantur nominibus eisdem, ut amicus amici amicus, & socius socijs socius. Sunt quæ diuersis, ut alia fere omnia. Sciendū autem diētā definitionem Platonis esse, non Aristotelis, id quod Boetius plane astruit: & proinde alia ab Aristotele ipso traditur, quæ huiusmodi est, & quidē propria. Ad aliquid sunt, quibus hoc ipsum esse est ad aliud quodammo do se habere. Sane hac definitione ea relatiua describuntur, quæ in quadam comparatione, & relationis habitudine considerantur solam: ut quaternarius, quod duplus est, non ex se habet, sed hoc ipsum ex medio trahit, ad quod refertur, nempe ex binario. Atque e diuerso binarius, quod medius sit ex eo tantum habet, quod ad quaternarium refertur. Relatiuorum igitur quæ

proprie

De prædicamen.

proprie dicuntur, siue eorum quæ sunt ad aliquid, hoc est esse, id est, hæc eorum natura est, ut ad aliud referantur, sine quo ne intelligi quidem possunt. Quo fit, ut prior definitio maior sit quàm posterior, hoc est, cõmunior, ut quæ omnia quæcunque ad aliquid utcunque dicuntur, complectatur.

Ratio ordinis cuius Philosophũ ualde curiosum esse oportet hæc est, posita quãtitate ponitur maius aut minus, hæc autẽ relata sunt; ergo post quantitatem ordo est flagitat, ut de relatiuis dicatur. ad hæc in quantitate est mêtio facta relatiuorũ: ut autẽ huic prædicamento lucis aliquid adferamus, tenenda in primis est hæc diuisio. Entiũ quædam sunt absoluta, ut substantia, quantitas, qualitas, quæ per se intelligi possunt. Alia sunt, relatiua quorũ significatio ad aliud refertur: Non sum nescius auribus delicatioribus durã, & impositã hanc diuisionẽ uideri. Sed & docentibus, & scribentibus (cuius ego sæpe auditores meos de loco superiore commonefeci) artis uocabula non tã latina quàm usu trita, ut res intelligatur: retinenda sunt. Verissime Fabius, nõ refert quibus quid que nominibus appelletur, modò de re constet. Nos si in hac spinosa & ieiuna Philosophia quatuor illas uirtutes orationis, emẽdatã, perspicuã, ornatã, bene accõmodatã, exprimere nõ possumus, duas priores tamen emẽdatã & perspicuã (sine quibus nihil rectè docet) retinere conabimur. Sed hæc *Ἐξω τὸν πράγματος καὶ λόγον.*
Ad aliquid uero.) Prima hæc finitio cõmunis est, & oĩa relatiua quouis modo dicta cõplectitur. Prima pars finitio nis ea continet, quæ cum casu ad se inuicem referuntur. Secunda uero ea cõplectitur quæ uel cũ casu uel sine casu dicuntur. Prima hæc finitio est apud Platonẽ libr. 4. de Republica. *Ad aliquid sunt*) secunda hæc descriptio cõplectit solũ relatiua quæ ex propria significatione relatiuonẽ significant. Id. h. sonant hæc uerba, quibus hoc ipsum esse est ad aliud se habere. Et hæc uulgo dicuntur relatiua secundũ esse. Alia sunt relatiua secundũ dici, quæ ex pri
ma

ma significatione ens absolutum significant, sed secundo loco habitudinem & respectum, ut scientia, dominus.

De quinque eorum, quæ ad aliquid dicuntur, proprietatibus.

IN EST autem & his quæ ad aliquid dicuntur, contrarietas. Nam uirtus uitio, & scientia ignorantie contraria est. Atqui ut hoc ipsum, nec proprium omnibus est, ita nec cõe. Videntur itẽ & magis & minus suscipere. Simile nanq; alicui quippiã dicitur, et magis, et minus. Verum ne hoc quidem omnibus aut proprium, aut commune. Omnia porrò quæ sunt ad aliquid ad conuertentiam dicuntur, ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus. Sed neque in his firma semper conuertentia est, nisi conuenienter id ad quod dicitur, assignetur: ut si ala auis ala dicatur, non recte assignatio facta est, & per hoc nec conuertitur, ut dicatur auis ala auis: sed si ala alati ala dicatur, iam conuertentia fiet hoc pacto, alatum ala alatum. Proinde recte Aristoteles nos monuit, necesse esse aliquoties, ut nomina fingantur. Videntur autem ea quæ ad aliquid dicuntur, si uel esse natura, id quod in pluribus quidem uerum est, ut si simul sunt duplum, & dimidium, dominus item & seruus. In aliquibus uerò non ita est: nam scibile quippiam est, cuius tamen scientia fortassis nondum habetur. Vnde & à nonnullis haud ab re relatiuorum talis assignatur distinctio, ut sint quædam quæ actu refrantur, quædam quæ potestate solum. Maxime uero proprium est eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quòd ex his uno definite cognito, cognoscitur eodem modo, & reliquum: ut si quis definite sciat quippiam duplum esse, idem etiam de-

De prædicament.

finite scit id, cuius est duplum, nempe dimidium. Quæadmodum si quis scierit Anchisen Aeneæ esse patrem, is proculdubio iam sciet Aeneam Anchisæ filium esse.

Hoc loco regula tradenda est qua cognoscemus, quibus relatiuis insit contrarietas. Si prædicamento a quo relatiua sumuntur aliquid est contrarium, etiã relatiuis erit aliquid contrariũ: ut uirtus & uitiũ relata sunt, illa refertur ad studiosum, hoc ad uitiosum. Contraria quoque sunt, quia a qualitate sumuntur, in qua proprie contraria reperiuntur, *Videntur.*) Hæc communitas etiam ex Prædicamentis, & quibus relatiua sumuntur intelligenda est *Omnia porrò*) Conuerti hoc loco est quãdo primũ refertur ad secundum, & rursus secundum ad primum, ut pater ad filium, & filius ad patrem. Sed id non semper cõtingit, nisi relatiua apte assignentur. *Videtur autem.*) Ea dicuntur hoc loco simul esse natura quæ mutuo se ponũt, & interimunt, & quorum alterum nõ est causa alterius. Et relatiua actu secundum actum, Potestate relatiua, secundum potestatem se mutuo inferuntur,

De Qualitate,

QUALITAS est, secundum quam quales esse dicimur, ut secundũ Musicã musici, & secundũ albedinem albi. Porrò qualitatis species ab Aristotele quatuor assignantur. Ex his una est, quæ habitus & dispositio, siue affectio dicitur: sed ab habitu dispositio differt, quòd permanentior quidẽ habitus sit & diuturnior: dispositio uero facile mobilis & cito mutabilis. Et habitus quidẽ sunt, ut scientia & uirtutes: dispositiones uero, ut calor & frigus (quæ tamen exempla magis analogicãs quàm reuera hoc loco ponuntur) tum & sanitas, & ægritudo. Namque secundũ has disponitur, afficiturq; quodam

dammodo homo, aut aliud quoduis animal: uerim cito in contrarias mutatur qualitates, ut à sanitate in ægritudinem facilis est transitus, & rursus ab ægritudine in sanitatem. Nonnunquam uero euenit, ut earum aliqua temporis protractione in alicuius transeat naturam, ut nigritia ex solis ardore lōgo tempore contracta, & quæ hæctica febris Græco uocabulo a medicis dicta est, Latīno uero habitualis dici potest. Vnde fit, ut dispositio quæ si quædam uia sit ad habitum, & per hoc habitus imperfectus. Habitus uero constans omnino atque perfecta dispositio, & ueluti ipsius dispositionis terminus. Hinc habitus definitur, qualitas difficulter mobilis ab eo, in quo est: dispositio contra, qualitas quæ facile a subiecto dimouetur. Rursus autem, & habitus modo quodam dispositiones dici possunt: dispositiones uero ut habitus dicantur, non est necesse. Alia autem qualitatis species est, quæ naturalis potentia & impotentia dicitur, secundum quam quidem quispiam non ex eo quod talis est, dicitur: sed quod talis esse potest: ut docilis puer dicitur, nō qui iam doctus sit, sed qui aptus est doceri: & fragile lignū, non quod iam fractum sit, sed quia tale est, ut frangi possit. Sic durum dicitur, quod naturalem resistendi potentiam habet, ut non facile secetur, diuidaturq; contra molle, quod ad hoc naturalem habet impotentiam. Ad hunc quoque modū & saltatores, et pugiles dicimus aliquos, non quod in his artibus, saltandi inquam & concertandi, periculum unquam fecerint, sed quod ad eas instam suapte natura potentiā habeāt, habilitatemq;. Tertia uero species ea esse dicitur, quæ passio et passibilis qualitas nominatur, et differt hæc ab illa, perinde atq; habitus

De prædicament.

à dispositione, quòd passibiles quidem qualitates perpetuo perdurant, ut in mille dulcedo, & in glacie frigus; passiones autem ad tempus exortæ, facile commutantur: quare & qualitates uix dici merentur, & in facie rubor ex uerecundia subortus, & ex metu pallor. Quarta demum qualitatis species est, quæ dicitur figura, & circa hoc aliquid constans forma, ut triangulum, quadratum, cubitum, & alia huiusmodi, quæ qualia omnino dicuntur, ab ipsa uidelicet figura, hoc est, à linearum, superficieumque deductione, si magnitudinis nomina sunt: uel à descriptione, situq; numerorum, si multitudinis. Eadem insuper, & ab ipsa forma qualia dici solent, utpote à concinna partium compositione. Haud secus in his quæ artificio constant, sese habet id, quod dictum est, ut in domo, nauis, statua, & alijs huiusmodi quorum unumquodque duplici qualitate affectum, ex iam dictis nemo non percipit, nempe tum figuram, tum formam. Figura quidem, ut uerbi gratia, statua ab ipsorum lineamentorum deductione, qua hunc aut illum exprimit, & representat. Forma uero à conuenienti illorum inter se consensu, quæ debita proportio rei dici solet, & commensuratio, à Græcis *συμμετρία* appellata.

Hæc qualitatis descriptio solû qualitates accidētarias cōplectitur. assignata est etiam per notius, quia quale de nominatiuū est notius quo ad sensum qualitate denominante. Ex his.) Aristoteles quatuor formas qualitatis proposuit, & singulas geminato uocabulo expressit, penuria (credo) simpliciū uocū coactus: habitus & dispositio nec genere, nec specie, sed numero tātum differunt. Vt. n. duo indiuidua qualitate accidētaria differunt tantum: ita ha-

bitus & dispositio qualitate separatur tantum. Habitus enim est firma qualitas, dispositio non est firma. *Alia autem*) Naturalis potentia est quædam qualitas congenita, alicui per quam ipsum redditur naturaliter potens ad aliquid agendum. Contra uero de naturali impotentia dicendum est. *Tertia uero*) Passio est qualitas transiens, quæ sensui infert passionem, ut calor tactui, uel quæ ex passione inferitur, ut rubedo ex uerecundia. Passibilis qualitas est qualitas permanens inferens sensui passionem, ut color plumbeus ex melancholia. Cæterum hic exoritur quaestio. Passio, est genus summum ergo non potest esse species. Hoc sic diluitur. Passio, ut est effectus actionis est genus summum, sed ut sensum mouet est species qualitatis. *Quarta demum.*) Figura est, quæ termino uel terminis clauditur, ut circulus triangulus. Forma est ipsa protractio, & delineatio figuræ.

De communitatibus, & proprietatibus
ipsius Qualitatis.

I N E S T autem & Qualitati contrarietas, ut iustitiae iniustitia contraria est, & albedo nigredini. Verum non in omnibus hoc ita habet. Nempe rubori & pallori, cæterisque huiusmodi medijs coloribus nihil est contrarium: Alioqui uni plura contraria erunt. Tum & figuræ nihil contrarium est, ut exempli gratia, triangulo, quadrato, cubito, necnon & ipsi circulo. Suscipiunt autem & magis & minus, non adeo qualitates ipsæ, sed quæ ab his qualia denominatiue dicuntur: album magis & minus album dicitur, uel seipso, uel altero quolibet albo. At uero ne hoc quidem figuris ipsis conuenit, suscipere in quam magis, & minus: Nam quæcumque aut trianguli, aut quadrati, aut circuli definitionem suscipiunt, omnia peræque aut triangula, aut quadrata, aut circuli sunt. Sciendum uero, quod tam hanc, quam il-

De prædicamen.

lã cõmunitatem potius quàm proprietatem dixerimus: quando ea secũdum utranque dicta sunt, nec solis, nec omnibus conueniant qualitatibus. Maxime aut̃ propriũ qualitati est ut secundum eam similia & dissimilia dicantur. Simile enim aut dissimile alterum alteri dicitur, non secundum aliud quippiam, quàm secundum id quod quale est, siue à qualitate denominatur.

Inest tamen) Hæc communitas primo modo propria est. Conuenit enim soli Qualitati per se, ceteris prædicamentis non nisi propter Qualitates. Sed non omni qualitati conuenit. *Alioqui.*) Id incommodum sic ostenditur. Sit. n. (doctrinæ causa) Pallor contrarius rubori. Viridis color eadem ratione erit rubori contrarius Quia nõ est potior ratio de uno colore medio, quàm de alio. Quo fit ut plura sui licet pallor, & viridis color sunt uni rubori contraria secundum idem. Quod est euertere Aristotelis pronuntiatum. Qui quarto capite primi libri de cælo, & mundo docet, unum tantum uni esse cõtrarium secundum idem. Nec sum nescius plura posse esse uni contraria diuersa ratione, ut audacia & timiditas fortitudini. Qua de re differit Aristoteles vii. cap. ii. lib. Ethicorum, & in cap. de oppositis. *Suscipiunt*) Denominatiua magis, & minus admittunt, non autem ipsa denominantia. *Maxime.*) Vt secundum quantitatem dicimus æquales uel inæquales, sic secundum qualitatem similes, uel dissimiles.

De cæteris sex Prædicamentis bre-
uis annotatio.

DECURSIS hæctenus prioribus quatuor prædicamentis ex Aristotelis traditione, quæ certè consideratione aliqua egre uisa sunt etiam ipsi Aristoteli, quem admodum id ipsum & Boetius aperte attestatur. Restant posteriora sex: de quibus priusquam ea prosequamur, præfari hoc pacto libuit. Aristotelem uidelicet
cum,

cum priora illa quatuor latissime profecutus esset, posteaquam omnia numero decem, in principio sui tractatus ex ordine connumerasset, & per convenientia exempla declarasset, hæc sex posteriora, ne repetere quidem curasse, præterquam ex his duo tantum Agere & Pati, sed cursum admodum, atque id profecto haud inconsulte: id quod & Iacobus Faber Stabulensis ingenue contestatur, quod eorum scilicet uocabula, præsertim ultimorum quatuor, trita prorsus, & uulgaria sint, nullumque proinde ad disciplinas momentum habeant, imo uero ciuilibus atque forensibus negotijs, necnon historiariû scriptoribus accommodatiora. Verum enim uero Gilbertus cognomento Poretanus, non contentus hoc Aristotelis siue cõsilio, siue iudicio, librû sex ultimis scriptum reliquit alijs mirifice probatum, alijs propemodum contemptum, ut quibus labor ille superuacaneus plane iudicatus sit, quum si quid in illis ad disciplinas usus esset, id Aristotelem nequaquam latuisset. Nos igitur, ut temporari aliquid concedamus, uel potius ne ab institutis quorundam prorsus adhorrere uideamur, inter Aristotelem ipsam, & hunc Gilbertum mediam tenebimus uiam, & in trescursis tantummodo de his susceptum prosequemur tractatum.

Decursus.) Aristoteles prolixè, copiosèq; de quatuor primis prædicamentis disseruit, quia hæc principia, & elementa omnium aliorû sunt. Succinte disputat de reliquis sex, quia hæc relationem significant, quæ explicata fuit. Tum etiam quia hæc in libris de Physico auditu. & Prima Philosophia explicantur.

De predicamen.

De Actione, & Passione, & earum utriusque
tam communitatibus, quam
proprietatibus.

FACERE, siue agere dicitur quispiam, cuius actio ab ipso in aliam quamlibet rem ueniens consideratur: Pati uero is, in quo actio illa consideratur, ut in quem uenerat: ut quem secat quispiam, eius sectio in id quod secatur, transiit. Et quum quid percutitur, percutientis actio in eo recipitur, atque eatenus ipsa percussio passio dicitur. Secare igitur & percutere, agere est. Secari uero & percuti, pati. Actio igitur est, secundum quam in id quod subicitur, agere dicimus. Passio uero illatio effectusque actionis. Recipit autem agere & pati contrarietatem, & magis & minus: quippe calefacere contrarium est ei, quod est frigefacere: & calefieri ei, id quod est frigesieri. Sic & calefacere, & frigefacere, & calefieri, item & frigesieri dicimus hoc, uel illud magis, aut minus.

Actio igitur.) Actio hoc loco est forma quedam, per quam in materiam subiectam agere dicimus. Omnis enim actio requirit subiectum in quod uim suam explicet. Id dicitur hoc loco subiecti quod ab alio uirtute agendi superatur. Recipit autem.) Agere, & pati recipiunt contrarietatem, similiter magis & minus per accidens, propter contrarias qualitates, quas patiens ab agente recipit, ut calefacere est contrarium ei quod est refrigerare, quia calor & frigus contraria sunt. Videre intelligere.) Huius ratio est, ut n. uidere est suscipere speciem obiecti in oculo, ita intelligere est recipere formam rei intelligibilis in intellectu. Quare utrumque eorum pati est. Hac de re exat nobilis controuersia inter Peripateticos, Platonicos, Opticos, quam Ioanes uel Curio in Physica sua accuratè examinat.

Qua

Qua ratione uocabula harum duarum Cate-
goriarum discerni possint.

SANE in his duobus prædicamentis spectare oportet non ad figuram duntaxat ipsius dictionis, sed ad significata potius. Nam sunt quædam, quæ & significato & figuratiue dictionis agendi uim habent, ut curare, docere, legere. Quædam figuratiue tantum, non etiã significato: quippe quæ actiue proferuntur, significato tamen passiuæ sunt: cuiusmodi uerba, seu uoces sunt timere, moderare, uidere, intelligere. Quædam contra significato quidem actiua sunt, figuratiue uero passiuæ: ut insidiari, proficisci. Atque id quidem quod iam diximus, maxima sanè ex parte comprobatur, & confirmatur Priscia. Gram. lib. 8. de uerborum significationibus: Actiua, inquit, species actionem semper significat, & facit ex se passiuum, exceptis duobus, metuo metuo, timeo timeo, Quin et ad sensus pertinentia uerba, si quis altius consideret, in actiuis uocibus passionem, & in passiuis actionem facere inuenimus, ut cum dico, uideo te, audio te, tango te, ostendo me in ipso actu aliquid pati.

De situ & positione.) Stare, sedere, accumbere, dicuntur constituere prædicamentum positionis, non quòd sint primogenia, & præcipua huius prædicamenti, sed per sua denominantia, stationem, sessionem, accubitum. Denominatiua enim non per se, sed beneficio suorum denominantium ponuntur in prædicamentis. Eorum autem.) Ea habent situm secundum naturam, quorum partes principia sunt aliorum motuum, ut in homine caput pedes, in plantis radices, rami. Ea uero habent situm secundum artem, quorum partes non sunt principia motuum, ut columna, fundamentum in domo. Elementorum situm, Ouidius lib. 1. Fastorum, & Plinius lib. 2. ca. 5. eleganter describunt.

De

De predicamen.

De situ, siue Positione, et eius Species.

SITVM esse Aristoteles ait denominatiue dici a positione. Quæ quidem licet ipsa sit alicuius eorum, quæ ad aliquid dicuntur, quæ tamen ab ea denominatiue dicuntur, proprium predicamenti genus faciunt: ut à statione, quæ relatio est quædam, stare denominatiue dicitur, quod quidem est situm esse. Vnde & situm esse à Ioãne Damasceno id dicitur, quod positionē habet quoquo modo ad alterum, puta ad partes corporis, uel sic uel sic se habentis. Huius deinde tres species esse dicit, stare, sedere, recumbere, id est, iacere. Et stare quidem est, erecto omnino corpore esse. Sedere uero partim erecto, partim incuruo. Recumbere uero in totum esse corpore prostrato, quod & tribus contingit modis nēpe aut prope, aut supine, aut oblique. Eorū autē quæ situm habēt, hæc quidem secundū naturā sita sunt, ut elemēta in proprio & suo quodque loco: hæc autem secundum artem, ut statuae atque columnæ. Rursus eorum quæ sita sunt, hæc quidē sunt, quæ nunquam loco mouentur, ut terra: hæc uero quæ nunquam a motu quiescunt, ut cœlum.

Huius cap. interpretatio præcedit Contrā. n. quàm in aliis factum est, in quibus interpretatio sequitur.

De Vbi, et Quando, et Habere.

EODEM prope modo, ut Boetio placet, & ubi, & quando, & habere, sese habent, ut quæ nec ipsa simpliciter intelligantur, quin potius ex alio naturam, id est, rationem trahant, id quod & Martianus Capella attestatur. Quo fit, ut nec ubi, nec quando esse possint, nisi locus & tempus fuerint. Si quidē locum ubi, & tempus quando comitatur. Neque uero idem est tempus & quando, nec

nec locus & ubi, sed proposito prius loco, si qua res in eo loco est posita, ubi esse dicitur. Vnde & ab Aurelio Augustino recte dictum est. Locus est cuiq; rei, ubi est. Eodem modo si res quæpiam in tempore est, quando esse perhibetur, ut natale CHRISTI, cum sit certo in tempore, nempe V I I I. Calend. Ianuarij, quando ipsum esse dicimus. Vbi ergo et quando hoc pacto a quibusdã definiuntur. Vbi est, quæ loci circumscriptione procedit corporis locatio. Quando uero, quæ ex tẽpore relinquitur rerum affectio. Habent autem & ubi & quãdo proprias diuersitates. Nam ubi aliquoties quidem infinite dicitur, ut cum alicubi quempiam esse dicimus: aliquoties uero definite, ut in foro, gymnasio. Sic et quãdo nũc definite, nunc indefinite dicitur. Habent rursus & ubi, & quãdo secundum locorum, & temporum differentias, diuisionesq; species, quasdam & differentias. Et locorum quidem differentie sunt, sursum, deorsum, ante, pone, dextrorsum, laeuorsum: Temporum uero, præsens, præteritum, & futurum. Habere porro (ut subinde Boetius ait) est quiddam extrinsecus adueniens, neq; innatum ei a quo habetur, imò aliud quàm est illud ipsum, à quo habetur, in se, uel potius circa se retinere: ut armatum esse, uel esse uestitum, & habere uestes atque arma, quæ cum eo qui habet, nata nõ sunt, neq; aliqua communi natura proprietate ue coniunguntur.

Vbi ergo.) Vbi est quædam habitudo corporis locũ aliqũe obtinentis. Quæ habitudo in ipso loco prouenit ex eo, quia ipsum locatũ à certo loco circumscribitur, & cõtinetur. Vnde dicimus bellũ geritur in Africa. Cato Vti cæ se interfecit. Quando) Quando est denominatio quæ a tempore oritur, ut Homerus fuit ante Hesiodum.

De prædicamen.

De oppositis.

CONSEQUENS est autem de ijs dicere, quæ (ut diximus) post prædicamenta à recentioribus appellantur, & primum quidem de Oppositis, quoties scilicet opponantur. Opponi autem alterum alteri quadrupliciter dicitur. Næpe aut ad aliquid, aut ut contraria, aut ut habitus & priuatio, aut ut affirmatio & negatio. Atque hæc omnia communi quidem nomine opposita dicuntur, quòd ueluti ex aduerso sibi obsistere, & cõtrastare uideantur. Ad aliquid igitur opponidicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt, oppositorum dicuntur, uel quomodolibet aliter ad hæc: ut dimidium opponitur duplo, & eiusdem dupli dimidium est: & paruum opponitur magno, & ita, ut ipsum paruum ad magnum, cui opponitur, paruum sit. Contraria uero dicuntur, quæ ita sibi opponuntur, ut eorum non sint, quibus opponuntur, sed sunt sibi inuicem contraria: ut bonum, quod licet malo opponatur, non tamen mali bonum est, sed malo contrarium. Itidem & album, non nigri album est, sed nigro contrarium. Habitus autem & priuatio dicuntur, quæ & ipsa quidem opponuntur sibi, sed ita, ut circa idem aliquid necessario uersentur, ut uisus et cæcitas circa oculum, auditus & surditas circa aurem. Quartum demum oppositorum genus est, ut affirmatio et negatio, quo quidem genere opponuntur, quæcunque inter se uerum, & falsum condiuidunt, ut Socrates ambulat, Socrates non ambulat.

De oppositis) Hic tractatus dicitur uulgò post prædicamenta, quia cõtinet quorundã uocabulorũ explanationẽ. quib. Aristoteles in prædicamẽtis usus est. Dicuntur autem opposita, quæ in eodem, secundum idem eodem tẽpore

pore, circa unam eandemque rem, simul esse nō possunt. Rodolphus sic. Opposita dicuntur quæ ita repugnant unum uni, ut neque alterum de altero, neque ambo de eodem tertio dici possint. Illud hic silentio inuoluendū non est, oppositionem in tribus inueniri. In terminis, de qua differit hic Cæsarius. In syllogismis, de qua disputat Aristoteles decimoquinto cap. libro secundo priorum. In propositionibus, cuius mentio est apud Aristotelem libro de interpretatione.

De oppositorum definitionibus,
& proprietatibus.

CAETERVM hæc quonam pacto definiantur, dicendum item breuiter. At uerò quoniam de his, quæ ad aliquid seu relatiua dicuntur, supra dictum est, cum de prædicamentis tractaremus: de reliquis tribus id tantum nunc agamus. Itaque contraria definiuntur, quæ in eodem genere posita, plurimum à se distant, quæ eadem susceptibili uicissim insunt, unde & mutuo se expellunt, nisi quæ per naturam subiectis suis insunt. Itaque ex contrarijs si unum fuerit, non necesse est alterū esse. Contraria rursus eidē simul inesse est impossibile. Sed & contraria omnia circa idem aut genere, aut specie uersantur, ut egritudo & sanitas circa corpus, iustitia & iniustitia circa animā. Omnia insuper contraria, uel in eodē genere sunt, ut albū & nigrum: uel in contrarijs generibus, ut iustitia & iniustitia, uel sunt ipsa contraria genera, ut uirtus & uitiū, bonum item & malum. Bono quippe malū ex necessitate contrariū est: malo autē aliquando quidem bonum, aliquando uero & malum. Id quod facile uidere est in uirtutibus et uitijs moralibus. Sed & de contrarijs ipsis ad eundem fere modum Victorinus loquitur in ijs commentarijs, quæ in Rhetorica

De predicament.

Ciceronis de inuentione scripsit : Contraria (inquit) tribus modis inueniri possunt : cum aut sub eodem genere species multum inter se distant : aut singulis generibus diuersis, species etiam diuersæ sunt : aut duo genera inter se diuersa sunt. Hæc ille. Porro quæ secundum habitum & priuationem opponuntur, ea esse definiuntur, quæ circa idem fieri nata sunt ordine irregressibili, & tempore per naturam determinato. Et hæc quidē sunt quæ potentia priuatione talia dicuntur. Nam quæ talia sunt priuatione actus, hæc utique circa idem fieri possunt, ordine regressibili: cuiusmodi sane sunt motus & quies, lux & tenebræ, somnus & uigilia. Iam uero & quæ secundum affirmationem & negationem opponuntur, ea ipsa definiuntur, quorum secundum se nullum datur medium, & quæ in contradictione consistunt. Contradictio porro dicta est, quasi opposita dictio, id est locutio. Huius nimirum hoc præ cæteris proprium est, quod siue res subsistat, siue non sit omnino, in alterutra tamen contradictionis parte uel ueritas, uel falsitas semper inuenitur: quod certe in alijs oppositionibus minime euenit. Nam si quid omnino non est, illud neque ægrum, neque sanum esse potest, tum neque cæcum, neque uidens. Nec, si non est omnino qui genuit, iam aut filius, aut pater erit. Verumtamen siue fuerit quippiam, siue non fuerit, cōtradictio nihilominus cōstabit semp̄. Et uerū et falsū dicet, quicūq; dixerit Socrates ē, uel Socrates nō est.

Itaque *contraria*) finitio hæc contrariorum cōplectitur solum qualitates accidētarias. Cuius prima pars reicit priuatiua, quæ per se in nullo sunt genere. Secunda, colores medios, qui nō plurimū distāt. Vltima remouet ea quorū alterū est a natura. itaq; ex cōtrarijs) Huic loco obiicitur

obiicitur inexpugnabile argumentum. Aristoteles scribit tertio capite de cælo, & mundo, si unū contrariorū sit, oportere alterum esse, ut si terra sit oportere ignem esse. nā hæc contraria sunt. Hoc obiectū sic diluendum est. in contrariis elementorū si est unum, oportet aliud esse, quia hæc perpetuo in se inuicem agunt, & a se mutuo patiuntur. Sed in aliis contrariis, id non est necesse. Porro *quæ secundum habitum.*) Ex hac finitione priuatorū duplicia priuatiua constituenda sunt. Quædam potentia, quæ significant priuationem formæ, quæ recuperari non potest, ut cæcitas & uisus. Alia sunt priuatiua actus, quæ actum solum auferunt, ut tenebræ, & lux. Cum ergo dicitur a priuatione ad habitum non est regressus, id est accipiendum de priuatiuis potentia, non autem actus, *Quorum secundum se.*) id adiectū est, quia inter omnia opposita est medium quoddam, quatenus ad contradictoria reducuntur. Inter contradictoria nullo modo est medium. *Huius nimirum.*) Insigne discrimen inter cōtradictoria & cæteras species oppositionis.

De quinque modis Prioris.

PRIUS autem alterum altero quinque dicitur modis. Primo quidem id quod secundum tempus altero prius est, ut quod antiquius altero ē, aut uetustius. Hinc Thebanorum bellū prius, id est, antiquius seu uetustius dicitur excidio Troiano, idcirco quod tempore præcesserit: & Pythagorā priorem, id est, senioremem Socrate dicimus, & Socratem Aristotele. Secundo autem modo prius illud dicitur, a quo non conuertitur subsistendi consequentia: quo quidem modo, unum duobus prius est. Nam duobus existentibus, unum iam esse consequens est, at non contra. Non enim si unum est, consequens cōtinuū erit, ut sint duo. Atque hoc modo quod prius est, secundum naturam prius esse dicitur. Tertio uero modo

De predicament.

do prius esse dicitur, quod ordine quodam anteuertit, id quod in disciplinis & orationibus Rhetoricis, & alijs huiusmodi, ut in Reipubl. administrationibus facile est uidere. In disciplinis quidem, ut exempli causa in Geometria, elementa figurarũ delineationibus priora sunt, & principia ijs, quæ ex illis demonstrantur, hoc est, ipsis conclusionibus. Elementa autem dico, punctũ, lineã, superficiem. In Rhetoricis uerò orationibus proœmiũ, id est, exordium narratione prius est, & in reipub. administratione consiliũ actione. Quarto deinde modo prius id dicitur, quod melius est & honorabilius, & præstantius, & dignius altero. Quo sanè modo sol luna prior est, & anima corpore. Sed ut ipse Aristoteles ait, alienissimus hic modus est à significatione prioris. Siquidẽ isto modo (quod & Boetius approbare uidetur) quicumque dignitate & reuerentia cæteris præcellunt, magis propriè uenerabiles & honorabiles dicuntur: ut uerò priores dicantur, abusio potius est, quàm ulla proprietas. Quinto demum prius dicitur alterum altero in ijs, quæ secundum subsistendi consequentiam cõuertuntur, nempe illud quod alterius quomodolibet causa est, & principium, ut ueritas imagine, & lux ipso lumine siue splendore, & in orationibus prius quidem est rem ipsam subsistere, quàm ueritas constet propositionis: ut si uerũ est hominem esse, uera iam ea est oratio quæ dicit, homo est. At rursus, si oratio uera est qua dicitur, homo est, uerum iam quoque est hominem esse: & tamen hominem esse, hoc est, eius rei subsistentia, causa insuperest, ut propositio de homine uera habeatur. Itaque rei subsistentia, ueritate sermonis prior est.

De modis prioris) hunc modum primum, Aristoteles uocat præcipuum, quia ab hoc cæteri omnes denominantur, & quia quoad sensum notior est. *Secundo autem*) Secundo modo id est prius quo posito nõ ponitur posterius, & quo interempto interimitur posterius, ut posito animali nõ ponitur homo. & sublato animali aufertur homo. Et generatim omne superius est prius secundo modo, si ad suũ inferius referatur. *Tertio modo*) Tertio modo ea priora dicuntur quæ ordine quodã doctrinæ præponunt, ut sequentibus pleniorẽ adferant lucẽ. Sic in Geometria finitiones linæ superficiẽ sunt priores. *Quarto deinde*) hoc quarto mō id dicitur prius quod præstãtius est. Aristoteles uocat hũc modũ alienũ, quia non quatenus aliquid melius est prius est, sed quia in eodẽ genere aliud præcedit. Auctor Simplicius. *Quinto demũ*) hoc mō hic dicitur prius natura quod cũ alio conuertitur, & illius est causa.

- De tribus modis eorum, quæ sunt simul.

SIMVL autem dicuntur aliqua tribus modis. Primo quidem & simpliciter & propriè simul dicuntur, quorum generatio eodem fit tempore, ut gemini, qui ob id simul esse dicuntur, quod unius temporis ortu editi sunt. Secundo uerò modo simul dicuntur, quæcunq; ad se inuicem conuertuntur, sed ita, ut alterum alteri subsistendi neque causa sit, neque principium: ut duplum & dimidium. Etenim hæc ad se inuicem conuertuntur: quoniam si duplum est, dimidium est: & si dimidium, & duplum. & tamen neutrum alteri causa est, ut nec pater filio causa est ut sit, nec filius patri. Quod uerò dico, huiusmodi est, Aeneas habuit Ascanium filium, non tamen causa fuit ut filius esset, sed ut esset Ascanius, Sicut igitur filius dicitur quispiam, cum primum ei fuerit pater, ita & pater iam dicitur, cum primum ei fuerit filius. Tertio autem modo simul dicuntur, quæ ex eo

De prædicament.

dem genere ex aduerso diuiduntur à se inuicem, ut homo & equus. Homo nanque & equus, quoniam sub eodem genere ponuntur, nãpe animali, simul esse dicuntur. Eodem sanè modo et de cæteris speciebus dicendũ, quæ sub eodẽ genere, uel hoc, uel alio ponuntur. Quo fit, ut omnes species eiusdem generis æqueue sibimet sint, & generi illi æqualiter supponantur. Porro autem & differentie, quæ genus aliquod condiuidunt, simul esse dicuntur, ut rationale & irrationale. Sanè sciendum quòd quæcunque secundo & tertio modo simul sunt, hæc natura simul dicuntur, prima uerò modo simul dicuntur tẽpore.

Primo quidem & simpliciter) Quemadmodum id propriè prius est quod tempore aliud antecedit, ita ea propriè dicuntur simul quorum generatio in eodem est tẽpore. Secundo uero modo.) Hic secũdus modus differt à quũto modo prioris. Nam hic alterũ non est causa alterius, ibi uerò alterum est causa alterius. Ut nec pater) Pater nõ est causa filii, id uerũ est si spectes relationẽ, habitudinem respectũ: Nã omnis causa est prior suo effectu. Pater aut tẽ quatenus patris nomẽclaturã habet, ne momento quidẽ temporis prior filio intelligi potest. Substãtia patris est causa substãtiæ filii. Nam res ea quæ pater est, prior est tempore, substãtia filii. Tertio modo) Hoc modo membra diuidentiã aliquod totum sunt simul quatenus ad ipsum totũ referuntur, ut ferum & mansuetũ respectu animalis. Si uerò alterũ mẽbrorũ ad alterũ referatur ut ferrũ ad mansuetũ, alterũ potest esse prius altero.

De sex speciebus.

MOTVS uerò species sex sunt, generatio, corruptio, augmẽtatio, diminutio, alteratio, secundum locum mutatio. Et generatio quidem motus est ad substãtiã, cui opponitur corruptio, motus proinde à substãtia. Augmẽtatio uerò motus ad quantitã, cui diminutio opponitur

ponitur, motus uidelicet quo acquisita iam antea, et paulatim aucta quantitas fit minor, deperditurque. Alteratio est, qua aut qualitas acquiritur, aut deperditur acquisita. Secundum locum uero mutatio dicitur, quæ fit aut ad locum, aut circa locum: ad locum quidem, ut quæ secundum rectum fieri dicitur: circa locum uero, quæ in gyrum siue in orbem. Omnium autem horum motuum ex aduerso quietem intelligimus, cum tamen in his speciebus motuum ipsi motus sibi inuicem contrarij sint, præter eum motum, qui circa locum fieri dictus est, ut est motus corporum cælestium, cui nullus motus contrarius est. Cæterum animaduertendum hoc est, haudquam absolum esse, quod dictum est, motum esse motui contrarium, & item quietem: quasi uero duo iam uni contraria esse dixerimus, non unum uni, ut in *Physicis* Aristoteles docet. Quandoquidem id quod dictum est, secundum aliud, & item aliud fieri intelligitur, quemadmodum id *Ioanes Damascenus* in sua *Dialectica* subtilissime annotauit. Nam eidem motui motus quidem opponitur, ut habitus et forma siue actus: quies uero, ut finis et priuatio.

(Motus uero species sex sunt.) Motus ut res diuersorum prædicamentorum comitatur, ad dialecticum pertinet, sed ut est actus corporis mobilis ad physicum pertinet. Motus hoc loco sumitur pro mutatione. Nam motus ut proprie & strictim sumitur, tres tantum habet species: augmentationem, diminutionem, alterationem, motum localem. Videndum est Aristoteles. 2. cap. 5. lib. *Auscultatoriorum*. Cæterum.) Occurrit tacite obiectioni. Motus est contrarius motui & quies motui contraria est, Ergo plura erunt contraria uni. Respondet non esse incommodum plura esse uni contraria secundum diuersa. Motus est contrarius motui ut habitus habitui, sed quies est contraria motui ut priuatio habitui.

De predicament.

De octo habendi modis.

HABERE quoque multis modis dicitur. Nam habere quis dicitur, aut ut qualitatem aliquam, ut scientiam uel uirtutem: aut ut quantitatem, magnitudinemque, & hanc quidem uel bicubitam, uel tricubitam, aut alias quantacumque; aut ea quæ circa corpus sunt, ut uestimentum, cuiusmodi est subucula uel penula: aut ut in parte aliqua corporis, ut in digito anulum, uel torquem in collo: aut ut partem aliquam sui, nempe manum uel pedem, uel caput; aut ut in uase, quemadmodum modius dicitur habere triticum, & lagena uinum, & amphora aquam, ut sit habere pro continere: aut ut possessionem quomodo dicitur aliquis domum habere uel prædium: aut ut uxorem, quemadmodum uir uxorem habere dicitur. Sed ut Aristoteles quoque ait, idque per iocum (ut uidetur) alienissimus hic habendi modus est: siquidem nihil aliud est uirum habere uxorem, quam eidem cohabitare. Ideo autem hunc habendi modum improprie dictum putant multi docti, ac per hoc penè respuunt, quòd aiunt non haberi posse, quod habentem habeat: sed multò rectius dici, uiro mulierem esse, & pari uice mulieri uirum.

Habere quoque.) Varius & multiplex est usus huius uerbi habere, ideo ne aliquid erroris in uocabulo relinqueretur, eius enumerat potestates. Habere ut refertur ad suas species & armatum esse. Calceatum esse genus est, sed ut cõplectitur hos oēs modos multiplex uidetur. Aristoteles hunc modum alienissimum uocat, quia in aliis modis id quod habet, nõ dicitur uicissim haberi ab eo quod habet, ut habens anulum nõ habetur uicissim ab annulo. Sed ut uir habet uxorem, ita etiam uxor uirum. Paulò tamẽ

crudi-

eruditius dicemus, uiro est uxor, & uxori est uir. Illud tã
quam appendicem prædicamentorum adiiciemus gemi
nam eorum potissimum esse utilitatem. Hinc enim om
nium rerum in uniuersa natura, ordo facile cognoscitur;
hinc etiam uocum finitiones, si quãdo de earum ui & po
testate dubitetur, petuntur. Prædicamenta enim, quæ uo
ces cum quibus cognationem habeant, ostendunt. Quin
tilianus lib. 3. cap. 6. locos statuum fecisse uidetur. Om
nis quæstio proposita per hæc duci potest, Quid, quale,
quantum id, de quo quæritur sit.

INTRACTATVM TERTIVM PRAEFATIO

BREVIVS CVLA.

Expedita utcunque à nobis in prioribus duobus
libris, siue tractatibus ea parte Dialecticæ, quã Ele
mentariam uocãt, utpote quæ Prædicabilia tantum,
& Prædicamenta, simplices quidem uoces, comple
ctatur: sequitur hinc tractatus tertius de Propositio
ne, quæ & ipsa, huius artis pars quædam est: quippe
quæ prima ex simplicibus illis & incomplexis uoci
bus, perfectã constituitur oratio. Atqui huius quo
niam nomen & uerbum partes sunt, & hæc ipsa per
uocem definiuntur, à uoce haud ab re huius tracta
tus exordium sumere licebit.

Voces simplices enunciationẽ constituunt, explicatiõ
itaq; uocibus simplicibus de Enunciatione dicendũ est.
Huius tractatus tertii scopus est. Naturã propositionis
planum facere. Cuius mirifica est utilitas. Nam in omni
cõtrouersia, negotio, oratione, Epistola, constituẽda est
aliqua propositio, in qua eius negotii summam, de qua
loquimur comprehendamus. In oratione pro Cælio. Nẽ
mo studiosus est deditus uoluptati. In causa Miloniana,

De prædicamen.

omnis Infidiator est iure occidendus. Et apud bonos auctores sexcenta, de eo genere reperire licet. Cæsarius in hac præfatione tres Dialecticæ partes, inuentione, iudicium, elementariam constituere uidetur. Sed elementaria sub inuentione continetur. Nam quinq; uocum tractatus docet, quæ uoces cum quibus cognationem habeant, & in syllogismo medius terminus cum subiecto probandæ conclusionis, cohæret. Quinque uocum ergo tractatio inuentionem termini medi, iuuat.

Quid sit uox, tum etiam quid Sonus.

• *Vox igitur est, ut a nonnullis definitur Philosophis, ex ictu aeris elicitâ qualitas, auribus accidens. A recentioribus autem, & ijs quidem, qui superioribus aliquot annis circa hanc artem uersati sunt, magis conuenienter accommodatèque ad hunc locum hoc pacto definitur: Vox est sonus, qui ab ore animalis proficiscitur, certis quibusdam naturæ instrumentis formatus. Sonus item ab eisdem quoque definitur, quicquid proprie, & per se auditu percipitur. Itaque uox sonus est, non qui libet, sed qui (ut dictum est) ab ore animalis proficiscitur, formaturq; interim certis quibusdam naturæ instrumentis, quæ quidem sunt guttur, lingua, palatum, primores quatuor dentes, & labia duo, quibus à quibusdam additur & pulmo. Nam per guttur uocalis arteria intelligitur quæ & spiritalis fistola appellatur. Ex quo iam liquido patet, quod neque manuum ad se inuicem complosus, neq; pedum strepitus, aut fragor arborum, et in nubibus tonitrus, uoces ullo modo dici debent. Quin & ob eandem fortassis causam, neque excreatio, et si quid huiusmodi est, uoces proprie dici possunt, licet de animantis ore prodeant.*

Vox igitur.) *μεθοδικῶς* omnino Cæsarius progreditur quod & scribēti, & docēti, in primis curæ esse debet. Dicturus de nomine, uerbo, oratione, quæ uoces sunt, prius docet quid uox & quæ eius diuisio. Quæ omnia etiam ad naturalem philosophum pertinent, potius quàm ad Dialecticum, hic tamē quatenus huic instituto utile est, breuiter & in transcurso enarranda sunt. Tria ad uocis finitionem necessaria sunt. Percutiēs, scilicet anima, percussum scilicet aer respiratione attractus, & id ad quod fit percussio, scilicet arteria uocalis. Videndus est Aristoteles octauo capite ii. lib de anima, & nono cap. tertii libri de historia Animalium *Sonus item.* (Huius ratio est quia sonus est propriū obiectum auditus. Ut sonus edatur tria concurrant necesse est, Corpus percutiens, percussum, & aer motus uel collisus. *Nam per guttur.*) Arteria uocalis est cōceptaculum spiritus naturalis misti, in quo plus spiritus est quàm sanguinis. Contra, uena est conceptaculum sanguinis quod *ἀγγείον* medici uocant, misti confusique cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Videndus est Aulus Gellius libro decimo octauo capite nono. *Debent.*) Quia non formantur omnibus naturalibus instrumentis. *Quin et.*) Rationem huius reddit Aristoteles, quia omnis uox est sonus significans naturaliter uel ad placitum.

De uocis diuisione.

VOCVM autem alia quidem significatiua est, alia uero non significatiua. Porro significatiua uox ea dicitur, quæ per auditum aliquid intellectui representat. Non significatiua autem, quæ nihil omnino significat, ut quæ neque naturaliter, neque secundum placitum apud intellectum quicquam constituit, ut literæ prope modum et syllabæ. Itaque bifariam uox significare dicitur, tum naturaliter, tum secundum placitum. Naturaliter quidem uox significare dicitur, quæ naturaliter duntaxat affectum animi mōstrat, ut est dolor, aut gaudium,

De proposit.

dium, cuiusmodi sane uoces sunt gemitus ægrotantium, & lugentium eiulatus, insolētium item cachinnus & risus indecēs, tum bonorum cuiusque animalium uox propria. Secundum placitum autem quæcunque ex impositione rem aliquam designat, ut sua uniuersuiusque gentis lingua siue loquela, qua quis u^oitur, quoties alteri indicare uolet quicquid animo cōceperit. Hæc rursus diuiditur: Alia nanque tēpus secum ad significationem trahit, ut ambulo. alia præter tempus significat, ut homo: Cæterum hæc nomen, illa uerò uerbum apud Dialecticos appellatur, ex quorum utriusque debita complexione uox constituitur, quæ oratio dicitur: uox proinde cōplexa, ut tam nomen, quàm uerbum, uox incomplexa. At de nomine quidem primum hic dicamus oportet.

Vocum autem.) Prima diuisio uocum, alia significat determinatum aliquid, ut uirtus, homo: alia nihil determinat ut uoces infantium, ebriosorum. Itaque bifariam.) Secunda diuisio. Vocum significatiuarum alia significat naturaliter, ut quæ apud omnes homines idē significat, ut gemitus ægroti. Alia ex arbitrio imponētis, ut sciētia. Hæc rursus.) Tertia diuisio. Vocum significatiuarum ex impositione alia significat cum tempore ut lego, alia sine tempore ut fortitudo.

De nomine.

NOMEN itaque uox est significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, finitum aliquid designans, & casus recti. Sanè in hac definitione uox generis locū obtinet, ut pote pluribus communis. Significatiua, deinde adiectum est: nam sunt & uoces, quæ nihil significant. Rursus secundum placitum, quòd sint uoces, quæ naturaliter tantum significant.

ficant. Sine tempore autem, quoniam uerba quoque uoces sunt significatiuæ secundum placitum, sed distant à nominibus, quòd nomina quidem sine tempore: uerba autem cum tempore significant. Adiectum præterea est, cuius nulla pars significatiua est separata, propter rationem, siquidem huius partes utique & separatæ significant, ut mox dicetur. Postremò autē adpositæ sunt particule duæ, una quidem, nempe finitum aliquid designans, propter nomina infinita: altera uerò, quæ quidem est & recti casus, propter nominum obliquos casus: qui quoniam cum EST, uerbo copulati, plenam absolutamque sententiam explicare non possunt, non nomina, sed casus nominum iure nuncupantur: ut non recte dixeris, demonstrato quopiam, Catonis est, Catoni est, aut Catonem est: sed, Cato est.

Nomen itaque.) Explicatis communibus ex quibus colliguntur genus & differentia nominis, integrâ cōficit nominis finitionē. Nobile est caput apud Aristotelē, 14. 2. lib. posteriorum, quo docet finitionem ex diuisione inuestigandā esse: quod Dialectices candidatis ēt atque ēt commendo. Cæterū ut huic loco lucis aliquid adferamus, sciendum est authores in disciplinis tradendis, duplicem uiam obseruare consueuisse, aut à toto ad partes progrediūtur, & hæc dicitur resolutoria qua Aristoteles in libris priorum usus est, aut cōtra à partibus ad totum & est compositoria. Qua Aristoteles in lib. de interpretatione usus est. Et eum hic secutus est Cæsarius. Ex partibus. n. nominis, inuestigauit nominis finitionē. Deinde ex finitione nominis & uerbi, inquit orationis finitionem. Cæsarius singulas particulas finitionis nominis, satis accurate enarrat. Aut secundum placitum.) Plato in Cratylo existimat, nomina simpliciter significare naturaliter, quia sunt naturales rerum similitudines. Ammonius

De proposit.

nus uero putat nomina esse naturalia quo ad Aetymologia. Quia nomina à proprietate in re ipsa reperta, imposita sunt. Sed si spectemus significatione, ex institutione significant. Aristoteles uero uult nomina significare ex impositione quia ab arbitrio imponētis, ad significandum imponuntur. *Nempe finitum.*) Ita colligit, omne nomen significat rem certam, nomen infinitum non significat rem certam, ergo non est nomen. *Alter.*) Omne nomen si ei addatur uerbum efficit orationem uerā aut falsam, sed casus nominis, uerbo ei addito, non efficit oratione uerā aut falsam: ergo casus nominis nō est nomē.

De uerbo.

· VERBUM autem est uox significatiua secundum placitum, cū tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, finitum aliquid designans, & casus recti. Quae quidem uerbi definitio, praeter particulam, cum tempore, omnia cum nomine habet communia. Siquidem id uerbi proprium est, significare, inquam, cum tempore. Ergo quod & participiū cū tempore significat, hoc à uerbo habet, unde deducitur. Neq; uero mouebit quempiam, quod ex nominibus quidem ipsis quaedam etiam tempus significant, ut annus, mensis, dies: attamen nullum eorum tempus consignificat, quemadmodum Aristoteles ait. Ceterum, ut nomina finita sunt ac infinita, ita ex uerbis quoque alia finita sunt, alia infinita: finita, ut ambulo, disputo: infinita uero, ut non ambulo, non disputo. Rursus & de casibus uerborum haud secus ac de casibus nominum dicere par est. quippe ut nominum casus dicuntur, qui ab ipso recto flectuntur: ita casus uerborū appellari possunt, qui à temporis praesentis & modi indicatiui significatione diuariant. Verbum igitur
secun-

secundum Dialecticos id solum esse dicitur, quod temporis presentis est & modi indicatiui.

De uerbo.) Aristoteles breuitatis amator in finitione uerbi omisit eas particulas quæ erant uerbo cum nomine communes. Differt uerbum à participio, quia uerbū semper à parte prædicati intelligitur, participiū tã à parte prædicati quàm subiecti. *Neque uero.*) Submotio obiectiōis. Quædam nomina tempus significant ex primaria significatione, ut annus, dies, mens, sed non significat cū tēpore. Est autē significare cum tempore præter præcipuā significationē, tēporis differentiā significare. Quod uerbi propriū est, ut studeo præter actum studendi significat tēpus præsens. *Verbum igitur.*) angustius hic sumitur uerbū pro eo quod modi indicatiui & præsentis est tēporis, aliquando tamē latius etiā sumitur. *Ceterum.*) Verba quibus extra propositionem negatio à fronte additur, uulgo infinita uocantur, ut non ambulo. Quæ eadē si sumantur in propositione negata dicuntur.

Vtrum nomen, et Verbum apud dialecticos solæ partes orationis sint.

EXPOSITA eātenus tam nominis, quàm uerbi ratione, quatenus id ipsum Dialecticorum, usus postulat, occurrit non temere quæstio illa, hoc in loco nunc etiā consideranda, quæ a plerisque proponi solet. Vtrum scilicet nomen atque uerbum solæ apud Dialecticos orationis partes sint: cum tamen ab ipsis Grammaticis octo hmoi cōstituantur partes. Sane huius quæstionis nodum D. Seuerinus Boetius, uir profecto tantus in Latina philosophia, quatenus inter ipsos Latinos in arte oratoria M. Cicero, his uerbis ita dissoluit breuissime: Grammatici enim (inquit) figuras tantummodo uocum considerantes, octo proinde orationis partes cōnumerant: Philosophi autem atque Dialectici, quoniā omnis eorum inten-

Propositione

tio circa ueritatem, falsitatemque locutionis uersatur, atque ea ex nomine, uerboque plenissime constat, duas tantum orationis partes admittunt, easque nomen & uerbum esse docuerunt. Cætera uero, non partes, sed orationis supplementa, & ueluti colligamenta quædam appellant, quemadmodum in quadrigis fræna & lora, & in nauibus tabulæ & trabes. Non aliter autem de his sentit & Priscianus ille Grammaticus lib. II. de Participio. Quibusdam (inquit) philosophis placuit nomen & uerbum solas esse partes orationis: cætera uero aduenticula & iuncturas earum, quomodo nauium partes sunt tabulæ & trabes. Sed nunc ad orationem transeamus.

Philosophi.) Dissolutio huius quæstionis. Ex nomine & uerbo perfecta constituitur oratio ueritatem uel falsitatem significans, quæ duo potissimum proposita sunt Dialectico. Quocirca nomen & uerbum solæ habentur partes orationis apud Dialecticos.

De oratione.

ORATIO est uox significatiua secundum placitum, cuius partes extra aliquid significant & separatæ. Ad hunc sane modum a Dialecticis oratio definitur. Cuius quidem definitionis intellectum facile est ex superioribus colligere. Nam quod oratio ipsa uox est, quod si significatiua uox, quodque item significatiua secundum placitum, id cum nomine atque uerbo commune habet. Cuius enim partes secundum placitum significant, ipsum quoque secundum placitum significatiuum est. Differt autem ab utroque, quoniam nominis quidem & uerbi partes separatæ nihil significant, ac ne in compositis quidem, ut & Aristoteli placet: quamuis id tamen uideri

deri uelint, ob dictionis figuram, sed tali uoci siue dictioni res ipsa repugnat, nempe suapte natura simplex & una: ut animalis nomen, quod Græci κερκυλλαιος dicitur, Latinis uero hircocerus dici potest, ab hirci, ceruique similitudine. Nam cum cerui speciem habeat, auctore Plinio; ab eo tamen barba & armorum uillo distat solum, in quo cum hircu quadantenus conuenit: unde et nomen ei est ex utroque compositum. At uero orationis partes multo aliter sese habent: quippe quæ et extra ipsam significare possunt, ut uerbi causa, huius orationis, Plato disputat, tam nomen ipsum, quod quid Plato est, quam uerbum disputat, partes nimirum seorsum utique & separatim omnino aliquid significant.

Oratio est uox.) Potest nunc quiuis, nullo negotio orationis finitione intelligere. Vnica enim particula distat à nois & uerbi descriptionibus. Orationis partes significant separatæ, nois, & uerbi minimè. *Secundum placitum.*) Plato in Cratylo sic suadere conatur oratione significare naturaliter. Omne instrumentum quo mentis sensa exprimimus, naturaliter significat. Atqui oratio est instrumentum quo mentis sensa exprimimus: ergo secundum naturam significat. Hic syllogismus sic est diluendus. Oë instrumentum proximum, quo animi sensum euoluimus naturaliter significat, sed oratio est instrumentum secundarium & remotum. *Ac ne.*) A maiore Aristoteles colligit. Partes nominis compositæ figuræ uidentur potius significare per se quam partes nominis simplicis, sed partes nominis compositæ figuræ per se non significant, ergo multo minus partes nominis simplicis.

De diuisione Orationis.

DIUIDITVR autem oratio: alia nanque perfecta est, alia imperfecta. Perfecta quidem oratio ea esse dicitur, quæ ex nomine, uerboque constructa, perfectam
sens

De proposit.

sententiam in animo audientis relinquit, ut Plato disputat. Quisquis enim eam audit, statim quiescit, ac iam intelligit quid sit hac ipsa uoce prolatum. Imperfecta uero, quæ plenam sententiam non facit, tametsi nonnunquam ex uerbo constat, unde orationis perfectio potissimum habetur: quippe quòd ut in nominibus materia, ita in uerbis sermonis uis intelligatur, autore Quintiliano. Imperfecta igitur oratio est, quoties sine uerbo profertur, aliquoties autem & cum uerbo ipso. Sine uerbo quidem, ut Aeneis Vergilij. Cum uerbo autem, ut quisquis ambulat. Vtraque nimirum imperfecta oratio est, perficitur autem uerbo utrobique adiecto. Hæc quidem, si addas uerbum, mouetur, ut sit, Quisquis ambulat, mouetur: illa uero, si addatur uerbum, legitur, ut si dicis, Aeneis Vergilij legitur. Atque hunc in modum omnis imperfecta oratio perfici potest, qualis perfectio ea esse debet oratio, quæ ab Aristotele quidè ipso facile huius artis principe, Enunciatio: à Cicerone uerò (quæ Plinius lucem doctrinarum appellat) Pronunciatum, & Prologium nonnunquam: à Boetio demum inter Latinos præsertim Propositio dicta est: qua etiam appellatione communis Dialecticorum schola nunc passim utitur.

De orationis diuisione.) Prima diuisio orationis generatim sumptæ.

De diuisione orationis perfectæ.

ORATIONVM perfectarum alia Deprecatiua est, ut Iuppiter omnipotès precibus si flecteris ullis, Da deinde auxiliū pater, atque hæc omnia firma. Alia Imperatiua, ut, Vade agè nate, uoca Zephyros, & labere pennis. Alia Interrogatiua, ut, Dic mihi Damoceta,
cuium

cuium pecus, an Melibœi? Alia uocatiua, ut, Huc ades
 ô Melibœe. Alia Enunciatiua, ut, Principiò arboribus
 uariâ est natura creandis. Præter has autem quinque
 perfectæ orationis species sunt, qui duos alias addant,
 nempe Optatiuam & Subiunctiuam, Optatiuam, ut, O
 mihi præteritos referat si Iupiter annos. Subiunctiuâ,
 ut, Si foetura gregem suppleuerit, aureus esto. Verum,
 enimuero huiuscemodi orationum siue quinque, siue se-
 ptem species constituas, ea tamen sola, quæ Enunciatiua
 siue Indicatiua dicitur, propositio est: quippe quæ uel
 esse aliquid, uel non esse designet, & in qua aut ueri-
 tas, aut falsitas inueniatur. Reliquæ uerò Poetis atque
 oratoribus ad effectus uarios mouendos magis accom-
 modatæ uidentur.

(Orationum perfectarum.) *Secunda diuisio.*) Oratio per-
 fecta alia est enunciatiua alia non enunciatiua. *Enunciati-
 ua.*) Dicitur oratio enunciatiua uel indicatiua; quia
 enunciat & indicat ueritatem aut falsitatem.

De propositione, cuiusque secundum substan-
 tiam diuisione, tum quid subiectum,
 & quid prædicatum.

PROPOSITIO est oratio uerum uel falsum si-
 gnificans. Eius uerò prima & quidem secundum substã-
 tiam diuisio hæc est, Propositionum alia Categorica est,
 alia hypothetica. At de hypothetica quidem aliàs, inte-
 rim de Categorica (ut coepimus) prosequamur. Hæc
 autem est, quæ duobus terminis perficitur, subiecto sci-
 licet & prædicato, hoc est, quæ simplicissimè constat ex
 nomine casus recti, eodemque finito, & uerbo modi in-
 dicatiui, ut Aristoteles docet. Sunt qui præter duos
 dictos

De proposit.

dictos terminos, tertiam his ueluti partē adijciant, nempe copulam (quam uocant) uerbalem. Et proinde propositionē huiusmodi hoc pacto illi definiunt. *Propositio Categoricalis est, quæ habet subiectum, prædicatum, et copulā principales partes sui: ut huius propositionis, Aristoteles docet, subiectus quidem terminus est, Aristoteles, prædicatus uero uerbum docet, & quod alterum cum altero coniungit, copula (ut dictum est) a recentioribus uocatur. quam iſdem deinde per resolutionem uerbi adiectiui, si quod in huiusmodi propositione prædicatur, ut eius uerbi docet, prodi ac patere aiunt, si ita ipsam propositionem protuleris, Aristoteles est docens. Huius quippe propositionis Aristoteles subiectum est, docens prædicatum, est uerò uerbum, copula: quasi uerò hoc totum est dicens, non multò rectius prædicatum diceretur. Subiectum porro id esse dicitur, de quo aliquid prædicatur: Prædicatum uerò quod dicitur de subiecto. Ceterū quæ Categoricalis dicta est propositio uoce Græcanica, Latīnā à prædicando prædicatiua seu prædicatoria dici potest, quando eadem utrobique significatio est: quippe quòd Latinis prædico, hoc Græcis est κατηγορέω, quod uerbum etsi alias accuso significat Græcis hominibus, apud philosophos tamē pro prædico accipitur. Vnde κατηγορημάτων Prædicamenta dicuntur, de quibus tractatu superiori tranſegimus.*

Propositio est oratio.) Apposite assignauit finitionem propositionis per uerum & falsum, quia sunt finis propositionis. Sæpe autē finitiones constant causa finali. Eius uerò) Prima hæc diuisio uocatur secundū substantiā, quia in hac diuisione spectamus terminos simplices, a quibus totius propositionis substantia (si ita loqui liceat) pēder. Sunt

qui.) Cæſ. reprehēdit eos qui exiſtimant uerbū ſubſtanti-
uum eſt, eſſe partem propoſitionis diſtinctam a ſubiecto
& prædicato, quod perſpicue falſum eſt. Vt enim compo-
ſitum naturale (ſi liceat magna paruis conferre) compo-
nitur ex duabus partibus ſcilicet, materia & forma, ſic
propoſitio conſtat ex ſubiecto tanquam materia, & præ-
dicato tanquam forma.

Vtrum non niſi ex nomine, & uerbo perfectæ
conſiſtat oratio, an ex ſolo etiam uerbo
conſiſtere aliquando poſſit.

SED & hoc loco queſtio ſuboritur non incommo-
dè, Vtrum haud unquam aliter, quam ex nomine &
uerbo plena et perfectæ oratio, cuiuſmodi propoſitio eſt,
conſtare queat, an ex ſolo etiam uerbo aliquando? Huic
ſanè queſtioni ita Martian⁹ Capella occurrit, Quoties
(inquit) uerbum primæ uel ſecundæ perſonæ fuerit,
quia per ipſum iam aliquid ſignificatur, quod uel negari,
uel affirmari poſſit, ſimul & in hominem tantum ca-
dat, & hunc quidem certum, utique ex ſolo ad hunc mo-
dum uerbo, perfectæ oratio, & propoſitio haberi poteſt,
ut diſputo, aut diſputas. Quippe ut in horū altero, quod
quidem primæ perſonæ eſt, ſubauditur protinus prono-
men ego, ac per hoc plenum per ſe eſt, atque ueritati aut
falſitati æque obnoxium, ita in altero, quod eſt perſonæ
ſecundæ, facile intelligitur tu, pronomen. Vnde tantum-
dem pene ualet, cum dicitur, diſputo, uel diſputas, quan-
tum ſi dixeris, ego diſputo, uel tu diſputas: hoc excepto,
quòd quoties iſtiusmodi pronominum expreſſio fit, to-
ties uel emphatiſis notatur, uel diſcretio aliqua intelli-
gitur. Tertià uerò uerbi perſona, quia non hominis tantum
eſt, ſed aliarum etiam rerum, & ſimulac dicta fuerit,

De propositio.

non continuo intelligitur, de quo dicitur, ita ut aut affirmari, aut negari possit, idcirco neque ueritati, neque falsitati obnoxia est: quare nec propositio ex ea sola constare unquam potest, nisi forte de eo dicitur, de quo solo intelligi potest id quod dicitur, ut cum dicimus, Pluit, aut ningit, hoc quod dicitur, pluit aut ningit, utrumque aut uerum esse potest, aut falsum, & per hoc negari aut affirmari, licet nihil addamus, quia notum est qui pluat aut ningat, nempe Deus aut natura. Cum uero dicimus, disputat, aut legit, aut loquitur, in nullo horum certum aliquid intelligitur. Quapropter nec uerum, nec falsum dici potest, quamuis etiam de homine intelligi possit quod dicitur, disputat, aut legit, aut loquitur: quia tamen non de uno certo aliquo dici potest, idcirco subdendum est nomen alicuius hominis, ut plenum sit quod dicitur. Prima igitur & secunda uerbi persona, quia de homine tantum etiam certo intelliguntur, idcirco sola dictæ possunt aut uerum aut falsum significare. Tertia uero persona uerbi, ut nec de solo intelligitur homine, ita nec sola dici potest, hac per hoc nec ex sola, nisi admonendum rarenter (ut dictum est) propositio constitui potest.

Sed & hoc loco) Hæc quaestio ex superioribus nascitur. dictum est enim ex nomine, & uerbo perfectâ constare orationem. Ut *disputo aut disputas.*) huic loco ex perpendicularo repugnare uideat Aristoteles quæ. 1. c. 1. li. de interpretatione. Quo loco scribit nomen, & uerbum dictio nē esse solū. Quo circa ex hoc uerbo disputo, oratio constitui non potest. Id sic dissoluitur, nomen aut uerbum, ut per se inspicitur, & nihil intelligitur, est tãquã dictio, sed ut aliquid subauditur, oratio esse potest. Quemadmodum

Quintilianus li. i. ca. de uirtutibus, & uitiis orationis ait Solœcism' cōstat uno uerbo nō tamē solo uerbo, nisi ad aliud referatur. Idcirco *subdendum*.) Mea quidē sententia locus hic non est ita strictim intelligendus, ut in uerbis secundæ. & tertix personæ quorum actio soli uni conuenit, necesse sit certum, & singulare subiectū exprimere, ut perfecta constituatur oratio. Quinimo existimo hanc esse perfectam orationem legis, legit sine ulla hominis expressione. Nisi enim hoc fateamur non sibi constabit. Cæsarius hoc enim eodem cap. dixit disputo disputas esse perfectam orationem.

Vtrum quoties ex nomine, et uerbo propositio constituitur, ipsum nomen non alterius quam recti casus esse possit.

RURSUS & alia nunc quæstio emergit, præcedenti haud multum abssimilis, quæ eiusmodi est. Vtrum nomen, ex quo cum uerbo propositio conficitur, solum recti casus esse debeat; an ulterius quoque cuiuslibet obliqui casus esse possit. Huic quoque dubitationi idem Martinus subtiliter obueniens, ad hunc modum respōdet breuissime, ubi uerò uerba (inquit) illa sunt, quæ impersonalia dicuntur, non iam ex recto casu sententia impletur, sitq; propositio, sed alios casus recipit. ut disputatur cum dicitur, ut est impersonale uerbum, plena omnino sententia est, si ablatiuum adiungas, & per hoc affirmari aut negari potest, ut à Cicerone disputatur, à Cicerone non disputatur. Et pœnitet cum dicitur, plena quoque sententia est, si accusatiuum iungas, ut est, Ciceronē pœnitet: atque de alijs quoque impersonalibus uerbis, quæ uel cum eisdem, uel cum alijs construuntur casibus, ad hunc modum dicendum est. Vt igitur quoties perso-

De proposit.

nale uerbum est, ex quo cum nomine propositio cōstituitur: ipsum nomen recti casus esse oportet, ita non minus necesse est, quoties uerbum impersonale fuerit, ut si nomen casus obliqui, natura uerbi id ita exigente. Sed iam ad institutum reuertamur, et quonam modo propositio secundum qualitatem diuidatur, deinceps dicamus.

Quæstio hæc per distinctionem dissoluitur. Cum uerbo impersonali utimur, nomē obliqui casus esse potest, cum personali, nomen recti casus erit.

De diuisione propositionis secundum qualitatem.

PROPOSITIONVM itaque *Categoricarum*, aliæ quidem qualitate, aliæ uerò quantitate differentes inueniuntur. Porro secundum qualitatem differunt, quorum altera affirmatiua est, altera negatiua. Affirmatiua quidem propositio est, in qua aliquid de aliquo prædicatione enuntiatur. Vel in qua prædicatum affirmatur de subiecto, ut Plato Philosophus est. Negatiua uerò, in qua aliquid ab aliquo prædicatione seiungitur. Vel in qua prædicatum negatur de subiecto, ut Plato philosophus, ut prædicatū de subiecto appposito ad uerbū substantiuum (quæ utique potior pars prædicati est) negandi aduerbio, cuius quidem hæc uis esse perhibetur: ut quicquid post se inuenit, tollat prorsus, & eius oppositionem reponat.

Propositionum.) Secunda hæc diuisio propositionis dicitur secundum qualitatem, quia affirmatio & negatio ad qualitatem pertinent propositionis. Nam secundum uariam uerbi dispositionem, uariis est modus enūtiandi. *Affirmatiua propositio.*) Aristoteles primo de interpretatione

tatione tenui admodū discrimine affirmationē & negationem separauit, *κατάφασις δὲ ἐστὶν, ἀπίφασις τινός κατὰ τινός, ἀπόφασις ἐστὶ ἀπύφρασις τινός ἀπὸ τινός.* Affirmatio est enuntiatio alicuius de aliquo. Negatio est enūtiatio alicuius ab aliquo. Vt enim in affirmatione prædicatū affirmatur de subiecto, ita in negatione prædicatū remouetur a subiecto. Interim tamen obseruandum eam esse negatiuam propositionem, in qua uerbum principale negatur. Quare hæc non est negatiua. Homo est nō iustus, sed affirmatiua habens prædicatum negatum.

De diuisione propositionis Cathegoricæ secundum quantitatem.

ΑΥ uerò secundum quantitatem differentie huiusmodi propositionum hoc modo sumuntur, quòd aliæ quidem sunt uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ uero singulares. Sed harum uniuscuiusque uim propria descriptione hinc iam explicemus oportet. Vniuersalis igitur propositio est, quæ tum affirmando, tum negando uniuersaliter proponi: uel in qua subijcitur terminus communis signo uniuersali determinatus, ut omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est. Particularis uerò, quæ siue affirmet, siue neget, particulariter tantum proponit, quam & alij ita describunt. Particularis propositio est, in qua subijcitur terminus communis signo particulari determinatus, ut quidam homo sapiens est, quidam homo sapiens non est. Indefinita uerò est, quæ absque uniuersalitatibus particularitatisue nota, tam affirmando quam negando profertur, uel cuius subiectus terminus absque ullo signo sumitur, ut homo sapiens est, homo sapiens nō est. Singularis porro propositio est in qua de indiuiduo & singulari quicquam prædicatur

De proposit.

idq; tum affirmatiue, tñ negatiue, ut Socrates, ambulat: Socrates non ambulat. Eandem autem nonnulli hoc pacto describunt, *Propositio singularis est, in qua subiicitur terminus singularis, aut certè communis, qui tamen singulariter teneatur accipiaturq;* ut Socrates, uel hic homo sapiens est.

At uero.) Tertia diuisio propositionis, quæ dicitur secundum quantitatem, quia a notis uniuersalibus aut particularibus, propositionis pendet quantitas. *uniuersalis.*) Breuius Aristotel. primo capite primi .li. priorum. *Propositio uniuersalis est quæ significat omni aut nulli in esse.* Nā per hanc significamus aliquid ad uniuersos uel nullos pertinere, ut omnes homines sunt probi, nulli homines sunt probi. *Particularis.*) Sic Aristoteles particularis propositio est, quæ significat alicui aut non alicui in esse, ut quædam uoluptas est bona, quædam uoluptas nō est bona. *Indefinita.*) *Propositio indefinita sic dicta est, quia nullam habet certam quantitatem, sed quandoque pro uniuersali, quandoque pro particulari accipitur. Est igitur hæc constituenda regula. Quando prædicatum necessario cū subiecto cohæret, propositio indefinita pro uniuersali sumitur, ut iustitia est uirtus, huic æquipollet, omnis iustitia est uirtus. Sed quando prædicatum per accidens & non necessario dicitur de subiecto, æquipollet particulari uel indefinitæ, ut homo est iustus, est eadem eum ista, aliquis homo est iustus.*

De tribus signis quæsitiuis, quibus de unaquaq; propositione quærere contingat.

CVM igitur tres sint propositionum differentia, ut dictum est, quæ quidem sumuntur aut secundum substantiam, aut secundum qualitatem, aut secundum quantitatem, tria quoque par est quæsitia signa commodari, quibus apta eliciatur responsio ab eo, qui de illis inter-

roga-

rogatus fuerit. Itaque interrogatus quispiam quæ sit hæc aut illa propositio, apte cõuenienterq; respondebit, quod sit Categorica uel hypothetica. Si uero idem deinde interrogatus fuerit, qualis sit, tum quoque apte, respondebit, quod sit affirmatiua uel negatiua. Rursus autem si interrogetur quanta sit, recte nimirum & hæc in terrogati responsio quadrabit, si dixerit, aut uniuersalis, aut particularis, aut indefinita, aut singularis. Atque hæc quidem quanquam fortassis ut tanti habentur, ut negotium facessere debeant, eo tamen pertinere uidentur, ut exercitati istis interrogatiuiculis nouitij huius artis ueluti tyrones assuescant paulatim propositionum differentias internoscere, quod utique momenti nõ nihil habet ad ea, quæ deinceps sequuntur planius percipienda.

Cum igitur.) Quemadmodũ propositio tribus modis diuiditur sic etiam tres sunt notæ quærẽdi. Quod est pronuntiatum prædicatorũ uel conditionale, quale affirmatiuum uel negatiuum quantum, uniuersale uel particulare, indefinitum aut singulare.

Quæ propositiones suis terminis conueniant, & quæ non.

HACTENUS de propositione quæ Categorica dicitur, eiusq; partibus atque differentijs quibusdam: restat ut quibus ipsa sit prædita affectionibus (quas passibiles iuniores uocant) ostendamus, idq; hac præmissa diuisione, propositionum aliæ sunt, quæ nulla terminorum participatione conueniunt, aliæ sunt quæ conueniunt quidem, at non ex æquo. Nempe ex his, aliæ utroq; termino participant, ut Plato philosophus est, Plato philo-

De proposit.

sophus non est. Aliæ uero altero tantum, quod nimirum tribus modis fieri constat: quippe cum uel communis ille terminus in una propositionum subijcitur, & prædicatur in altera, uel prædicatur in utraque, uel in utraq; subijcitur. Communem autem terminum hic nunc uoco, non eum qui de pluribus prædicari possit, sed qui in singulis hoc pacto participatibus propositionibus reperiatur. Veruenim uero de his propositionibus, quæ altero termino, uel neutro participant, nihil ad præsens: cum de his solum hoc loco agatur propositionibus, quæ utroque termino conueniunt. id quod duobus fit modis: aut enim ordine eodem, aut per ordinis commutationem. Eodem quidem ordine participant suis terminis, quæ de eodem subiecto idem pronunciant prædicatum. Per ordinis uero commutationem, quoties qui in una subiectus est terminus, in altera fit terminus prædicatus, ut omne iustum est bonum, & quoddam bonum est iustum. Cæterum ut ex ordinis quidem commutatione conuersio propositionum, colligitur, de qua nõ multo post dicetur, ita ex constantia ordinis propositionum sumitur oppositio, de qua primùm hic nunc dicamus.

Haftenus de propositione) Cesarius examinaturus propositionum oppositionem, triplicem proponit aliam diuisionem. Propositionum quædam utroque termino participat, ut Téperantia est uirtus, Temperantia non est uirtus, & secundum hanc speciem uera sumitur oppositio propositionum. Quædam neutro termino participant, ut iustitia est uirtus, Temperantia non est uituperanda. Quædam altero termino conueniunt tantum, ut uirtus est laudanda, uirtus non est uituperanda. Secundum hæc duo ultima membra nulla sumitur propositionum oppositio,

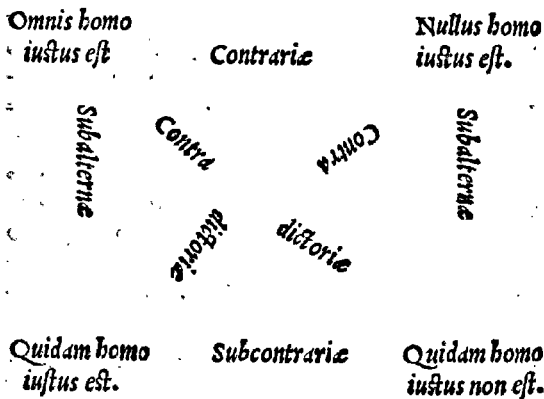
De propositione propositionum Categoricalium, & quid sit.

PROPOSITIONVM igitur Categoricalium utroque termino eodem ordine participantium, alie quidem contrarie sunt alie subcontrarie, alie contradictorie, alie uero subalternae. Contrariae sunt duae propositiones uniuersales, alia quidem affirmatiua, alia uero negatiua, eiusdem subiecti pariter & praedicali, ut *omnis homo iustus est, nullus homo iustus est.* Subcontrariae uero propositiones duae particulares, altera quidem affirmatiua, altera uero negatiua, eiusdem subiecti pariter et praedicali: ut *quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est.* Contradictoriae autem propositiones duae, uniuersalis & particularis: uniuersalis quidem affirmatiua, particularis uero negatiua: uel uniuersalis quidem negatiua: particularis uero affirmatiua, eiusdem subiecti pariter & praedicali, ut *omnis homo iustus est, quidam homo iustus non est: uel, nullus homo iustus est, quidam homo iustus est.* Subalternatae porro sunt propositiones duae, ambae quidem aut affirmatiuae, aut negatiuae: sed ex his altera quidem uniuersalis est, altera uero particularis, eiusdem subiecti pariter et praedicali, ut *omnis homo iustus est, quidam homo iustus est, uel, nullus homo iustus est, quidam homo iustus non est.* Oppositio igitur est, ut ex praedictis patet, duarum, propositionum Categoricalium repugnantia quaedam, uel qualitate tantum, uel quantitate tantum, uel qualitate simul & quantitate. Toties enim sibi inuicem aduersantur dictae Categoricalae propositiones. Quarum quidem oppositio

De propositis.

ut ueluti oculis exposita habeatur, figuram ex quatuor angulis constitutam, subiicere non grauabor.

Propositionum) Diuidit eas propositiones quæ consentiunt in utroque termino, in contrarias, contradictorias, subalternas, & subcontrarias. Finitiones harum ex finitionibus propositionis uniuersalis, particularis indefinitæ, perspicuæ sunt. *Toties enim.*) Cæsarius hoc loco communem Philosophorum scholam secutus est. Aristoteles autem. xv. cap. ij. priorum constituit quatuor oppositiones secundum locutionem & uocem, secundum ueritatem duas tantum contrarias & contradictorias. Subcontrariæ. n. & subalternæ non sunt proprie oppositæ, quia possunt simul esse ueræ. Sequens figura propositionum oppositarum pugnam, in quantitate & qualitate perspicue ostendit.

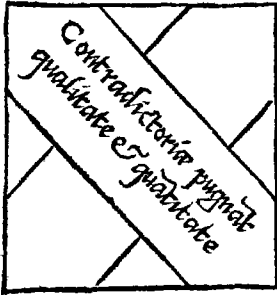
De triplici propositionum materia.

SED priusquam harum inter se oppositarum propositionum leges (quas uocant) exponamus, commo-
nendus

nendus interim probus lector est, ipsius uidelicet propositionis triplicem esse materiam, naturalem, contingentem, & remotam. Voco autem materiam propositionum hoc loco, earum utrunque terminum, subiectum, inquam, & prædicatum. Quidam uerò definiunt habitudinem, quæ est prædicati, ad subiectum. Naturalem igitur materiam esse dicunt, quoties prædicatum est de essentia subiecti, ut certè proprium eius: ut homo est animal, homo est risibilis. Contingentem uerò, quoties prædicatum subiecto, aut adesse, aut abesse potest præter subiecti corruptionem, ut Socrates ambulat. Remotam autem, quando prædicatum ipsi subiecto nullo modo conuenire potest, ut homo est lapis. Itaque sciendū quòd iuxta primam quidem habitudinem necessariæ propositiones dicuntur, quarū ut affirmationes semper ueræ sunt, ita negationes perpetuò falsæ. Iuxta secundam autem contingentes seu accidentariæ, quarum proinde tam affirmationis quàm negationes incertæ sunt tum ueritatis, tum falsitatis, nisi suppositione facta, aut quod prædicatur accidens sit inseparabile. Iuxta tertiam uerò impossibiles: quarum ut affirmationes quidem falsæ semper, ita negationes semper ueræ.

Omnia

De propositis.

Omnis hō iustus est	Pugnant i qualitate tantum contrariæ	Nullus hō iustus ē
Subcontrariæ pugnant quantitate tantum	Contradictoria pugnat qualitate et quantitate	Subcontrariæ pugnant quantitate tantum
Quidā hō iustus est	Subcontrariæ pugnant qualitate tantum	Quidā hō iustus est

Quoniam Cæfarius dicturus est propositiones contrarias posse simul esse falsas, & subcontrarias simul esse veras, ideo distinguit multiplicē propositionis materiā. Est autē materia hoc loco, habitudo prædicati ad subiectum. A aristoteles octauo ca. i. li. priorū, & ultimo ca. primi libri de interpretatiōe, ex triplici rerū natura, triplicē constituit propositionē. Omnis. n. res aut est necessaria, aut contingens, aut impossibilis. Tres igitur regulas cōstituemus. prima oīs propositio in qua gen^o, species, differentia, propriū, accidēs perpetuum prædicatur, est necessaria. Nam hæc uniuersalia necessariò cohærent cū suis subiectis, ut Marcellus est homo, hō est animal, homo est particeps rationis, hō est disciplinæ capax, ignis est calidus. Secunda, omnis propositio in qua accidēs nō perpetuum dicitur de subiecto, est contingens. Ea. n. est acci-

accidētis natura ut & adesse subiecto, & ab eo emigrare possit, ut homo est studiosus. Tertia, omnis propositio in qua id quod repugnat cū subiecto, de eo affirmatiuè effertur, est impossibilis, ut homo est lapis, calidum est frigidum, humidum est siccum. Vt igitur in prima propositionis specie connexa est necessaria, in secūda, fortuita: ita in tertia remota & aliena.

De legibus oppositarum inter se propositionū.

ERGO ut id, quod hoc loco instituimus, commodius fieri possit, operæpretiū fuerit hasce legēs per certas quasdam regulas digerere, atq; distribuere. Itaq; cū quatuor sint inter se oppositarum propositionum differentie, consentaneumerit, quatuor quoque regulas de ipsis constituere, ut unicuique differentie sua respōdeat regula. Prima igitur regula erit de lege & natura contrariarum: secunda de lege & natura subcontrariarum: tertia de lege & natura contradictoriarum: quarta uero atque ultima de lege & natura subalternarum. Sed & illud obiter occurrit admonendum, non esse harum regularum ullam exactam demonstrationem hic exigendam, ut nec in sequentibus usquā ubicunque regulæ propositæ fuerint: quippe quod id supra uires prorsus captumq; esset eorum, qui primis adhuc huius discipline rudimentis imbuendi sunt atque formandi. Satis autem fuerit, si idoneis tantū exemplis utcunque declarantur. Quod profectō si ubique obseruetur, non parū ex eo (ni fallor) sentient profectum tum auditores, tum etiam lectores, non modō ad eruditionem ipsam, uerum etiam ad sermonis facultatem: tum et releuabuntur interim & hi, qui docent artem, & qui eam docentur.

Ergo.

De propositis.

Ergo ut id.) Hoc capite Cæsarius regulas de quibus dicturus est, proponit.

SEQVNTVR REGVLAE.

Prima regula de lege et natura contrariarum.

SI DVARVM contrariarum una uera est, reliquã esse falsam est necesse, at id quidem conuertitur minime. Nam possunt duæ huiusmodi propositiones simul esse falsæ, ut in materia contingenti: proinde si hæc est uera, omnis homo iustus est. Sed illud, ut dictum est, non conuertitur. Nõ enim si falsa est, quæ dicit, omnis homo iustus est, uera iã erit de necessitate ea, quæ dicit, nullus homo iustus est. Fieri nanq; potest, ut utraq; sit falsa. Esto igitur disciplinæ gratia, ut aliquis homo sedeat, tunc falsa erit hæc quæ dicit, nullus homo sedet. Esto rursus, at per idem tempus aliquis homo nõ sedeat, tunc hæc quoque falsa erit, quæ dicit, omnis homo sedet. Hac itaque concessa hypothesi, falsa erit hæc omnis homo sedet: falsa itidem ea quæ dicit, nullus homo sedet. Et sunt hæc quidem per definitionẽ inter se contrariæ. Quapropter contrarias propositiones aliquando quidem falsas simul esse nihil prohibet, esse autem simul ueras est impossibile.

Si duarum contrariarum.) Duæ propositiones contrariæ non possunt simul esse ueræ, sed possunt simul esse falsæ. Ratio primæ partis est, (etsi hoc quidã ut principium ponunt) quia si duæ propositiones contrariæ essent simul ueræ, duæ subcontrariæ essent simul falsæ, quod Dialectici pro incommodo habent. Id ego exẽpli causa sic doceo. Sit hæc uera (ut est) omnis homo sentit, oportet ergo illius contradictoriã esse falsam, quæ est, quidã homo nõ sentit.

sentit. Sit item hæc uera, nullus homo sentit eius, contradictoria erit falsa, quæ est, quidam homo sentit. At hæc, quidam homo sentit, quidam homo non sentit, sunt subcontrariæ, ergo subcontrariæ sunt simul falsæ. *Fieri enim potest.* Demonstrat Cæsarius duas contrarias propositiones posse simul esse falsas, hæc ratione. Duæ subcontrariæ possunt consentire in ueritate, ergo duæ contrariæ possunt consentire in falsitate. Antecedens ita docet, particularis affirmatiua potest esse uera, igitur uniuersalis negatiua eius contradictoria erit falsa: particularis negatiua potest esse uera, ergo uniuersalis affirmatiua erit falsa. Quocirca, duæ contrariæ possunt simul esse falsæ. Cõficiendũ est itaq; ex hac regula, contrarias p̄positiões pugnare f̄ ueritate.

Secunda regula de lege, & natura
subcontrariarum.

SI DVARVM subcontrariarũ una falsa est, reliquã ueram esse necesse est. Verum nec id unquam recurrit. Quandoquidem duæ subcontrariæ simul ueræ esse possunt, ut in materia contingenti. Quocirca si hæc falsa est, quidam homo est iustus, uera protinus erit ea, quæ dicit, quidam homo est iustus. Atqui id (ut dictum est) non recurrit. Nam non oportet, si uera est quæ dicit, quidam homo est iustus, falsam continuo eam esse quæ dicit, quidam homo non est iustus. Siquidem utraque uera esse potest. Esto igitur, falsa sit ea quæ dicit, nullus homo sedet, mox iã uera erit ea quæ dicit, aliquis homo sedet. Similiter autem ac per idem tempus falsa sit ea, quæ dicit, omnis homo sedet, iam tũ uera erit hæc, quidam homo non sedet. Erunt igitur iuxta datam hypothese[m] ambæ simul ueræ, et hæc quæ dicit, quidam homo sedet, & quæ dicit, quidam homo non sedet, & sunt inter se subcontrariæ. Quocirca subcontrarias, propositi

De proposit.

tiones simul quidem ueras esse possibile est, atqui simul esse falsas, est impossibile.

Si duarum.) Propositiones subcontrariæ ueræ simul, falsæ autem esse non possunt. Pugnant itaque falsitate, non autem ueritate. *Esto igitur.*) Docet duas subcōtrarias posse simul esse ueras. Duæ contrariæ possunt simul esse falsæ, ergo duæ subcontrariæ possunt simul esse ueræ. Nā si uniuersalis affirmatiua est falsa, particularis negatiua erit uera, & si uniuersalis negatiua est falsa, particularis affirmatiua similiter erit uera: quò fit ut duæ subcontrariæ possint simul esse ueræ.

Tertia regula de lege & natura contradictoriarum.

SI DVARVM contradictoriarum una est uera, reliquam esse falsam est necesse: & contrà, si una falsa est, reliquam protinus ueram esse oportet. Non enim simul aut ueræ unquã, aut falsæ esse possunt. Quæ quidem regula, quoniam per totam artem logicam principij loco habetur, uix ullis uel exemplis est comprobanda. Si cui tamen hoc etiam in animo sederit, ut exempla omnino subiiciantur, poterit hic per se haud difficulter ea ex duabus superioribus mutuari commodissimè. Nam hæc ipsa regula cum duabus illis quæ diuersas alioqui naturas inter se habent, conuenit quoquomodo, partibus uidelicet hincinde suis, quæ duæ sunt, quarum quidē una est, quòd contradictoriæ inter se propositiones nunquam simul ueræ esse possunt, qua certè lege cōtrariæ et tenentur. Altera uerò, quòd duæ contradictoriæ nunquam possunt simul esse falsæ: quam legem profectò subeunt & subcontrariæ. Vnde hæc etiam regula primo utique loco collocāda erat, ut qua niterentur reliquæ, ueluti in ædificio

edificio tectum & parietes basi & fundamento. Verū enim uero eum nunc ordinem tenere in his libuit: quem passim in gymnasijs literarijs obseruant: id quod & in alijs quoque haud inuitē facimus, quantum quidem rei ratio ferat permittatue: nisi quod, quā maxime possu-
mus, barbariem ubique uitare studemus, quod & alios plerosque facere uideo, sed multo felicius, in bonis literis iuuandis. Hæc siquidem ut semel introducta, causa proculdubio fuit abolitionis penē omnium honorū studiorum, ita explosa demum efficiet, ut omnia illa pristino suo nitore restituantur.

Si duarum.) Lex propositionum cōtradictoriarum ex duabus prioribus colligitur. Contradicentes propositiones nec in ueritate, nec falsitate cōsentiunt vnquā Hæc lex in tota Philosophia principii loco est. Quare auditor naturæ bonitate, sine ulla probatione ei assentiri debet. Cæterum hic notare oportet, Aristotelē sexto cap. primi libri de Interpretatione triplices propositiones contradictorias cōstituire, uniuersales uniuersaliter, ut omnis homo studiosus est, quidam homo studiosus non est. Singulares, ut Cicero est eloquens, Cicero non est eloquens, & de his hæc regula est intelligēda. Sunt etiā cōtradictoriæ indefinitæ, ut homo est albus, homo non est albus. Et hæ, ut Aristoteles docet, possunt simul esse ueræ. Quod intelligendū est, cū in utraq; propositione diuersum subiectū intelligitur. Nā si idē subiectū intelligatur, nunquā possunt simul esse ueræ. *Que quidem regula.*) Quēadmodū hoc est primū pronunciatū in prima Philosophia, idē non potest esse, & non esse: ita duæ propositiones contradicentes non possunt simul esse ueræ aut falsæ. Qua de re copiose disserit Aristoteles libro quarto primæ Philosophiæ.

QVARTA REGVLÆ.

SI propositionum subalternarum uniuersalis siue

H

affir-

De proposit.

affirmatiua, siue negatiua uera est, uera erit & eius particularis, at non contrà. siquidem nõ oportet, si uera est particularis, ueram esse & eius uniuersalem, ut si hæc uera est, omnis homo est iustus, & hæc quoq; uera erit, quidam homo est iustus. Rursus, si hæc est uera, nullus homo est lapis uera etiam erit ea quæ dicit, quidam homo non est lapis. Si uero uniuersalis fuerit falsa, iam necesse non est eius particularẽ esse falsam: tametsi contrà si particularis falsa est, necesse est uniuersalẽ quoq; falsam esse: ut si falsa est, quidam homo lapis est, falsa quoque erit hæc, omnis homo lapis est. Tum etiam si falsa est quæ dicit, quidam homo non est risibilis, falsa erit & hæc, nullus homo est risibilis.

Si *propositionum subalternarum.*) Huius loci ratio est, quia ex ueritate propõnis uniuersalis affirmatiuæ uel negatiuæ sequitur ueritas particularis. *Sin uero.*) Propositio uniuersalis falsa non colligit necessariò particularẽ esse fallã, sed particularis falsa colligit uniuersalẽ esse fallã.

De propositionum æquipollentia.

EXIGIT hinc ratio ordinis, ut post oppositas inter se propositiones à nobis hæctenus expositas, de earũ æquipollentia protinus institutum prosequamur. Quandoquidem hæc facit, ut oppositæ alioqui propositiones, atque inter se tum ueritate falsitateue, tum aut qualitate aut quantitate dissentientes, rursus his ipsis, ueritate dico & falsitate, aut qualitate etiam & quantitate conueniant, consentiantq; inuicem. Ac proinde nonnulli eam definiunt, duarum propositionum Categoricarum, formalem & necessariam cõsequentiam, idque propter negationem, uel præpositam uel postpositam, uel præpositam

fitã simul & postpositã. Cuius insuper tres regulas con-
stituit, ex quarũ prima deinde atq; secunda quartã eli-
ciunt, quæ sit ad eas perinde atq; corollariũ quoddam.

Quando quidem.) Ea est natura æquipollentiæ, ut pro-
positiones prius oppositas cõsentiẽtes reddat. Ac proinde
spectamus hoc loco propõnes æquipollentes non ex ter-
mino subiecto uel prædicato, ut cũ dicimus, Marcus lo-
quitur Tullius dicit, sed ex natura signorũ uniuersaliũ,
aut particulariũ. Idque his uerbis sermone tritis expli-
catur. Præ. contradic. post. contra. præ postque subalter.

SEQVUNTUR REGVLÆ.

Prima regula de æquipollentia propositio-
num inter se contradictoriarum.

QVOTIES negatio præponitur signo siue uni-
uersali, siue particulari, ipsa æquipollere facit propositi-
ones inter se aliqui contradictorias: ut cùm sint con-
tradictoriæ hæ duæ omnis homo iustus est, & quidã ho-
mo iustus nõ est, si earum uni præponas negationem, ut
exempli causa uniuersali, ac dicas, non omnis homo iu-
stus est, protinus hæ duæ, non omnis homo iustus est, et
quidam homo iustus non est, ueritate inter se aut falsi-
tate consentiunt, ac per hoc, ut regula ipsa proponit, in-
uicẽ æquipollent. Eodem quoque modo si particulari
præponatur negatio, nempe huic, quidam homo non est
iustus, ac proinde ita dicatur, non quidam homo non est
iustus, eruntq; hoc pacto simul ueræ aut falsæ, omnis
homo iustus est, & non quidam homo iustus nõ est, quæ
aliàs ueritatẽ inter se falsitatemq; diuidebãt. Quod qui-
dẽ et in altera cõtradictionis parte ita euenire certũ ẽ.

Quoties.) Huius regulæ hic est sensus, datis duabus
propõnibus cõtradictoriis, si uni earum negatio præpo-
natur, illa habens negationem præpositã, redditur æqui-

De proposit.

pollens ei quam prius habebat contradictoriam, ut constat exemplo textus.

Vtrum iuxta primam hanc regulam de æquipollentiis, perpetuò id ita eueniat, quod illa præscribit, ut negatio præposita signo siue uniuersali, siue particulari faciat contradictorias inter se propositiones æquipollere.

S E D hic iam questio oritur, fortassis neque frivola adeò, neq; omnino indigna, quæ hoc loco proponatur examinanda tamen discutiendaq; iudicio lectorum, estq; huiusmodi. An hæc propositio (exempli gratia) Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnũ cœlorum, iuxta præsentem regulam suæ tantum contradictoriæ æquipolleat, quæ quidem est, Aliquis qui dicit mihi domine domine, non intrabit in regnum cœlorum: An potius suæ contrariæ, nempe huic, Nullus qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum. Si quidem hunc mihi sensum (nisi tamen fallor) ipse dominus in sacro Evangelio, ut est apud Matthæũ ca. 7. suis illis uerbis innuere & proferre uidetur, quibus dicit, non omnis qui dicit mihi &c. quasi qui ita dicere uideatur, Nullus qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, nisi idem fecerit uoluntatẽ patris mei. Neque uerò id quòd hic nunc à me proponitur, & in dubium reuocatur, prorsus exemplo caret. Nam ad eundem planè modum Aurelius August. in 6. de ciuitate Dei lib. cap. 4. contra Varronem disputat, ostendere mihi uolens illum de nulla deorum natura scripsisse, cum tamen ille dixerit libros à se scriptos de natura deorum, etsi non omni. Vnde & ita tandem idem August. infert

atq; concludit, Restat ergo (inquiens) ut de nulla deorum natura libros scripsisse intelligatur, neq; hoc aperte dicere uoluisse, sed intelligentibus reliquisse. Vbi enim dicitur, non omnis, usitate quidē intelligitur aliqua non, sed potest intelligi & nulla: quoniam quæ nulla est, nec omnis est, nec aliqua est. Hæc ille libro & capite paulo supra citatis. Quo in loco Ludouicus Viues, uir profectò ut uariæ lectionis, ita exacti iudicij, in scholis suis in eundē locū hoc de suo addit, Non omne (inquiens) nihil affirmat, sed siue aliquid sit, modò aliquid non sit, siue nihil, non omne uerū efficitur. Sanè hæc nobis ideò hoc loco adijcere placuit, ut studiosi artium triuialium intelligant earū leges nō esse immutabili necessitate (ut Quintiliani uerbis utar) astrictas. Quod tamen ita esse citius in hac arte, quàm uel in Grammatica, uel Rhetorica deprehendas. quas etiam artes tres idcirco, quòd sermonū præcipuam curam agant, lacteus ille Lactantius. 3. Diuinarum institutionum libro, uno nomine Logicā appellari indicat, eamq; tertiam esse philosophiæ partē dicit, cuius hæc uerba sunt, Superest illa pars tertia philosophiæ quam Logicam uocant, idest, rationalē, in qua tota Dialectica, & omnis loquendi ratio continentur.

Sed hic.) Hoc docet, non omnes propositiones esse primæ regulæ astrictas.

Secunda regula de æquipollentia propositionum inter se contrariarum.

QVOTIES negatio postponitur signo, præsertim uniuersali, ipsa æquipollere facit propositiones inter se aliqui contrarias: ut quoniã contrariæ inter se sunt hæc, omnis homo iustus est, et nullus homo iustus est, si

De propositi.

uni earū postponas negationē, ut exempli gratia huic, omnis homo iustus est, & idcirco dixeris, omnis homo iustus non est, tum quæ prius ueritate ipsa haud quaquā conuenire poterant, ut potè contrariæ, ambæ simul uera esse possunt. Haud aliter eueniet, si etiamnum alteri negationē postponas, nēpe huic, nullus homo est iustus. Aequivalent ergo inter se, omnis homo non est iustus, et nullus homo est iustus. Item omnis homo iustus est, et nullus homo non est iustus. Quarum proinde si una uera est, et altera: & si falsa una, altera quoque falsa est.

Quoties negatio.) Secundæ regulæ hic est sensus. Datis duabus propositionibus contrarijs, sūt inter se æquipollentes, si signo uniuersali affirmatiuo uel negatiuo postponat negatio. Ait Cæsar. præsertim quia si signo particulari postponat negatio, spālis nulla sumit æquipollentiā.

Tertia regula de æquipollentia propositionum subalternarum.

QUOTIES negatio tam præponitur quàm postponitur signo siue uniuersali, siue particulari, ipsa æquipollere facit propositiones sibi inuicem subalternas: ut cum sint hæ duæ sibi subalternæ, omnis homo iustus est & quidam homo iustus est. item & hæ duæ, nullus homo iustus est, & quidam homo iustus non est, utpote quantitate solūm differentes: si de quolibet pari, & præponendo & postponendo alterutri earum negationē, ita dixeris, Non omnis homo non est iustus, et quidam homo est iustus: uel omnis homo est iustus, & non quidam homo non est iustus. Similiter, non nullus homo non est iustus, & quidam homo non est iustus. Vel, non quidam homo haudquaquam non est iustus, & nullus homo est iustus. Vbiq; sanè inuenies binas atq; binas ita constitutas propositiones

positiones, quæ inter se pri⁷ quãtitate differebãt, ut sub alterna, secundũ eandem rursus quantitatẽ inter se conuenire, ac per hoc ueritate simul aut falsitate cõsentire.

Quoties negatio tam.) Hæc regula sic est accipienda, assignatis duabus propositionibus subalternis, si uni earum & præponatur & postponatur negatio, sũt propositiones æquipollentes.

Q V A R T A R E G V L A.

QVOTIES in aliqua propositione duo signa uniuersalia negatiua ponuntur, alterũ quidem quod ad subiectũ, alterum uerò quod ad prædicatum referatur, ex his duobus id quod subiectum respicit, cõtrario, quod uerò ipsum concernit prædicatum, suo æquipollet contradictorio. Huius quidem regulæ huiusmodi dant exẽpla. Nihil nihil est, Ex nihilo nihil fit: quorum primũ iuxta regulæ præscriptum huic æquipollet propositioni, quod libet est aliquid. Secundum uerò huic, ex quolibet fit aliquid. Talia sunt & hæc, nullus homo nullum animal est, nusquam nullum corpus est nunquam nihil mouetur, & his similia. Verũ quoniam talia apud idoneos & probatos autores aut rari usus sunt, aut certè momenti non admodum magni, ea in præsentia missa facere consultũ uidetur, & ad propositionum conuersionem potius trãfire, quippe cuius maior usus in syllogismorum præsertim demonstratione habeatur.

Quoties in aliqua.) Si duo signa uniuersalia ponantur in eadẽ propositione, alterum ad subiectum, alterum ad prædicatũ, prius æquipollet suo cõtrario iuxta secundã regulã, posterius suo cõtradictorio iuxta primã regulã.

De propositionum conuersione.

HIS igitur, quæ talia sunt, utpotè uulgaria prope

De proposit.

modum, posthabitis, de propositionū cōuersione, quæ re
stat adhuc, potius dicamus, ob eā causam quæ dicta est.
Hæc autem à Trapezunto hoc pacto definitur: Conuer
sio est, quoties propositionis subiectus terminus is præ
dicatum, et prædicatus in subiectum conuertitur. Hanc
bifariā distingui, uel ex eo patere potest, quòd aut in se
se conuertuntur propositiones, aut in alias. Itaq; cum
quatuor sint propositionum genera, iuxta quatuor uide
licet suprascriptæ figuræ angulos, ex his in se quidem
conuertuntur uniuersales negatiuæ, & particulares af
firmatiuæ: in alias aut, uniuersales tum affirmatiuæ, iū
negatiuæ. At uerò particulares negatiuæ, nec hoc, nec il
lo conuertuntur modo, sed per aliam quandā conuersio
nis formam, quæ per contra positionē conuerso dicitur.
Ex quo iam colligere quoq; licet, triplicē esse proposi
tionū conuersionem. Simplicem, qua in se propositiones
conuertuntur. Per accidens, qua in alias. Per cōtraposi
tionem, qua in se quoq; conuertuntur quidem ipsæ, sed
non nisi mutatis earum terminis, ut mox dicetur.

His igitur.) Conuersionis multiplex est usus. Quando
que enim nobis inseruit, ut syllogismos diuersarum figu
rarum ad se inuicē reducamus, & bene nos collegisse oitē
damus. Aliquando conuersio argumenti loco est, ut ne
mo stultus est beatus, nemo ergo beatus est stultus. Sub
inde etiā conuersio adhibetur propositioni illustrandæ,
ut nemo in calamitate cōstitutus est felix, felices ergo
in calamitate cōstitutos putas? *In se conuertunt ut propositiones.*) hoc est eiisdē quātitatis, uniuersalis in uniuersalē,
particularis in particularē. *Aut in alias.*) Scilicet diuersæ
quātitatis, uniuersalis in particularē. *Quatuor propositionū
genera.*) Propositio uniuersalis affirmatiua uniuersalis
negatiua, particularis affirmatiua particularis negatiua.

De conuersione simplici.

DICIMVS ergo, quod simplex quidem conuersio est, quoties conuertendæ propositionis subiectus terminus in prædicatum eius, in quam conuertitur, & prædicatus in subiectum transponitur, seruata utriusq; propositionis eadem tum qualitate, tum quantitate. Quo quidem conuersionis modo, duæ tantum conuertuntur propositionum formæ, nempe uniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua. Uniuersalis quidem negatiua ut est nullum iustum malum est & nullum malum iustum est. Particularis autem affirmatiua: ut, si quoddam iustum bonum est, quoddam bonum iustum est. Neque uero nos conturbet, quod quædam uniuersales affirmatiuonès, & quædã et particulares negationes isto modo conuerti possunt, ut in quibus id quod proprium cuiusque est, prædicatur, aut quod nullo modo ei potest inesse de quo prædicatur. Verum tamen in uero quia non fit illud uniuersaliter, nec ubique eandem uim retinet, idcirco a simplici conuersione haud temere excluduntur, reijciunturq;. Siquidem propositionem quamlibet in se, uel in aliam conuerti est ad eam necessario consequi aliam, ut per quam fit conuersio.

Dicimus ergo.) Dicta est hæc conuersio simplex, quia propositio conuertens colligitur immediate ex conuersa, non ob aliquam intermediam propositionem, ut nullum uicium est uirtus, ergo nulla uirtus est uicium. Neque uero.) Remouet tacitam obiectionem. Propositio uniuersalis affirmatiua terminorum gratia simpliciter conuertitur, ut omnis homo est capax disciplinæ, ergo omnè id quod est capax disciplinæ est homo. Sed huiusmodi collectiones fallaces sunt, nec in omnibus ueræ, materiales uulgo uocantur consequentiæ, non formales.

De proposit.

De conuersione per accidens.

PER accidens autem conuersio dicitur, quoties pro-
positionis subiectus terminus in prædicatum, & prædi-
catus in subiectum transponitur, eadem utriusque pro-
positionis qualitate quidem seruata, sed mutata quãtita-
te. Sanè hoc modo due itidem propositionum differen-
tiæ cõuertuntur solum, nempe uniuersalis affirmatiua,
& uniuersalis negatiua, utraque uidelicet in particula-
rem suæ qualitatis. Vniuersalis quidem affirmatiua, ut
si omne iustum bonum est, quoddam bonum iustum est.
Etenim si uera est quæ dicit, omne iustum bonum est,
uera est quæ dicit quoddam iustum bonum est. ad quam
quia sequitur per conuersionem simplicem, quoddam
bonum iustum est, hæc ipsa nimirum & ad priorem se-
quetur, eritq; perinde uera. Itaque recte sequitur, omne
iustum bonum est, ergo quoddam bonum iustum est, quod
erat ostendendum. Vniuersalis uero negatiua, tametsi
simpliciter (ut supra dictum est) conuertitur, ipsa
tamen non minus & in particularem negatiuam con-
uerti potest, ut si nullum iustum malum est, quoddam
malum non est iustum, quoniam uidelicet nullum malum
iustum est. Atque hoc ipsum profecto est quod per acci-
dens conuerti dicitur, secundo scilicet loco, et per aliud:
sicut simpliciter conuerti, cum nihil aliunde petitur, aut
mutatur quicquam.

Per accidens,) Hæc conuersio dicta est per accidens,
quia non accedit propositioni quantitas, seruata eadem
qualitate. Nam uniuersalis affirmatiua in particularem af-
firmatiuam, & uniuersalis negatiua in particularem ne-
gatiuam conuertitur.

De conuersione per contrapositionem.

CONVERSIO per contrapositionem est, quoties propositionis conuertendæ terminus subiectus transit in prædicatum eius, in quam uertitur, atque interim in huius subiectum illius transit terminus prædicatus, seruata quidem utriusque propositionis eadem & qualitate & quantitate, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Ad hunc certè modū duæ similiter propositionum formæ conuertuntur solum, nempe uniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua. Vniuersalis quidem affirmatiua, ut si omne iustum bonum est, omne non bonum non est iustum. Particularis uero negatiua, ut si quoddam album non est dulce quoddam non dulce non est non album. Hinc illa conuersio per contrapositionem dicta est, ut sit perinde atque per terminorū oppositionem.

Conuersio per contrapositionem.) Hæc conuersio per contrapositionem dicta est, quia fit per terminos oppositos & contradictorios. Nā terminus finitus opponitur infinito. Huius conuersionis apud bonos autores, quorū intelligendorum gratia hæc tradūt præcepta nullus aut rarus est usus.

IN TRACTATVM QVARTVM
DE PROPOSITIONE HYPO-
THETICA ET MODALI.

PRAEFATIO.

Post Categoriā hæcenus expositā, alterā de hinc propositionis partem aggrediamur oportet, ne pe eam, quæ categoricæ è regione respōdet, cōstitui turque

De proposit.

turque. Hæc autem est, quæ Græco quidē nomine Hypo-
thetica dicta est. Latine uerò conditionalē nō in-
epte appellaueris, quanquā Græci nominis crebrior
usus est etiam apud Latinos. Tum etiā & de Modali
agendum in hoc ipso tractatu est, sed quam fieri pote-
rit breuissimè. Verum hæc a Categoricali nō distingui-
tur, nisi forte secundum accidēs aliquod, quò differt
ab ea Categoricali, quæ simpliciter quicquā in esse si-
gnificat. Tamē quia plus habet fortassis difficultatis,
quam utilitatis, ut cuius non sit admodū frequens u-
sus in syllogismorum contextu, quāuis & in hac quo-
que parte plus sātis Aristoteles occupatus fuerit:
seorsim de ea, quod restare adhuc uideretur, statim
post Hypotheticā tractare libuit, tum ut illorū cō-
suleremus capacitati, qui rudēs adhuc huius artis
huc accedunt, eius sāt primū præceptis instrandū,
tūm uero ut eorū occurreremus mordacitati, qui
nihil non improbare soleant, nisi quod ab ipsis profi-
citur, insulsum plane ac barbarum. Sed nūc propō-
sitionem exequamur.

Post *categoricam*.) Omnis propositio aut est prædica-
toria aut conditionalis, dictum est de prædicatoria, nūc
differere incipit de conditionalis, utraque hæc propositio
num genera alio referēda sunt. ut enim ex prædicatoria,
syllogismus categoricus, ita ex conditionalis, syllogismus
constituitur conditionalis.

De propositione Hypothesica, quid sit, & unde dicta sit.

DE Hypothesica quidem propositione tametsi nul-
lus ab Aristotele tractatus relictus est, id quod & Boe-
thius ingenue libereque fatetur, eam tamen ipse a Cate-
gorica ita distinguit libro, quem *de prædicatoris* inscrip-
sit, ut illum quidē appellet simplicem & unam; hanc
autem

autem compositam & coniunctionem unam, ut quæ ex pluribus Categoricalis (hoc est, simplicibus) coalescat. Unde & à quibusdam ita definitur, Hypothesica propositio est, quæ ex pluribus Categoricalis, coniunctione omnino aliqua, aut aliquo æquivalente compositis constat. Sunt qui & ita definiant, Propositio Hypothesica est, quæ plures habet Categoricalas, principales sui partes simul iunctas: ut, Si dies est, lux est. Hanc idcirco diximus Latino nomine Conditionalem appellari, quam tamen uerbum uerbo reddentes, suppositoriam fortassis rectius appellaremus. Nam quod Grecis hypothesis est, hoc Latinis est suppositio. Verum quia hypothesis præter cætera significata apud Græcos nonnunquam uim habet conditionis, & item causæ, ut hoc loco placuit Latinis omnibus Conditionalem potius dici, quam Suppositoriam, propterea quod huiusmodi propositio sub conditione aliquid proponit, ut si hoc est, illud est, uel si hoc est, illud non est.

Propositio hypothetica.) Quemadmodum ergo propositio simplex ex subiecto & prædicato constituitur, ita hypothetica ex duabus simplicibus componitur.

De tribus propositionis Hypothesicæ speciebus.

H V I V S autem propositionis tres esse huius species inter oēs fere cōuenit huius artis professores, quas & Severinus Boetius ad hunc modum colligit: Omnis (inquit) hypothetica propositio constituitur uel per connexionem, uel per disiunctionem. Per connexionem rursus, aut per copulationem, aut per conditionem. Per copulationem quidem, ut ea quæ copulatiua coniunctione

De proposit.

connectitur, unde & nomen habet: ut, & dies est, & lux est, per conditionem uero, ut quæ coniunctione quadam partibus interposita ad consequentiam, conditionemq; ducitur, quæ idcirco nomine peculiari Conditionalis appellatur. Per disiunctionem autem, ut in qua disiunctiua coniunctio interueniens, ambas prædicatiuas (hoc est, Categoricalas) coniungit, & per hoc Disiunctiua propositio dicitur, ut, Aut dies est, aut nox est.

Huius autem.) Distinctio harum specierum a diuersis conjunctionibus sumitur.

De qualitate propositionum Hypotheticarum.

CAETERVM quoniam omnis propositio aut uerum aut falsum significat, & quemadmodum Aristoteles docet, quicquid contigit affirmare, contingit et negare: inquirendum & illud nunc est, quonam pacto hypotheticæ propositiones, cum affirmationē recipiāt, admittant simul & negationem. Illud certè a nonnullis dubitatur. Itaque dicimus, quòd hypotheticæ propositiones aut affirmatiuæ sunt, quarum principalis copula nō negatur, etsi inter partes ipsas nonnunquam negatio ponitur, ut si homo est, animal est, item, si non est animal, non est homo. Ita negatiuæ dicuntur, quarum copula principalis negatur. Principalem autem copulam uoco, quæ partes simul iungit, & certam hypotheticæ propositionis speciem constituit, cuiusmodi sunt conjunctiones copulatiuæ, disiunctiuæ, & rationales, seu conditionales, tum & aliæ quædā orationis partes, illis tamē æquiuales. Igitur cū quis uolet ex hypotheticis affirmatiuis easdem facere negatiuas, is toti propositioni
nega-

negationem præponet, quæ tamen supra copulam principalem ferri intelligatur, ut non si homo ambulat, homo mouetur, non & dies est, & lux est, non aut dies est, aut nox est. Atque ita in his propositionibus præter cõtradictionem, nulla alia inuenitur oppositio, quæ a Cicerone & Boetio repugnantia appellatur.

Aristoteles docet.) Locus est 3. cap. 2 libri de interpretatione. Itaq; dicimus.) In propositionibus conditionalibus affirmatio & negatio a conjunctione sumitur, ut. n. se habet uerbû in propositionibus cathegoricis, ita conjunctio in conditionalibus: sed in cathegoricis à uerbo sumitur affirmatio uel negatio, ergo in cõditionalibus à cõjunctione. Atque ita.) Cõtradictio hoc loco pro affirmatione & negatione sumit, quæ sola oppositio in propositionibus conditionalibus inuenitur. Hic enim nullâ habemus rationem signorum uniuersalium uel particularium, à quibus uariæ formæ oppositionis sumuntur.

De quatuor Hypotheticarum propositionum differentiis.

C V M ergo affirmatio & negatio in his propositionibus non secundum partes, sumantur, uidendû etiã num est, quot modis partes ipsas uariari contingat penes affirmationem & negationem. Vnde & tot earum differentie constituendæ sunt. Itaque constant hypotheticæ aut ex duabus affirmatiuis, ut si cœlum rotundum est, cœlum est uolubile, aut ex duabus negatiuis, ut si cœlum rotundum non est, cœlum nō est uolubile: aut ex affirmatiua & negatiua, ut si cœlum quadratum est, cœlum uolubile non est, aut ex negatiua & affirmatiua, ut si cœlum rotundum non est, cœlum stabile est. Quatuor igitur sunt istarum propositionum differentie, secundum

De propositis.

cundum partium uariationem penes affirmationem & negationem: & ut in conditionalibus id iam monstratum est, ita & in copulatiuis & disiunctiuis sese habet, quod dictum est.

Cum ergo, Diuisio quadrimembris quam Boetius in libris differentiarum topicarum examinat.

Breuis de hisce propositionibus admonitio.

S E D prius quam hinc iam de ueritate & falsitate harum propositionum agamus, illud tantu n præmonendum duximus, quòd ex his singulae duas habent partes, unam, quæ coniunctionem ipsas coniungentem (quam principalem copulam iuniores uocant) præcedit: alteram, quæ coniunctionem ipsam subsequitur. Atque ex his rursus interdum prior pars uera est, sequens falsa, interdum contra. Nonnunquam etiam ambæ aut ueræ, aut falsæ. Præter hæc autem & in conditionalibus ipsis hoc amplius præponendum subit, quòd ex illis duabus partibus, ea quidem quæ prior est, & coniunctioni, Si, proximè præponitur, Antecedens dicitur, quæ uerò priorem deinde partem subsequitur, ac posterior proinde pars est, Consequens appellatur.

Duas habent.) Ut in propositionibus simplicibus duæ partes sunt, subiectum, & prædicatum: ita in conditionalibus duæ partes sunt, antecedens & consequens. Antecedens est ea propositio prædicatoria, quæ sequitur immediate cõiunctione. Cõsequens est ea propositio simplex, quæ coniunctione sequitur mediate. Id exempli appositione doceo. Si iustitia est, uirtus est: antecedens est hæc propõ, iustitia est, consequens hæc, uirtus est. Id plane intelligere necessarium est, & multis in locis usus,

De veritate, & falsitate Con-
ditionalis.

IT A Q V E breuiter nunc repetamus harum pro-
positionum definitiones, simulque ostendamus quemad-
modum sese habeant singulae secundum ueritatem, fal-
sitateque. Conditionalem igitur propositionem esse di-
cimus, quae ex duabus constat Categoricalis, Si coniun-
ctione simul iunctis: ut si Socrates ambulat, Socrates
mouetur. Conditionalium autem quoniam alia quidem
affirmatiua est, alia negatiua: affirmatiua quidem ue-
ra esse cognoscitur, si oppositum consequentis antece-
denti repugnat; falsa autem, si non repugnat. Ergo ue-
ra quidem est, quae dicit, si homo est, animal est, quan-
daquidem huius oppositum quod est, non est animal, ei
plane repugnat quod dicit, homo est: falsa autem haec,
si homo est, album est. Nam non album esse, haudqua-
quam ei repugnat quod est, hominem esse. At uero si
negatiua fuerit, uerane an falsa sit, ex affirmatiua facile
deprehenditur negatione remota: id quod & in copu-
latiua, & in disiunctiua, cum negatiuae sunt, ita quo-
que euenire certum est. Quocirca uera haec esse iudi-
catur, quae ita proponitur, non si homo est, quadrupes
est: quoniam eius affirmatiua falsa est. Sunt tamen qui
aliter harum propositionum ueritatem, & falsitatem,
discutiant: sed nos Trapezuntium in hoc sequi malui-
mus. Verum quia tota huiuscemodi propositionum uis
in consequentia, atque conditione consistat, iidem hoc
addunt amplius, atque idcirco, ut omnem conditiona-
lem ueram necessariam esse dicunt, ita falsam impossi-
bilem. Itaque uera simul & necessaria haec est, quae di-

De propositione

est. Si dies est, lux est: siquidem diem esse non contingit, nisi lux sit. Nec minus, si ita proponas; Si uolat quispiã, alas habet: atqui hæc quæ dicit, Si dies est, terra mouetur, ut falsa est, ita & impossibilis: quando non ideo terra mouetur unquam quod dies sit, aut si dies est: sed est alia tum ratio, tum causa, cur terræ motus fiat, quemadmodum in Physicis id proditur.

• Affirmatiua uero.) Regula hæc ex Trapezútio sumpta est, ex qua constat in proposit. onibus conditionalibus ueritatem, & falsitatem non sumi a partium ueritate, aut falsitate. Hæc enim conditionalis uera est: si homo est equus, homo est irrationalis, & tamen utraq; pars est falsa. Vnde illud tritum, & peruagatum in scholis Dialecticorum est, propositio conditionalis nihil ponit esse, quia nullam partem ueram aut falsam esse indicat, sed tantum consequentiæ rationem ostendit. Sed est alia tum.) Exhalationes terræ uisceribus inclusæ. Hæc de re Aristoteles, Plinius, & Gellius disserunt.

De ueritate aut falsitate propositionis Copulatiuæ.

COPULATIVA propositio est, quæ ex duabus pluribusq; Categoricalis constat, copulatiua coniunctione, aut æquivalente aliquo simul iunctis, ut Socrates ambulat, & Plato disputat. Copulatiua uera quidem est, cum utraq; pars uera est: falsa autem, cum uel alterutra pars falsa est. Cæterum in definitione copulatiuæ, particula quæ erat, aut æquivalente aliquo innuit plerasque haberi copulatiuas propositiones, in quibus tamen non copulatiua coniunctio partes connectit, sed aduerbium aut temporis, aut loci, aut similitudinis. Vnde & tales propositiones ab his aduerbijs nomina sepe numero sortuntur, aut aliæ quidem temporales, aliæ locales, aliæ uero

uero similitudinis propositiones dicantur: quas tamen sub copulatiua comprehendere licet, quemadmodum sub eadem quidem etiam comprehenduntur putant propositionem rationalem: ut, Quia sol lucet, dies est: quam proinde ita explicant, Sol lucet, & ideo dies est. Alij autem sub conditionali eam comprehendere malunt, propter uim consequentiae, quae eadem est in utraque.

Copulatiua *propositio*. Copulatiuae propositionis ueritatem eleganter docet Gellius 8. cap. 16. libri his uerbis, in omni coniuncto, si unum est mendacium, etiam si caetera uero sint, totum est mendacium. Quibus uerbis indicat, ad ueritatem copulatiuae utranque partem esse ueram oportere, ut haec est uera, Scipio & his consul fuit & triumphauit.

De ueritate, & falsitate disiunctiuae propositiones.

DISIUNCTIUA propositio est, quae ex duabus pluribusque constat Categoricalis, coniunctione disiunctiua simul iunctis, ut Socrates ambulat, uel Plato disputat: quae ueram quidem iuniores esse dicunt, si alterutra tantummodo pars uera fuerit, falsum autem, si pars utraque fuerit falsa. Et ad hunc quidem modum de Disiunctiua propositione loquuntur hi maxime, qui hac tempestate Dialecticam docent: cum tamen Boetius, & ante hunc M. Cicero aliam huius propositionis significationem esse tradant, atque eam esse dicant, quae ex repugnantibus inter se Categoricalis constituta sit: cuius proinde posita pars una interimit alteram, et interempta una, alteram ponit: ut, Aut dies est, aut nox est.

Quam ueram. Unde hoc iactatum in scholis est, propositio disiunctiua est uera, cuius altera pars est uera. Quae ex repugnantibus. Repugnancia dicuntur quae eidem competere non possunt, ex quibus oportet omnem propositionem

De propositione

disiunctiuam propriam constare : nam disiunctiua si uerbi uim spectes, sic dicta est, quasi ueritatem & falsitatem disiungat. Quocirca hæc non est proprie disiunctiua, aut homo est, aut ambulat.

De propositione Modali, sed prius quid sit

Modus, à quo dicta uidetur huiusmodi propositio.

SEQUITUR propositio Modalis, quæ ut nomine ipso patet, a modo dicta est. Porro modus a quibusdam definitur, adiacens rei determinatio. Quæ modi definitio hunc præ se ferre uidetur intellectum, Modus (ut hoc loco accipitur) dictio est adiectiua, quæ rem quampiam determinat. Rem, inquam, hoc est, uocem, quæ rei alicuius significatiua est. Verbum autem determinat, postpositum est, ut sic idem quod explanat, aut certe distinguit, quod nimirum faciunt tam aduerbia ipsa, quam nomina adiectiua. Nam ut Priscianus ait, hoc est aduerbium uerbis, quod adiectiua nomina appellatiuis nominibus adiuncta : ut cum dico, prudens homo, hominem quidem aliquem designo, non tamen quemlibet, sed eum, qui prudentia præditus est. Sic etiam cum dico, prudenter agit, agere quidem aliquem innuo, at cum hoc simul explano atque distingo, agere uidelicet, non utcunque, sed prudenter. Itaque modus hoc loco nihil aliud est, quam aut adiectiuum nomen, aut aduerbium. Itaque & hic nunc prius quam ad reliqua pergamus, operæ pretium fortassis fuerit adijcere ex Diomede Grammatico, quod Scaurus uetus autor ipsum aduerbium non alio pacto (quam nos paulo supra modum) definit. Aduerbium est (inquit) modus rei adiectiuus, ipsam pronuntiatio

tiatione definiens, hoc est, terminans, ueluti recte, diligenter, optime.

Sequitur.) In modalibus propositionibus præ ara ingenia remoranda non sunt. Plus enim habent ostentationis quàm utilitatis, cuius permulci auditores audiores, quàm ueritatis sunt. Sat. igitur fuerit iuuenem, qui ad sublimiores properat facultates primoribus (ut aiunt labris)has degultare.

Qui modi proprie Modales efficiant.

C A E T E R U M cum aduerbium ipsum uerbum determinat, id facit aliquoties quidem ratione rei, hoc est, significati ipsius uerbi, quod per eius participium explicatur. Aliquando ratione temporis, quod uerbum con- significat. Aliquoties ratione modi uerbi, quo scilicet uaria in nobis designatur affectio, prout animus noster nunc ad hoc nunc ad illud se inclinât, quam Græci proinde multò significantius ἐκλίσις, id est, inclinationem, nos modum appellamus, ut cum optamus quippiam, aut aliquem hortamur. Aliquoties uero ratione compositionis uerbi, quæ quidem in ipso uerbo intelligitur, quatenus uerbum substantiuum intra se includit: de quo ita Aristoteles in principio fere eius operis, quod περὶ ἑρμηνείας, id est, de interpretatione inscribitur: Nam si ipsum, inquit, est, uerbum purum dixeris, nihil quidem est: significat autem compositionem quandam, quam sine compositis, hoc est, extremis, non est intelligere. Quo fit, ut ex hac multiplici aduerbij determinatione, multiplicæ quoque modi colligantur. At tamen ex omnibus his nulli tales sunt, qui modales propositiones efficere constituereque possint præter quatuor, siue aduerbialiter eos, siue nominaliter expresseris, qui sunt possibile, impossi-

De propositione

bile, contingens, & necessarium. Nam cum dicit quisquam: Plato grauiter disputat, aut homo albus currit, modus quidem in utraque propositione ponitur, neutra tamen ex ipsis modalis dici debet: quoniam non tota utriusque propositionis compositio determinata est, sed pars tantum altera, unius quidem subiectum, alterius uero prædicatum. Quare quicumque modi partem propositionis aliquam, non totam eius compositionem determinant, nullo pacto eiusmodi censeri debent, ut ab his modales propositiones dicantur. Sed neque uerum, neque falsum, tales habentur modi, licet ipsarum propositionum compositionem determinent: quoniam in his propositionibus, quæ modis illis determinantur, oppositio & æquipollentia haud aliter sumuntur, quàm in his quæ simpliciter inesse significant, uel ideo fortassis, quòd communes omnium propositionum affectiones, siue passionis sint. Omnis quippe propositio aut uera, aut falsa esse perhibetur.

Sed neq;) Et si Aristoteles 3. cap. 2. libri de interpretatione, uerum & falsum inter modos enumerat, tamen nõ constituunt modales proprie propositiones, propter eas rationes, quas Cæsius affert.

Quid sit propositio Modalis, & quomodo secundum quosdam diuidatur.

MODALIS igitur propositio est, quæ modo ex his quatuor aliquo determinatur, cuiusmodi sunt possibile, impossibile, contingens, & necessarium. Sane hanc ipsam, quæ iam definita est, Modalem compositam quidam appellant, quam & ita definiunt, ut sit, cuius dictum aliquo modorum determinatur, dictum quidem intelligentes id, quod ex casu accusatiuo, & uerbo infini

to constructum est, quale est cum dico, Socratem currere, Cum igitur dictum tale determinatur, huiusmodi propositio Modalis composita appellatur, ut cuius alterum extremorum est dictum, alterum, modus ex his aliquis, qui dicti sunt: ut, Socratem currere est possibile, Idem huic quasi ex aduerso aliam ponunt Modalem, quam diuisam appellant, & ita definiunt: Modalis diuisa est, cuius copula modo aliquo determinatur: ut, sedentem possibile est ambulare, quales etiamnum propositiones simpliciter & proprie modales esse dicunt, illas autem non simpliciter, sed compositas. Verum non ita Aristoteles & Boetius, quorum uterque de his propositionibus, hoc est compositis, si tamen ita appellare libet, & grauius & subtilius suum instituit tractatum, de quibus etiam nos hoc ipso tractatu agemus, ut qui Aristotelem potius & Boetium, autores haud dubie grauisimos imitari uolumus, quam leuiusculos, & clamorosos sophistas.

Sane) Modalis composita est quæ habet partes dicti coniunctas, & modum separatim positum, ut Cæsare esse clementem est possibile. Et in his propositionibus, possibile ita explicatur, ut propositio possibilis, impossibile ut propositio impossibilis. Modalis diuisa.) Modalis diuisa est quoties inter partes, modus aliquis ponitur, ut Philosophum necesse esse sapientem. Neque leue est discrimen, si quis dumeta & spineta garrulorum Sophistarum inspicere uelit inter propositionem compositam & diuisam modalem. Nam potest (inquiunt) modalis esse uera & composita ex eisdem terminis constans, esse falsa, ut hæc est uera, album possibile est esse nigrum: hæc tamen falsa album esse nigrum est possibile. Hæc est composita, illa diuisa. Sed hæc missa faciamus: sunt enim plusquam Cimeriis inuoluta tenebris, & felicia ingenia à disciplinis reiciunt.

De propositione

Quæ sit horum quatuor modorum ad signatum
uniuersalia, tum particularia proportio,
siue conuenientia.

SED ut harum deinceps propositionum inuestigemus qualitatem simul, & quantitatem, unde & earum deinde oppositio intelligi possit, scire operæ pretium est, hos quatuor modos sæpe dictos, magnam cum signis tum uniuersalibus, tum particularibus habere conuenientiam affinitatemq; : ut exempli gratia, necesse, cum signo uniuersali affirmatiuo : impossibile, cum signo uniuersali negatiuo : porro possibile & contingens (qui duo modi hac in parte pro eodem passim accipiuntur) cum signis particularibus affirmatiuis. Vnde ut signa illa aliarum huius generis propositionum, subiecta tantum determinant, ita hi quatuor modi totam istiusmodi propositionum compositionem, quæ (ut iam supra dictum est) dicti nomine intelligitur.

Sed ut harum.) Docet modales propositiones habere quandam similitudinem cum simplicibus. Nam ut in simplicibus ex signis uniuersalibus, & particularibus quantitatem metimur : sic in modalibus à modis quatuor, quorum impossibile, & necesse, modales propositiones uniuersales constituunt, possibile & cōtingens particulares. Istud iam doctrinæ causæ admittamus, est tantum si uerum fateri uolumus, neotericorum coniunctum. Nihil enim tale ab Aristotele traditum legimus.

De qualitate simul & quantitate modalium propositionum.

EX his igitur, etsi facile iam quibus uideatur intelligere posse, unde in his propositionibus tum qualitas, tum quantitas sumenda sit, tamen haud superuacuum erit, interim & illud admonere, quòd in modalibus, tum
affir=

affirmatio, tum negatio secundum modum sumenda est, quemadmodum in his, quæ sine modo profcruntur, atque inesse simpliciter significant, secundum uerbum, hoc est, copulam uerbalem: id quod & his pene uerbis (ita ut solet omnia) grauissime secundum Aristotelis rationem Boetius annotauit. Quemadmodum enim (inquit) in his, quæ præter modum quicquam esse, uel non esse proponunt, esse quidem & non esse oppositiones, quædam (id est prædicationes) sunt: res uerò est quæ subijcitur: ut in eo quod dicitur, homo est, uel homo non est, homo quidem quatenus rem significat, subiectum est, oppositiones autem & prædicationes sunt, est & non est, ita quoque in his quæ secundum modum aliquem dicuntur, esse quidem subiectum est, ueluti res quædam: modus autem, qui de ipso esse prædicatur. Nam cum dicimus, hodie pluuiam esse est possibile: esse quidem iam subiecimus, possibile autem prædicauimus. Sicut igitur in illis, quæ præter modum dicuntur, uerbum totã uim prædicationis habet, ita in his quæ cum modo profcruntur, ipse modus. Et per hoc ut negatio in illis ad uerbum fertur, ita in his ad modum ferenda est. Sed hinc ad earum transeamus oppositionem.

Quemadmodum) Arist. 3. cap. 1. lib. de interpretatione sic colligit: ut se habet uerbum in simplicibus propositionibus, ita modus, in modalibus, at in simplicibus a uerbo sumitur affirmatio & negatio, ergo etiam in modalibus a modo. Et hæc est plena huius cap. sententia.

De oppositione propositionum modalium.

Opponuntur autem, & hæc quidem inter se quatuor modis. Siquidem aut cōtrariæ inter se sunt, aut sub
contra

De propositione

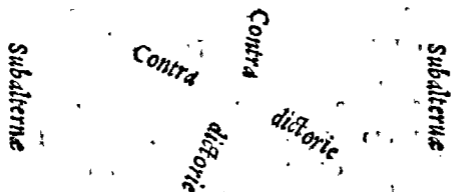
contrariæ, aut contradictoriæ, aut subalternæ. Enimvero, ut harum oppositionem planius quisque discernere queat, conuenientius erit hoc pacto eas disponere, ut modus ipse subiecti, uerbum autem siue dictum (quod uocatur) prædicati locum interim teneat, tametsi perinde est, hoc uel illo ordine disponatur. Contrariæ igitur sunt ut necesse est hominem spirare, necesse est hominem non spirare. Subcontrariæ, ut possibile est hominem spirare, possibile est hominem non spirare. Contradictoriæ uero, ut necesse est hominem spirare, non necesse est hominem non spirare. Subalternæ uero, ut necesse est hominem spirare, non necesse est hominem non spirare. Quæ omnia ut digesta sunt, ita sese habere suscripta figura monstrat luculentissime, licet modis in ipsis propositionibus ubique fere uariatis, idque haud temere: quippe iuxta signorum respondentiam: cum tamen, si libeat, ex eisdem ubique modis eas describere possis, suo uidelicet quaque loco.

Opponuntur) Supra admonui ex sententia Arist. 3. ca. 2. lib. de interpretatione, in modalibus esse contradictorias oppositas propositiones. Boetius cæteras effinxit species. (Contrariæ) Hoc exemplum non repugnat exemplo contrariorum positorem in figura. Quia hæc propositio necesse est hominem non spirare, huic æquipollet, impossibile est hominem spirare. Quare hæc etiam contrariæ sunt: necesse est hominem spirare necesse est hominem non spirare. Modo id doctrinæ causa admittamus, necesse & impossibile signis uniuersalibus æquipollere. Sed dixerit aliquis, necesse est hominem spirare, & impossibile est hominem spirare, contrariæ non sunt. Nam ambæ affirmatiuæ sunt. Aristot. enim docet impossibile affirmatiuum esse modum. Hæc obiectio eodem modo diluenda est. Nam secundum doctrinam

doctrinam Aristotelis contrariæ non sunt. Sed hoc loco impossibile sumitur pro signo vniuersali negativo, & sic negatiuam efficit propositionem.

SEQVITVR FIGVRA.

Necessè est hominem spirare	Contrariæ	Impossibile est hominem spirare.

Possibile est hominem spirare.	Subcontrariæ	Possibile est hominem non spirare.

De consequentijs, siue æquipollentijs propositionum modalium.

HINC iam ad consequentias, siue (ut iuniores dicunt) æquipollentias harum propositionum transeamus. Ad quas quidem intelligendas, duæ regulæ ab Iacopo Fabro Stapulensi traditæ, plurimum nobis adiumenti, præstare poterunt, si eas animo perpendamus, simulq; memoriæ commendemus, quas proinde hoc loco adijcere

De propositione .

adijcere placuit . Ad idem quoque haud dubie faciet subiecta figura, quatuor angulis per binos diametros descripta, appositis insuper quatuor ad hunc usum inuentis uocabulis, unicuique angulo singulis, quæ ob id ipsum artis uocabula haud iniuria dici possunt . Quibus tum ita dispositis, scire licet omnes uniuscuiusque anguli propositiones inter se æquipollere, ac per hoc consequi sese . Cæterum ut nihil quod ad hanc rem attinet, non intelligatur plane, horum quatuor uocabulorum ars etiamnum aperienda est . Sciendum itaque quod per a uocalem intelligere debemus, negationem in his propositionibus . neque ad dictum, neque admodum ferendam esse . Et ut per e, ad dictum tantum, ita per i, solum ferenda est ad modum : per u, uero ad utrunque . Sed nunc tandem ad ipsas regulas ueniamus . Quarum prima est, Si est aliqua propositio possibilis, eadem est contingens, atque eadem non est impossibilis, & eius contradictoria non est necessaria . Secunda . Si non est aliqua propositio possibilis, eadem non est contingens, eadem autem est impossibilis, & eius contradictoria est necessaria . Postremo autem exempla sumantur ex his propositionibus, quarum dicta æquivalent propositionibus uel singularibus, uel communibus, hoc est, quarum subiecti termini sunt aut singulares, aut communes . Verum quoties ex communibus terminis huiusmodi cõstiterint propositiones, tunc sit tres præcedentes, utpote de possibili, contingenti, & impossibili fuerint uniuersales, quarta de necessario erit particularis : at contra, si præcedentes tres fuerint particulares, aut certè indefinitæ, quarta erit uniuersalis : atque id quidem est, quod ambæ in-

nuunt regulæ, cum in utraque dicitur, & eius contradictoria est, uel non est necessaria.

Sciendum itaq;.) Proponit certa certis vocabula quib; æquipollētias modalium cognoscimus. A. significat propositionem omnino affirmatiuā. E. negatiuam de dicto. I. negatiuam de modo. V. totam negatiuam, & secundum dictum & modum propositionem *Si est aliqua.*) Ratio huius est, quia possibile, & contingens inter se æquipollēt. *Atque eadem.*) Ratio huius est, quia possibile siue contingens, & impossibile præposita negatione alteri modorū fiunt æquipollentes, ut recte sequitur: possibile est esse, ergo non impossibile est esse *Et eius contradictoria.*) Huius ratio. Si contradictoria propositionis possibilis esset necessaria, duæ contradictoriæ essent simul veræ. Nam possibilis potest esse vera, & etiam necessaria est uera. Quare conficitur duas contradictorias simul esse veras. *Eadem autem.*) Quia possibile & impossibile æquipollent, si alteri modorum negatio præponatur. *Et eius contradictoria.*) Huius loci ratio est. Si propositio aliqua non est possibilis, contradictoria eius est necessaria. Nam si eius contradictoria non est necessaria, posset esse falsa, & non possibilis potest esse falsa: ergo duæ cōtradictoriæ erunt simul falsæ. Sequitur figura ex propositionibus singularibus. In quolibet artis vocabulo quatuor constituuntur propositiones, quarum prima est possibilis, secunda contingēs, tertia impossibilis, quarta necessaria: quæ omnes inter se æquipollent, & mutuo se inferunt. In figura quæ ex propositionibus communibus constat, in duobus ultimis ordinibus, scilicet subcontrariis, in quibusdam exemplaribus uocabula artis transposita sunt. Nam in hoc ordine omnem hominem currere est possibile, notandum est uocabulum artis, amabimus. In eo uero omnem hominem non currere, notandum Edentuli.

De propositionibus

Sequitur figura ex propositionibus singularibus.

Pur	Socratem non currere non est possibile.	Socratem currere non est possibile.	I
pu	Socratem non currere non est contingens.	Socratem currere non est contingens.	II
re	Socratem non currere est impossibile.	Socratem currere est impossibile.	A
a	Socratem currere est necesse.	Socratem non currere est necesse.	ce

Subalterne

Contra

dictoriae

Contra

dictoriae

Subalterne

A	Socratem currere est possibile.	Socratem non currere est possibile.	E
ma	Socratem currere est contingens. Sub cō	Socratem non currere est contingens.	den
bi	Socratem currere non est impossibile.	Socratem non currere non est impossibile.	tu
mus	Socratem non currere non est necesse.	Socratem currere non est necesse.	li

Seq'ia

Sequitur figuræ ex propositionibus communibus.

Pur.	Oëm hominē nō currere non est possibile.	Oëm hominem currere non est possibile.
pu	Oëm hominē nō currere non est cōtingēs. Cōtra	Oëm hominem currere non est contigens.
re.	Oëm hominē nō cur- rere est impossibile.	Oëm hominem currere est impossibile.
a	Quendā hominē currere est necesse.	Aliquem hominem non currere est necesse.

Subalterne

Contra

dictorie

dictorie

Subalterne

A	Omnem hominē currere est possibile.	Oëm hominem non cur- re est possibile.
ma	Oëm hominem currere est cōtingens. Sub cō	Omnem hominem non cur- rere est contingens.
bi	Oëm hoïem currere tra- nō est impossibile. rie	Oëm hominē nō currere non est impossibile.
mus	Aliquē hominem nō cur- rere non est necesse.	Quēdam hominem cur- re non est necesse.

De

De propositione.

De conuersione modalium.

SED & de conuersione harum propositionum iuxta seruatum prius ordinem dicendum deinceps. In quo quidem paulo libertus expatiari liceat propter eos: qui hac in parte omnes eiusmodi ordinis propositiones, ut equipollere inter se ubique, ita & conuerti dicunt, id ipsum rectene an perperam, ipsi uiderint: nos uero Aristotelem in primis ipsum, & post hunc Boetium, & post utrumq; Iacobum Fabrum Stapul. sequentes, non per omnia id ita se habere, uel exemplis idoneis ostendemus. Insuper autem & illud nunc etiam mirari subit, quod pleriq; in re plane perspicua, uel acta omnino agunt, ut in pro uerbio est, uel certe nimia interdum prolixitate usq; adeo laborant, ut eandem rem non modo luce sua priuent, sed & obscuriorē relinquunt, quā inuenerint. Contra uero, in re quæ expositione aliqua indiget, uel tempus in ea prorsus male collocant, uel ita rem illam oculis (ut uideatur) conuiaentibus prætereunt, ut nō tā negligere, quā ignorare uideatur. Quid enim refert dicere, omnes propositiones in suo ordine equipollere inter se, & conuerti perinde, cum tamen hæc propositiones, quæ de impossibili sunt, id nequaquam admittant, uidelicet ut conuertantur: Nā cum uera sit, quæ dicit, omnē substantiā esse hominē est impossibile, falsa tamē erit hæc, quendam hominē esse substantiā est impossibile. Quocirca nec Aristoteles ipse de modalium conuersione tractans, meminit usquā de propositione impossibili. Quod profecto & Iacobus Faber Stapulensis animaduertens, tales regulas de huiusmodi propositionum conuersione posuit: Si conuersa, inquit, impossibilis est, non oportet conuertentē eius esse impossibilem.

Item

Item si conuersa fuerit possibilis, contingens, aut necessaria, & eius conuertens possibilis, cōtingens, aut necessaria erit. Vnde rectè fit conuersio in ea quæ de possibili aut contingenti existit, si dicamus omnem hominē esse album, est possibile, siue contingens, ergo quoddam albū esse hominem est possibile, siue contingens. Et in ea similiter id accidet, quæ est de necessario, ut omnem hominē esse mortalem est necesse, ergo quoddam mortale esse hominem est necesse. Quod quidem & alijs quoque generibus propositionum ita ueniet secundum duplicis cōuersionis regulas supra postas. Atque hoc ipsum est, quod & Aristoteles ad hunc modum proponit, ubi de istarum propositionum conuersione agit. Eodem autem modo (inquit) & de necessarijs præpositionibus se habet, & in contingentibus, quomodo in his, quæ absolute dicuntur, hoc est, simpliciter inesse significant.

Quid enim refert.) Propositiones unius ordinis inter se æquipollent, & mutuo se trahunt consequio, sed non necessariò inter se conuertuntur. Quia in cōuersione necesse est terminū subiectū transponi in prædicatū, & prædicatū in subiectū: in æquipollentia autē satis est consequens rectè colligi ex antecedente, Si conuersa.) ut ista omnē substantiā esse hominē est impossibile. Vnde rectè.) hic locus est Apud Aristotelē tertio capite primi libri Priorū, propōnes de cōtingenti, necessario, possibili, eodem modo conuertuntur, ut propositiones simplices.

Quot modis contingens dicatur.

QVONIAM autē contingens quod dicitur, eādē que ubique in his propositionibus cum possibili significationem habere constat, haud abs re fuerit, antequam huic tractatui finē imponamus, eius nominis multipli-

De proposit.

eem significationem breuiter exponere. Itaque sciendum, quod contingens tribus dicitur modis. Dicitur namque contingens & quod necessarium est, & quod non necessarium, & quod possibile est. Primo igitur modo contingens & necessarium idem sunt. Secundo contingens & non necessarium. Tertio contingens & possibile. Rursus autem contingens, quod secundo modo dictum est, deducitur deinde in contingens ut plurimum, sive quod frequentius est, & contingens rarum, & in contingens utrumlibet. Contingens ut plurimum est, quod in alteram partem plus uergit, ut hominem in senectute canescere. Nam id quidem frequenter accidit: potest tamen etiam non canescere iam senex quispiam factus. Vnde & contingens natum idem appellatur. Contingens rarum est, ut fodientem reperire thesaurum. Id enim si aliquando contingat, rarissimum tamen est. Contingens uero utrumlibet, quod & indifferens dicitur, id est, cum dicimus sedere quempiam aut uigilare, quod proinde ita definitur. Vtrumlibet est cuius indiscretus euentus est, hoc est, quod æqualiter euenire, uel non euenire potest. Et de modalibus quidem hætenus.

Itaque sciendum.) Tres hi modi cōtingentis sunt apud Aristotelem duodecimo capite primi libri Priorū, hi modi adferuntur hoc loco, ut secundum diuersum modum cōtingentis, propositiones diuerso modo conuertantur.

IN TRACTATVM QVIN-
TVM DE SILLOGISMO CA
TEGORICO.

PRAEFATIO.

Supereſt ut ad eam tandem perueniamus huius ar-
tis partem, in qua tota uis artis ſita eſt, nempe inueniē-
di & iudicandi. Nam ſi dialectica (ut à M. Cicerone
non tam elegāter breuiterq̄, quam grauiter & uerè
definitur) diligens differendi ratio eſt, fieri profectò
non poteſt, ut ab intēſione ipſa ſit ſeparata. Siquidē
differere (hoc eſt diſputare) diligēter nemo poterit
unquam de re quapiā, niſi inuentis à ſe prius argumē-
tis, quibus diſputatio ipſa fulciatur, procedatq̄ legi-
timè. Rurſus autē & ob idipſum à iudicio abeſſe ne-
quit, quo is qui differit, perpendat examinetq̄; tū in-
uentum nuper argumentū, tum ipſius diſputationis
inſtrumentum, nempe argumentationē, quod certè
niſi ritè formatū fuerit, parū aptum idoneumue ad
diſputandū adhibebitur. Porrò pars illa quæ de inue-
ſtione tractat, topice Græcè, Latinè localis dici po-
teſt. Ea uerò pars, quæ in iudicādo poſita eſt, & qual-
dā d ſcernendi regulas ſubmiſtrat, analytice à Græ-
cis dicit̄, à noſtris reſolutoria. Huius rurſus duplex
ab Ariſtotele partitio traditur. Siquidē ea pars, quæ
de propoſitionum iunctura conſiderat, & formā dū-
taxat ſyllogiſmi molitur, docens interim præmiſſis,
quas uocant, ritè diſpoſitis, neceſſariò ex his conclu-
ſionem ſequi, prior analytice dicitur; quo uerò de ip-
ſis inuentis iudiciū fert, hoc eſt, oſtendit utrum quæ
inuēta ſunt, cōueniant necne rei in diſputatione pro-
poſitæ, poſterior analytice nuncupatur: quod nimirū

De syllog. categ.

tribus fit modis; quippe hæc ipsa uel de necessariis iudicatur, & demonstratio appellatur; uel de uerisimilibus, & probabilibus, & peculiari nomine Dialectice dicitur; uel de falsis & cauillatoriiis, & Sophistica nuncupatur. De quibus omnibus singulatim per ordinem deinceps tractabitur, & primò quidem de Syllogismo formaque argumentationis, cuius etiam præter syllogismum alia tres traduntur species, Enrhymema, Inductio, Exemplum, quæ tamen ad syllogismum ipsum, uel uti ad quãdam mensuram reduci solent. Quoniam autem omnis argumentatio omnisque syllogismus propositionibus struitur, atque hæc terminis perficiuntur, à propositionibus & terminis hunc tractatum inchoandum esse statuimus, idque etiam non absque exemplo.

Hic tractatus iudicio meo omniũ est utilissimus: continet enim præcipuã Dialectices partem, nimirũ ratiocinationẽ. Nam cum tria sint Dialectices instrumẽta, scilicet finitio, diuisio, ratiocinatio, hæc est circa quã oĩs labor & industria differentis uersatur. hunc finem & scopũ semper spectamus, ut aliud ex alio cõficiamus. Et si enim dialectica docet rẽ uniuersam distribuere in partes, latentẽ explicare finiẽdo, obscurã explanare interpretãdo, ambigũ primũ uidere, deinde distinguere; tamẽ illud multò maximũ est quod tradat regulã qua uera & falsa iudicantur, & quæ quibus sint uel non sint cõsentanea. Cæsarius in hac præfatione inuentionẽ & iudiciũ ad dialecticam pertinere docet. Inuentio certos locos ostendit, è quibus argumenta in rẽ quãque probandam aut refellẽdam promimus. Iudiciũ est quod præcepta quãdam argumentandi tradit, unde cognoscimus, an inuenta thema si conueniant necne. Cæterũ, Cæsarius ordinẽ naturã turbare uidetur. Inuentio est prior ordine naturæ, iudicio, ut Cicero initio Topicorũ ad Trebatium docet, ergo etiam prius tractanda erat. hic autẽ Cæsarius pertractat iudiciũ & tractatu pono inuentionẽ. Sinuosa & perplexa hæc est obiectio, in qua diluẽda magnorũ philosophorum

phorū magna ingenia impedita fuerunt, post omniū opinionones excussas & examinatas, cogitabā aliquādo, an eā obiectiōnē hunc in modum diluere possem. Inuentio ordine naturæ prior est iudicio (prius. n. inuenire oportet, deinde iudicare de inuentis.) Iudiciū autē ordine doctrinæ, commoditatis, facilitatis, est prius inuētiōne. hāc rē planius & apertius in gratiā iuniorum explico. Postquā Cæsarius exposuit uoces simplices & ppositiones, ordo doctrinæ & methodica ratio efflagitabat, ut argumentationē & eius formas, quæ ex propositionibus cōstāt, pertractaret: & eodē modo intelligēdus est Aristoteles eo in ordine, in quo lib. Priorū & Posteriorū (in quibus de iudicio agit) præposuit libris Topicorū, in quibus inuētiō cōtinet. Scio tamen à quibusdā ingeniosam adferri ad illum Aristotelis locū solutionē. Aristoteles in libris Priorum & Posteriorū non solum docet iudiciū, sed etiā inuētiōnē termini medii in syllogismo generatim sumpti, sed in libris Topicorū docet inuētiōnē syllogismi dialectici: ac syllogismus generaliter sumptus est prior syllogismo dialectico, ergo et inuētiō syllogismi generatim sumpti est prior inuētiōne syllogismi dialectici. Res igitur eo recidit ut duplicem constituere cogamur inuētiōnem: alteram pertinentē ad genus scilicet syllogismum, alteram ad speciem scilicet syllogismum dialecticum, sic et libri Posteriorū, ut hac ex abundanti adiciam, optimo ordine præponuntur libris Topicorum. Nā in libris posteriorum Aristoteles differit de syllogismo demonstratiuo, qui longē est nobilior syllogismo dialectico. Ad eundem modum inuētiō syllogismi demonstratiui, est præstantior inuētiōne syllogismi dialectici. his ita præpositis ad rem redeamus. *Nam s̄.*) Probat inuētiōnē pertinere ad dialecticā argumento sumpto à finitiōne dialecticæ, quo argumēto Trapezuntius initio suæ dialecticæ usus est. *Ea uero pars.*) Docet iudiciū ad dialecticum pertinere. *Huius rursus.*) Cæsarius erudite & ingeniose (ut mihi uidef) separat argumentum librorum Priorum à libris Posteriorū. Nam in libris Priorum stru-

De syllog. categ.

Eturam propositionum & formam syllogismi edocet, & quomodo ex his conclusio conficiatur: at in libris Posteriorum docet quomodo iudicandum si de inuentis animalibus mat. proposito conueniant. Et si non tum nescius quid scriptum hac de re sit à numerosa interpretum turba, Ithoma, Burana, Nipho: mirifice tamen mihi placet hæc erudita & ingeniosa Cæsarij sententia.

De propositione materiali syllogismi principio.

PROPOSITIO igitur est oratio affirmatiua uel negatiua alicuius de aliquo: hoc est, oratio in qua aliquid de aliquo aut affirmatur, aut negatur. Cuiusmodi sanè sunt propositiones in primis Categoriæ, quarum quidem hæc uniuersalis est, hæc particularis, illa uero indefinita. Uniuersalis quidem, quæ aut omni, aut nulli inesse quippiam significat. Particularis uero, quæ alicui, aut alicui non, aut non omni. Indefinita uero, quæ inesse quidem, uel non inesse significat, sed absque uniuersalitate particularitatisue nota.

Propositio igitur.) Propositio hic finit per affirmationem & negationem, quia hic spectamus propositionem, ut pars est syllogismi, quæ necesse est affirmatiuum aut negatiuum esse, nec hoc loco ueritatem aut falsitatem anxie obseruamus: at in libris de Interpretatione, propositio finitur quatenus uera aut falsa est. Nec incommodum est genus finiti per species quædò nobis propriæ desunt differentia.

De terminis.

TERMINOS hac in parte Aristoteles primum definit, in quos propositio resoluitur, ut prædicatum, & de quo ipsum dicitur, quod proinde subiectum propositionis appellatur: ut huius propositionis, omnis homo est animal, termini sunt, homo atque animal, idcirco quod
in

in eos principaliter ipsa resoluitur. Et termini quidem dicti sunt, ueluti in agro limites: nam ut his ager finitus designatur, ita terminis propositio (ut dictum est) perficitur. Cuiusmodi sunt simplices in primis, & significatiuæ uoces, inter quas præcipue habentur nomen et uerbum. Itaq; in has propositio rectè resoluitur, ut ex quibus composita est. Fieri enim non potest, ut alterius resolutio procedat, utpotè in literas, aut in syllabas, quoniam hæc, ut alibi dictum est, significatiuæ non sunt.

Terminos.) Iocus hic est apud Aristotelem, primo capite primi libri Priorū. Aristoteles breuitatis studiosus finitionem & diuisionē termini simul complexus est: terminorum enim alius subiectus, de quo aliquid dicitur, alius prædicatus, qui de alio dicitur, *Et termini quidem.* Terminus propositionis dictus est per translationē à limitibus agrorum, & ab eadem similitudine. Aristoteles. iiii. c. i. lib. Topic. finitionem terminum uocat, hunc terminum Ouid. lib. ii. Fastorum eleganter describit.

Termine siue lapis, siue es defossus in agro.

Stipes ab antiquis tu quoque nomen habes.

De syllogismorum principijs regulatiuis.

CAETERVM, ut ad rectam syllogismorum formationem connexionemq; nosse oportet quid propositio, quid item termini, quæ ipsius syllogismi materialia principia sunt, ita quoque scire operæpretium est, quid sit omni aut nulli inesse, siue in toto esse, & non esse, quæ regulatiua principia syllogismi à quibusdam appellantur. Definitur igitur ab Aristotele in toto esse, siue de omni prædicari, quoties nihil est sumere subiecti, de quo non diatur prædicatum, ut cum ita proponitur, omnis homo est animal, ipsius hominis nihil inueniri potest, de

De. syllog. categ.

quo non dicatur animal. Ergo quia de omni homine animal prædicatur, & de Socrate & Platone, imò uerò & de quolibet particulari homine prædicari potest. Ab eodem item definitur in toto non esse, siue de nullo prædicari, quoties nihil est sumere subiecti, de quo dicatur prædicatum, hoc est, à quo prædicatum non remouetur: ut in hac propositione, nullus homo est lapis, quia de omni homine negatur lapis, & de Socrate & Platone, & de alijs itē omnibus particularibus hominibus negatur. Sane sciendū quòd in toto esse, & dici de omni, uersa uice se habent. Nam si quid de omni aliquo prædicatur, id de quo illud prædicatur, in toto eo est quod prædicatur, ut de omni homine animal. In toto ergo animali homo est, ueluti pars quædam intra suum totum latens quodammodo. Hactenus de principijs syllogismi, tam materialibus, quàm regulatiuis: nunc ad syllogismum ipsum transeamus.

Definitur.) Ex hac finitione dici de omni, sumitur hæc regula, quicquid de subiecto quopiam dicitur, ut de omni, dicitur etiam de quolibet contento suo subiecto. Per hoc principium confirmantur syllogismi affirmatiui. Ab eodem.) Ex hac finitione dici de nullo hac regula colligitur, quicquid de subiecto aliquo dicitur, ut de nullo remouetur etiam ab omni eo quod subiecto continetur hoc principio confirmatur syllogismi negatiui.

De syllogismo quid sit.

SYLLOGISMVS est oratio, in qua quibusdam positis, aliud quiddam ab his, quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eò quòd hæc sunt. Sane hoc pacto à Aristotele ipso definitur syllogismus, cuius definitioni Boetius adijcit particulam, & concessis, ut sit quædam explicatio

natio eius, quod Aristoteles dicit, positus, id quod coniunctio, & innuere uidetur, quæ expositiua interdum coniunctio habetur. Boetius igitur uolens Aristotelis definitionem quodammodo explanare, syllogismum ita definit, Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positus et concessis, aliud quiddam præter ea quæ posita & concessa sunt, necessario euenit, propter ea quæ posita & concessa sunt. Porro per hoc quod ab utroque dicitur, aliud quiddam, ex necessitate accidit: ab his quæ posita sunt & concessa, significatur nobis, plane eos non esse syllogismos, qui ab aliquibus fiunt, hoc modo, Quicquid est homo, homo est: homo autem est homo, igitur homo est homo. Item, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, ergo omne animal est substantia. Huiusmodi sane syllogismi ridiculi prorsus sunt, ob id quod in his conclusio non fit aliud a præmissis. Adiectum præterea est, & illud non temere, eo quod hæc sunt, propter eos, qui plerumque syllogismos faciunt, in quibus aut minus, aut plus, aut aliud quippiam propositum est, quam proponi debuerat.

Syllogismus est oratio.) Huius finitionis hic est sensus, syllogismus est argumētatio, in qua si quædam propositiones concedantur, & in modo & figura disponantur, cōsequitur cōclusio, quæ est altera a præmissis secundum formam non secundum materiã, ex necessitate consequentiæ non autem rei, siue cōclusionis. Particula, positus, nõ est sic intelligenda, cōcessis, etsi eam Gellius & Boetius addiderunt, nam sic syllogismus falsum assumens, & bene cōcludens non esset syllogismus, quia falsa non conceduntur. Aristoteles autem primo capite primi libri Topicarum docet, syllogismum assumentem falsum, & bene concludentem esse syllogismum. eum autem qui uerum assumit, & male colligit, non esse syllogismum.

De syllog. categ.

De multiplici syllogismoium differentia.

SYLLOGISMORVM autem alius Categoricalus est, alius hypotheticus. Et Categoricalus quidem est, cuius utraque sumptarum propositionum, pariter conclusio Categoricala est. Hypotheticus uerò, cuius uel altera tantum, aut conclusio hypothetica est. At de hoc postea proprio quodam tractatu. Rursus Categoricalarum syllogismorum alius communis est, alius qui expositorius dicitur. Communis quidē est, cuius medium, quod dicitur, est terminus cōmunis. Expositorius uerò, cuius medius terminus est singularis, hoc nomine fortassis dictus, quòd per ipsum quasi expositio designatioq; fiat propositionum ad demonstrationem sumptarum. Ex Categoricalis item, & his quidem qui communes dicti sunt, alij sunt perfecti, alij imperfecti. Perfectus quidem syllogismus is dicitur, qui nullius alterius indiget, præter ea quæ posita sunt, ut appareat necessarium, hoc est, ut conclusio ex necessitate sequatur. Imperfectus uero qui aut unius, aut plurium indiget ad hoc, ut necessarium appareat ex his que posita sunt: unius quidem, uerbi causa, aut conuersionis tantum, aut præmissarum transpositionis, aut reductionis ad impossibile. Plurium uero, cum ex his tribus perficiendi syllogismi instrumentis duo necessario requiruntur. Id autem quonam fiat pateto, postea, ubi de modis syllogisticis tractabitur, perspicuum euadet.

Syllogismorum.) Prima diuisio syllogismorum quæ à diuersis propositionibus sumitur Rursus.) Secunda diuisio quæ a terminis pender. Ex categoricalis.) Tertia diuisio quæ a figura syllogismi uanitur. Syllogismus tã perfectus

fectus quàm imperfectus recipit syllogismi finitione, & conclusio necessario sequitur, tamen id nõ est nobis manifestũ in syllogismis secundæ & tertię figuræ propter eadẽ indigete reductione, ut nos bene collegisse planum fiat.

Ex quibus & quot propositionibus syllogismus constet, & de terminorum secundum propositionem differentia, tum de triplici figurarum distinctione.

OMNIS porro syllogismus, ut ex tribus terminis, ita ex tribus quoque constat propositionibus. Quarum quidem prima, maior propositio, secunda minor, tertia conclusio appellatur. Maior item & minor communi nomine præmissæ quoque dicuntur. Cæterum ex tribus terminis ne utiquã tres propositiones fieri possunt, imo ne duæ quidem, nisi singuli bis sumantur. Ex his igitur, qui bis sumitur ante conclusionem, ipsam non ingrediens, medium dicitur, ut per quem extrema in cõclusionem connectuntur. Aliorum autem alter maior extremitas, alter minor extremitas. Et maior quidem extremitas is terminus est, qui in maiori propositione cũ medio sumptus, in conclusione de minori extremitate prædicatur. Minor uerò, qui in minore propositione cũ medio sumptus, maiori extremitati conclusione subiicitur. Atque id quidem ita se habet in his syllogismis siue modis, qui directim concludere dignoscuntur, quos & ab Aristotele accepimus numero quatuordecim: quibus quinque indirectim concludentes Boetius autumat, uel a Theophrasto, uel ab Eudemo adiectos, atq; ita in summa esse decem & nouem modos. Ut ergo definitio- nes illorum terminorum omnibus illis modis ex æquo cõuen-

De syllog. categ.

variant, dicamus maiorem quidem extremitatem eum esse terminum, qui cum medio in maiori sumitur propositione: minorem uero, qui in minore. Ceterum is terminus qui bis subitur ante conclusionem, & medium uocatur, si quidem subijcitur in una sumptarum propositionum, & in altera predicatur, primam fecit figuram si in utraque predicatur, secundam: si in utraque subijcitur, tertiam.

Omnis porro.) Cum hoc loco pugnare uideat id quod Aristoteles docet, uigesimo sexto capite primi libri priorum, Omnis inquit, syllogismus constat ex duabus propositionibus & non pluribus. Hoc sic diluitur, Aristoteles sumpsit eo loco propositionem strictius pro ea quae conclusionem probat, & hoc sensu conclusio non est propositio. Hic autem propositio latius sumitur pro ea quae actu uel potenti a conclusione probat. Ex his igitur.) Terminus medius est neruus, uinculum, & (ut ita dicam) anima syllogismi; quo inuento facile est aliud ex alio colligere. *Interdictum concludentes.*) Indirectim concludere est quando minor extremitas de maiore in conclusione dicatur. Directim concludere est quando terminus maior dicitur de minore.

Quid sit figura, & quot unaquaeque figura modos sub se contineat.

Q U O D uero tres sint syllogismorum figurae, trium dispositio terminorum paulo ante facta plane indicare potest. Vnde & ita figura a nonnullis definitur: Figura est trium terminorum secundum debitam subiectionem praedicationemque ordinata dispositio. Horum autem unaquaeque plures & hos quidem certos sub se modos habet, ita ut modi ipsi sub figuris sint, perinde atque species sub suis generibus. Habet igitur prima figura sub se autore Aristotele, modos quatuor, secunda item quatuor; tertia

tertia uerò sex . Sed ut paulò supra meminimus , quatuor illis primæ figuræ modis, adiecti sunt alij quinque, ut essent illius figuræ nouem modi. In summa igitur modi sunt (ut dictum est) undeuiginti , ex quibus omnibus priores quatuor primæ figuræ modi, perfectos nobis subministrant syllogismos, reliqui omnes imperfectos.

Figura est.) Figura in syllogismo est uaria termini medijs dispositio. Nam si terminus medius subiiciatur in maiore & prædicetur in minore, prima constituitur figura si bis prædicetur, secunda, si bis subiiciatur tertia. *Perfectos.*) Aristoteles duos tantum perfectos modos constituit. Nam reliqui omnes ad duos priores modos primæ figuræ reducuntur. author Aristoteles septimo capite primi libri priorum.

Quid sit modus: & quibusdam regulis.

HINC iam ad modos ipsos paulatim ueniendum est. Vnde etiam quid sit modus definiendum prius , tum uerò & certæ quædam regulæ subiiciendæ, quippe quæ modis omnibus generatim inseruire dignoscantur. itaq; modum hoc pacto definiunt quidam: Modus est ordinatio duarum propositionum in debita qualitate & quantitate. Potest quidem & ita definiri, & fortassis rectius: Modus est , tum sumptarum propositionum, tum ipsius conclusionis secundum qualitatem, & quantitatem conueniens ordinatio . Porro autem quæ sit debita tum qualitas , tum quantitas, ex ipsis tandem regulis, quæ bine sequuntur, discas licebit . Prima igitur regula est , in omni syllogismo oportet præmissarum aut alteram, aut utranque affirmatiuam esse. Secunda , in omni syllogismo oportet præmissarum aut alteram, aut utranque uniuersalem esse . Tertia , si aliqua præmissarum fuerit negatiuam

De syllog. Categ.

negatiua, & ipsa conclusio erit negatiua. Quarta, Si aliqua præmissura fuerit particularis, conclusio quoque particularis erit. Quinta, Medium conclusionem non ingreditur unquam.

Modus est.) Quemadmodū figura a termino medio, ita modus ab ordinatione propositionum in debita quæritate & qualitate sumitur. Prima autem) Ratio regulæ, quia ex solis negatiuis nihil syllogistice colligitur. Tertia.) Ratio, quia conclusio semper sequitur debiliorem partem. eademq; est ratio quartæ regulæ. Quinta. Ratio, quia in conclusione una extremitas de alia colligitur.

De uocabulis quibusdam ad hanc rem inuentis.

INTERIM autem & hoc ipsum fortassis haud parum expedire uidebitur, si priusquam modos ipsos aggrediamur, etiā nūc aperiāmus hoc loco breuiter, quis sit illorum uocabulorum (quibus ad syllogismos proprie formandos utimur) intellectus: quippe, quod in his, quæ tum quidem ad hanc rem attinet, ars quasi latere uideatur, unde & artis uocabula appellari solent, ut alibi quoque annotauimus. Sciendum itaque quod post priores quatuor primæ figuræ modos, qui perfecti euidentisque sunt, quicumque ex sequentibus ab aliqua harum quatuor consonantium b, c, d, f, incipit, is, reduci habet, ut euidentis scilicet & ipse habeatur, ad eū ex illis quatuor superioribus modum cū quo principali litera conuenit. Verumenimvero ut hæc ipsa reductio facilius percipiatur, adiunctæ sunt aliæ consonantes quatuor, c, m, p, s, quibus intelligi plane possit, quo modo reductio illa fieri debeat, utrum uidelicet alicuius propositionis conuersione, aut sumptarum propositionum transpositione, aut syllo-

sylogismo ad impossibile dicente, qui conuersiuus à quibusdam esse creditur, id quod c, litera ab his posita inuenit, quemadmodum in præmissarum indicat transpositionem, p, & s, propositionum conuersionem: p, quidem, si per accidens conuertenda est propositio aliqua, s, uerò, si simpliciter. Porro per quatuor uocales his consonantibus passim interpositas, quatuor propositionum genera accipere debemus, uidelicet per a, uniuersale affirmatiuam, per e, uniuersalē negatiuam, per i, particulare affirmatiuam, per o, particularem negatiuam. Quibus iam expeditis, modos tandem ipsos aggrediamur.

Sciendum.) Hæc uocabula etsi barbariem quandā re dolere uidentur, tamen rem totam ob oculos ponunt & apertius declarant.

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipon,
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum,
Cesare, Camestres, Festino, Barroco,
Felapton, Disamis, Darisi, Brocardo, Ferison.

A, uniuersalis propositio affirmatiua.

E, uniuersalis propositio negatiua.

I, particularis propositio affirmatiua.

O, particularis propositio negatiua.

S, litera in uocabulo atque posita, significat propositionem immediate præcedentē, & per uocalem denotatā, esse simpliciter conuertendam, ut syllogismus reducat.

P, denotat eandē propositionē per accidens esse conuertendā. M, significat præmissarum transpositionē, hoc est maioris in loco minoris, & contra. C, significat totum modum posse per impossibile reduci ad perfectum syllogismum: his breuiter obseruatis ars nullo negotio percipitur.

De modis primæ figuræ.

PRIMA igitur figura nouem habet modos ut dicam

De syllog. categ.

Etum est supra, sed ex his priores quidem quatuor directim, sequentes uero quinque indirectim concludere probantur. Sane directim concludere modus tunc dicitur, cum maior extremitas de minore in conclusione praedicatur. Indirectim uero contra, cum minor de maiore. His ita praemissis cognitisque, superest ut unumquemque modorum deinceps suo ordine definiamus. Itaque primus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex duabus uniuersalibus affirmatiuis, uniuersalem affirmatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, animal substantia, homo, ut omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia. Vocabulum autem artis, Barbara. Secundus autem modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiori, & uniuersali affirmatiua minori, uniuersalem negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, animal, homo, lapis, ut nullum animal est lapis, omnis autem homo est animal, nullus igitur homo est lapis. Vocabulum autem artis, Celarent. Tertius modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiore, & particulari affirmatiua minore, particularem affirmatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, animal, substantia, homo, ut omne animal est substantia, & quidam homo est animal, igitur quidam homo est substantia. Vocabulum autem artis Darij. Quartus modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiore, & particulari affirmatiua minore, particularem negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt

sunt, animal, homo, lapis: ut nullum animal est lapis, quidam autem homo est animal, igitur quidam homo non est lapis. Vocabulum autem artis, Ferio.

Prima igitur.) Aristoteles undecimo capite primi libri posteriorum, ualde commendat hanc figuram. est. n. accommodatissima ad scientiam producendam. propterea Mathematici hac maxime utuntur Sed cum hæc prima figura perfecta sit, & omnia genera problematū colligat, duæ reliquæ superuacaneæ esse uidentur. Hoc sic dissoluitur, non ob id duæ figuræ sunt superuacaneæ. nã prima maxime & sola colligit uniuersalẽ affirmatiuã, se cunda uniuersalem negatiuam, tertia particularem affirmatiuam & negatiuam.

Sequuntur modi indirectim concludentes.

Q V I N T V S modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex duabus uniuersalibus affirmatiuis, particularem affirmatiuam indirectim cõcludens. Termini quidem sunt animal, substantia, homo, ut omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur quædam substantia est homo. Vocabulum autem artis, Baralipon. Et reducitur hic modus ad primum huius figuræ modum, conclusione illius per accidens conuersa. Sextus modus est, in quo datis tribus terminis conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiori, & uniuersali affirmatiua minore, uniuersalem negatiuam indirectim concludens. Termini quidem sunt, animal, homo, lapis: ut nullum animal est lapis, omnis autem homo est animal, nullus igitur lapis est homo. Vocabulum autem artis, Celantes. Et reducitur hic modus ad secundum huius figuræ modum, conclusione conuersa simpliciter. Septimus modus est, in quo datis tribus

De syllog. categ.

terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiori, & particulari affirmatiua minori, particularem affirmatiuam indirectim concludens. Termini quidem sunt, animal, substantia, homo: ut omne animal est substantia, & quidam homo est animal, igitur quædam substantia est homo. Vocabulum autem artis, Dabitis. Et reducitur hic modus ad tertium huius figuræ modum, conclusione conuersa simpliciter. Octauus modus est, in quo datus tribus terminis conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiore, & uniuersali negatiua minore, particularem negatiuam indirectim concludens. Termini quidem sunt, animal, substantia, lapis: ut omne animal est substantia, nullus autem lapis est animal, quædam igitur substantia non est lapis. Vocabulum autem artis, Fapesmo. Et reducitur hic modus ad quartum huius figuræ modum, maiore per accidens, & minore simpliciter conuersa, ac insuper præmissis transpositis. Nonus modus est, in quo datus tribus terminis, conficitur syllogismus ex particulari affirmatiua maiore, & uniuersali negatiua minore, particularem negatiuam indirectim concludens. Termini quidem sunt, animal, substantia, lapis; ut quidam lapis est substantia, nullum autem animal est lapis, quædam igitur substantia non est animal. Vocabulum autem artis, Frisesomorum. Et reducitur hic quoque modus ad quartum huius figuræ modum, utraque præmissa simpliciter conuersa, insuperque transposita.

Quintus modus) In hoc capite sex modi enumerantur, qui indirectim colliguntur, quorum rarus apud bonos auctores est usus.

De modis secundæ figuræ.

SECUNDA uerò figura modos habet quatuor, quorum primus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiore, et uniuersali affirmatiua minore, uniuersalem negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, lapis, animal, homo: ut nullus lapis est animal, omnis autem homo est animal, nullus igitur homo est lapis. Vocabulum autem artis, Cesare. Et reducitur hic modus ad secundum primæ figuræ modum, maiore simpliciter conuersa. Secundus modus est, in quo, datis tribus terminis, cōficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiore, et uniuersali negatiua minore, uniuersalem negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, animal, homo, lapis: ut omnis homo est animal, nullus autē lapis est animal, nullus igitur lapis est homo. Vocabulum autem artis, Camestres. Et reducitur hic quoque modus ad secundū primæ figuræ modum, minore simpliciter conuersa, ac insuper præmissis trāspositis, Tertius modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiori, et particulari affirmatiua minori, particularem negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, lapis, animal, homo: ut nullus lapis est animal, quidam autem homo est animal, igitur quidam homo non est lapis. Vocabulum autem artis, Festino. Et reducitur hic modus ad quartum primæ figuræ modum, maiore simpliciter conuersa. Quartus modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex maiore uniuersali affirmatiua, et minori particulari negatiua, particularē negatiuam directim cōcludens. Ter-

De syllog. categ.

mini quidem sunt, homo, animal, lapis : ut omnis homo est animal, quidam autem lapis non est animal, quidam igitur lapis non est homo. Vocabulum autem artis, Baroco. Et reducitur hic modus ad primum primæ figuræ modum, syllogismo ad impossibile ducente.

Secunda verò.) Omnes syllogismi huius figuræ imperfecti sunt, & ad priores duos modos primæ figuræ reducuntur: ut Aristoteles disertè docet quinto capite primi libri Priorum. Et reducitur hic modus.) Baroco reducitur per impossibile ad barbara, sumendo contradictoriū conclusionis pro minore in barbara, & inferendo contradictoriū minoris, ex quo conficitur aut bonū esse syllogismū in baroco, aut duas cōtradictorias simul esse veras. Id exēplo doceo, oīs homo est animal, quidā lapis non est animal: ergo quidam lapis non est homo, sic reducitur. omnis homo est animal, omnis lapis est homo, ergo omnis lapis est animal. at concessum erat, quidam lapis non est animal, igitur duæ contradictoriæ simul veræ.

De modis tertiæ figuræ.

SEQUITUR tertia figura, quæ modos sex habet. Primus ex his modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiori, & uniuersali negatiua minori, particularem affirmatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, homo, animal. substantia: ut omnis homo est substantia, & omnis homo est animal, igitur quoddam animal est substantia. Vocabulum autē artis, Darapti. Et reducitur hic modus ad tertium primæ figuræ modū, minore per accidens conuersa. Secundus modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negatiua maiori, et uniuersali affirmatiua minore, particularem negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, homo

homo, substantia, lapis : ut nullus homo est lapis, omnis autem homo est substantia, igitur quædam substantia non est lapis. Vocabulum autem artis, Felapton. Et reducitur hic modus ad quartum primæ figuræ modum, minori conuersa per accidens. Tertius uerò modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex particulari affirmatiua maiori, & uniuersali affirmatiua minori, particulare affirmatiua directim concludens. Termini quidem sunt, homo, animal, substantia : ut quidam homo est substantia, & omnis homo est animal, igitur quoddam animal est substantia. Vocabulum autem artis, Disamis. Et reducitur hic modus ad tertium primæ figuræ modum, maiore pariter & conclusione conuersa simpliciter, ac insuper præmissis transpositis. Quartus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali affirmatiua maiori, & particulari affirmatiua minori, particularem affirmatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, homo, substantia, animal : ut omnis homo est substantia, & quidam homo est animal, igitur quoddam animal est substantia. Vocabulum autem artis est, Datifi. Et reducitur hic modus ad tertium primæ figuræ modum, minore conuersa simpliciter. Quintus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex particulari negatiua maiore, & uniuersali affirmatiua minore, particulare negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, homo, animal, lapis : ut quidam homo non est lapis, omnis autem homo est animal, igitur quoddam animal non est lapis. Vocabulum autem artis, Bocardo. Et reducitur hic modus ad primum primæ figuræ modum, syllogismo

De syllog. categ.

ad impossibile ducente. Sextus modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex uniuersali negativa maiore, & particulari affirmatiua minore, particularem negatiuam directim concludens. Termini quidem sunt, homo, animal, lapis: ut nullus homo est lapis: quidam autem homo est animal: igitur quoddam animal non est lapis. Vocabulum autem artis, Ferison. Et reducitur hic modus ad quartū primæ figuræ modum, minore simpliciter conuersa. Et de modis quidem hactenus.

Sequitur tertia figura.) Huius figuræ etiam omnes syllogismi imperfecti sunt, & in prima figura comprobantur. Et reducitur hic modus.) Bocardo per impossibile reducitur ad barbara, sumendo contradictoriam conclusionis pro maiore, & colligando contradictoriam maioris. sic hic syllogismus doctrinæ causa in bocardo, quidam homo non est lapis, omnis homo est animal: ergo quoddam animal non est lapis. sic reducitur, omne animal est lapis, omnis homo est animal; ergo omnis homo est lapis. et prius datum fuit, quidam homo non est lapis, quo fit ut duæ contradictoriæ sint simul ueræ, hoc non est admittendum: ergo prior syllogismus erat bonus.

De quibusdam regulis specialibus, tum quid commune omnibus cuiuslibet figuræ modis, & quid cuique figuræ proprium.

IGITUR post definitos modos, præter iam dictas regulas, aliæ restant magis speciales, nihilominus ipsis modis inferuietes, ut quæ, ueluti corollaria quædam, ex tribus expositis figuris eductæ uideri possint. Quarum quidem prima est. In prioribus quatuor primæ figuræ modis, & in omnis tertiæ, si minor fuerit negatiua, nihil sequitur. Secunda, In prioribus quatuor primæ figuræ modis, & in omnibus secundæ, si maior fuerit particularis

cularis, nihil sequitur. Tertia, In secunda figura oportet alterutram præmissarum esse negatiuam. Quarta, In tertia figura conclusio semper erit particularis. Sanè tum has, tum superiores illas regulas Nicephorus Græcus autor, ut alia dicendi figura, ita & grauius & artificiosus complexus est: Commune est (inquit) omnibus syllogisticis modis per tres dispositas figuras, ut cōclusio deteriore sequatur propositionem. Est autem deterior particularis uniuersali, & abdicatiua aiente, hoc est, negatio affirmatione. Atqui proprium quidem primæ figuræ est, per modos saltem directos, maiorem propositionem uniuersalem esse, & minorem semper affirmatiuam. Secundæ uerò figuræ proprium est, maiorem propositionem uniuersalem esse, minorem uerò dissimilis ab illa qualitatis, & colligere conclusionē semper negatiuam. Tertiæ porro figuræ proprium est, maiorem propositionē indifferentē esse, minorem uerò affirmatiuam semper, & colligere conclusionem semper particularem.

Igitur post.) Profert quasdā regulas speciales, quæ triū figurarum, uelut appēdices, quædā sunt. *Quarum prima.*) Non ualet igitur hæc collectio, nullus lapis est animal, nullus homo est lapis, ergo nullus homo est animal. *Et in omnibus tertia.*) Hæc collectio ob id non est firma, omnis homo est animal, nullus homo est lapis, ergo quidā lapis est animal. *Secunda.*) Ob hanc regulam hæc syllogismus nō ualet, aliquod animal est homo, omnis equus est animal, ergo quidā equus est homo. *Et in omnibus secunda.*) Quare nō ualet hic syllogismus, aliquod animal nō est rationale, omnis homo est rōnalis, ergo aliquis hō nō est animal. *Tertia.*) Ratio huius regulæ est, quia ex duabus affirmatiuis in secūda figura nihil sequitur necessario, ut hæc est inepta collectio, ois homo est animal. omnis equus est animal, ergo ois equus est homo. *Quarta.*) Hæc

De syllog. categ.

regula docet hanc non esse ueram collectionē, omnis homo est rationalis, omnis homo est animal, ergo omne animal est rationale. *Cōmune est.*) Omnes hæ regulæ quæ ad finem huius capituli sequantur, facile ex uocabulis singularum figurarum intelliguntur.

De tribus instrumentis, quibus imperfecti syllogismi ad perfectos reducuntur, breuis commemoratio.

CUM sint autem tria (ut supra diximus) instrumenta, quibus imperfecti syllogismi ad perfectos reduci possunt: nempe conuersio, præmissarum transpositio, & syllogismus ad impossibile ducens: de his paulò altius repetere hoc loco haud inutile fuerit, ne quicquam prætermittatur, quod ad intellectum eorum quæ dicta sunt, conferre utcumq; possit. Verum enim uero quia de horum primo, ut de conuersione, tractatu tertio satis (ut arbitror) à nobis est dictum, de reliquis duobus hinc restat tractandum.

Cū sint.) Proponit tria instrumenta, quibus omnes syllogismi imperfecti, ad perfectos reducuntur. *Nempe conuersio.*) Reductio per cōuersionem uel præmissarum transpositionem, uocatur Aristoreli reductio ostensiuæ.

De transpositione præmissarum, & quot modis fiat.

TRANSPONUNTUR præmissæ, quoties ambæ locum mutant, ita ut ex maiore minor, & ex minore uicissim maior fiat propositio, quod aliquando quidem contingit, alterutra, aut etiam utraque ex ipsis cōuersa. Quo sanè modo idoneum reductionis instrumentum habetur. Aliquando uerò absque alicuius conuersione: uerum hoc pacto haudquaquam inter instrumenta illa, de quibus

quibus nunc loquimur, connumerari debet: quin potius aliam tum uim habet, nempe per quam in omni figura modi indirecti fieri posse probantur. Quo fit, ut tot modi esse possint indirectim concludentes, quot sunt qui directim concludunt. Cui quidē sententiæ illa Iacobi Fabri Stapulensis regula subscribit: At quascunque præmissas aliqua sequitur conclusio, eadem ad easdē sequitur transpositas: id quod nunc exemplo tantum probare liceat, fitque hic syllogismus, *Omne animal est substantia, et omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia*. Huius nanque syllogismi si præmissas transponas, ad easdem eadem continuo sequitur conclusio, ut *omnis homo est animal, & omne animal est substantia, igitur omnis homo est substantia*. Quod certe & in omnibus modis necessario ita euenire etiamnum demonstrari posset, sed nunc non est hic locus.

* *Transponuntur præmissa.*) ut fit in camestres, cum reducitur ad cælaeant. Nam maior in camestres, fit minor in cælaeant. *Nempe per quam.*) ut fit hic syllogismus in cælaeant, nullum animal est lapis, omnis homo est animal: ergo nullus homo est lapis. transponendo præmissas sine conuersione fit hic syllogismus cōcludens indirectim *omnis homo est animal, nullum animal est lapis, ergo nullus homo est lapis.* *Huius namque*) Nam in prima figura medium aliquando prædicatur in maiore, & subiicitur in minore: author Trapczuncius.

De syllogismo ad impossibile ducente.

PER impossibile uerò factus ostenditur syllogismus. quoties contradictio ponitur conclusionis, et assumitur altera sumptarum propositionum, nota pariter & confessæ, ex quibus deinde, nempe posita & assumpta colligitur

De syllog. categ.

igitur syllogismus alteram ab assumpta concludens: quæ quia manifestè falsa deprehenditur (quippe cuius contradictoria uera per hypothèsim extabat una cum assumpta) per eam alterutra perimenda uenit præmissarum: ut exempli gratia, sit factus syllogismus in primo primæ figuræ modo, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia. Huius syllogismi si conclusio ipsa uel dubitetur, uel negetur prorsus, tunc sic contexo syllogismum ad impossibile ducentem: quidam homo non est substantia, omnis autem homo est animal, igitur quoddam animal non est substantia. Atqui hæc quoniam manifestè falsa est, sequitur alteram præmissarum falsam quoque esse, non minorem quidem, quoniam & ipsa in altero syllogismo uera ex hypothèsis concessa fuit, ergo minorem. Quare eius contradictoria quæ erat, omnis homo est substantia, uera est, & hæc nimirum conclusio prioris syllogismi erat, quod erat propositum. Vnde & ex hoc etiam, num error eorum manifestatur, qui per c, literam superioris inter artis literas positam, significari credentes syllogismum conuersiuum, eundem proinde illum existimare uidentur cum syllogismo ad impossibile ducente, cū sint à se longè diuersi.

Per impossibile.) est itaque syllogismus ducēs ad impossibile, cū ex opposito conclusionis probandæ cum una uera & concessa colligimus unam propositionem perspicuè falsam & impossibilē, à qua opponēs regreditur ad cōclusionē probādā, & sic in omni syllogismo ducentes ad impossibile, tria sunt necessaria, cōclusio probāda, ut oīs homo est substātia, oppositū conclusionis, ut aliquis homo non est substātia, & id quod tāquam uerissimū sumitur, ut oē animal est substantia. Sequitur alterum.) Quia
falsa

falsa conclusio nõ colligitur, nisi ex falsis præmissis. *Vnde ex.*) Syllogismus cõuersiuus partim conuenit cù syllogismo ducente ad incommodum, partim differt. Conueniunt inter se, quia ambo in omnibus sunt figuris, differunt, quia in syllogismo conuersiuo damus, & fingimus syllogismum prius factum ab opponente, sed in syllogismo ducente ad incõmodũ, nullus præsupponitur syllogismus factus: uel, ut ait Philoponus in syllogismo conuersiuo, colligitur tã contrariũ quàm contradictoriũ alicuius propositionis: sed in syllogismo ducente ad incommodũ, contradictoriũ rãtum, uide Aristotelẽ undecimo capite secũdi libri Priorũ, quo loco legẽdus Philopon?

Quod præter prædictos modos alij omnes magna ex parte a syllogisti habeantur.

INSUPER & illud nunc, quantum quidem ad definitos modos attinet, adijciẽdum haud ab re puto, quòd quicunque modi contra prædictas syllogismorum formas siue leges fiunt, ordinanturq; omnes hi a syllogisti habentur. Siquidem hoc pacto contingeret in ipsa conclusione, primum ex tribus datis terminis interdum omni inesse postremo, interdum nulli: hoc est, ut planius intelligatur quod dictũ est, ex tribus terminis, seruata eadem forma, conclusionem colligi, nunc uniuersalem affirmatiuam, nunc uniuersalem negatiuam. Atque id quidem est quemadmodum & in prioribus analyticis Aristoteles docet, dare terminos, in quibus omni, & in quibus nulli. At hoc ipsum nunc exemplis subiectis ostendamus. Constituatur itaq; syllogismus in prima figura, suntq; termini in quibus omni, id est, ubi primus omni postremo inest, animal, homo, equus: ut omnis homo est animal, & nullus equus est homo, igitur omnis equus est animal. Alter rursus constituatur syllogismus, sintque

De syllog. categ.

que termini in quibus nulli, hoc est, ubi primus nulli inest postremo, animal, homo, lapis : ut omnis homo est animal, nullus autem lapis est homo, igitur nullus lapis est animal. Et ut hoc iam in uniuersalibus ostensum est propositionibus, & ita in particularibus ostendere licet, particularem colligendo conclusionem, si quibus id ita placeat. Ex quo manifestum euadit, huiusmodi datorum terminorum contextum inutilem prorsus esse, id quod & in secunda, & tertia figura simili ostendi potest, quamquam in tertia haud ita omni ex parte sese habet. Ceterum ut huiusmodi terminorum facilis habeatur inuentio, hæc a quibusdam tradita regula est per disunctionem: Accipiendi sunt tres termini, quorum tertius ad reliquos duos se habeat, ut genus ad species quæ sub ipso continentur, ut homo, equus, animal: uel ut extraneus, hoc est, disparatus ad utrumque, ut homo, equus, lapis: uel utrumque superior ad illos sit, qui & de se inuicem prædicentur, aut conuertibiliter, aut non. Conuertibiliter quidem, ut homo, risibile, substantia. Non conuertibiliter uero, ut homo, animal, substantia.

Insuper & illud.) Docet hoc capite Cæsarius omnes colligendi modos, præter prædictos esse reiiciendos & in collectiles. Atque id.) Locus est apud Aristotelem quarto capite primi libri priorum. Dantur termini, in quibus omni, quando ex duabus propositionibus simul ueris, conclusio colligitur uniuersalis affirmatiua uera, & dantur termini in quibus nulli, quando in eadem forma argumentandi, ex duabus propositionibus ueris, infertur uniuersalis negatiua uera: quocirca duo contraria essent simul uera: ut exépli gratia, in quatuor prioribus modis primæ figuræ, maiore uniuersali affirmatiua, minore uniuersali negatiua, nihil colligitur necessario. ratio Aristotelis est, quia

quia dantur (ut uulgo loquimur) termini in quibus omni & quibus nulli, hoc est, idē extremum oī subiecto uere inest, & ab eodem uere remoueretur, termini in quibus oī, animal, homo, equus, si colligendo, omnis homo est animal, nullus equus est hō, ergo oīs equus est aīal, termini in quibus nulli, animal, homo, lapis, sic colligēdo, omnis hō est animal, nullus lapis est homo, ergo nullus lapis est animal. Innumera huiusmodi exempla sunt apud Aristotelem quarto, quinto, sexto capitib. primī libri priorū. *Quantquam in tertia.*) In tertia figura cōcludendo uniuersaliter, non dantur termini, in quibus omni uel nulli, quia id nunquā contingit, nisi quando erratur in dispositiōe maioris uel minoris propositionis. In tertia autē figura, quando concludimus uniuersaliter, est error in cōclusionē, non in antecedente. *In secunda.*) In secūda figura termini, in quibus omni et quibus nulli, si maior sit particularis, in quibus omni, ut animal, homo, equus, aliquid animal est equus, nullus homo est equus, ergo omnis homo est animal. termini in quibus nulli, equus, animal, lapis, aliquid animal est equus, nullus lapis est equus, ergo nullus lapis est animal.

De Enthymemate.

POSTREMO autem & de reliquis tribus argumētationis speciebus tractandum hic est, id quod initio huius tractatus ita polliciti sumus, atque ex his primum de Enthymemate dicendum. Enthymema itaque est (quemadmodum & ab Aristotele definitur) ex icotibus & signis imperfectus syllogismus. Ex icotibus quidem, hoc est, ex consentaneis et probabilibus: εἰκόσις enim Græce præter alia, consentaneum quoquoque significat Latinis & probabile. Cuiusmodi illud est, Diligere quæque amantem se: & item illud, Omnem matrem suam diligere prolem. Ex signis autem, id est, ex necessarijs & probabilibus, ut est, Si quid cuiilibet rei additum fuerit,

De syllog. categ.

totum maius efficietur. Definitur & sic, Enthymema est oratio, in qua non omnibus positis propositionibus, festinata inferitur conclusio. Itaque in Enthymemate altera semper deest propositio, uel propter breuitatem, uel propter notitiam prætermissa, quæ tamen mente interim eius, qui ratiocinatur, concipitur: ut, omne animal est substantia, igitur omnis homo est substantia. Vnde & truncatus syllogismus à quibusdam dicitur. Hinc à Iuuenale Satyrico poeta dictum est de muliere impudica, Ne curtum sermone rotato Torqueat Enthymema. Rotato, inquit, id est celeri. Siquidem apud Græcos ἐνθύμημα cogitationem significat, qua certe nihil celerius.

Argumentationis quatuor sunt formæ, syllogismus, enthymema, inductio, exemplum. Cæsarius hoc capite finit Enthymema, argumentationem ex antecedente, & consequente constitutâ. Eius materia est plerumque probabilis, ut hic cum gladio sanguinario inuētus est, ergo hominem occidit. Dicitur non potest quàm Aristot. exacte examinauerit uim enthymematis primo & secundo Rhetoricorum ad Theodecten. Initio primi libri inquit: οὐδὲν περὶ ἐνθυμημάτων ἐδὲν λέγουσιν, ὅτι οὐκ ἐστὶ σῶμα τῆς πίστεως. insectatur ueteres, Rhetores qui nihil de enthymemate dixerunt, quod est fundamentum probationis.

De inductione.

INDUCTIO, quæ Græcis ἐπαγωγή, siue, ut uult Cicero, παραγωγή dicitur, hoc pacto definitur: Inductio est oratio, per quam à singularibus ad uniuersale fit progressio. Sanè per singularia hoc loco intelligere debemus, non solum ea quæ simpliciter talia sunt, ut sunt in diuidui, & numero differentia, uerum etiam minus communia respectu ipsius uniuersalis, quod ex ipsis per inductionem colligitur, ab his enim plerumque uniuersale

constatur colligiturq; : ut si quis uelit ostendere omnem numerum esse duorum iuxta se positorum medium, id inductione probauerit, quoniam ternarius medius est binarij & quaternarij, & quaternarius item ternarij & quinarij, & ita deinceps. igitur omnis numerus est duorum iuxta se positorum medius. Eodem modo, si probandum nobis fuerit, quod omnis uirtus moralis in mediocritate consistit, dicemus hoc pacto, Fortitudo in mediocritate consistit, nempe inter audaciam & timiditatem: & liberalitatis, ut inter auaritiam & prodigalitem, temperantia item & iustitia, omnis igitur uirtus moralis in mediocritate consistit. Vnde & inductio hanc precipue uim habere putatur, ut per eam de principijs scientiarum aliquoties disputare contingat. Neque uero cum inductione utimur, opus erit semper adijcere particulam, & sic de alijs, ut Sophistæ solent. Quædoquidem id inducenti iam compertum esse debet, cætera similia esse his, quæ sumpta. Nam si Aristoteli credimus, qui singularium ignorat similitudinem, is non facile inducet.

Aristo. 10. cap. 1. lib. Topicorum duplicem differentiam inter syllogismum & inductionem constituit. Primum quia inductio secundum sensum est notior & pluribus cõis, syllogismus uerò secundum intellectum. Secundo inductio est accommodatissima rudioribus, syllogismus autem contra proteruos efficacior. *Vt sunt individua.*) Hæc sunt diligenter in inductione enumeranda, ne non plenam conficiamus inductionem, aut sub hac particula, & sic de alijs, cõplectenda. Est autem hæc uia à natura profecta, prima enim ratio discendi est à singularibus. *Vnde &.*) Præcipua utilitas inductionis est, quia per eam artium principia (si negentur) tanquam per nobis notiora, probantur.

De syllog. categ.

In quam rem insignis est locus apud Aristo 7. cap. 1. libri. Ethicorum.

De exemplo.

E X E M P L U M, quod a Græcis *παράδειγμα* dicitur, ita definiunt. Exemplum est, cum ex multorum collecta particularitate, aliud quiddam particulare ostenditur: ut si quis probare uelit, rectores non esse forte dados rebus publicis: quoniam neque nauibus, neque curribus moderandis forte præponuntur rectores, sed qui arte & experimentis plurimum ualent. Sunt qui ita definiant. Exemplum est, quoties unum particulare per aliud probatur, propter simile quod in utroque conspicitur: ut, si malum est Græcos cum Troianis belligerari, malum quoque est Lacedæmonios cum Atheniensibus armis decertare.

Exemplum est, ut uulgo finimus cum a particulari ad particulare decurrit oratio, ut Malum est Athenienses bellum gerere cum Lacedæmonis, ergo malum est Phocenses bellum gerere cum Thebanis. Aliud quiddam.) Differt itaque exemplum ab inductione, quia ut in exemplo ex uno particulari uel pluribus colligimus aliud particulare: sic in inductione ex pluribus particularibus colligimus unum uniuersale.

IN

INTRACTATVM

SEXTVM.

PRAEFATIO.

Post hæc tractatû de syllogismo hypothetico aggressurus, illud præfari in animo constituit, quòd tamen de modalibus simul & hypotheticis propositionibus tractatus a nobis institutus est, nèpe quartus, id tamé haud ita visum est in eo facere tractatû, i quo de syllogismo hypothetico tractabitur, ut etiã de syllogismo ex modalibus in eodé tractetur, imò nec ali bi usquã in his tractatibus: nõ ob eam solam causam, quòd nouitii adhuc huius artis tyrones nimiu alioqui grauarentur, sed quòd illorû syllogismorû, qui ex modalibus constituuntur, non admodû frequens usus sit, ut etiam supra annotauimus. Accedit quòd præter unum Aristotelem nullus alius (quod scire potuerim) de huiusmodi ex modalibus syllogismis quicquã scriptû reliquerit, nisi quantum Boetius in his laborauerit, idque tamen magis Aristotelem ipsum exponedo, quã institutû probãdo. In qua etiã sententia Jacobum Fabrum Stapulësem esse uideo, uirum profecto in omnibus disciplinis exercitissimû: unde & non parua mihi subit admiratio de Aristotele ipso, cur in re non tã necessaria, etiam plus factis operosus fuerit, nisi quòd in hac præsertim arte ingenium suû ostentare omnino uoluit uir ille, in omnibus alioqui disciplinis admirandus. Quapropter multi èt tã Græci, quã Latini hoc animaduertentes, per cõpendia de hac arte scribere maluerunt, ne in hac discenda apud Aristotelé opus esset toties, noctesque, diesque, insomnes ducere, absque magno etiã

De syllog. hypot.

fructu. Non tamen negauerim hanc unam artē necessariam admodum esse, ideoque inuentā à maioribus nostris, ut sine qua error in studiis plerunq; committeretur, qui cum alibi, tum hic maxime cauēdus est: quippe quòd hæc sola rerū rationes inuestigare doceat, atq; de his ipsis disputare possit. Itaque qui in hac errauerit, uix in aliis erroris periculū euitare poterit. Nanq; (ut Aurelius Augustinus autor est) hæc sola docet docere, docet discere, in hac seipsam rō demonstrat atque aperit, quæ sit, quid uelit, & quid ualeat: sola item scientes non solum facere uult, sed etiam potest. Hæc ille. at nos hinc ad hypotheticos syllogismos transeamus.

Hic tractatus utilis, & pernecessarius est etiā ad grauiores disciplinas facilius intelligendas. In his. n. identi dē syllogismorū conditionalium mentio incurrit. Quocirca hic tractatus studiose, & attente legendus est. *Non ob eam.*) Profert aliquot causas, cur de syllogismo modali scripturus non erat.

De syllogismo hypothetico, quid sit.

SYLLOGISMVS igitur hypotheticus (ut à Martiano Capella definitur) is est, cuius propositio, & plenum argumentum, & plenum item id, de quo quæstio est, continet, ita ut assumpto argumento iam certum inferri possit, de quo quæstio erat, ut sit exēpli causa quæstio, utrum Rhetorica sit utilis. Itaque uolentes eam utilem probare, argumentum protinus ab eius definitione commode capere possunt, quæ quidem est bene dicendi scientia. Ex hac deinde, ut argumento sumpto, & quæstione proposita, syllogismus hypotheticus ad hunc modum contextitur; Si Rhetorica bene dicendi scientia est, utilis est; est autem Rhetorica bene dicendi scientia, Rhetorica utilis est. In hac sane oratione cum prius proponitur

proponitur : Si Rhetorica bene dicēdi sciētia est , utilis est : ac deinde assumitur , Est autē Rhetorica bene dicēdi sciētia : tum qui hęc duo concesserit , propositionem , in quam , & assumptionem , is uel inuitus concedat oportet Rhetoricam utilem esse , id quod in quęstione propositū erat , quod tantisper dubium erat , donec & propositio , & assumptio concederetur .

Syllogismus igitur) Vel sic facilius finiri potest , syllogismus hypotheticus est , cuius uel altera tantū , uel propo , uel conclusio hypothetica est . *Cuius propositio .*) Hoc est antecedens . *Plenum argumentum .*) Hoc est probationem plenā . *Si Rhetorica*) hic syllogismus est in primo modo syllogismorū conditionalium , assumitur enim antecedens , ut assumatur consequens .

Ex quibus constet syllogismus hypotheticus ,
& quantum ei conferat syllogif
mus categoricus .

CAETERVM ut categoricus syllogismus in propositiones resolvitur , ut ex quibus constituitur , & propositiones rursus in terminos , neque ulterius resolutio procedit in his , ita hypothetici syllogismi in categoricos resolutio fit : quippe quod ex his ipse , ut ex simplicibus cōstet cōpositus : cum præsertim prima eius propositio uim consequentię ex simplicibus (hoc est , categoricis) capiat syllogismis , Prima nanq; hypothetici syllogismi propositio , si dubitatur an uera sit , prædicatiua demonstrabitur conclusione , hoc est , syllogismo prædicatiuo . Assumptio porro , quę secūda huiuscemodi syllogismi pars est , in pluribus modis prædicatiua esse perspicitur , itēq; conclusio , ueluti cum dicimus , Si Rhetorica bene dicēdi sciētia est , utilis est , atqui Rhetorica bene dicēdi sciē

De syllog. hypot.

ta est, hic assumptio prædicatiua, item categorica est: si queratur, hoc est, in dubitationem trabatur, ipsa quoque prædicatiua probabitur syllogismo. Hinc si demum inferatur, Rhetorica igitur utilis est, & hæc ipsa prædicatiua est, atqui facti syllogismi conclusio: utpote quæ ad assumptionem probatam necessario consequitur. Nam si Rhetorica bene dicendi scientia est, cur non & utilis ipsa erit? Præterea si hypothetica propositio ex categoricis iungitur, & ex his fidem capit, simul & ordinem partium consequitur, necesse est categoricos syllogismos hypothetico uim conclusionis administrare.

Cæterum) Inquirat elementa & principia syllogismi conditionalis. Neque ulterius.) Resolutio quidē ulterius procedit, sed in syllabas, quæ ad Dialecticum non pertinet. Ipsa quoque.) Id hoc modo fiet, omnis ars inueniēdi, disponendi, eloquendi, est bene discendi scientia, Rhetorica est huiusmodi, ergo est bene discendi scientia. Præterea.) Ratio probans a simili syllogismum hypotheticū uim suam a Categorico sumere.

De partibus syllogismorum, siue ex quot partibus syllogismi constant.

SYLLOGISMOS autem tam Categoricos, quam hypotheticos, alij quinque, alij quatuor, alij tribus constare partibus arbitrantur, quorum controuersiam Boetius ad hunc modum diiudicat atque discernit. quoniam omnis (inquit) syllogismus ex propositionibus textitur, prima uel propositio, uel assumptum uocatur: secunda, uero assumptum, siue assumptio dicitur. Ex his quæ tertia inferatur, conclusio nuncupatur, ut cum dicimus, Si homo est, animal est: homo autem est, animal igitur est. Ea quidem enuntiatio, per quam dicimus, Si homo est, animal

animal est, propositio uel sumptum uocatur: ea uero quam huic adiunximus, quæ quidem erat. Est autem homo, assumptio siue assumptum dicitur. Tertia autem ab his conclusio appellatur, ut per quam ostendimus animal esse, si homo fuerit. Eadem sanè & in categorico syllogismo ipsarum partium ratio est, & ordo. Sed quoniã sæpe euenit, ut propositio ipsa non sit uerisimilis, ei tum adiungitur approbatio, per quam id quod propositum est, uerum esse monstratur. Assumptio quoque sæpenu-
mero ad fidem per se non uidetur satis idonea, idcirco huic quoque probationis iuuamen adiungitur, ut uera esse intelligatur. Quo fit, ut sæpe quinque partes, sæpe quatuor, interdum tres solum ipsos syllogismos habere contingat. In qua quidem sententia M. Tullius esse deprehenditur, qui in Rhetoricis syllogismos quosdam quinque partitos, quadripartitos alios, & nonnullos tripartitos esse confirmat. At uero, quibus ipsorum syllogismorum non placet partes ultra ternarium numerum propagari, hi propositionum atque assumptionum probationes non putant inter syllogismi partes ponendas esse, sed potius illarum, cum dubiæ sunt, fulcimenta quædam, haberi. Quorum sane iudicio atque sententiæ Boetius ipse manibus pedibusq; accedit. Vnde nostra (inquit) sententia his potius accedit, qui tribus partibus syllogismum constare dicunt.

Syllogismos autem. Quemadmodum in syllogismo conditionali prima pars dicitur propositio, secunda assumptio, tertia conclusio: Ita in syllogismo categorico prima pars dicitur maior, secunda minor, tertia conclusio. Sed quoniam.) Huc locum Quintilianus decimo quarto capite, quinti libri his uerbis expressit. Cicero maxime quinque defedit,

De syllog. hypot.

ut sit propositio, deinde ratio eius, tū assumptio, & eius probatio, quinta complexio. Quia uero interim & propositio nō egeat rationis, & assumptio probationis, nō nunquā etiam complexionis, nō opus sit quadripartitā, & bipartitam fieri ratiocinationem, mihi à plurimis autoribus tres ad summū uidentur. Et sic ex sententia oratorū syllogismus aliquādo quinque, aliquādo quatuor habet partes, sed ex sententia philosophorū qui cōcisa utitur oratione, syllogismus tantum tribus partibus cōstat.

De modis ex hypotheticis propositionibus.

HIS itaque præmissis, consequens est, ut ad modos hypotheticorum syllogismorum transeamus, quos certe, quantum hic eos definire liceat, dicere possumus ipsorum syllogismorum formas, & ueluti præscriptas leges. Sciendum autem quod tametsi numerū propemodū huiuscemodi modi sint, qui ex hypotheticis conficiantur propositionibus, ut de quibus Seuerinus Boetius latissime disputat duobus libris, nos tamen ex his paucos deligere statuimus, propterea quod eorum usus non parum frequens habeatur. De reliquis autem admonuisse tantum sat erit, ut si cui cognoscēdi eos cupido inceserit, is Boetium ipsum in primis adeat. Sed nunc ex his primum definiamus.

His itaque præmissis.) Hoc capite Cæsius docet quem admodū categoricorum syllogismorū modi leges, quædam sunt, quibus syllogismi probantur: sic hi septem modi sunt ueluti leges & regulæ, quibus syllogismos conditionales bonos esse ostendimus.

Primus modus.

PRIMVS igitur modus est, cum in cōditionali propositione assumpto eo quod præcedit, ostēdimus id quod sequitur

sequitur ita necessario esse, ut est in connexione propositum: ut si homo est, animal est, atqui homo est, animal igitur est. Hic antecedens homo est, proponitur ueluti dubium, cum dicitur, Si homo est: assumitur deinde idem ut argumentum, cum absque conditione repetitur, atque homo est. Ad quod demum necessario sequitur animal esse, quemadmodum erat propositum. Quod si parte ex altera annexum siue consequens assumamus, atque dicamus, est autem animal, haudquaquam de necessitate euenit hominem idcirco esse. Inueniuntur autem certi termini, in quibus peræque ualet assumptio, siue præcedens, siue subsequens assumatur, ut in homine, atque risibili. Nam ut recte sequitur, Si homo est, risibile est, ita recte quoque sequitur, si assumatur hoc modo, Atqui risibile est, igitur homo est. Sed in his hæc est consequentiæ causa, quia homo & risibile æqui sunt termini, atque idcirco uno posito, alterum comitari est necesse. Verum quia hoc in omnibus non ita se habet, idcirco non recipitur ut firmum & stabile, sed magis improbat, ut incertum & minime constans.

Primus igitur.) In hoc primo modo colligimus a positione antecedentis ad positionem consequentis, ut si iustitia est, uirtus est, atqui iustitia est, ergo uirtus est. Quid hoc loco sit antecedens quid consequens, dictum est supra a nobis. Ponere hoc loco est affirmare, tollere, negare. *Inueniuntur autem.)* In terminis æquis & recurrentibus possumus utroque modo & antecedens, & consequens assumere, sed hæc formæ colligendi, terminorum tantum gratia ualidæ sunt.

Secundus modus.

SECUNDVS uero modus, cum in conditionali, op=

De syllog. hipot.

posito consequentis assumpto, aufertur id quod antecesserat hoc modo, Si homo est, animal est: non est autem animal, igitur homo non est. Quod si contra hominem esse negemus, non tollitur proinde quod connexum est, ut si dicamus, non est autem homo, non iam continuo sequitur, animal non esse, atque idcirco hic modus, A consequentibus appellatur: quemadmodum qui hunc præcedit, Ab antecedentibus dicitur. Quare & hi duo modi a recentioribus ita distinguuntur, ut prior quidem dicitur. A positione antecedentis, sequens uero, A destructione consequentis. Cæterum ut utroque modo ex datæ conditionalis partibus affirmatiuis firma ubique sententia probatur, id quod paulo supra exemplis adhibitis ostensum est: ita eadem consequentiæ uis erit, si negatiuæ eius partes fuerint: ut, si animal non est, homo non est: non est autem animal, igitur homo non est. Item, si animal non est, homo non est: atqui homo est, animal igitur est.

Secundus uero modus.) In hoc secundo modo colligimus ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis. Est autem oppositum consequentis, contradictorium consequentia, ut si consequens sit negatiuum, affirmetur, si affirmatiuum negetur, ut si dies est, nox non est, atqui nox est, ergo dies non est. Si liberalitas & uirtus est, atqui uirtus non est, ergo liberalitas non est. Atque idcirco.) Huius loci ratio est, quia si ad positionem antecedentis, sequitur positio consequentis, oportet oppositum consequentis inferre oppositum antecedentis. Principium enim dialecticum est oppositum consequentis non posse coherere cum antecedente. Ut quia hæc est ratæ fidei consequentia, si felicitas operatio animi est, necessario consequitur, non est operatio animi, ergo non est felicitas. Operatio nem animæ non esse, & felicitatem esse fieri, non potest.

De quadam argumentatione contra se-
cundi modi regulam facta, ex

Themistio.

HIC iam obijciat aliquis fortassis nobis Aristote-
lem ipsum, qui in proœmio libri de Anima, tali contra
præscriptum secundi modi formam (ut videtur) usus est
argumentatione, Si quod est animæ inquit) proprium
opus: potest contingere, ut ipsa a corpore seorsum sit:
Si uero nullum est opus animæ proprium, contingere nõ
potest, ut a corpore seorsum maneat, subsistat ue. Sane
hanc argumentationem sunt, qui ob id calumnietur, re-
prehendantq;: ceu minus firmam, minusq; dignam tanto
philosopho. Calumnia autem huiusmodi est, Oportebat,
inquiunt, accepto consequentis opposito, ita tollere de-
moliriq; antecedens: at hic contrariis ordo seruatur. Ve-
rum hanc calumniam (si qua tamen dici meretur) Themî-
stius haud dubie nobilissimus Peripateticus subtilissime
dissoluit, ac diluit. Vnde quicumque ait, tam male ani-
mati sunt, ut hæc quæ in dialectica atque in exercitio
argutiarum iactata, & prompta omnibus sunt, ignoras-
se Aristotele putent, hi plane ignorantissimi uidentur.
Nanque uerbum illud potest contingere (quo quidem
Aristoteles in sua oratione utitur) non necessariam, sed
possibilem & contingentem connexionem habet: in
quo genere non oportet, abolito consequente, abolea-
tur & antecedens: id quod omnino ita euenit, quoties
necessaria connexio est. Sed hic in contrariũ obserua-
tio est, ut. s. abolitio antecedentis aboleat cõsequens. Cui
rei causam idem autor Imõi affert: semper .n. (inquit)
id quod contingenter sequitur, tanquam pars fit antece-
dentis:

De syllog.hypot.

dentis: propterea quod quandoque accidit, quandoque non accidit. Ita qui antecedens interemit totum interemit. Toto autem sublato, consequens est parti quoque abolitionem auferri. Hinc et ab eodem autore aliud haud dissimile proponitur exemplum, quod tale est, Si animal est, quod procul ad nos accedit, potest contingere ut sit equus, igitur si animal non est, neque ut equus sit contingere potest. Quo fit, ut inscitiae potius illi arguendi sint, qui talem argumentandi formam, ut minus sanam cauillantur, & non Aristoteles ipse qui rectissime ita argumētatus est. Hæc ita ex Themistio, quem Hermolaus Barbarus ætate nostra latinitate donauit, uir utique impense eruditus.

His iam obijciat. Cæsarius hoc loco grauem ponit quæstionem, quæ contra hunc secundum modum exoritur. Huius autem hæc est solutio, quando cōsequens est, siue cōtingens, siue impossibile, tunc possumus in secūdo modo colligere à destructione antecedētis ad destructionē cōsequētis. Adde ēt, id uerū esse, quando termini æqui sunt. Quod ad ueritatem quæstionis attinet, intelligere est propria animæ operatio, & sic assumptio est negāda. Huius loci a nobis facta est mentio in primo libro Auscultatoriorum cap. iiii. & in scholiis primi libri de aīa, cap. i. Oportebat inquirunt.) Nam in secūdo modo argumentandum est ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis, Aristo, autem. i. ca. i. libri. de anima ex opposito antecedentis ad oppositum cōsequētis est ratiocinatus.

Tertius modus.

TERTIVS deinde modus est, qui appellatur, A repugnantibus, in quo demonstratur non posse simul hoc esse & illud. Fit autem quoties cōnexæ propositionis affirmatiuæ antecedens astringitur, ut consequens tollatur. Quod certe ideo ita euenire manifestum est, quod huius
modi

modi propositiones ex repugnantibus, aut ex cōtrarijs. constent partibus. Ex repugnantibus quidem, ut non si dies est, nox est: atqui dies est, nox igitur non est. Ex contrarijs autem, ut non si sanum est, egrum est: atqui sanum est, non est igitur egrum. In quibus syllogismis propositiones sumptæ huiusmodi sunt, ut impossibile sit, si antecedens est, consequens esse. Itaque cum ita proponitur, non si dies est, nox est, huius propositionis sensus hic est, non recte sequi, si dies est, ut nox sit. Dicitur autem ex repugnantibus, aut ex contrarijs, quoniã quæ aliter se habent, syllogismum ad hunc modum nullũ constituunt. Quapropter haudquaquam recipiendus est hic syllogismus, non si homo est, album est, est autem homo, igitur album non est, quando nec repugnantia sunt inter se homo, & album, nec contraria. Fit item, & hic modus aliquoties, cum inter alterutram connexæ propositionis partem negatio interponitur, atque ea ipsa rursus denegatur: ut si propositio, si animal non est, homo est, hæc repugnans est, & ob id falsa. Fit autem uera, si negatio huic a fronte adijciatur, hoc modo, Non si animal non est, homo est. Huius quippe propositionis hæc est sententia, Si animal non sit, fieri non posse, ut sit homo. Ea igitur concessa, assumimus protinus hoc modo, Atqui animal non est, ac deinde concludimus, igitur homo non est. Similiter uero si ita proponatur, Si homo est, non est animal, quæ & ipsa falsa est, propter partium inter se repugnantiam: quare si & huic deinde negatio opponatur, uera fit, hoc modo, Non si homo est, non est animal. Nam & huius sententia est si homo sit, non posse fieri ut non sit animal. Itaque ea

De syllog. hypot.

concessa, talis contextitur syllogismus, non si homo est, animal non est, atqui homo est, animal igitur est. Rursus autem sit propositio ex utriusque partibus negatiuis, si non est dies, non est nox: quæ idcirco quòd partes eius inuicem repugnât, falsa est: fit autem uera, si adiungamus negationem, hoc modo, Non si non est dies, non est nox. Huius quoq; propositionis sensus est talis, quòd si non est dies, esse non potest quin nox sit. Vnde ea ipsa concessa, assumimus hoc pacto. Atqui dies non est, & concludimus deinde, Est igitur nox.

Tertius deinde modus.) In hoc modo fit syllogismus cõditionalis quãdo antecedens affirmatur, hoc est cum negatio quæ cõiunctiõni præposita est, abijcitur, deinde tollitur annexum, ut constat exẽplo textus. Fit autem.) Putarem hunc locum sic legendum esse, fit autem, quoties cõnexæ propositionis negatiuæ antecedens afruitur &c. id quæ docet exemplum Cesarii. deinde Trapezuntius, id perspicue in hoc tertio modo scribit. Tertius modus inquit, cû ppositionis negatæ cõditionalis, quæ cõtrariis aut repugnãtib' cõstat partib' antecedens affirmat. Quod certe.) Nam ea est natura repugnãtium aut contrariorũ, ut uno eorum affirmato, tollatur alterũ. Si animal non sit.) Huius ratio est, quia sublato superiore auferẽ inferius.

Quo pacto tertius hic modus a superioribus duobus differat.

Ex his porro colligere licet, quid intersit inter hũc tertium, et superiores duos modos. Sane inter ipsos hæc est diuersitas, quòd in eo quidem modo qui ab antecedentibus dictus est, ponitur antecedens, ut id quod sequitur, astruatur. In eo uero qui a consequentibus appellatus est, perimitur consequens, ut id quod antecesserat, auferatur. At uero in hoc tertio qui dictus est, A repugnãt

pugnantibus neutrum horum seruatur. Siquidem neque antecedens ponitur, ut quod sequitur confirmetur: nec interimitur consequens, ut id quod præcesserat euertatur: sed ponitur antecedens, ut interimatur consequens. Quod ideo euenire dictum est: quoniam hic propositionis modus partes inter se continet repugnantes. Aduersum quippe est atque repugnans, quod dicitur, si dies est, non est lux: quare propositio hæc falsa est, quæ tamē rursus negatione præposita, fit uera hoc modo, Non si dies est, lux non est: atque ita consimilis est affirmationi, nempe huic, si dies est, lux est: & quod recte quidem ita euenire receptum est, quando scilicet affirmationem geminata facit negatio.

Ex his porro.) Docet discrimen inter hunc tertium modum & duos superiores. Nam in primo modo argumenta colliguntur ab antecedentibus, in secundo a consequentibus, in hoc tertio uero a repugnantibus. *Partes inter se continet repugnantes.*) Repugnantia cohærere non possunt, nec de se uere dici, ut si quis dicat auarum esse pium, sapientem infelicem: at in his propositionibus prædicati oppositum, subiecto uere iungitur, ut sapiens est felix, auarus est impius.

Quartus modus.

QVARTVS modus est eorum, qui ex disiunctiuis consistunt, syllogismorum. Fit autem cum datæ disiunctiue propositionis antecedens in assumptione ponitur, ut quod consequens est auferatur, hoc pacto, Aut dies est, aut nox est, atqui dies est, non est igitur nox. itē, aut sanus est, aut ægrotat, atqui sanus est, nō ægrotat igitur. Hic uero si ita quispiã argumētetur, aut dies est, aut nox est, atqui dies est, nox igitur est: ac rursus, aut sanus est, aut ægrotat; est autem sanus, igitur

ægro-

De syllog. hypot.

egrotat : talis profecto modus a syllogistis & incollectilis prorsus habetur . Nam in eo datae disjunctivae posita parte una, non tollitur reliqua: quod utique repugnantiam natura requirit.

Quartus modus.) In hoc quarto modo sic componitur syllogismus. Prima pars disjunctivae affirmatur, ut secunda negetur, ut aut dies est, aut lux solaris non est, sed dies est, ergo lux solaris est. Hic vero) Incollectiles argumentationes proponit, quia pugnantia simul coniunguntur.

Quintus modus.

QVINTVS autem modus est, cum id quod in disjunctiva propositione praecesserat, in assumptione tollitur, ut quod sequitur affirmetur, hoc modo, Aut uiuit, aut mortuus est, non uiuit autem, mortuus igitur est. At hic quoque a syllogistis fit & incollectilis, quoties datae disjunctivae una sublata parte, tollitur simul, & reliquum ut aut uiuit; aut mortuus est, non uiuit autem, igitur non est mortuus.

Quintus autem.) In hoc quinto modo antecedens negatur, ut consequens affirmetur, idque exempla textus abunde docent.

Sextus modus.

SEXTVS uero modus est, in quo duobus per disjunctivam propositis, ostenditur si unum sit, non posse simul esse & reliquum. Fit autem ex disjunctiva in copulatiuam mutata, addita uidelicet negatione, idque modis duobus. Primo, cum propositiones datae antecedentes ponitur, ut tollatur consequens hoc pacto, Non & dies est, & nox est, sed dies est, non est igitur nox. Item, non & prudens est, & ineptus, atqui prudens est, ineptus igitur non est. secundo, cum propositionis datae antecedens

dens tollitur, ut consequens ponatur, hoc modo, Non
 & dies est, & nox est, sed dies non est, igitur nox est.
 Sane tertius hic est disiunctiuus modus consimilis ei est,
 qui ex propositionibus conditionalibus tertius est, post
 tus, præterquam quòd in illo proposito cum conditione
 in hoc sine conditione proponitur. Verum & hoc am-
 plius hic obseruandum, ut tam repugnantia, quàm con-
 traria, ita sibi repugnent, atque contraria sint, ut posito
 uno, interimatur alterum, & uno interempto, alterum
 ponatur. Quare locutiones huiusmodi, Aut perit, aut
 literas docet. Item, Aut cucurbitæ florem, aut ipsam
 cucurbitam, & aliæ pleræque (quæ apud Græcos olim
 in proueria cessere) consuetudine atque ipso euentu ma-
 gis receptæ fuerunt, quàm ueritatis constantia: de qui-
 bus, & alijs pene innumeris amicus noster in opere a-
 dagiorum non tam copiose, quam fructuose eleganti nar-
 ratione perscribit, uir profecto hac nostra ætate extra
 omnem ingenij aleam positus, ut Plinij uerbis utar, qui
 hoc sua ætate M. Ciceroni tribuit uerissime. Ex præ-
 dictis autem sequitur, copulatiuam negatiuam equipol-
 lere disiunctiuæ affirmatiuæ ex eisdem partibus, sed si-
 bi contradicentibus: uerbi causa, hanc, non & dies est,
 & nox est, huic, aut non est dies, aut non est nox.

Sextus uero.) Explicat duos reliquos modos qui ex di-
 siunctiuâ propositione in copulatiuam mutata, fiunt. Pri-
 mo. Ponitur antecedens cū id affirmatur, tollitur cū ne-
 gatur, aut cū contra omnino fit. Secundo.) Ex hoc secūdo
 modo septimus sumptus est, qui fit cū negatiuæ proposi-
 tionis quæ ex disiunctiuâ copulatiuâ facta est, antecedens
 negatur, ut consequens affirmetur, ut non & dies est &
 nox est, sed dies nō est ergo nox est. Hos omnes septem
 mo-

modos Cicero in Topicis ad Trebatum erudite copioseque explicat. *Aut perit.*) Speciem hoc habet prouerbi quod ab Atheniensibus sumptum uidetur, qui cum infeliciter aduersus Siculos pugnassent, & multi occisi essent aliqui edocti docere literas apud Siculos, aliqui Athenas redierunt, qui interrogati quid hic aut illi agerent, responderunt aut literas docet, aut perit. Nec male ad Dionisiu referri poterit, qui regno pulsus, Corinthi ludum aperire coactus est. *Aut cucurbitæ.*) Id perinde ualeat si dicas, aut mortem, aut uitam, aut lucrum aut damnû, aut uictoriam aut contra. Incertum enim est utrum flos cucurbitæ mox euanelcet, aut cucurbitam pariet.

Cur ex copulatiuis non fiant
syllogismi.

I A M uerò mirabitur fortassis quispiam, quid cause subsit, quod cum tres sint superius positæ hypotheticarum propositionum species, & ex conditionalibus quidem, & disiunctiuis certi syllogismorum modi a nobis iam præscripti sint, nullos præterea subiiciamus, quibus ex copulatiuis perinde syllogismi fieri demonstrarentur. Huius sane rei hanc esse causam arbitror quod quæ hypotheticæ proprie dicuntur, huiusmodi sunt, ut in his conditio aliqua uel exprimat, ut in eis, quæ peculiari nomine conditionales appellantur, uel subintelligatur, ut in disiunctiuis. Nam cum ita proponitur aut dies est, aut nox est, hæc eadem propositio cum conditione nihilominus pronuntiari potest, hoc modo, Si dies est, non est nox, uel si non est dies, nox est. Itaque per has neque esse aliquid, neque non esse, simpliciter significatur, sed aut illud esse si hoc fuerit, aut quoties unum fuerit, non posse simul & aliud esse. Vnde
& in

Et in his consequentiæ uis inesse quoque perspicitur. At uerò quæ copulatiuæ dicuntur, ut non ueræ hypotheticæ sunt, ita nec in his consequentiæ uis ulla deprehenditur: quæ nimirum facit potissimum ut ex propositionibus hypotheticis, hypothetici syllogismi struantur. Hypotheticæ tamē quoquo modo dici possunt, quatenus ex categoricis compositæ cōstant. Quare nec Boetius etiā, cū alias de syllogismis ex hypotheticis copiosissimè tractet, ullos præscribit modos, iuxta quos syllogismi ex copulatiuis perinde fierent. Nec ipse admodum probo eas consequentiæ formas, quas uulgo ex copulatiuis eliciūt, ut à tota copulatiua ad alterā eius partem: Et item à destructione partis copulatiuæ, ad destructionem totius, quæ licet necessariæ utique sint, utiles tamen non sunt. Ex copulatiuis tamēn rectè fortassis argumentatio procedet, siue syllogismum uoces, siue aliam quamlibet argumentationis speciem, quoties per has ex disiunctis ad coniuncta procedimus: hoc est, quoties quæ diuisim prædicantur de subiecto aliquo, de eodem etiamnum coniunctim dici posse probantur. Quod quia aliquando ita contingit, aliquando uerò minimè, certe ad hoc regulæ ex ipso Aristotele colliguntur, quibus id discernere licet, et quas proinde hic subijcere non grauabimur.

Tam uerò.) Dissoluit quandam quæstionem quæ ex superioribus oritur. Huius sanè.) Prima ratio cur ex propositionibus copulatiuis per se sumptis, nō fiat syllogismus cōditionalis. Quoniā in cōditionalibus, conditio uel exprimitur uel subintelligit: at in copulatiuis neutrum contingit. Vnde et.) Secunda ratio, in syllogismis cōditionalibus optima struitur argumentatio, in qua cōsequens colligitur ex antecedente. Ut à tota copulatiua.) Ut deus est immortalis.

De syllog. hypot.

mortalis, & homo est mortalis, ergo Deus est immortalis. Ex copulatis.) Hic locus intelligitur ex tribus regulis capitis sequentis.

Sequuntur tres regulæ .

EX HIS igitur prima regulæ est, Quæcunque diuisim secundum accidens de aliquo prædicantur subiecto, aut alterum de altero, hæc simul atque coniunctim de eodem prædicantur minimè . Cuius regulæ hanc reddit rationem Aristoteles, quòd uidelicet unum non faciunt, Quare non rectè sequitur, Socrates est albus, & Socrates est musicus, igitur Socrates est albus musicus. Dictum est autem secundum accidens, quoniam sciens & Grammaticus licet secundum accidens de subiecto aliquo dicantur: tamè alterũ de altero non secundum accidens, sed per se dicitur: & proinde ut diuisim, ita & coniunctim de eodẽ prædicari possunt: ut, Socrates est sciens, et Socrates est Grammaticus, igitur Socrates est sciens Grammaticus. Secunda regulæ, Quæcunq; diuisim de aliquo prædicantur, ut de subiecto, si id quod sequitur, in præcedenti includitur, ipsa de eodem simul et coniunctim non prædicantur. Huius quoque regulæ hæc ab Aristotele redditur ratio, quia committeretur uitium nugationis . Vnde non rectè sequitur, Socrates est homo, & Socrates est animal, igitur Socrates est homo animal . Si quidem in homine animal includitur . Nec sequitur ob id ipsum, Socrates est Grammaticus, & Socrates est sciens, igitur Socrates est Grammaticus sciens. Tertia est, quæ ex his sequitur, regulæ, Quando aliqua de aliquo ut subiecto seorsim atque diuisim prædicantur, idq; neque secundum accidens omnino, neq; ex his posterius in prio

et directim coninetur, hæc de eodem simul atque cōtin-
 etim prædicatur, ut Socrates est homo, et Socrates est
 albus; ergo Socrates est hō albus. Item, homo est animal,
 et homo est rōnalis, ergo homo est animal rationale.

Ex his igitur.) Hęc regula est apud Aristotelem. 2.
 cap. 2. libri de Interpretatione, cuius hic est sensus. Quā-
 do duo prædicata dicuntur per accidens de subiecto ali-
 quo, uel alterum prædicatum de altero per accidens, ea
 conianctim minime prædicantur, ut non sequitur hō est
 musicus, hō est bonus, ergo hō est bonus musicus. Si au-
 tē utrunq; prædicatū dicat de subiecto per accidēs, & ta-
 men alterum prædicatum dicatur de altero per se, ea cō-
 iunctim prædicantur, ut homo est sciens. hō est philoso-
 phus, ergo homo est sciens philosophus, ratē fidei. est cō-
 sequētia, quia sciēs est genus philosophi, ut scientia ge-
 nus philosophiæ. *Secunda regula.*) Quando duo prædica-
 ta dicuntur de subiecto per se, si posterius continet in si-
 mitione prioris, nō rectē colligitur à diuisis ad cōiuncta,
 ut non ualet hæc ratiocinatio, Cato est hō, Cato est ani-
 mal, ergo Cato est hō animal, sed sic erat colligendum,
 ergo Cato est aīal hō. Posterius duobus modis in priori
 includitur. Primō in ipsa prolatione, ut Cato est homo
 albus, & Cato est albus, ergo Cato est homo albus.
 Secundō modo posterius est in prioris simitione, ut hō
 est bipēs, hō est animal, ergo homo est bipēs animal.
 Neutrō modo rectē colligitur à diuisis ad cōiuncta.
Tertia est.) Hęc regula tollit uicia duarum priorū, & do-
 cēt quomodo liceat à diuisis ad cōiuncta aptē rōcinari.

De ratione consequentiæ.

POST hæc etiam de consequētia ratione haud ab-
 surdum fuerit hac in parte nonnihil adijcere, propterea
 quod in superioribus sæpius in huius incīdinus mētio-
 nem. Primō igitur dicendum est quid sit, deinde quomo-

De syllog. hypot.

do diuidatur, tertio regulæ quædam subiiciendæ sunt, Neque uerò ut uana res existimari, debet consequentiæ esse posse intelligere: quomã ad hos summa totius Dialecticæ tendit & utilitas. Sanè hæc ex eo potissimum percipitur, si cui rectè uti contigerit coniunctione rationali ergo, siue igitur, aut si qua huiusmodi est: quæ a lioqui (ut Alexander Hegius dicere solebat) multum facit: ut negotij studiosis huius artis hominibus. Porro hac ipsa rectè uti poterit, quicumq; rei probandæ tũ causam, tum signum intellexerit. Ita enim res una ab alia dependet, ut certus proculdubio ordo aliquis in ipsa rerum natura esse intelligatur, id quod Seneca inter philosophos non contemnendus autor, primo Naturaliũ questionum libro his uerbis non tam disertè quàm grauitè expressit: Omnium (inquit) rerum certus ducitur ordo, et alia alijs ita complexa sunt, ut quod antecedit, aut causa sit sequentium, aut signum.

Posthæc.) Quoniam in superioribus regulis consequentiæ habita est mentio, ideo quasdam regulas, & diuisiones de ea subiicit. Cõsequentiæ, ut generatim sumitur, eadè est cũ argumentatione, siue hæc fuerit syllogismus, Enthymema, inductio, exèplum. Nã omnis consequentiæ est argumētatio; et cõtrà. Quoniam adhuc.) Nam Dialecticæ est diligens differendi ratio: differere aut nemo poterit, nisi inuenerit & inuentã in formã argumētationis coniecerit. Porro,) Locus hic dignus est observatione, etsi enim oẽ uerum uero est consentaneum: ut Arist. 8. cap, 1. libri Ethicorum, & 13. cap. 1. lib. Priorũ, docet tamẽ non oibus probandis oĩa conueniunt, sed id quod adfertur ad alterius probationem, debet cũ eo quodammodo esse coniunctum. Id eleganter (ut omnia) Rodolphus agricola unicum eruditionis lumen 2. cap. 1. li. de Inuentione Dialecticæ docet.

De consequentia, & eius diuisione.

CONSEQUENTIAM igitur hoc pacto quidam definiunt, Consequentia est oratio ex antecedere et consequente, suis quidem partibus cōstituta, quas ratio-
nalis aliqua coniunctio connectit. Eam ita diuidunt, ut sit & bona, & mala consequentia. Et bona quidem ab eisdem definitur, cuius si antecedens uerum est, non potest esse, quin consequens quoq; uerum sit: ut, homo est, igitur animal est. Mala uerò, cuius et si antecedens uerum est, non est tamen necesse, ut consequens uerum sit, ut Socrates ambulat, igitur cœlum serenum est. Bonam rursus diuidunt in materialē & formalem. Verum qui Aristotelē potius sequuntur, quàm Barbaros sophistas, eam in necessariam, & nō necessariam distēscunt, ut sit tamen necessaria consequentia, quam illi formalem uocant: non necessaria, quæ materialis ab illis dicitur. Ergo formalis consequentia est, quoties datis quibuslibet terminis iuxta præscriptam aliquam argumē:andi formam, si antecedens uerum est, & cōsequens esse uerum necesse est. Cuiusmodi in primis sunt syllogisticæ consequentiæ omnes, & quæ ex ipsarum propositionum tum conuersione, tum æquipollentia eliciuntur, et si quæ alijs his consimiles sunt: Materiali uerò, quæ tametsi bona quidem est, tamen iuxta eandem similemque argumē:andi formam firma ubique & cōstans non est, quales fere sunt Dialecticæ argumentationes, & quæ per Enthymemas & cæteras argumentationis species constituuntur, nempe terminorum tantū gratia, uidelicet qui materiae uicem præstant. Itaque materialis consequentia est, si hoc modo argumenteris; Cœlum uolubile est,

De syllog. hypot.

ergo coelum rotundum est. Quippe quod iuxta eandem formam ita argumentari licebit, Coelum uolubile est, ergo coelum stellatum est. Ceterum probabilitas in his, ac confirmatio, ex locorum aliquo Dialecticorum peti solet, proficisciturq; .

Consequentiam.) Tria in omni consequentia sunt necessaria, antecedens, quod est prima pars argumentationis, consequens, quod est secunda, & nota illationis : tota argumentatio quæ ex his tribus componitur, consequentia est, ut nulli liberales sunt auari, oēs philosophi sunt liberales, ergo nulli philosophi sunt auari. Et bona quidē. Consequentia bonitas nō ex eo pēdet, quod antecedens est uerum simul, & consequens. Nā huius consequentia, Fabius est cunctator, ergo coelum mouetur, utraq; pars uera est, & tamen inepta est consequentia. Regula igitur hæc perpetuo danda est memoria, bonitas consequentia ex eo spectatur, quod consequens necessariam cum antecedente habeat habitudinem ac connexionem, si uerō consequentia sit syllogismus, adde præter illam necessariam connexionem, obseruandam esse modi & figuræ aptam dispositionem. partes bonæ consequentia multis modis connectuntur. primo, antecedens potest esse uerū simul, & consequens, ut Iustitia est formosa, ergo uirtus formosa est. secundo, antecedens potest esse falsum, & consequens uerū, ut homo est equus, ergo homo est animal, tertio antecedens potest esse falsum, & consequens falsum, ut homo est equus, ergo homo est rationis expertus. quarto, bonæ consequentia antecedens nunquā potest esse uerū, & consequens falsum. ea enim est inepta collectio, in qua antecedens potest esse uerum, & consequens falsum, ut princeps rerū Deo bono est, ergo homines boni sunt. Sequuntur duæ regulæ, tum instantia contra secundam, tum etiam quæ sit bonæ consequentia proprietates.

SEQUUNTUR hinc regulae duæ, quarum prima

ma est, Si ad antecedens bonæ consequentiæ sequitur cōsequens ad oppositum consequentis oppositum sequitur antecedētis. Et oppositum quidem hic intelligo id, quod contradictorium dicitur. Caterū ipsius regulæ tale sit exemplum, homo est, igitur animal est. Hic quia rectè sequitur, homo est, igitur animal est, ad oppositum consequentis, quod est, nullum animal est, rectè quoque sequitur, igitur nullus homo est. Secunda regula, Quicquid sequitur ad consequens bonæ cōsequentiæ, sequitur & ad eius antecedens: ut quia ad hanc, homo est, rectè sequitur, igitur animal est: & ad hanc rursus, animal est, igitur substantia est: ad eandem idcirco, quæ erat, homo est: rectè quoque sequitur substantia est, ut sit, homo est, igitur substantia est. Sanè has duas regulas ideo adijcere libuit hoc loco, quòd unaquæque harum per totam artem logicam principij vim obtineat. Contra secundam tamen regulam huiusmodi fit instantia. Nam si quid necesse est esse, illud quoque possibile est esse. Rursus autem, si quid possibile est esse, illud iam non necesse est esse. Igitur si quid necesse est esse, idem erit non necesse esse: quod prorsus inconueniens uidetur. Sanè breuius difficultatis nodum Theophrastus Græcus autor, uir utique in omnibus disciplinis cōsummatus, dignus proinde qui in Aristotelis diatribam, ipso etiam Aristotele id ita adiudicante, succederet (ut autor est Aulus Gellius) ad hunc modum soluit, Non omnino, inquit, idem est possibile esse, & non necesse esse: quòd hoc negatiuam speciem habeat, illud uerò affirmatiuam: quamuis tamen eadē propemodum utrobique sit significationis uis. Itaque affirmationem, quæ est, necesse

De syllog. hypot.

est esse, non recte sequitur negatio, per quam aliquid non necesse esse proponitur. At de consequentia quidē quæ sit, & quæ bona, tum quæ necessaria, hætenus quàm breuissimè dictum sit. Bonæ præterea consequentiæ id esse proprium obseruatum est, ut ex uero quidem non nisi uerum sequatur unquam, ex falso autem cum plurimum falsum, nonnunquam etiam uerum.

Sequuntur hinc.) Prima hæc regula sumpta est ex primo capite secundi libri de interpretatione, & ultimo capite primi libri priorum, cuius hæc est rō, quia oppositū consequentis, non pōt uerū esse cum antecedente, idcirco infert oppositū eius. *Secunda regula.*) Hæc est quædā species gradationis siue acerius uocū necessario coherentium, nisi .n. necessario cohærent, non ualere collectio. *Contra secundam.* Hæc quæstio tractatur apud Aristotelē tertio capite secundi libri de interpretatione: cuius hæc breuis est dissolutio, duplex possibile, aliud est actū tantum quod affirmationē significat, & istud sequitur ad necessarium, aliud quod actum & potentiā significat, & istud non sequitur ad necessarium. Vides optime lector, quæstionē satis impeditā & sinuosam uerbo uno esse expeditā, in qua multi & nobiles Aristotelis interpretes & multum desudarunt, & integras paginas impleuerunt, quocirca spero hæc nostra scholiola studiosis mirifice esse profutura. *Bonæ præterea.*) De hoc præcepto uidentus est Aristoteles initio secundi libri priorum. *Ipsa etiam Aristotele.*) Hanc hystoriam eleganter Aulus Gellius libro decimo tertio capite quinto explicat.

I N T R A C T A T V M . septimum de demonstratione .

P R A E F A T I O .

Sæpius mecum reputaui, ac toties admiratione non parua captus sum, quid causæ esset, cur bonus ille

ille uir; qui cum in artē Dialecticā tractatus aliquot scribere cōstituisset, eosdē pro sua (ut uidet) opinione ita demū parauit, ut per eos ad Aristotelis Logicam studiosi eius artis introducerentur : non id etiā tentauerit in eam huius disciplinæ partē, quæ Demonstratiua dicitur, ac per hoc oīum potissima & est, & habetur, ēt eorū iudicio, qui illo rū tractatum autorem nō frigide, imō strenue (ne dicā superstitiose) sectantur, cum tamē illud neq; grauiori illius labore, neque minori traducendorum in hāc quoque huius artis partem utilitate fieri potuisse constet : maxime quod pueri olim (quod utinam hodieque obseruari ē omisissis friuolis cauillationibus) ad philosophiā instituendi, in mathematicis disciplinis, ad quas comparādas hac parte plurimum iuuamur, antea exercebant, & si nō exacte, rudi saltem modo; quod & exempla passim per Aristotelis libros dispersa disseminataq; indicare plane uidentur. Vnde ēt in foribus Platonice diatribæ scriptum legebatur. Nemo huc ingreditur Geometriæ expertus. quo nomine simul & Arithmetica intelligebat. Sed ego iā causā ipsam uel subofacere uideor, quæ uidelicet hæc pars Dialecticæ uisa sit illi haud quaquā idonea ad sophisticas captiuculas, & steriles illas nugas, quibus per id temporis, quo uir ille claruit, scholæ oēs atque literarii ludi nō tam uacabant sedulo, quā strepebant acriter. Atq; interim (proh pudor) dum in his nugæ illæ leuiusculæ ueluti imperiose docebantur, optimi quique bonarum artium autores in pluteis & sub scamnis delitescebant, situ & puluere obducti, & (quod hoc ēt miserabilius est) esca blattis & tineis. In quorum subiere locū Barbari paulatim, idque fere in singulis artibus, ut uerbi causa, in Grammatica Alexander Gallus, in Dialectica Petrus Hispanus, in poetica Gaufridus Britannus, & in Rhetorica Eberhardus quidā, qui ēt

ob rem a se obscurius fortassis traditâ opusculû sâr-
 um Labyrinthi nomine inscripsit . Taceo Græcistâ,
 Floristâ, Cornutû, Alanum in parabolis, & cæteros
 huius farinae uiros. Dij boni, quos hic autores recen-
 seô? Sed neq; defuere tamē interim, qui in mathema-
 ticis quoq; studijs operâ suam nauarunt, quanquã nō
 satis feliciter, uerum pro temporû iniuria excusandi
 pōtius quam inculandi. Quæ quidem studia: quoniam
 (ut paulo superius diximus) demōstrâdi uia, quæ uti-
 que certissima est, comparantur in primis, de horum
 utilitate pariter & dignitate, ex Seuerino Boetio a-
 cris haud dubie iudicij uiro, paulo altius repetere li-
 bêt, priusquã institutum tractatû aggrediamur. Talia
 (inquit ille) studia sunt ea, quæ mathematica dicunt:
 ut si his careat diligēs ueritatis inquisitor; uerum ip-
 sum inuenire non possit. Quinimo sine hac ueritatis,
 speculatione nulli recte sapiendû est. Proinde qui hæc
 spernit, id est, has semitas sapientiæ negligit: ei denū-
 tjo non recte philosophandû. Siquidem philosophia
 amor sapientiæ est: quam certe in his spernedis: ante
 iam aliquis contempserit. Hæc ille . Quare cum hæc
 studia minime spernenda sint: neq; uia etiam qua ad il-
 la pergitur, negligenda erat. Hac igitur ratione per-
 suasus, cū in cæteras Dialecticæ partes tractatus cer-
 tos: atq; hos, quidem introductorios parare institue-
 rim, in hanc quoq; partem: hoc est: de Demonstratio-
 ne tractatum aliquem parandum duxi .

. Cæsius in hac eleganti præfatione insectatur Pe-
 trum hispanum, qui etî aliquot tractatus de arte diale-
 ctica scriptos reliquit, nullam tamen mentionem demō-
 strationis fecit, quæ inter omnes argumētationes, neces-
 saria, utilis, ac nobilis est. Cōtinet enim uerum solidum,
 que iudicium, quæ argumenta inuenta examinamus, ad
 quæstionem præpositâ, cōfirmandâ uel refellendâ conue-
 niât. Huius artificium Aristoteles duob' libris resolutio

rijs acute, & eleganter pertractauit. Ac per hoc omnium. Prima ratio cur Petrus hispanus de demonstratione scribere debuerit, quæ sumitur a iudicio eorum, qui Petri hispani studiosi fuerunt. *Maxima quod pueri.*) Secunda ratio, hæc pars Dialecticæ elementa tradit, quibus in disciplinis mathematicis maxime utimur, ex quibus solis, ueræ demonstrationes petendæ sunt. *Sed ego iam.*) ratione subuertit, cur nix ille de demonstratione nihil scripserit; hinc mirum quod hæc pars cauillis, & gryphis sophisticis accommodata non fuerit. *Quæ quidem studia.*) Excurrit obiter in laudem disciplinarum mathematicarum.

De quadam alia Dialecticæ diuisione, ut per quæ tria potissimè philosophia instrumenta colligantur, quæ sunt demonstratio, definitio, & diuisio.

¶ QVEMADMODVM autem Dialectica in duas breuissimè partes diuidatur inueniendi unam, alteram iudicandi, superius à nobis expositum est: restat nunc (cuius & ipsa res iam nos admonet) ut ab eodem repetentes, principio, aliam eius diuisionem aggrediamur, quæ et tripartita eius uis, siue facultas esse dignoscatur, quæ tamen secunda diuisio priore destituta esse, ut non debet, ita non potest. Diuisio autem hinc patet. Nam cum Dialectica ex M. Ciceronis sententia diligens differendi ratio sit, qui fieri potest, ut non etiam ratio sit tum definiendi, tum diuidendi, tum colligendi: Id quod de definiendi facultate idem Cicero locupletissime præcipit primo Officiorum libro his uerbis, Omnis enim (inquit) quæ a ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id de quo disputetur. Haud secus et de diuisione sentiendum est, quando

nec

De demonstratione

nec sine ipsa disputatio legitime procedere potest: quippe quæ uiam ad ipsam definitionem non tam parare, quam aperire uideatur, ut sequenti tractatu conuenienti exemplo ostendemus. Maxime uero ad hanc ipsam artem pertinere probatur colligendi facultas ex eo, quod quicquid in disputatione affertur, collectione tandem aliqua consummatur, perficiturque, idque secundum triplicem diuersitatem, quemadmodum & supra annotatum est. Nam aut ex proprijs & ueris ac necessarijs huiusmodi collectio fit, proceditque, & Demonstratio appellatur, aut ex communibus & maxime probabilibus, & Dialectica peculiari nomine dicitur, aut ex captiosis & plane falsis, & Sophistica, id est, cauillatoria perhibetur, sed quæ tamen abiectissima, despectissimaque totius Logicæ pars est, ut quæ magis deceptionem eius, cum quo disputatio desumpta est, moliatur, quã rei id disputatione propositæ probationem. Itaque Dialectica, quæ est differendi peritia, tum de definitione, tum de diuisione, tum de collectione quoque tractat: quæ quidem si (ut debet) fit cum ratione, Syllogismus Græce dicitur συλλογίζεμ Græce, ratiocinari Latine interpretatur, hoc est, cum ratione colligere aliquid. Videtur enim uerbum ipsum συλλογίζεω compositum esse ex propositione σὺμ, quæ cum significat, & in compositione idem facit, quod con inseparabilis præpositio apud Latinos, & ex nomine, λόγος, quod præter alia multa rationem quoque significat. Vnde & ars ipsa a ueteribus Peripateticis Logicæ postea appellata est, quam antea & Stoici, & Plato Dialecticam appellauerunt, ut qui angustius de ea tractauerint, quam Peripatetici, ut

a Boetio id memoriæ proditum est. Logica igitur quasi rationalis scientia dicta est: non quidem, ut Barbari nonnisi ipsum interpretantur (ut alia fere omnia) infantissime, foedissimeque; etymologia ad hoc adducta aliqua: sed ex Græcorum potius consuetudine, qui artes & disciplinas possessiuus ab aliquo deductis nominibus significari uoluerunt, & his quidem foeminini generis, subintellecto (ni fallor) artis nomine, quod Græce τέχνη dicitur, quod utique foeminini generis nomen est, ut quod huic respondet apud nos ars.

Quemadmodum. Profert aliam dialecticæ diuisionē. nam una eademque res diuersis rationibus, uariis modis diuidi potest, quemadmodum quantitas diuiditur in cōtinuam & discretam: præterea quædam habet positionē in continuo, quædā non. *Priora destituta.* Ratio huius est, quia finitio, diuisio, ratiocinatio inuentionē & iudicium tāquā partes priores præsupponūt. *Qui fieri potest.* Est. n. dialectica ars finiendi, diuidendi, & argumētandi, in quibus tribus tota uis dialecticæ sita est *Maxime uero.* Docet à triplici syllogismo, demōstratiuo, dialectico, sophistico, aliud ex alio colligere maxime propriū esse dialecticæ. *Nam ex propriis.* Demōstratio. n. ex principiis propriis ueris & necessariis conflatur. *Aut ex communibus.* Id Aristoteles. 8. capite primi libri posteriorū, & undecimo capite primi libri elenchorū, & initio primi libri rethoricorū ad Theodectē, cuius hæc sunt uerba. ῥητορικὴ ἐστὶν ἀντίστροφος τῆ διαλεκτικῆ. ἀμφότεραι γὰρ περὶ τοιοῦτων τινῶν εἰσὶν. ἀ κοινὰ, πρόπον τινα, ἀ πάντων ἐς ἡ γνώριζεν. καὶ ἡ δὲ μᾶς ἐπισήμης ἀφωρισμένης. *Dialectica.* Profert tripartitam aliam diuisionē, dialectica enim finitione, diuisione, ratiocinatione utitur. *Vnde et.* Hunc locum in præludius primi tractatus planum fecimus.

De demonstrat.

Quo pacto inter se duæ Dialecticæ
diuisiones conueniant, aut alie
ra alteram contineat.

VIDENDVM nunc etiam, hæc duæ diuisiones,
quanam se attingant cognatione. Nam cum aliquid de-
finitione explicare uolumus, genere in primis opus est
tum & differentiis, quibus id quod definiendum est ab
alijs omnibus distinguatur. Quas nisi prius cum ipso
genere unxerimus, haud quaquam definitionem consti-
tuere poterimus. Inuentio igitur necessaria est, si defi-
nitio perfici debeat. Similiter autem & cum quid diui-
dere in animo est, ea omnia prius inuenire oportebit,
quibus diuisio ipsa perficiatur. Hæc autem sunt tum dif-
ferentiæ in primis, tum accidentia nonnunquam, maxi-
me uero inseparabilia & propria. Iam uero si inuentio
absit, nec collectio unquam ualebit: id quod in superiori-
bus paulo latius explicauimus. Sed his omnibus nisi iudi-
cium accesserit, frustra haud dubie aut definire quic-
quam, aut diuidere, aut colligere tentabimus. Ergo an
recte definitum quid sit, aut diuisum, aut collectum, iudi-
catio perpendit, examinatque. Quo fit, ut prior Logica
diuisio secundam quasi continere uideatur, quia neque
existere quicquam sine inuentione, neque internosci præ-
ter iudicium potest. Sed nunc propositum, exequamur,
& primum quid sit Demonstratio dicamus.

Videndum nunc. Quemadmodum cum una res plu-
res recipit finitiones, illæ inter se conciliandæ sunt, ita
etiam cum una eademque res plures recipit diuisiones, ui-
dendum est quomodo illæ inter se conueniant, id quod Cæ-
sarius

fariùs hoc capite docet. Nam cum.) Finitio præsupponit inuentionem, id a partibus finitionis docet: qui enim ali quid finiturus est, genus & differentiã inueniat oportet. *Similiter autem.*) Diuisio præsupponit inuentionẽ, id etiã ab his docet ex quibus diuisio constat. *Iam uero.*) Argumentatio sine inuentione eorum ex quibus cõfatur, nulla configi potest. *Sed his.*) Iudicium commune est finitioni, diuisioni, & collectioni.

De Demonstratione quid sit, tum
etiam quid sit Scire.

DEMONSTRATIO igitur ab Aristotele definitur, syllogismus faciẽs scire, hoc est, syllogismus per quem rei alicui scientia comparatur, pariturq; , quem proinde syllogismũ Aristoteles Græco uerbo ἐπιστημονικὸν, appellat: quod uerbum apud nos interpretari potest scientialis, si lingue usus ferat, ἀπὸ τῆ ἐπιστάσει, hoc est, à sciendo deflexum. Ab eodem præterea Scire quoque definitur, rem per causam cognoscere, propter quam res est, quatenus uidelicet illius est causa, nec est possibile hoc aliter se habere. Sane cum multis aliis qui modis scire dicatur, latius & præsius, latius quidẽ qualitercunque, præsius uero eo duntaxat modo, quo nunc definitum est. Quo quidem modo scire is dicitur, qui demonstratione aliquid cognoscit. Demonstratione inquam, hoc est, per syllogismum demonstratiuũ, qui idcirco scire facit, quod ex his sit cõstitutus propositionibus, quæ primæ & immediatæ, tum notiores, prioresque conclusiones habentur, ac eius insuper causæ sunt.

Demon-

De syllog. hypot.

Demonstratio igitur.) Locus est apud Aristotelem secundo capite primi libri posteriorum. Hæc finitio per cām finalē assignatur, finis enim demonstrationis est animo scientiā ingenerare. syllogismus genus est finitionis, faciens scire differentiam, quæ sepatat demonstratiōē a syllogismo dialectico & sophistico. demonstratio est secundariū instrumentum, quo acquirimus scientiā, intellectus uero primariū. *Ab eodem.*) scire, hoc loco strictim admodū sumit, pro ea cognitione, quā ex ueris, primis, immediatis, causisq; conclusionis haurimus. quō dictū est ab Aristotele initio primi libri de physico auditu, tunc arbitramur unumquodq; scire, cum causas primas, principiaq; prima usq; ad elementa cognoscimus: qui igitur aliquid scit per effecta, uel causas remotas, est igitur huius finitionis sensus. scire, est firmiter alicui cōclusioni assentire propter probationē præmissarū, quæ causam ueritatis conclusionis continent, ut hanc conclusionē scimus, homo respirat, per hanc propositionē homo habet pulmonē. *Demonstratione inquam.*) Hinc colligitur secunda finitio demonstrationis, quæ datur per causam materiale. Demonstratio est syllogismus constās, propositionibus primis, ueris, immediatis, notiotibus, & causam conclusionis continentibus.

Quòd omne scibile opus sit prænoscere aliquid.

AT uero priusquam aliquid demonstrare contingat, præscire aliqua oportet, nempe principia quæ uocantur, & significata eorum, quæ ad demonstrationem sumuntur: ut exempli gratia, cum a Geometra definitur Punctus, cuius nulla pars est, tū præscire oportet, quid partis nomine significetur. Sic & in ædificijs, quid lapides, quid intritū, quid materies sit, prænosse debet is, qui ædificādi artē discere uult. Atq; hoc ipsum profecto est, quod Aristoteles in principio operis de posterioribus

analyticis his uerbis proponit, Omnis doctrina, et omnis disciplina intellectiua, ex præexistente fit cognitione. Id quod cum in alijs omnibus artibus perspicitur, tñ in his præcipuè, quarum aliæ fermocinales, aliæ peculiari nomine disciplinæ appellantur. In quibus omnibus prænoscere necesse est, quid nomine eius, quod ad demonstrationem sumitur, intelligatur, significeturq; : tum ipsa principia, ut ex quibus conclusio demonstratur, cuius per hoc etiam scientia habetur solùm.

AT VERO.) Prius quàm demonstremus propriã passionem de subiecto, necesse est præcognoscere principia, genus subiectum, & propriã passionẽ. qua de re Aristoteles disputat primo capite primi libri Posteriorum. *Omnia doctrina.*) Ostensurus Aristoteles omnem demonstrationem esse ex præexistente cognitionem, hoc utitur syllogismo. omnis doctrina & disciplina intellectiua fit ex præexistẽte cognitione. ois demonstratio est disciplina intellectiua, ergo ois demonstratio fit ex præexistente cognitione, intellectiua, inquit, ut omnis doctrina quæ per syllogismum, enthymema, exemplum, inductionem fit, uel intellectiua inquit, ad differentiam sensitiuæ doctrinæ quæ nõ fit ex priore cognitione. Et hæc est facilis interpretatio illius primi pronuntiati, Apud Aristotelem primo capite primi libri Posteriorum.

Quòd duæ sint prænotiones, quòd est,
& quid sit.

Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet duobus modis contingere, ut aliqua prænoscamus, tum quòd sunt, tum quid sint. Ut querenti propter quid à magnete ferrum trahatur, prænosendum utique est ferrum à magnete trahi. Id ubi iam perspectum quispiam habet, sciscitatur deinde propter quid ita eueniat. Similiter querens

De demonstrat.

aliquis, quid motus, uel quid tempus sit, exploratū iam is habere debet, utrunque esse & motum, & tempus. In quibus uerò sciscitantur adhuc, sint necne aliqua: uerbi gratia, an sit prouidentia: in his necesse est prænoscere quid uocabulo ipso indicetur. Atqui contrā euenit, ut sciatur quidem quid uocabulo siue nomine significetur, sed nescitur an sit: ut quæ sit Scyllæ aut Hippocentauri appellatio, nemo est qui non sciat. An uerò etiam sint, incertum fortassis compluribus adhuc. Sanè non idem putandum est esse quid nominis, & quid rei: quinimò longè hæc & insigni inter se interstitio dissentiunt differuntq; . Significatum nanque uocis cuiusque omnium etiam imperitissimis & uulgò ferè perspectum est. Quid tamen sit id quod uoce una qualibet significatur, non nisi exercitatissimis facile traditu est.

Ex his igitur.) Ut facilius hoc caput assequantur iuniores, duo præuix cognitionis gratia dicenda sunt, quid sit præcognitio & quotuplex. Præcognitio est ante demonstrationē requisita cognitio. ea est duplex, quia est, & quid est. præcognitio, quia est, dicitur quia principia uera esse cognoscimus; quid est, dicitur quia quid quodq; uocabulū in demōstratione sumptum significet, scimus. præcognitio, quia ex principijs, quid est propriæ passioni, utraq; generi subiecto tribuitur. author Aristoteles primo capite primi libri Posteriorū. Ut querendi.) Huius causa est occulta & nemini mortalium nota, ut docet Alexander Aphrodisiæus initio Problematum. uidendus est Plinius libro trigesimo quinto, capite decimo sexto.

Quid sit propositio immediata, & quòd duplex sit demonstratio.

QUONIAM autem demonstratio syllogismus est, qui fit ex propositiōibus primis et immediatis, ut dictū est

est, de huiusmodi propositionibus . quænam sint paulò ,
 altius repetere operæ pretium est . Itaq; dicimus ex Ari-
 stotele & Themistio , quòd propositio immediata est ,
 quæ & prima et summa dicitur . Prima quidem , ut qua
 non est alia prior : Summa uerò , ut qua non est superior
 alia . Immediata igitur dicta est , ut quæ alia demonstra-
 tione confirmari non possit . Quo fit , ut huiusmodi pro-
 positiones prima etiam principia appellètur . Sed de his
 mox plura suo loco . Cum igitur fit syllogismus per pri-
 mas & immediatas rei causas , hæc demonstratio propter
 quid dicitur : cum uerò per causas quidem , sed non im-
 mediatas , aut per prima quidem et immediata , sed non
 quæ causæ rei sunt , huiusmodi demonstratio uocatur ,
 quia est . Sanè prima & immediata causa est , quæ affe-
 ctioni , quæ quidem de re quapiam demonstranda propo-
 nitur , æquatur , atque cum ea cõuertitur , ut cum per de-
 finitionem rei subiectæ propria ei inesse affectio demon-
 stratur . Prima uerò & non immediata causa est , quæ
 diffusior est et magis ampla , et quæ in his præcipue sci-
 tijs locum habet , quæ subalternatæ dicuntur , ut in per-
 spectiua , quæ Geometriæ subalternata est . Ergo quicum-
 que probat arbores , frugesq; non spirare , quia pulmo
 his dest , is scire dicitur propter quid , quòd pulmo pro-
 xima & immediata ratio et causa sit spirationis . Qui ue-
 rò idem facit per hoc quod non sunt animalia , hic iã sci-
 re illud dicitur , quia est . Nam hæc probatio non de pro-
 ximo , sed de longinquo comitat . Ita & Anacharsis ,
 cum percontanti cuiquam , quare Scythia tibicines non
 efficiat , respondisset , quia Scythia uitem non ferret , cau-
 sam reddidit remotissimam . Nam proxima huius cau-

De demonstrat.

sa erat, quod Scythæ temulenti non fierent : causa item huius, quia temetum non haberent: huius deniq; quia uites essent illis negatæ.

QVONIAM autem.) Propositio immediata dicitur, quæ nullo indiget termino medio, ad ostendendû prædicatû subiecto inesse, ut omnis figura plana tribus rectis lineis cõprehensa habet tres angulos æquales duobus rectis, principia tamen possunt probari inductione, sensu, assuetudine. Cum igitur.) Demonstratio propter quid dicitur, quæ ostendit causam cur res sint, et progreditur a cã immediata ad effectû, ut omne animal rationis particeps est risus capax, ois homo est animal rationis particeps, ergo ois homo est risus capax. Cùm uerò.) Dicta est demonstratio, quia est, eo quod præmissæ conclusionẽ esse, sed non cur ita sit, ostendant. Hæc fit duobus modis, primo, cum procedimus a causa remota ad affectum. secundo, cû ab affectu ad causam. Hac de re Aristoteles differit decimo capite primi Posteriorû. *Subalternata dicuntur*) Philosophantes duplicẽ scientiã nobis excogitauerunt, subalternatã & subalternantẽ. scientia subalternata est quæ sub alia cõtinetur, a qua sua mutuatur principia, ut medicina sub naturali, iurisprudẽtia sub morali, musica sub arithmetica, perspectiua sub Geometria. Hac sciẽtia subalternata sumuntur demonstrationes, quia est subalternatã, scientia dicitur quæ suppeditat principia aliis scientiis ut moralis philosophia iurisprudẽtiæ, & ex hac sumuntur demonstrationes exquisitæ: hæc sunt quæ uulgo in scholis recepta sũt, quæ ego ut nolo per oia probare, ita nec est improbare: illud tantum dicã. si in utraq; scientia & subalternatẽ & subalternata sunt principia, genera subiecta, & affectiones propriæ cur nõ fiãt in utraq; exquisitæ demonstrationes, nõ uideo. Ergo.) hic syllogismus sic est contexendus, quicquid respirat habet pulmonẽ: arbores non habent pulmonem, ergo non respirant. est demonstratio in secundo modo secundæ figuræ, ex quo exemplo colligere possumus etiam in secunda figura exactam fieri demonstrationem.

Quid

Quid sit dici de omni, & quid item per se.

RURSUS autem, quoniam propositio omnis ex subiecto aliquo & predicato connectitur, scire conuenit prædicatum in demonstrandis propositionibus non ut cunque, sed per se de subiectis dici oportere: quare quid sit hoc quod per se uocatur, protinus dicendum est. Interim tamen absoluere prius licebit id, quod de omni prædicari hoc loco dicitur. Nam absque hoc, id quod per se prædicari dicitur, explicari probe non potest. Prædicari igitur de omni (ut breuissimè dicam) est cum prædicatum subiecto & omnino & semper inesse significatur. nec quicquam refert siue substantiæ, siue accidentis proprii quidem & inseparabilis rationem habeat id, quod prædicatur: ut omnis homo est animal, et omnis Cygnus est albus. Per se uerò dicuntur, quæ sunt in eo quod quid est: ut triangulo per se linea inest, & lineæ punctus, & arbor item platano. Nam ut ex linea trianguli, ita ex arbore ipsius platani substantia ratioq; substantialis constat. Cæterum non omne quod de omni prædicatur, etiã per se prædicatur. Quippe de omni Cygno candidum dicitur, quia & semper & omni Cygno inest, non tamen in eo quod quid sit, Cygno inesse dicitur. Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet propositionem per se eam dici, in qua prædicatum est aut definitio subiecti, ut homo est animal rationale: aut definitionis pars aliqua, ut homo est animal, uel homo est rationalis.

Rursus autem.) Explicat quædam, quæ pertinent ad principia demonstrationis. Prædicari igitur.) Id de oī hoc loco prædicatur, quod secundum rē inest omni subiecto. hoc autē duobus modis contingit, primo, quādo prædicatū est de essentia subiecti, ut genus, species, differētia.

De demonstrat.

secundo, quando est proprium. quarto modo uel accides inseparabile, de omni uero, ut in libris Prioru sumitur. est quado prædicatum, uel secundum rem uel secundum opinionem omni subiecto inest, ut omne animal respirat. Per se.) Strictius hic sumitur per se, quam de omni. Nam id quod per se dicitur, ad essentiam pertinet, id uero quod de omni etiam extra essentiam esse potest. Nam ut.) Est enim triangulus figura plana, tribus lineis comprehensa, linea uero longitudo cuius duo extrema sunt duo puncta.

Quot sint modi eorum, quæ per se sunt.

EORVM porrò quæ per se sunt, quatuor ab Aristotele & Themistio modi traduntur, quorum præter tertium reliqui tres proprie per se dicuntur, qui & distinguuntur, & dignoscuntur extremis positionum ad se inuicem collatis. Primus igitur modus est, cum prædicatum propositionis est de ratione quid est dicente subiecti, aut ipsamet ratio subiecti, ut homo est rationalis, uel homo est animal rationale. Secundus uero, cum subiectum est de ratione quid est dicente prædicati, ut numerus est par, & numerus est impar, cui Themistius hoc addit, dicens, aut quoties accidentia sunt, in quorum definitionibus subiecta collocantur, quo modo simum esse per se naso inest, nempe similitudo nasi curuitas definitur. Tertius modus est eorum, quæ neq; per aliud sunt, neque in alio continentur, ut indiuidua substantiæ. Quartus denique modus est cum subiectum causam importat, ob quam causam prædicatum ei competat, ut iugulatus interit. Sanè ex his quatuor modis priores duo sunt, qui demonstrationibus accommodabiles præcipue sunt. Sequentes uero duo adiecti ab Aristotele uidentur (ut Themistius opinatur) amplificandi, exornandiq; gratia.

Eorum

Eorum.) Locus hic est apud Aristotelem quarto ca-
 pite primi libri Posteriorum. primus modus est, quādo
 id quod subiecto attribuitur, pertinet ad formā eius: &
 quoniam finitio ad formā pertinet, ea omnia sunt per se
 primo modo, quæ sunt uel tota finitio subiecti, uel pars
 finitionis. *Secundus uerò.*) Hoc secundo modo ea accidē-
 tia per se dicuntur, in quorū finitionibus subiecta ponū-
 tur, ut exempla textus declarāt. *Tertius modus.*) Hoc mo-
 do primæ substantiæ per se dicuntur, idque propriè: nā
 omniū aliorū sunt substerniculū. *Quartus.*) Subiectam
 continens causam prædicari hoc modo per se dicitur, ut
 iugulatio est causa interitus. *Sanè ex his.*) Huius loci ra-
 tio est, quia ea quæ sunt per se primo mō & secūdo, et per
 se prædicātur, sed ea quæ dicūtur per se aliis modis, per
 se nō prædicātur. ad hæc, ea quæ sunt per se quarto mō
 non semper causam necessariam prædicati significant.

Quid sit uniuersale, siue Vniuersaliter dici.

DICENDVM quoque quid sit, quod hic uniuersale dicitur. Vniuersale Aristoteles definit id, quod cum de omni sit, et per se inest, et quatenus ipsum. Eodem plane modo et Themistius ipsum definit, Vniuersale, inquit, appello, quod de omni, et per se, et quatenus ipsum est, dicitur. Quapropter si quæ de omni dicantur, non tamē propterea necesse est, ut uniuersaliter statim sint. Siquidem album de omni Cygno, et atrum de omni coruo affertur, attamē haudquaquam uniuersaliter, quia neque per se, neque quatenus ipsum. Vnde et exploratum iam haberi potest, idem esse et uniuersale, et quod per se dicitur. Exempli gratia. Inest per se lineæ longitudo, quia in definitione eius affertur, Inest etiam quatenus ipsa est. Neque uerò si quæ per se sunt, continuo sequitur, ut etiam uniuersaliter sint. Nam quæ secundo aut sequētibus duobus modis per se sunt, uniuersaliter

De demonstrat.

saliter esse nō possunt. Sed ut definitio eius quod hic uniuersale dicitur, accuratissima absolutaq; & completa reddatur, adijcienda est particula, primum, ut id scilicet dicatur uniuersale, quod est de omni, & per se, & primum. Itaque propositio uniuersalis hoc loco dicitur, in qua prædicatum subiecto & omni, & per se, & primo inest. Verbi gratia, esse animal rationale, homini adest primum, non quatenus animal, sed quatenus homo, nec quatenus Socrates aut Plato, sed his inest secundo loco, quia sub homine continentur. Vniuersaliter igitur inesse dicitur, quod omni & per se & primum inest.

Dicendum quoque.) Locus hic est apud Aristotelē quarto capite primi libri Posteriorum. ut autem hoc loco aliquid dicatur uniuersale, necesse est prædicatū in sit omni subiecto necessario, & cum eo conuertatur, ut est propriū uel finitio. Vnde & exploratum.) Existimo (nisi uehementer fallor) hic legendū esse, idem quatenus ipsum & quod per se dicitur. Nam hæc propositio, homo est animal, est per se primo modo, & hæc, numerus est par, secundo modo, neutra tamē ē uniuersalis. Aristoteles ē quarto capite primi libri Posteriorū disertā docet, per se & secundū quod ipsum idē esse. τὸ καὶ αὐτὸ δὲ καὶ ἢ αὐτὸ, ταυτὸν, ὁἷον καὶ αὐτὸ τῆ γραμμῆ ὑπάρχει σιγμῆ, καὶ τὸ ἄθῆ. hoc est, per se autem & secundum quod ipsum est, idem est, ut per se lineæ inest punctum & rectum. Neq; Aristoteles ibi dicit uniuersale & per se idem esse, obseruet tamē studiosus lector et si per se & quatenus ipsum idem sunt in exēplis adductis ab Aristotele & Cæsario, nō tamē in omnibus hoc uerum esse. Nā habere tres angulos æquales duobus rectis, per se inest Isocheli, sed nō quatenus ipsum, uel qđ idē & primū, hūc aut locū sic legendū esse, idē esse quod per se dicit, & quatenus ipsum ex exēplo Cæsarii perspicuum est. Nam longitudo inquit, per se inest lineæ, & etiā quatenus ipsa est. obstinate & prescrite nihil defendo, lectorem admoneo, liberū

reliquens cuiq; suum iudicium. Verbi gratia.) Sic habere tres angulos æquales, duobus rectis, primo inest triangulo, non quatenus est figura, nec quatenus Isosceles, sed quatenus triangulus.

Quòd demonstratio sit ex necessarijs, quodque sit perpetuorum, quid item definitio ad demonstrationem.

His ita cognitis, manifestum est demonstratiònẽ ex necessarijs constare. Nã cũ scientia per demonstratiònẽ acquisita ex his fiat, quæ aliter fieri non possunt, consequens est eã ex necessarijs oĩo cõferi. Huiusmodi autẽ maxime ea sunt, quæ per se et uniuersaliter adsunt. Ad hoc rursus argumẽto est illud, quòd quoties demonstratiònẽ aliquã euertimus, illa uti solemus infirmatione, quòd ea quæ sumpta sunt, necessaria nõ uideãtur. Ex quo et illud sequitur, cõclusiònẽ uidelicet demonstratiònẽ perpetuam esse, nullamq; demonstratiònẽ caducorũ, corruptibiliũq; et fortuitorũ. Nã quæ confirmatio esse potest ipsius cõclusiònẽ, cuius subiectum dissolubile caducumq; habeatur, et cui prædicatum neque semper, neque omnino simpliciterq; sed modo inest, modo non inest uerbi causa, inest Socrati ut animal sit, sed nunc tantum, nec quia Socrates est, sed quia homo est. At qui homo semper est, nõ autẽ semper Socrates. Et quemadmodũ igitur demonstratiõ caducorũ nõ est, ita nec definitio. Quãdoquidẽ definitio uel demonstratiònẽ principium est, uel demonstratiõ solo situ differens, uel demonstratiònẽ conclusio. Principium quidem, ut cum uel pro immediata propositione, uel pro termino in propositione huiusmodi desumitur. Situ uerò solo a demonstratiõe differens est, quoties

De demonstrat.

talis definitio est, quæ causam rei, quòd ita sit, cõtineat, ut hæc. Deliquium Solis est occultatio luminis eius, ob lunam ei oppositam atque subiectam. Definitio hæc ordine paulum mutato, in demonstrationem com meat hoc pacto: Luna subijcitur atque opponitur Soli, quod autem subiicitur atq; opponitur, occultat: Luna igitur subiecta atque opposita, solem occultat. Conclusio porro demonstrationis, ea est definitio, quæ causam materialẽ attingit. Vnde & hæc quidẽ materialis, illa uerò formalis à quibusdam appellatur definitio.

His ita cognitis.) Prima ratio docens demonstratiõnem ex necessariis, effectus demonstrationis est necessarius (scilicet ipsa scientia) ergo etiam principia sunt necessaria, id enim quod necessarium est per necessaria scitur. *Ad hoc.*) secunda ratio a signo sumpta, sic enim colligere consueuerunt dialectici demonstratio hæc non constat ex necessariis, ergo est euertẽda. Indiciũ igitur, hoc est, demonstratiõnem ex necessariis esse debere. *Ex quo.*) conclusio conficitur ex necessariis, ergo est necessaria. *Nullamq; demonstratiõnem.*) Aristoteles uicesimo nono capite primi libri posteriorũ hac ratione probat fortuitum nõ esse scientiã: ois demõstratio uel est necessariorum uel eorũ quæ frequẽter eueniunt, sed fortuita nec necessario nec frequenter eueniunt, ergo eorum nõ est scientia. *Demonstratiõnis principium.*) ut in hac demõstratione, oẽ aptũ natũ ridere, est risibile, omnis hõ est aptus natus ridere, ergo ois hõ est risibilis. *Si tu uero.*) Finitio hæc ita in demonstratiõnem cõmeat, quicquid opponitur soli, occultat solẽ, luna opponitur soli, ergo occultat solem. *Conclusio.*) ut finitio materialis tonitruui, restinctio ignis in nubibus, ita per formalẽ demonstratur, quotiescunque est sonitus elusus in nubibus, est restinctio ignis in nubibus: atqui nunc est sonitus elusus in nubibus, ergo nunc est restinctio ignis in nubibus.

Quòd

Quòd tria sint, quæ ad demonstrationem omnem requirantur, & quot modis horum unum quodque prænoscat.

CUM autem tria sint ueluti momenta quædam in una quaque demonstratione, ut id ab Aristotele et Themistio traditur, quibus uidelicet omnis scientia absoluitur: primum genus subiectum, ut numerus, aut triangulus: secundum affectiones, quæ & propriæ passionis à quibusdam dicuntur, & subiecto generi in esse demonstrantur, ut paritas & imparitas numero, & tres angulos æquales duobus rectis æquipollere triangulo: tertium principia. Ex his, inquam, genus quidem subiectum statuere oportet, ut sint affectiones, quid significet quarum utrunque principia & dignitates desiderant: nam & ut sint, & quid significant antequam demonstrationes fiant, sciendum est. Principij: itaque utraque prænotio necessaria est. Nec tamen me fugit, quædam ex principijs esse, quæ non statim cognitæ terminis explorata habeantur, sed obscuriora paulò, declaratione proinde probationeq; aliqua, nempe dialectica, indigentia: quippe quæ fiat uel per inductionem, uel per diuisionem atq; id nimirum est, quòd Aristoteles ait Dialecticæ proprium esse & peculiare, ut cum sit inquisitiua, ad omnium methodorum principia uiam habeat.

Cum autem.) Locus est apud Aristo. 7. cap. 1. lib. posteriorum. Genus subiectum in demonstratione uocat Aristo. non quod est alicui scientiæ astrictum, sed subiectum conclusionis, de quo propriam passionem demonstramus. Ut paritas.) Id hoc modo fiet. omnis multitudo ex unitibus collecta est par uel impar, ois numerus est multitudo ex unitatibus collecta, ergo omnis numerus est par uel impar

De demonstrat.

impar. Questio hoc loco existit, par & impar sunt differentie numeri, ut docet Aristo. ii. ca. iii. li. Topicorum. ergo non sunt accidentia. Ad hanc questionem respondere poterimus, par & impar apud Aristotelē modo pro contrariis immediatis, exēpli loco assignata esse, modo pro propria passione, nimirum cum sub disunctione sumuntur. *Et tres angulos.* Hoc sic demonstratur, omnis figura plana tribus lineis cōprehensa habet tres angulos æquales duobus rectis, omnis triangulus est huiusmodi, ergo habet tres angulos æquales duobus rectis. *Quorum utrumque.*) Hic locus omnino pugnare uidetur cum eo, qui est apud Aristotelē i. ca. i. libri posteriorū. Vbi Aristo. docet utranque præcognitionem generi subiecto attribui. Illud sic accipiendum puto. Præcognitio quia est, attribuitur principiis quatenus cōplexa sunt. Ea enim cognoscere oportet, quia sunt, hoc est quia uera sunt. Sic intelligendus est locus Aristotelis viii. cap. i. libri posteriorū, principia dicuntur, quæ cum sint, non cōtingit ea demonstrare, hoc est cū uera sint. Præcognitio quid est: attribuitur principiis respectu terminorum, ex quibus principia cōponuntur. **De principijs, & eorum multiplici differentia.**

PRINCIPIA in unoquoque genere sunt (quemadmodum & Aristoteles ea definit) quæ quod uera sint non contingit demonstrari. Rursus & hoc modo, Principia sunt, quæ per se, & non per alia fidem habent. Per alia quidem idcirco adiectum est, ut intelligamus scientiæ cuiusque principia esse, quibus in eadem scientia, nihil prius superiusquē sit, per quod confirmari explicariquē possint. Nam si hæc quoque comprobare necesse fuerit, rationem hanc in infinitum tandem extrahere oportebit. Quare si id necesse non est, sed subiacent, supponunturquē; hæc tanquam notissima, merito principia statuantur dicanturquē. Ex his autem alia quidem propria uniuscuiusque scientiæ sunt, alia uero communia. **Propria**

pria quidem, ut in geometria, lineam esse longitudinem sine Latitudine. Et in Dialectica, De quolibet uera est affirmatio uel negatio, de nullo uero simul. Communia autem, ut si ab æqualibus æqualia demas, remanentia sunt æqualia. Item, quæcunque uni & eidem sunt æqualia, ipsa inter se sunt æqualia. Communia idcirco dicta, quòd pluribus & his etiam diuersis scientijs applicari possint. Talia quoque sunt & Dialectica quædam principia, ut si quid prædicatur de definitione, idẽ et de definito prædicatur, & cætera eiusmodi. Porrò ex principijs, quæ propria alicuius scientiæ sunt, hæc quidẽ dignitates siue prologia dicuntur, hæc uero positiones. Dignitates quidem dictæ ob id, quòd iure illis fides habenda sit. Nam talia principia sunt, quæ statim quisque audita probat, & quæ quemlibet discentem natura habere necesse est: quòd profecto nihil aliud est, quàm illis (eorum tantum cognitis terminis) intellectum nostrum naturali lumine protinus assentire. Cuiusmodi illud est, Totum unum quodlibet maius est qualibet sua parte. Dicuntur rursus & maximæ, siue maximæ propositiones, & communes animi conceptiones, quòd multorum scilicet intellectu facile percipiuntur. Positiones uerò sunt principia, quæ cum demonstrari non possint, necesse tamen non est, quemlibet docendum ea habere. Ex ipsis rursus quædam suppositiones dicuntur, quædam definitiones. Suppositiones quidem, quæ aut esse, aut non esse significant, ut punctum esse Geometra supponit. Definitiones uerò, quæ absque eo quod est esse, uel nõ esse, quid si res indicant. Porrò suppositionum aliæ quidem dicuntur petitiones siue postulata, aliæ uerò suppositiones assumptæ.

De demonstrat.

*sumptæ. Petitiones siue postulata, sunt, quæ hypothese-
bus ponendis maximè accommodantur aptanturq; , ut
quoties data propositione quapiam, eius deinde peti-
tur à disente contraria, siue contradictoria concedi,
idq; interim disciplinæ, ne quid scilicet in disciplinis ab-
surdum ponatur, aut earum principijs repugnans. Af-
sumptæ demum propositiones dicuntur, quum præmis-
sæ demonstrationum assumuntur. Ut ad demonstran-
dum, quod demonstratio omnis ex ueris procedat, assu-
mitur a docente, quòd falsum non scitur, et quòd uerum
non scitur, nisi ex ueris. At de principijs quidem hæcte-
nus, quibus colligendis haud parum mihi profuit com-
mentarijs suis Iudocus Clichthoueus in Iacobum Fa-
brum Stapul. uir apprime doctus, & inter scholasticos
quoque theologos, partes si non primas, secundas tamen
haud dubiè obtinens. Cæterum ab his demonstrabiles
propositiones: θεωρηματα à Græcis appellantur, quæ
Latinis speculationes dici possunt.*

Principia. locus hic paulò ante explicatus fuit. Illud
obseruandum, principia cuiusque scientiæ nõ posse pro-
bari per alia principia notiora illius scientiæ, sed Diale-
ctica ratione aut metaphysica. Qua methodo utitur Ari-
sto. li. i. de physico auditu, cum antiquorum philosopho-
rum opiniones refellit, & 4. libro primæ philosophiæ.
Ex his. Prima diuisio principiorũ quædã sunt Propria,
quædam cõmunia. Propria alicui certæ sciētĩæ addicta
sunt, ut hoc in Dialectica, contradicentia non possunt
simul esse uera. Hoc in morali philosophia, cupiditates
indomitæ abstinētia uincuntur. Cõmunia dicuntur quæ p
se nulli sciētĩæ addicta sunt, sed tamen contrahuntur ad
certum genus sciētĩæ, ut si ab æqualibus æqualia demas,
rema-

remanentia sunt æqualia, sic contrahitur si ab æqualibus numeris, &c. Porro. Secunda diuisio, principiorum propriorum quædam sunt dignitates, quædam positiones, hæc factis dilucidæ a Cæsario explicantur. *Ex ipsis.*) Tertia diuisio, positionum quædam est suppositio, quædam est finitio. Porro. Quarta diuisio, suppositionum aliæ sunt petitiones; aliæ suppositiones assumptæ. Ex his diuisionibus hæc exoritur difficultas, Si finitio est positio quædam, ergo est propositio, sed non est suppositio, ergo neque positio. Hunc scrupulum Themistius submouisse uidetur. Finitio si cum finio, & uerbo sumatur, facile in propositionem comeat.

Quòd per quatuor causarum genera de
monstratio potissimum fiat.

QUONIAM autem omnis demonstratio ex principijs fit, principia autem & causæ idem, illud quoque iam dicere oportet, quòd causæ numero quatuor sunt. Vna quidem quod quid est esse, hoc est, substantia, ratio, formaque & definitio. Secunda uero, quæ cum est forma, ut ipsa sit, necesse est. Hæc autem materia est. Nam non potest sine subiecta materia forma subsistere. Tertia autem, unde initium fit motus, quæ est efficiens causa. Quarta uero, cuius gratia quippiam fit, idque finis est rei cuiusque. Sane omnes hæc causæ in demonstrationibus spectantur, & medij in his terminantur sunt. Ac ratio quidem ipsa substantiæ, quemadmodum in demonstrationem ueniat, sumaturque, prius dictum est, uidelicet cum dicebatur definitiones demonstrationis esse principium, uel ab ipsa demonstratione solo sicut differentem. Materia uero hoc modo redditur, cum queritur, quamobrem animalium corpora consumantur corrumpanturque, quia ex contrarijs constant. Omne scilicet quod ex contrarijs

trarijs confiatum est, corrumpi natum est. Redditur & primum mouens, si queratur, quare mundus est miranda pulchritudine, quia Deus opifex & ipse pulcherrimus sit. Redatur item finis, si quis sciscitetur, propter quid Deus fabricatus est mundum: quia bonus est. Et quamobrem quispiam uxorem sibi ducendam statuit: nepe ut liberos habeat.

QUONIAM autem.) Principium & causa idem sunt, si generaliter sumantur, non autem si propriam significationem spectemus. Nam punctum est principium lineæ, non tamen eius est causa. Videndi sunt Aristotelis interpretes statim in vestibulo i. l. de physico auditu. Vna quidem hæc definitiones causarum sunt apud Arist. 1. 1. c. 2. li. posteriorum. *Materia uero.*) Ex causa materiali non fit exacta, ut uidetur, demonstratio. Nam omnis demonstratio componitur ex notioribus, materia uero per se ignota est.

Quo pacto scientia ab opinione differat.

SEQUITUR hinc iam ut dicamus, quo nam pacto ab opinione differat scientia. Differt autem hæc ab illa modis duobus, rebus inquam subiectis, & genere probandi. Rebus qui dem subiectis, quod scientia quidem eorum est, quæ necessaria sunt, & aliter sese habere non possunt. Opinio autem non eorum, quæ falsa plerunque sunt, & aliter se habere possunt, licet uera sint. Genere uero probandi, quod scientia quidem ex necessarijs proficiscitur propositionibus, opinio uero ex possibilibus contingentibusue, quæ nimirum neque ad scientiam, neque ad intellectum pertinent, qui principiorum habitus ab Aristotele definitur. Quare si habitus omnis, quo uera cognoscuntur aut scientia est, aut intellectus, aut opinio, relinquitur opinionem earum rerum esse, quæ tamen si ueræ aliquando sunt, secus tamen esse possunt.

Sequi-

Sequitur hinc.) Scientia est habitus conclusionis necessario ex principiis collecta. opinio autem assensus alicuius propositionis, sed absq; certitudine & omnimoda firmitate. Sic Arist. xxvi. cap. 1. lib. posteriorú, ut scientia est necessariorum, ita opinio contingécium. *Quare si habitus*) Sic Arist. 6. cap. 6. lib. Ethicorum, & ultimo capit. 2. libr. posteriorum. Scientia, prudentia, sapientia sunt habitus ipsius intellectus, quibus semper uera dicimus. Et quemadmodum intellectus est habitus principiorum, ita sapientia est habitus conclusionis, & principiorum.

Quòd duplex sit ignorantia, & quid sit solertia.

IGNORANTIA porro, quæ scientiæ in totum opponitur, duplex ab Aristotele esse traditur. Vna quidẽ, cum alicuius rei penitus rudes ignariq; sumus, puerorũ instar, quæ ob id ignorantia secundum negationem dicitur: altera uero, quæ affectionis ignorantia uocatur, quoties quis rudis quidem omnino non est, sed falsam illius rei, quam tenere se putat, scientiam opinionem ue habet. Dicta est autem hæc ignorantia affectionis, quòd cui contingit, illius animus persuasionem quadam affectus sit. Putat enim se scire aliquid, quod tamen nescire melius esset: idq; aut per simplicem apprehensionem, aut per syllogismum. Vnde & ab eodem Aristotele dicta est, partim per syllogismum facta deceptio: partim in sensu error, & hallucinatio. Tales profecto sunt Barbari omnes, & sophistæ, qui cum omnia intelligere uideri uelint, nihil intelligunt, nisi suo more omnia, hoc est, corrupte. Præterea ab Aristotele definitur solertia, subtilitas quædam in non-prospecto tempore mediij inueniendi. Vel sic, Solertia est sagax, repëtinaque coniectatio in uentioq; mediij: ut si quis uidens lunam, eam quidem,

De demonstrat.

partem, quæ solem uersus semper deuergit, lucidam habere intellexerit ob id, quia luna splendorem a sole mutuetur. Aut si quempiam quis cum numulario argentario ue colloquentem uidens, intelligat statim uersuram eum facere, & causam omnino foeneratitiam esse: hæc tum comiectatio solertia est?

Ignorantia porro) Locus hic est apud Aristotelē xii. ca. i. li. posteriorum. Ordinis ratio hæc est, postquã Aristo. differuit de syllogismo demonstratio, per quem sciētiã acquirimus, prosequitur deinde disputationē de syllogismo, ex quo oritur ignorantia, ut eo cognito ne nos labi, errare, & decipi contingat. Et si enim rectū est iudex sui, & obliqui, perutile tamen est, & bonū, & malū nouisse, ut illud sequamur, hoc uitemus. Quam sententiã Xenophon amittit li. i. Κύριον παυδείας sub persona Socratis docet. Aristo. duplicē statuit ignorātiã: alterā negationis, cū rei alicuius penitus rudes, & ignari sumus: alterā affectionis, qua hi imbuti sunt, (ut ait Cicero) qui ignota pro notis habent. Hæc est illa ignorantia, qua omnes Barbari infecti erāt, Gorgias Leōtinus, Protagoras, Menedemus, Epicurus, & cætera Sophistarū turba. Oēs nūc docti certatim contendunt, ut hæc fundāt præfligentque, nec profecto iniuria: est enim tanquã λευγὴ τῶν κακῶν, & multorū perniciosorū errorum fons, & origo. De qua Quintilianus hūc in modū scribit, nihil est peius iis, qui paulo aliquid ultro primas literas progressi falsam sciētiã persuasionē induerunt. Idque aut) Duplex est ignorātia affectionis, quædam per simplicem sit propositionē, ut si quis putaret hanc esse uerā, nulla uirtus est laudanda: quædam per syllogismū, ut si quis putaret hunc esse uerū syllogismū, nulla uirtus est laudanda, iustitia est uirtus, ergo iustitia non est laudanda. Præterea.) Locus hic est ultimo ca. j. li. posteriorū: definit solertiam, quæ est habitus intellectuus pertinēs ad mediū demonstrationis. Est. n. in genii præpitudo, & facilitas ad mediū excogitandū in succincto tēpore. *Versuram eum facere*) Hoc est ex alienum

ære alicq̄o dissoluere, & ita se ex uno debito explicare,
ut grauiori impliceris.

**De quatuor quæstionibus
scibilibus.**

POSTREMO autem de quæstionibus scibilibus hæc
in parte nonnihil dicendum est. Sunt autem numero qua-
tuor, quæ sunt, quod est, propter quid est, si est, & quid
est. Quæstiones quiaem scibiles dictæ, quod per has quæ-
rimus de qualibet re in unaquaque scientia. Quærimus
ergo aut de simplici, aut de composito. Simplex quidem
hoc loco intelligitur, quod seorsum ex uno aliquo decem
generum sumitur, ut est, uel Deus, uel homo, uel Centau-
rus, uel Charibdis. Compositum autem, ut utrum luna
deficiat, aut utrum iustum natura, an lege potius, &
institutione hominum constet. Quoties igitur de simpli-
ci quærimus, prima & obuia protinus quæstio est, an
sit, secunda, quid sit. Primum nanque quærimus, an sit
Deus, deinde quid sit Deus. Si autem de composito quæ-
rimus, prima quæstio est, an subiecto prædicatum insit:
secunda, quamobrem insit, hoc est, propter quid. Nam
simulac didicimus lunam deficere, continenter quam-
obrem deficiat, quærimus. Hactenus de demonstratione
dicta sufficiant.

Postremo.) Inter quatuor has quæstiones duæ sunt sim-
plices, si est & quid est. Nam si est, quærit de subiecto an
sit, quid est, de prædicato, quidnam sit, ut an sit aliqua an-
tipodum regio, & quid sit. Duæ uero compositæ, quia est
& propter quid est, illa quærit an hoc huic insit, hæc cur
prædicatum subiecto conueniat.

INTRACTATVM OCTAVVM.

PRAEFATIO.

Sequitur hinc tractatus de Definitione pariter & de Diuisione. Quæ quidem quod partes quoque huius artis sint, ex tripartita superius facta dialecticæ diuisione facile intelligi potuit. Nunc illud addendum insuper est, quod sicut absque demonstratione nulla scientia rite comparari potest, ita absque duabus his partibus non scientia solû, sed nec ars ulla. Quo fit, ut & merito ipsæ quoque philosophiæ instrumenta censeri debeant. Distât autem, uel hoc ipso hæc tria inter se, quod diuisione quidem ipsa aditum ad artes omnes, & disciplinas præparat, ceu diligens quædam exploratrix quantum uidelicet ars se unaquæque extendat. Definitio uero præparata iam atque explorata, ueluti lumine adhibito, illustrat. Demonstratio deinde hæc omnia perficit, & cõsummat. Ratio autem cur, cum ordo in his tribus ita se habeat, prius tamen de demonstratione, quam de cæteris duabus tractare institueri: quia nimirum ipsa demonstratio est, cui reliquæ duæ, nempe Definitio & Diuisione, inseruire interdum probantur, & accommodari solent. quemadmodum etiam definitioni ipsa diuisione. Hinc & de definitione quoque prius dicendum, quam de diuisione.

Sequitur

Sequitur hinc.) Huius rationem reddit Trapezunt ius cur simul definitione, & diuisione dicendum sit. finitio & diuisio ita se habent, ut altera alterius ope egere uideatur. Nec enim nisi qui recta distributione usus est, finire se unquã intelliget, nec unquam recte distribuere, nisi quid sit quod distribuendum est, circumscripserit. *Itaque absque duabus*) Plato partitur uniuersam Dialecticã in finitionem, diuisionem & resolutionem, siue argumentationem. Et si autẽ est cuiuslibet artis, finire, diuidere & unũ ex alio colligere, tamẽ solius est dialecticę præcepta tradere, quibus id fiat. *Ratio autem*) Duplex ratio, cur demonstrationem præposuerit finitioni, & diuisioni: Tum quia demonstratio est dignior, tum quia demonstratio est uelut totum, finitio, & diuisio partes eius,

De definitione quid sit, & quo pacto a nomine differat, tum item & a descriptione, & quid sit descriptio.

IGITUR quid sit definitio, ipsa definitione nunc explicemus oportet. Hæc a Platone quidem definitur hoc modo. Definitio est oratio quæ quid sit, de quo agitur ostendit quã breuissimè. In qua definitione oratio posita est, ut a nomine distinguatur: quòd nomen quoque rei naturam quomocunque significet, at ex unica constat uoce: definitio autem ex duabus saltem uocibus. Adiectum deinde est, quæ quid sit de quo agitur, ostendit, quoniam inuenias orationes quidem, quas tamen definitiones nemo dixerit; quandoquidem rei naturã non exponunt. Cuiusmodi orationes sunt, quæ apophthegmata, seu dicteria dicuntur, ut, Nosce te ipsum, Ne quid nimis, & id genus aliæ. Postremo adiectum est, quàm breuissimè, quo ab alijs distinguitur orationibus multo longioribus, utpote quæ certis constituuntur par-

De defn. & diuifi.

tibus, quales sunt Ciceronis, & ceteræ huiusmodi, ab Aristotele uero in Topicis ipsa ad hunc modum definitur. Definitio est oratio, quod quid est esse significans, hoc est oratio explicans, quæ sit rei natura essentia. ue. Quo in loco aduertendum est Aristotelem Græce loquentem, in definitione sua usum uerbo ἦν, quod Græcis est temporis paratatici, Latinis præteriti imperfecti. Atque hoc ipsum ita consuesse Aristotelem Georgius Val la Placentinus fideliter asserit, ut erat pro est. poneret. Quasi uerò id illi non cum alijs Græcis hominibus commune fuisset, ut certe fuit. Vnde ad confirmandum quod dico, ex Galeno Græco autore similem omnino orationem huc adferre non grauabor. Galeni oratio illa huiusmodi est, atque ita legitur in quarto Therapeutice lib. ἐν τὸ γένος ἦν νόσος. Quam utique orationem Thomas Lincacer uir & Græce, & Latine doctissimus ita uertit, atque interpretatus est, Vnum quoddam genus est morbi. Quare ex loquendi libertate & consuetudine (ut dixi) id potius euenire existimandum est, quæ Græci uerbum paratatici temporis plerunque pro præsentis usurpant. Itaque nos ἦν. Est uertimus: etsi Aristotelis interpret, quisquis ille fuerit, Erat interpretatus est, uerbo ad uerbum, ob id fortassis quòd illud, quod diximus, uel non animaduertit, uel prorsus ignorauit. Vnde & eam ipsam definitionem hic subiiciendam duximus his uerbis, quibus ab Aristotele posita est, nempe Græcis, ἐστὶ γὰρ ὁπος μὲν λόγος, ὃ τὸ τί ἦν εἶναι σημαίνει. Sed ne illud quidem omittendum puto, definitionem ipsam termini nomine, quod Græce ὁπος dicitur, plerunque appellari a translatione terminorum terræ. Nam sicut per illos fundi in

agro a se inuicem discescuntur : ita per definitiones res a se inuicem discernuntur. Rursus autem, & a nomine Definitio differt : quoniam quod nomen obscure & indiseretè significat, id Definitio euidenter, & discretè exponit. Differt item, & a descriptione, quod Descriptio quidè ueluti opacè alicuius picturæ imaginem gerit. Definitio autem perfectæ picturæ faciem refert. Hinc & Descriptio a Boetio definitur, ex proprietatibus informatio quædam rei, & tanquam coloribus quibusdã depictio. Ex proprietatibus, inquit, hoc est, ex proprijs cuiusque rei accidentibus. Atque hæc proinde poetis, atque oratoribus magis usu uenire solet: nec in id adhibetur, ut quid sit res indicet, sed qualis sit, quasi inspicendam ante oculos ponat.

Igitur quid sit) Non est igitur incommodum aliquam esse finitionem finitionis. *Definitio est.*) Locus est apud Aristotelè 4. cap. 1. lib. Topicorum. Cæsarius dilucide singulas finitionis particulas enarrat. Nã est oratio propter simplices uoces quæ finitiones non sunt, ut decens respectu honesti. Præterea ostendens quid sit quàm breuissime. Nam illæ orationes, quæ non explicat rei essentiam, & numerosæ sunt nõ sunt finitiones. Nã sicut huc terminum Romulus instituit, deinde Numa Pompilius eum constituit præsidem & custodem omnis amicitie. *Differt item.*) Descriptio Poetis crebro, nonnunquam Oratoribus in usu est, uerbosius rem explicat, nec in id adhibetur, ut quid res sit, indicet, sed quale sit, ueluti ante oculos ponat. Videndus est Rodolphus agricola. 5. cap. 1. lib.

Quod duplex sit definitio.

ERGO duplicem esse definitionem, tam ex his quæ dicta sunt, autore Seuerino Boetio, quàm ex Aurelio Augustino, uel potius alio quopiam, qui etiam

De defin. & diuis.

Augustino ipso uetustior fuit (ut Laurentius Valla sentire uidetur) colligere licet. Alia nanque dialectica est, alia rhetorica: & dialectica quidem est, quæ communi tantum designatur nomine, & definitio appellatur: rhetorica uero, quæ alio nomine, descriptio dicitur, qualis ea est, quæ paulo superius a nobis ex Boetio definita est. Inter utranque porro hoc interesse ex eodem Boetio animaduertimus, quod hæc quæ oratoribus apta est, non etiam philosophis perinde conuenit: quæ tamen philosophorum propria est, ea conuenire potest, & oratoribus. Omnia nanque (inquit ille) quæ philosophorum sunt, orator in dicendo recte usurpare, atque his uti potest. At contra philosophus in disputationibus suis, quæ oratorum propria sunt, cuncta fere contemnit. Neque enim adiungit aliquando signum, neque quod credibile est, aut probabile solum, sed quod necessarium omnino fuerit. Sed de harum utriusque, siue differentijs, siue speciebus, tam proprijs, quam communibus, deinceps ex ordine dicere haud alienum fuerit.

Ergo duplicem.) Duas formas finitionis hoc loco constituit, Dialecticam & Rhetoricam. Alia nanque.) Dialectica finitio est exacta finitio genere & differentia constans, ut Arist. 3. cap. 6. Topicorum docet. Rhetorica uero) Finitio. Rhetorica per accidentia rem declarat, ut hæc respectu hominis, animal sagax, prouidum, multiplex, memor, acutum, plenum orationis, & consilii.

De triplici & Dialecticæ definitionis forma,
ex Cicerone, tum quemadmodum
alia ab alia distet.

E I V S igitur definitionis, quæ Dialectica distat
est

est, tres a M. Cicerone differentie ponuntur, siue formae principales. Ex his una quidem est, quae substantialis dicitur: altera uero, quam idem a partium enumeratione appellat: tertia quae a nota dicitur. Porro eam, quae substantialis dicitur, et philosophorum maxime propria est, Aristoteles plenam, atque perfectam consistere ait ex genere, et differentiis, ut cum homo definitur, animal rationale mortale. A partium uero enumeratione definitio est, cum enumeratis omnibus totius alicuius partibus, id quod totum est, cognoscitur quid sit. Qua quidem definitione poena quae legibus sancita est, definitur hoc modo: Poena est, quae uno ex octo modis fit: nempe aut damno, aut uinculis, aut uerberibus, aut talione, aut ignominia, aut exilio, aut seruitute, aut morte. Eadem quoque definitione, et mundus a Cleomede in libro de mundo ita definitur, Mundus est, inquit, ex caelo terraque, necnon ex naturis, quae intra haec concluduntur, constitutio. Vnde et admonendus hic est diligens lector, non esse necesse ubi quodammodo partium infinitas quaedam est, uniuersa in ipsa partium enumeratione concludere, ut in definitione mundi iam facta. Tali item usus est Cicero cum eum definit, qui non liber est, Is (inquit) est, qui neque sensu, neque uindicta, neque testamento talis est. Etenim haec partes sunt dandae libertatis. Nec moueat quempiam, quod per hanc definitionem quid sit non liber, constitutum est, non quid sit: quando peraeque definitione opus est, cum ostendere uolumus, quid non sit quippiam, quam quid sit. Porro a nota, ut Cicero, siue ab etymologia, ut Aristoteles, definitio dicitur, cum uis

De defn. & diuis.

uerbi, quæ in compositione sita est, rem suam facta quædam discretione designat, ut in primo Offic. lib. Cicero, quid sit fides, hoc modo definit. Fides est, inquit, quia fiat quod dictum est. Tribus igitur positis, ueluti principalium definitionum formulis, sola prima, quæ substantialis est, & a toto dicitur, uere definitio nuncupatur, aliæ duæ nominis tantum honore.

Eius igitur.) Tres formas finitionis Dialecticæ subiicit, substantialē a partiū enumeratione, & a nota. Ex genere & differentijs.) Genus enim, & differentia sunt simpliciter notiora, & priora qualia esse debent, ex quibus finitio constat. Qua quidem.) Hæc octo genera pœnarū Vlpianus cōmemorat, in l. si quis forte parag. si. de pœnis. Porro a nota.) Hanc tertiam speciē finitionis uulgo a noīs interpretatione uocant. Videndus est Rodolphus Agricola, li. 1. c. 22. Tali item.) Hos tres modos Boetius in cōmentariis ad Topica Ciceronis explicat. Censu liberi fiebant, quotū noīa cōsensu domini, in sensum referbantur, & seruitutis uinculo liberabantur. Vindicta uirga erat, quā Prætor manumittendi serui capiti imponens, eundē in libertatē uindicabat, asserens, aio te liberū. Is testō liber fiebat, cui a testatore libertas relicta erat.

Quæ & quot sint in summa definitionum, siue differentiarū, siue species, tam philosophis quàm oratoribus, necnon & Poëtis communes.

IN summa autem ipsius definitionis, siue differentiarū, siue species numero quindecim ex Boetio colliguntur, quarum tamen bonam partem ex Aurelio Augustino in eo, quem de Dialectica scripsit libello, si tamen autorem titulus non mentitur, Boetius collegisse uideri

po

potest, quas & hic nunc per ordinem recensere collibitum est. Ex his igitur prima quidem a Græcis ἀριστὸς, dicta est, a Latinis uero substantialis, siue essentialis appellari potest, ut quæ substantiam essentiam, uel rei cuiuslibet propriè demonstrat, quæ & Philosophi proinde maxime utuntur. Cuiusmodi est hæc hominis definitio, animal rationale mortale risus, & disciplinæ capax. Hæc enim per species, & differentiâs discedens, ad propriam tandem uenit. Secunda uero quæ a notione Latine, Græce, ἐναρτυτική dicitur. Hæc rem non per substantiam, sed per actum potius explicat: ut homo est quod rationali conceptione, & exercitio cunctis præest animantibus. Hic quidem nõ quid homo sit, dictum est, sed quid agat, atque ita quodam quasi signo in notitiam deuocatur. Tertia, quæ a qualitate nomen accepit Græce ποιοτική dicta, quæ quale quippiam sit ostendit potius, quàm quid sit, ut homo est qui ingenio ualet, artibus pollet, bonumq; ac malum discernit. Hic enim non quid homo sit, sed qualis sit designatus est. Quarta tamen est, quæ a Græcis ὑποπαράδειξις, a Latinis descriptiua, a Cicerone uero descriptio appellatur: ut luxuriosus est, qui uictus non necessari, sed sumptuosi appetens est, delicijs affluens, & ad libidinem procliuis. Quinta uero est, quæ Græce κατὰ τὸ εἶναι, Latine ad uerbum dicitur. Hæc uocem illam, de qua queritur, alio sermone designat, & quodammodo quid sit declarat, ut conuincere est tacere. Qua etiam definitione locus tū ab Aristotele, tum a Cicerone sedes argumenti definitur. Sexta, quæ Græcis κατὰ διαφοράν, Latinis per differentiam dicitur: ut cum queritur, quid inter regem, &

tyran

De defn. & diuis

tyrannum interfit, uterque adiecta differentia, quid sit definitur hoc pacto, Rex est, qui pietate & modestia erga suos utitur: Tyrannis autem, qui in suos seuit, & crudelitatem exereet. Hinc & illud apud Terentium in Adelphis, Hoc pater ac dominus interest. Septima est, quæ κατὰ μεταφορὰν, id est, per translationem dicitur, ut adolescentia est flos ætatis, senectus ætatis occasus. Item caput arx corporis. Octaua uero est, quæ κατὰ ἀφαιρέσειν τῆ ἐναντιῆ, id est, per priuantiam eius contrarij quod definitur, dicitur. ut bonum est, quod malum non est. Quo quidem genere definitionis uti licet, cum notum est alterum contrarium. Hac & Horatius epistolæ prima ad Mœcenatem usus est, cum ait, Virtus est uitium fugere, & sapientia prima Stultitiâ caruisse. Nona est quæ κατὰ ὑποτύπωσιν, id est, per quandam informationem dicitur, ut Aeneas est filius Veneris & Anchisæ. Porro hæc in indiuiduis, quæ Græce ἀτομα dicuntur, uersatur semper. Desideratur præterea & in nominibus, quæ ὀμόνομα sunt, hoc est, æquiuoca, ut est Ajax Oileus, & Telamonius. Ergo quoties unum aliquem definire uolumus, a genere, a corpore, a factis, a dictis, ab animo, hoc genere definitionis utimur. Decima deinde species est, quæ dicitur ὡς τύπος, hoc est, ut secundum figuram dicam, uel exempli causa. Cuiusmodi definitio est, ut si queratur, quid est animal, & respondeatur, ut homo. Quæ & Aristoteles usus est, cum dixit, ἡ σίγα ἐστὶ ὡς ἀνθρώπος, id est substantia, ut homo. Undecima, quæ κατὰ ἐνδεῖαν πληρῶσιν τῆ ὁμογενῆς, id est, per indulgentiam pleni ex eodem genere dicitur, ut si queratur, quid sit quædrans

drans, & respondeatur, cui dodrans deest, ut as sit. Duodecima, quæ κατὰ ἕκαστων dicitur, id est, per laudem, ut apud Ciceronem pro Cluentio, Lex est mens, & animus, & consilium, & disciplina ciuitatis. Quælis etiam ea est, quæ ab Aristotele philosophia definitur, ars artium, & scientia scientiarum. Tertiadecima est, quæ κατὰ ἀναλογίαν, id est, iuxta proportionem dicitur, ut cum maioris rei nomine minor designatur: ut edictum est lex annua, & homo minor mundus. Quartadecima uero, quæ κατὰ τὸ ὑπὸς τί, id est, ad aliquid dicitur, ut pater est, cui filius est. Quintadecima demum, quæ αἰτιώδης, id est, causalis dicitur, ut quæ causam rei de qua quæritur, reddat, ut dies est latio solis super terram. Similis huic & illa est apud Ouidium, Res est solliciti plena timoris amor. Efficit enim amor, & causa plerunque est, ut quis nimis sollicitè, anxieq; alteri timeat.

In summam) Istas quindecim species finitiōis Trapezūtius ad quatuor genera reducit, ad finitionem substantialem, descriptionem, partitionē, & per diuisionem. cætera enim genera finiēdi aut leuiora sunt, quàm ut finitiones appellari debeant: aut ad hæc quatuor facile reducuntur. Cuiusmodi hæc est.) Hanc hominis finitionem Aristoteles in ii. cap. vi. li. Topicorum. Est enim Topicum elementum, finitionem esse euertendam, si in ea proprium ponatur. Cuius ratio est, quia proprio sublato, oratio quæ restat plena est finitio, quocirca fatendum est finitionē hominis hic adductam, non esse plene philosophicā. Quarta autem) De hac specie disserit Aristoteles. toto libro quinto Topicorum. Tyrannus autem.) Tyrannus olim honoris uocabulum erat, nam Tyrannum dominum ac sortem uocabant. Vnde est illud.

De defn. & diuis.

Pats mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Sed postquã ui, & libidine dominari cœperat, in inuidiã nomẽ abijt. quid inter regẽ & Tyrãnum interfit, pulchre Xenophon libr. quarto ἀπομνημονευμάτων, docet, βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα, ἀρχὰς μὲν ἀμοστέρας ἡγεῖτο εἶναι, διαρέρει δὲ ἀλλήλων ἐνόμησε, τῷ μὲν γὰρ ἐκόντων τῶν ἀθρόπων, καὶ κατὰ νόμους τῶν πόλεων ἀρχῶν, βασιλείαν ἡγεῖτο. τὴν δὲ ἀκόντων τε, καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ' ὅπως ὁ ἀρχῶν βέλοιο, τυραννίδα. Hoc est, regnũ aũt & tyrannidẽ, principatum utrunq; esse arbitrabatur, sed inter eos multum putabat interesse. illum enim qui uolentibus, & nõ repugnãtib; hominibus, ac secundum leges ciuitatum imperat principatum, regnum putabat, qui uero inuitis, & non secundum leges, ad principium uoluntatem ageretur tyrannidem. Quibus uerbis Xenophon indicat, regem esse, qui uolentibus hominibus, & secundum leges ciuitatis imperat, tyrannum autem qui inuitis & contra leges. *Septima est*) Hęc forma finitiois est finitio κατὰ χεσηκῶς, hoc est, abusive: ois enim finitio debet constare ex notioribus, & prioribus, ut Aristoteles tertio capite sexti libri Topicorum docet. at omnis metaphora est obscura, eodem teste, secundo capite sexti libri Topicorum. *Item caput*) Vt. n. ἀκρόπολις, hoc est, arx propugnaculum est fortissimum ciuitatis: sic caput nobilissima pars hominis. *Lex est mens.* Nã ut Arist. i. rhetoricorum, ἐν τοῖς νόμοις. ἔστι σωτηρία τῆς πόλεως. In legibus salus ciuitatis posita est. & quemadmodum corpus hominis maxime mente & animo continetur: ita ciuitas legibus.

Ex quod constet, & a quibus sumatur
ea definitio, quæ substantialis dicitur.

SANE definitio illa, quæ philosophis magis peculiaris est, cum ex genere, & differentijs constituatur præcipue, interim tamen sumitur aut a materia, aut a specie

a specie, siue forma, aut a subiecto, aut a fine. A materia quidem, ut si statuam definias ex aere, uel alia qualibet materia, quæ huius uel illius rei referat simulachrum. A forma, siue specie, ut si quis definiat iram, quòd est ulciscendi cupiditas, quæ eadem a materia definitur esse, ebullitio sanguinis circa cor. A subiecto, ut cum dicit quispiam, Astrologia est ars, quæ circa cœlestia corpora uersatur. A fine uero, ut quem consequitur, ut medicina est ars in humano corpore sanitatis effectrix.

(Sane definitio.) Finitio exacta & philosophica, præcipue inquit, genere & differētia cōstat. Nā cum penuria uenarum differentiārum laboremus, interdum propriis uel accidētibus utimur. *Interim tamen.* Varius hic finiēdi modus est apud Aristotelē, primo capite primi libri, de anima: nec tamē ea finitio quæ per formā tantum, ut ea quæ per materiā tātum assignatur, plena est, sed ea quæ ex materia & forma simul cōponitur. author Aristoteles loco citato. Cæterum subdifficilis hoc loco emergit quæstio, si eiusdem rei uariis est finiēdi modus, ergo eiusdē rei plures erunt finitiones. quod tamen fieri nō posse Aristoteles tertio c. vi. libri. Topicorum hac ratione docet finitio explicat rei essentiam, unius autem rei una est essentia, ergo unius rei una est finitio. nodus hic satis implicatus sic dissolui potest, eiusdem rei plures possunt esse finitiones, eadem & recurrentes inter se, diuersæ autem & non consentientes minime.

De uirtute definitionis, tum &
eius uitiis.

ANTE omnia autem, & quæ sit uirtus definitionis dicendum. Sane hæc est, ut definitio suo ex altera parte definito respondeat. Hanc Rodolphus Agricola legem

De defn. & diuis.

legem definitionis uocat, eamq; huiusmodi esse dicit, ut neque plura cōplectatur, quàm ipsum definitum, neque pauciora, sed de quocunque unum dicitur, & alterum dicatur. Huic porro aliam idem adiungit, ut quid sit res, hoc est, substantiam rei explicet. Præter has deinde duas, tertiam quoque adijcit, ut sit aperta, hoc est, neque ambiguis nominibus, neque obscuris, aut ex longinquo translatis constet. Sunt & aliæ ad hanc rem ab eodem positæ leges, quas hic breuitatis studio prætereo. Ex prædictis igitur, et quæ sint uitia definitionis, facile est intelligere. Sunt autem duo præcipua, primum, ne quid abundet: alterum, ne quid deficiat. Et dictionũ quidam abundantia, rei facit defectum: defectus uero dictionum, abundantiam rei. Atque ex utroque minus apta definitio est. Sed hæc nunc exemplis ostendamus. Per abundantiam igitur definitio fit, si hominem ita definias, Homo est substantia animata sensibilis, Est hæc quidem definitio, declaratio quædam hominis. Nam hæc omnia, homo est. Verum si conuertas, non respondebit. Per defectum uero, ut si quis definiat cupiditatem hoc modo, Cupiditas est aliena appetendi desiderium. Sed ne hæc quidem ex æquo respondent rei definitæ, propterea quòd minus comprehensum ea est, quàm res nominis postulabat. Nam non sola cupiditas auaritia est, imò præter auaritiam, quæ habendi, proprie cupiditas dicitur, est insuper tum dominandi, tum ulciscendi cupiditas. Potest & tertium his duobus uitium adijci, quoties scilicet falsum quippiam definitio dicit, hoc pacto, Sapientia est pecuniæ quærendæ diligentia. Verum de definitione hæcenus.

Ante omnia.) Docet certas leges & uirtutes bonæ finitionis. *Sanè hæc.*) Hæc igitur oratio, animal bipes im- plume, non est hominis finitio, quia cû eo non conuertitur. *Huic porrò.*) Hæc igitur oratio, animal habes caput ad sydera erectû, non est hominis finitio, quia nõ explicat quid sit hõ. *Præter has.*) Malè igitur quispiã hominẽ sic finiet, arbor euersa, quia cõstat metaphora quæ obscura est. *Et dictionum.*) Verba hæc Trapezuntii, sunt satis inuoluta, quorû hic est sensus, finitio in qua quidpiã desideratur, latius patet quàm finitû, & sic defectus dictionû, quibus opus est in finitione, facit abundantiã rei, scilicet ipsius finitionis, quæ pluribus quã finitum conuenit. Id hoc exẽplo declaro, si quis finiat equû, aial quadrupes, finitio propter defectum dictionû pluribus quã finitum conuenit. si autẽ aliquid abundauerit in finitione, contrarium eueniet, s. definitum de pluribus dici, quã ipsam finitionẽ: ut si quis sic finiat hominem, animal rationale medicum, homo dicitur de omnibus hominib. non tamen animal rationale medicum. hæc est eorum perplexorum uerborum dilucida explicatio.

De diuisione.

R E S T A T hinc tertium philosophiæ instrumentum, quod quidem est diuisio, quæ quem habeat usum ad disciplinas comparandas, hinc quoq; nosse licebit, quod sine hac quemadmodum definitio quidem fieri debeat, haud planè intelligi possit. Quippe per quam ea, quæ ad definitionem sumuntur, ex ordine prius colliguntur, id quod facile liquebit, si exempli causa, nomẽ ipsum susceperis definiendum. Nam primò huius genus uox sumitur, deinde uocem ipsam diuido, in uocem significatiuã, & non significatiuam. Definitio igitur, Nomẽ quod est uox significatiua: quæ oratio quia nomini nondû æquatur, rursus diuido significatiuam uocem in eam, quæ se-

Q cundum

102 De defn. & diuis.

eundem placitum significatiua est, hoc est, ex hominum impositione, & eam quæ naturaliter significat. Itaque prædictæ orationi addo, secundum placitum, fitq; definitio nominis hoc modo, Nomen est uox significatiua secundum placitum. Verum quia nec sic definitio definitio ex æquo conuenit, idcirco id quod est significare secundum placitum, deinde diuido, ac dico, Vocum secundum placitum significantium, aliæ quidem cum tempore, aliæ uero sine tempore significant. Sed quia ne sic quidem perfecta nominis definitio haberetur, rursus aliam aggredior diuisionem, nempe eius quod est significare sine tempore. Nam huius aliud quidem est, cuius partes extrâ significant: aliud uero, cuius partes extrâ nõ significant. itaque nominis definitionem tandem hoc modo compleo ac dico. Nomen est uox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars extrâ significatiua est. Sed nunc quid sit diuisio, & quotupliciter dicatur, dicendum hinc est.

Restat hinc.) Finitionem esse inuestigandam ex diuisione Aristoteles. 14. capite. 1. libri Posteriorum docet. Quod sine hac.) diuidere enim nihil aliud est, quã ex genere per differentias diuiso in species descendere, uide Rodolphum Agricola septimo capite primi lib. Quippe.) Docet exẽplo finitionẽ per diuisionẽ esse inquirendam.

De diuisione quid sit, & quod modis dicatur.

D I U I S I O igitur (ut in uniuersum dicamus) est communioris in minus communia diductio. Semper enim quod diuiditur, communius ijs est, per quæ diuisio fit, & per hoc latius patet. Fit autem multis modis. Si quidem alia est diuisio generis in species, alia cum totum ueluti in partes secatur, quam proinde quidem partitio
nem

nem dicere malunt: alia rursus, cum mox multorum significatiua, in proprias significationes distrahitur. Quæ tamen diuidendi modum Radulphus Agricola non admodum probat, sed Enumerationem potius dicendam existimat, quemadmodum & cum species in indiuidua ducitur, id quod etiam Ioan. Damasceno ita placet. Similiter autem & quoties ab uno ad plura, & à pluribus item ad unum diductio fit, enumeratio dicenda uidetur. Ab uno quidem ad plura, ut à medicina, homo medicus, liber medicus, herba medica, manus medica (hinc illud Vergilii. Dum medicas adhibere manus ad uulnera pastor Abnegat; & item uas medicinale, & medicinale emplastrum, siue cataplasma, & id genus infinita alia. Hæc enim omnia ab uno sunt, quoniam à medicina nomen inuenere. Ad unum autem, ut salubre medicamē, salubris esca, salubris aura. Hæc siquidem ad unam tendunt sanitatem. Ceterum præter prædictos diuidendi modos, est qui secundum accidens dicitur, cum aut subiectum in accidentia diuiditur, aut accidens in subiecta, aut accidens in accidentia. Ex prædictis igitur patet, quod diuisionum aliæ quidem propriæ dici possunt, aliæ uero impropriæ, & abusuæ.

Diuisio igitur.) Hæc finitio diuisionis, tam ad logicos pertinet, qui uoces præcipuè, quam ad phycos, qui res potius considerant. Semper enim.) diuisum est cõmunius membris diuidentibus, si ad singula referatur, sed si ad omnia simul, cum illis recurrit. Fit autem.) Trapezuntitis ita partitur, omnis diuisio aut est per se aut per accidens, diuisio per se, aut generis in species, aut totius in partes, aut uocis in suas significationes, per accidens aut est subiecti in accidentia, aut accidentis in subiecta; aut accidentis in accidentia.

De defin. & diuis.

De diuisione generis in species.

GENERIS in species diuisio fit, cū ipsum in species per differentias deducitur, aliquoties autem & in ipsas species citra differentias: ut magnitudinū hæc est linea, hæc superficies, illa uerò corpus: aliquoties autem nominibus carent eæ, quæ sub eodem genere cōtinētur species. Quod ubi contingit, accipimus unius alicuius speciei differentiā: deinde quia aliarum specierum unā aliquam differentiam communem non inuenimus, circū loquitur eam alterius differentie negatione, quemadmodum in animalis diuisione fieri uidemus, cū ipsum ita diuiditur, animalium aliud rationale, aliud irrationale. Hic irrationale, non nisi eius quod est rationale, negationem explicat. Quamobrem hæc uera differentia esse non potest, quippe cum omnis species ex differentia constituatur. Nihil autem ex negatione constituitur. Ergo quoties negatione facimus diuisionem, prius affirmatio, post negatio subiicienda est: nec id ab re quidem: quippe quod affirmatio natura ipsa prior sit negatione. Aliquoties item & differentie loco specierum in diuisione ponuntur, ut cū dicimus, Quantitatis aliud continuum, aliud discretum: quæ cū differentiarum nomina sint, uice tamen specierum posita sunt.

Generis in species.) Diuisio generis in spēs fit duobus modis. primo cū ipsum diuisum est genus, & membra diuidentia eius species, ut animalium aliud homo, aliud brutū. secundo, cum diuisum est genus, & mēbra diuidentia eius differentiz, quæ singulas inferunt spēs, ut substantiarū alia est corporea, alia est incorporea. Hic irrationale.) Irrationale, insensibile, inanimatū, uoce tantū priuatiua sunt: significant enim naturā quandā diuersam illi: cui

cui ex aduerso opponuntur, ut incorporeum significat spiritum, irrationale brutum. hic locus est apud Rodolphum Agricolam libro primo capite septimo.

Vtrum in species, an in differentias rectius genera diuidantur.

VNDE & illud iam haud indignum inquisitu suboritur, Vtrum in differentias, an in species rectius genera diuidantur. Sanè huic inquisitioni ita ex Boetio obuiam itur: Quoniam definitio diuisionis, generis est in species proximas distributio, idcirco oportet secundum naturam diuisionis, in proprias species generis disgregationem fieri. Verùm hoc interdum fieri nequit propter eã, quæ supra reddita causa est. Multis siquidẽ speciebus nomina desunt. Atque ideo, quoniam quædam sunt genera prima, quædam ultima, quædam media. Primum quidem est, ut uerbi causa, substantia: ultimum, ut animal: medium, ut corpus. Corpus nanque, ut animalis genus, est ita substantia corporis, Vnde quemadmodum neque super substantiam quicquam inueniri potest, quod generis loco collocari ualeat, sic nec sub animali. Homo enim species, est non genus. Quare antiquior uidebitur per species diuisio, si indigentia nominum nõ sit. Ergo si his non abundamus, genera prima usque ad ultima conuenit in differentias separare. Hoc autem fit, si primum genus in suas differentias disgregemus, non in sequentis proximæ, aut posterioris generis differentias, & rursus posterius in suas, & nõ in sequentis deinde differentias. Neque enim eadem sunt differentia substantiæ & corporis, aut corporis et animalis. Si quis igitur dicat, Substantiarũ alia corporalis est, alia incorporalis, rectè qui

dem diuisionem fecerit. Hæ nanq; propriæ differentiæ sunt substantiæ. At non rectè, si ita dixerit, substantiarum alia animata, alia inanimata est. Si quidè hæ corpõris, non substantiæ differentiæ sunt, id est, secundi, non primi generis. Quare manifestum est, secundu proprias differentiâs diuisionem faciendam esse, quoties per differentiâs genus distribuendum uenit.

Vnde & illud.) Huius quæstionis hæc est solutio. Si species habeât nomina imposita, prætat genera in species diuidere quàm in differentiâs, id. n. diuisionis natura exigit. Corpus nanque.) Ari. v. ca. quarti libri Topicorum, hæc rone docet corpus non esse genus animalis. oë gen' dicitur de sua specie: at corpus non prædicatur de animali: nam est pars animalis, nulla autè pars dicitur de suo toto, ergo corpus non est genus animalis. hæc quæstio sic dissolui potest. corpus duob' modis sumitur: primo pro parte ea cui anima inest, & sic non est genus animalis. secundo corpus accipitur pro toto cõposito, & sic genus animalis est. Neque enim.) Differentia substantiâ diuidens cum genere sumpta, corpus finit, quia quæcunque sunt differentiæ superiorum, etiam sunt differentiæ inferiorum. quam regulam quidam de differentia prædicati constitutiua intelligendam putant. possunt enim quædam esse differentiæ diuisiue prædicati, quæ nullo modo erunt differentiæ subiecti, ut uolatile, aquatile animalis sunt differentiæ, non tamen hominis. uidendus est Aristoteles in ante prædicamentis.

De diuisione totius in partes, & quot modis tum dicatur, & de partium inter se differentia.

TOTVM quoniam multipliciter dicitur, eius quæque in partes multiplex diuisio est. Dicitur nanque totum aliud quàm in se secundum quantitatem, idque duobus modis. Nam aut continuum, id est, ut corpus: aut discre-

secretum, ut grex, item exercitus & populus. Aliud uero quod uniuersale appellatur, ut animal, & unumquodque superius, si ad eius referatur inferius. Aliud quod totum in modo dicitur. Aliud autem, quod ex quibusdam uelut uirtutibus et potentijs constat, ut anima. At hinc nunc exempla subiiciamus oportet: Totum igitur si continuum fuerit aut discretum, in eas diuiditur partes, ex quibus compositum constat, ut hominis corpus in caput, manus, thoracem, & pedes. Quo etiam modo totus populus Romanus in tres partes olim diuisus fuit, in equestres, in senatores, & plebem. Cæterum partium, & perinde etiam totius non eadem ratio est. Quædam namque pertinent ad substantiam, quædam ex quantitate nomen habent, quædam uirtutis & efficaciam cuiusdam. Substantiæ sunt, cuiusmodi corporis partes supra dictæ. Quantitatis uero, ut in ijs, quæ extensa sunt: ut bipedale, tripedale, partes dicimus rei decem pedalis. Et in tempore, præteritum, instans, futurum. In numero, ut denarij quinque & quinque. Et item unum, duo, tria, quatuor. Virtutis autem partes sunt, quos & gradus quidam uocant, quemadmodum dicimus Achilli plus roboris fuisse, quam Aiaci. Sic et animæ partes quatuor faciunt, uiuificandi, sentiendi, mouendi, et intelligendi. Rursus autem quæ substantiæ partes sunt, aliæ de propinquo substantiam constituunt, ut materia & forma, ut in homine corpus & anima, in arbore uita & lignum. Aliæ ad integritatem ritè explendam pertinent, ut domus, parietes, tectum, & fundamentum. Est præterea & alia partium differentia. Siquidem ex his aliæ quædam sunt, quas ὁμογενῆς Græci uocant, nos cognatas

De defn. & diuis.

dicere possumus et similes, ut partes ligni aut lapidis. Omnes enim tam ligni quam lapidis partes, eiusdem generis sunt: ut natura, ita nomine participant. Aliæ uero ἐτερογενεῖς à Græcis dictæ, à nostris alterigenæ, id est, alterius atque alterius generis, siue dissimiles, ut partes domus, ligna, & lapides, & in homine caro, nerui & ossa. At de partibus quidem totius secundum quantitatem, hæctenus. Totius uero uniuersalis diuisio hoc modo fit: Hominum alij in Europa habitant, alij in Africa, alij in Asia.

• Totum quoniam.) Quæ admodum duplex est quantitas, alia continua alia discretæ: ita duplex est totum, aliud secundum quantitatem continuam: aliud secundum discretam. Aliud uero.) totum uniuersale est quod ex multis particularibus colligitur, ut uirtus, scientia. Totum in modo.) totum in modo est quilibet terminus sine determinatione sumptus, ut homo. & idem fit pars in modo, si cum de terminatione sumatur, ut homo sapiens. Aliud autem.) totum potestate est quod diuiditur in potentias & uirtutes, ut anima in uegetatricem, sentientem, intelligentem. Caterum partium.) quæ ab hoc loco dicuntur usque ad finem capitis, sumpta sunt ex nono capite primi libri Rodolphi Agricolæ. Si quidem ex his.) similes partes dicuntur, quæ & nomē & appellationē sui totius sortiuntur, ut partes sanguinis, ossis, quælibet. n. pars sanguinis, ossis est sanguis & os. dissimiles dicuntur quæ nec nomē nec appellationē sui totius recipiunt, ut partes capitis, pedis, nec. n. pars capitis est caput, nec pars pedis est pes. Videndus est Aristoteles primo capite primi libri de historia animalium

De diuisione uocis in significationes.

DIVIDITVR uox in plures significationes, quoties uel æquiuoca est, uel ambigua. Æquiuoca, ut canis: quæ uox cum unia & simplex sit, plura tamen significat, nempe canem domesticum, canem cœlestem, quæ

quæ stella ad Orionis pedem, autore Higino, micat, & canem marinum. Ambigua uero, ut oratio, qualis hæc, Aio te Aeacida Romanos uincere posse. Hæc enim oratio ambigua prorsus est, quippe quæ significare uidetur non tam Romanos Pyrrhum superaturos, quam Pyrrhum ipsos Romanos. Cæterum præter hanc uocis diuisionem est alia, qua uox secundum plures modos diuiditur: ut cum non plura significat uox aliqua, sed multis dicitur modis; ut infinitum: quod quidem dicitur aut secundum mensuram, ut est mundus opinionem aliquorum infinitus: aut secundum multitudinem, ut cum dicimus continuum diuidi posse in infinitum, hoc est in partes multitudinis infinitas, quas partes proportionales quidam uocant: aut secundum tempus, ut cuius terminus inueniri non possit: aut secundum potentiam: quemadmodum Deum infinitum esse dicimus. Alia item diuisio est, qua cum determinatione, uox aliqua significare dicitur, uel sine determinatione, ut homo. quæ uox quando sine determinatione dicitur (quod quidem tum maxime est, cum simpliciter profertur) facit in intellectu audientis dubitationem, quæ tamen protinus tollitur, si determinatio aliqua adijciatur, ut omnis homo.

Diuiditur autem.) Aequiuocatio in simplici uoce, ambiguitas in oratione locum habet: ut enim æquiuocatio est multiplicitas significationum in uoce simplici: ita ambiguitas in structura orationis continet multiplicem sensum. Aio te Aeacida. Ennii uersus est, quo finxit Apollinæ Pyrrho regi Epirotarum Delphis responsa dedisse. Aeacida uocatiuus est Græcorum more, à noie Aeacides, quæ Pyrrhi patris nomē fuit. ambiguitas nascitur ab accusati uoce, quæ uel à parte anteriori uel posteriori uerbi uicere, construi

cōstrui potest, Vt est mundus.) Quidam in ea sentētia fuerunt, mundum neque incēpisse, neq; interiturum, & sic omnium rerum esse mēsuram. Vt cum dicimus.) Id de infinito potentia est intelligendum. est autem infinitum potentia res, cuius quantitatem dimetiens uel numerans aliquis, semper inuenit aliquid quod super sit. Infinitum actu (ut hoc quoque in transcursu adiciamus) esset, si daretur corpus habens actu infinitam quantitatem, & tale nullum est in rerum natura, ut Aristot. mul. uerbis li. 3. de Physico auditu docet. *Quas partes.* Partes proportionales dicuntur, quæ habent eandem proportionem cū partibus præcedētibus alicuius magnitudinis. Vt uerbi causa, si magnitudo cubitalis diuidatur in duas medietates, & rursus medietas in aliam & cætera, tunc. n. diuisio infinitum exhibitio si uerò fiat diuisio seruata eadē quātitate partium, nō exhibit in infinitum, ut si quis a linea centum cubitorum semper substrahat unum cubitum, eadē tota magnitudo exhauritur.

De diuisione quæ secundum accidens fit.

PORRO eorum quæ secundum accidens diuiduntur, alia est diuisio subiecti in accidentia, ut animalium aliud mansuetum, aliud ferum, aliud mediæ inter utrumque nature: quemadmodum & id à Plinio annotatum est libro octauo, cap. 5 & 6. Alia accidentis in subiecta, ut feritatis, alia serpentis, alia uolucris, alia reliquorum beluarum est. Alia demum accidentis in accidentia, ut candidorum, aliud durum, ut margarita, aliud molle, ut lac. Quæ etiam diuisio uicissim in alterutra membra mutari potest: ut eorum quæ dura sunt, aliud album est, ut alabastrum: aliud nigrum, ut ebum: ac rursus eorum quæ mollia sunt, aliud album, aliud nigrum.

Porro eorum.) Diuisio subiecti in accidentia dicitur, cum diuisum est subiectum, & membra diuidētia eius sunt accidentia, ut animalium aliud sanum aliud ægrum. Quæ etiam.) Sumptus est hic locus ex Boetio, cuius hic est sensus

sus, quando accidens diuiditur in accidentia tunc diuisum, & illius contrarium per easdem differentias diuidi possunt, ut si album per durum, & molle diuidatur, nigrum eisdem differentiis diuidi poterit. deinde singula membra in diuisum, & illius oppositum posse commutari, ut durum, & molle in album, & nigrum.

De quibusdam legibus, ut recte diuisio fiat obseruandis.

Verum autem recte ipsa diuisio procedat, certae leges obseruandae produntur. Prima ut differentiae, per quas genus in species diuiditur, e regione constituentur, et inter se oppositae sint. Hinc nullus recte dixerit, animalium aliud rationale est, aliud bipes: idcirco quod rationale & bipes, licet differant, nulla tamen a se inuicem oppositione seiunguntur. Huic sane legi etiam subiacet ea diuisio, quae secundum accidens fieri dicta est. Secunda, ut quicquid in diuiso continetur, id totum membra diuidentia explicent, hoc est, ne quid ultra eitraue dicatur, quoties quippiam diuidendum est. Alioqui aut superflua, aut diminuta erit facta diuisio, id quod etiam in definitione cauendum est. Tertia, ut si fieri commodè possit diuisio omnis bimembris sit, id quod in definitione eodem modo requiritur. Verum, quò minus illud fiat, uocabulorum indigentia plerumque impedimento est, ut cum quaerit quispiam, quid est homo: respondentem minimè necesse foret dicere, animal rationale mortale, si id quod est animal rationale, proprio nomine nuncupatum esset: quod deinde cum reliqua differentia iunctum, nempe mortali, definitionem hominis uerissima atque integra oratione perficeret. Eodem sane modo & diuisio ipsa duobus tantum terminis proficeretur, si non interdum propria

De locis dialect.

vocabula deessent: ut cum dicimus, Figurarum quæ quidem trilateræ sunt, aliæ sunt æquilateræ aliæ ex tribus duo æqualia latera habent, aliæ totæ inæquales.

Hæc trimembris diuisione duobus cluderetur terminis, fieretq; bimebris, si ita proferretur, Figurarum quæ trilateræ sunt, aliæ sunt æquales, aliæ inæquales. Inæqualium rursus, aliæ sunt duo tantum latera inæqualia habentes, aliæ tria, hoc est, omnia simul. Si cum dicimus, rerum alia bona sunt, alia mala, alia indifferentia, quæ alia sunt, quæ neque bona, neque mala sunt. Hæc quidem diuisione trimembris quoque est, ac bimebris fit, si ita dicatur, Rerum alia sunt differentia, alia indifferentia. Differentium item, alia bona, alia mala. His tribus iam expositis legibus quarta demum accedat, quæ est huiusmodi. Quoties genus aut in differentias, aut in species dissoluitur, post factam diuisionem, eorum per quæ diuisione fit, definitiones atque exempla protinus subdenda sunt. Atque in hoc absolutus sit tractatus octauus.

Ut autem. Proferat quædam leges bonæ diuisionis. Prima.) differentiarum conuidentibus aliquod genus debent esse oppositæ, hoc est diuersæ & repugnantes, ita ut non possint uni eidemque competere non enim semper necesse esse uidetur, ut membra diuidentia aliquo oppositionis genere opponantur. rationale. n. & irrationale nullo oppositionis genere opponi uidentur, id quod studiosus facile ex inductione quatuor formarum oppositorum colliget. Secunda.) Quare hæc non est bona diuisione, hominum alius est medicus, alius physicus. diuisum enim latius patet ipsis membris diuidentibus.

INTRACTATVM nonum, de locis dialecticis,

PRAEFATIO.

Supereſt pars illa Dialecticæ, quæ locos nobis ſub
miniſtrat: à quibus argumēta ueluti eruntur, atq; ea
quidē potiffimum, per quæ de quauis re, imò uerò eē
de principijs etiā disciplinarū probabiliſter diſputa-
re contingit. Vnde eueniſſe reor, quòd Dialectica ip-
ſa à quibuſdā dicta eſt ars artium, & ſcientia ſcientia-
rū, ac proinde digna iudicata, quæ primū locū inter
artes atque ſcientias omnes obtineat. Tum & eodē
iure diſputatoria ars appelletur: id quod nomen ip-
ſum apud Græcos planè indicat: quippe quod non a-
liunde deduci certū eſt, quā à Græco uerbo *διὰ λέγομαι*,
quod præter alia: quæ ſignificat, diſputo quoq;
apud nos ſignificat: id quod facilè iis pro cōperto eſ-
ſe poteſt: qui uel mediocriter illius gentis linguā cal-
lent. Quam qui improbant, ac per hoc ut inutilem con-
temnunt, hi mihi uidentur uel inuidia torqueri: uel
ſtupore grauari: adeò ut ſint planè ſine omni iudicio.
An iidē neſciunt à Quintiliano probatiſſimo, grauif-
ſimoq; ſtudiorū cenſore ſuaſū eſſe, ut à Græco ſermo-
ne pueri initiū disciplinarū capeſſant? Nec iniuria
quidē: quippe quòd (ut idē autor eſt) à Græcis ad
nos oēs bonæ artes manarint: ſed hi, ut uideo, ſicuti
nihil probant, niſi quod ad ſuum faciat palatum: ita
Gryllū ſuū ducē (ut eſt apud Plutarchū) ſequentes
per loca inculta proſuſ, ſteriliaq; & pene deſerta,
glandibus adhuc ueſci malunt, quàm p̄ amœnos atq;
feraces cāpos ſpatiantes: optimas colligere fruges:
unde probè paſcantur. At de hoc ſatis ſuperq; ad p̄-
ſens. Cæterum in hac parte de locis id præſtitit: quod
nec

nec ante: nec post alijs quĩspĩa: Rodolphus Agricola ẽ Frisia, quæ Germaniæ haud ignobilis prouinciã est; uir p̄fecto nō satis laudatus: ẽt à laudatissimo, uiro Hermolao Barbaro; cuius p̄inde si etiã uestigia imitari uelim: uix potero. Ita. n. omnia & grauit̄ & acutè ab eo tradita sunt: ut ueluti maiestas quædã in his elucere uideatur. Tamẽ si quid obiter apud eundẽ inuenero: quo ad rẽ nostrã faciat (faciet aut̄ haud dubiè plurimũ) haud grauabor huic operis parti inferere, quãtũ quidem nostra hæc institutio ferre possit.

Hic tractatus inuentionem, quæ locos nobis suppeditat, continet. cur autẽ Cæsarius post posuerit inuentionẽ in iudicio, dictum est à nobis in p̄fatione quinti tractatus. *Per qua de quauis re.*) hic Arist. statim in principio primi libri τῶν τοπικῶν. ἡ μὲν πρόθεσις τῆς πραγμάτων μέθοδον εἶναι ἀφ' ἧς διηρησόμεθα συλλογίζεσθαι περὶ πάντος τῆς προτεθέντος προβλήματος ἐξ ἐνδόξου, καὶ ἀντὶ λόγον ὑπέχοντες, μηδὲν ἐξ ἑμεν ἐναντίων. *Iam uero*) Nã principia scientiarum in eadẽ scientia nō habet notiora, sed per argumenta probabilia, quæ ex locis topicis eruuntur, probantur. *Vnde euenisse.*) Dialectica est ars artium nō dignitate, sed uia & rōne quã tradit ad disciplinas grauiores explicandas. locus hic est desumptus ex secundo capite primi libri Topicorum. *Tum & eodem iure.*) Sic Rodolphus, nomen dialectices nonnulli latinè r̄ctãtes dicere, disertaturã uel disputaturã, quẽ admodũ grãmaticem literaturã dixere. *Gryllum suum.*) Hoc est ineptum & insulsum aliquẽ authorẽ. Plutarchus in dialogo, quẽ scripsit, an brutis insit ratio, fingit Gryllũ gratum à Circe uenefica muliere in suẽ conuersum, cum multis aliis sociis Vlyssis. hos cum repeteret Vlysses, ut ad suos reduceret, Circe se facturã negauit, nisi Vlysses prius cum aliquo sociorum in certamẽ descenderet, qua instituto prodiit Gryllus, tanquã cæterorum dux, à quo Vlysses etsi astutissimus & eloquẽtissimus (ut Homerus ubiq; fingit,) superatus est. de hoc Gryllo Angelus Politi-
tianus

stantis uir politoribus literis egregiè perpolitus libro secundo epistolaru, epistola Non tu. & cætera, sic scribit. Nã etiã huic nostro seculo nondum audeo sperare, quoniam praua quadã consuetudine, sic penè quidã hoies obbrutuerunt, ut glandè adhuc defendant reperris frugibus, similesq; mihi Gryllo uidentur illi, qui tum Vlisse disputat apud Plutarchum, nec ullis potest adduci rōnibus, ut è sue rursus in hōinem redire uelit, quem prius ex homine, Circe mutauerat in suem.

De utilitate Dialecticæ.

QVONIAM igitur hæc pars (ut dictum est) peculiari nomine Dialectica appellatur, de utilitate eius, pauca nobis ex Aristotele dicenda uidentur, prius quam locos ipsos aggrediamur. Est aut utilis (ut ille ait) ad tria, ad exercitationes, ad colloquia, & ad eas quæ sunt secundum philosophiam disciplinas : quæ eadem Græcè idem his uerbis expressit, πρὸς γυμνασίας ἐν τεύξεσι, καὶ ταῖς κατὰ φιλοσοφίαν ἐπισήμας. Ad exercitationes quidem utilis sanè est, quia methodum hanc habentes facile de proposito quouis argumentari poterimus. Ad colloquia uerò: eò quod multorum recensentes opiniones, non ex his quæ extranea sunt alicui discipline, sed ex proprijs sermocinabimur ad eos uel potius cōtra eos transmutes, si quid ab his nobis perperam dictum esse uideatur. Quod quidem tum maximè fieri consuevit, cum inter confabulandum (ut fit plerunque, uel in congressu, uel conuictu) quicquam proponebatur discutendum. Cuiusmodi protectò colloquia illa uideri possunt, quæ apud Aul. Gellium in Noctibus Atticis, & apud Macrobiū in Saturnalibus passim leguntur. Ad eas porrò, quæ sunt secundum philosophiam, disciplina,

De locis dialect.

plinas, utilis omnino est, quòd cum possimus ad utranque partem disputare, facile in singulis intuebitur, quid uerum uel falsum sit. Præterea autem, & ad prima eorum, quæ in unaquaque disciplina principia sunt, utilis probatur. Nam ex proprijs propositæ alicuius discipline principijs dicere aut disputare de ipsis, impossibile est: eo quòd in unaquaque disciplina prima omnium principia sunt. At qui id multo commodissime fieri potest ex probabilibus, qualia præsertim in hac arte traduntur, quæ cum sit inquisitiua, ad omnium methodorum principia uiam habere dicitur. Sed nunc quid sit locus, deinceps dicamus.

Quoniam igitur.) Præmia ut Plinius ait, ubique plurimum ualēt. Utilitas ēt homines desidiosos excitare solet. Scripturys igitur Arist. locos dialecticos, dialecticæ utilitatē proponit, ut ea re animos iuuenū in spem uberrimi fructus futuri erigat. Hic locus est 2. cap. 1. lib. Topi corū. Est autem.) Rodolphus agricola 6. cap. 2. lib. hunc locū Aristotelis his uerbis uertit. Aristot. itaq; dialecticam tribus his utilē putauit, exercitationi differendi, cōfutādo aduersario, & probandis primis artium principiis. Non ex his.) Extranea Arist. uocat aduersariū sectarū opiniones, propria uero, quæ ab aduersario cōcessa sunt. Ad eas porro) Nā proposita quæstione aliqua, utrinque rōnibus adductis, facile elucescet ueritas. Si aut non dubitaueris (ut Plato ait) ueritas te fugiet. Dubitatio enim, ueritatis est inuētio. Propterea recte dictū est ab Aristotele διαπορικέναι περί πάντων, ὅτι ἐστὶ ἀχριστον, hoc est, omnia in dubium reuocare non est inutile.

De loco quid sit, tum & de argumento ipso.

LOCVS igitur est (ut ab Aristotele & Cicero ne definitur) sedes argumenti: quæ definitio (si tamen definitio

definitio dici meretur) ab eodem Cicerone à similitudine instituta esse monstratur. Vt igitur (inquit) earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato et notato loco facilis inuentio est: sic cum peruestigare argumentum aliquod uolumus, locos nosse debemus, è quibus argumenta ipsa promantur. Argumentum deinde ab ipso quoque definitur, ratio rei dubiæ faciens fidem. Itaque locus est, ueluti publicum receptaculum, et (ut Rodolphus Agricola ait) thesaurus quidam, in quo faciendæ fidei instrumenta reposita sunt: hæc nimirum sunt ipsa argumenta. Argumentum igitur, quod fidem rei dubiæ facit, hoc est, rem dubiam probat, à loco aliquo educatur oportet.

(Locus igitur.) Locus est id unde ad propositam materiam conueniens ducitur argumentum. Idque indicat finitio loci data à Rodolpho Agricola, cõmunis quædam rei nota, cuius admonitu quid in quaque re probabile sit inueniri potest. Et quæadmodum locus naturalis continet locatum: ita locus dialecticus continet in se argumentum. Quam sententiam Cic. quoque his uerbis probat, locus est sedes argumenti. Videndus est Arist. initio. 1. li. Rhetoricorum ad Theodædæ. *Argumentum.*) Ratio inquit, quia licet usus faciat fidem de his quæ uidentur, tamen nõ est argumentum, quia nõ est ratio rei dubiæ inquit, quia nihil probari nisi dubium, aut tanquam dubium potest. facies fidem ait, quia omne argumentum aut probabiliter, aut necessario rem conficit Sic Quintilianus argumentum est ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ quod est dubium, per id quod dubium non est, confirmat. Vide Fabium li. v. ca. x.

De multiplici argumenti significatione, & quæadmodum ab argumentatione differat quod hic argumentum uocamus.

ARGUMENTI sanè multiplex significatio à
R. Quinri-

De locis dialect.

Quintiliano traditur. Siquidem & fabulæ ad actum scenarum compositæ, argumenta dicuntur. Rursus omnis ad scribendum destinata materia, argumentum appellari potest. Et argumenta etiam dicuntur orationum uelut themata, quem modum de Ciceronis orationibus A. Sconius Pædianus exponit: Argumentum (inquit) huius orationis tale est. Verum nullum horum tale argumentum est, quale hic queritur, ab arguendo dictum, quod uidelicet rem arguat. hoc est, probet. Nam arguere ueteres etiam ostendere dixerunt. Hinc illud Vergil. Degeneres animos timor arguit. Hoc inquam tale argumentum ab argumentatione differt: quod argumentatio est uerborum contextus, certum aliquid ex ijs quæ antecedunt, concludens, ut syllogismus & inductio. Argumentum uero ipsius argumentationis ratio, quod & medium nonnunquam dicitur. Ac proinde ut in corpore anima, & in anima rursus mens, ita in argumentatione argumentum. Igitur uis illa atque sententia & ratio, quæ oratione clauditur, cum aliquid probatur ambiguum, Argumentum uocatur. Ipsa uero argumenti elocutio expressioque, Argumentatio dicitur. Vnde à Boetio ita definitur, Argumentatio est argumenti per orationem explicatio.

Argumenti sanè.) Locus hic est apud Fabium decimo cap. v. libri Institutionum oratoriarum. Hoc inquam.) Argumentum differt ab argumentatione, ut pars à toto. Nam argumentum est una propositio argumentationis, uel ipsum medium. uel ut Boetius ait, uis, & ratio quæ in argumentatione continetur. Argumentatio est integra orationis series.

De quaestione quid sit, & quemadmodum ab Enunciatione, Propositione, & Conclusionem differat.

ERGO cum argumentum sit ratio, quae rei dubiae fidem faciat, quid hoc loco res dubia uocetur, inuestigandum quoque est. Itaque sciendum, quod res dubia haud aliud quippiam hic intelligi debet, quam propositio dubitabilis, quae proinde quaestionis sibi nomen inuenit, atque sortita est; quandoquidem Quaestio dubitabilis propositio definiiri solet. Quocirca Quaestio non simpliciter propositio dicenda est, sed quae cum interrogationis nota proponitur: ut nunquid anima immortalis est? Eadem tamen oratio, si simpliciter proferatur, nempe citra interrogationis notam, quatenus uidelicet aliquid de aliquo enunciat, Enunciatio dicitur. Quatenus uero ipsa syllogismi alicuius pars sit, Propositio appellatur. Insuper et conclusio esse potest, cum ex sumptis propositionibus collecta fuerit factio syllogismo, aut utcunque aliter probata, continenti adhibito argumento. Est enim conclusio argumento uel argumentis probata propositio. Sed illud exemplo nunc ostendamus. Age igitur quaestio sit, Nam anima immortalis est. Id ita quispiam probauerit, tali principio ex Platone desumpto, Quicquid semper mouetur, immortale est: anima autem semper mouetur, anima igitur immortalis est. atque ita eadem oratio, quae prius in dubitatione adducta, quaestio proinde erat, postea facta est conclusio. Quae in altero syllogismo pars sumpta fuerit, Propositio dicitur, & ante hoc Enunciatio. Igitur quaestio, propositio, enunciatio, & conclusio, subiecto reque ipsa idem sunt, & si ratione distinguantur.

Ergo cum.) Quaestio, propositio, enunciatio, conclusio

De locis dialect.

Sunt eadē secundū rem se differūt rōne: idem enim pronūciatū pōt esse quæstio, ppositio, enūciatio, cōclusio.
Quo pacto Locus sedes argumenti intelligatur,
& de Loci diuisione, & de argumenti
rursus multiplici acceptione.

SED nunc etiam aperiamus oportet, quo pacto intelligi planē possit quod dictū est, Locus est sedes argumenti. Sanē idipsū aperire, non paruā huic parti lucē asserre uidebitur. Itaque dicamus ex Boetio, quōd sedes argumenti, partim maxima ppositio intelligi debet, partim maximæ ppositionis differētia, in quæ etiā, ueluti mēbra quædam, locus ipse diuiditur, ut sit ipsius diuisio huiusmodi. Locorū alius est locus maxima, alius locus differentia maximæ. Porro maxima ppositio quæ dicitur, aliquoties quidē intra ambitum argumenti cōtinetur, hoc est, ipsi argumentationi inseritur; aliquoties uero extra posita, uim tamen argumenti supplet ac perficit. Agē igitur exemplū subijciamus eius argumenti, intra cuius ambitum maxima ppositio continetur. sitq; quæstio. An sit regnū melius Consulatus: fiatq; argumentatio hoc pacto. Quod diuturnis bonū est, melius eo est quod minus diuturnum est, regnū autem diuturnius est quàm consulatus, regnū igitur melius est quàm consulatus. Huic nimirū argumentationi maxima ppositio inserta est, quæ quidē est, quōd diuturnius bonū est melius eo est, quod minus diuturnū est. Quæ præterea ita nota est, ut extrinsecus probatiōe nō egeat, quinimo ipsa alijs probatio esse pōt. Et quia inde nascitur argumētū, rectē locus, id ē, sedes argumēti uocatur. Rursus subijciatur exemplū in quo extra posita maxima ppositio ni-

hilo-

hilominus uim affert argumento. Sit ergo alicui propositum ostēdere, quōd inuidus sapiens non est, à quo proinde hmoi nectatur syllogismus, Qui inuidus est, alienis affligitur bonis, atqui sapiēs bonis alienis nō affligitur, sapiens igitur inuidus nō est. Hic quidē maxima propositio inclusa nō est, sed extrā posita, uim tamē argumentationi ipsi subministrat. Est enim huic argumētationi fides ex ea propositioe, quæ dicit, Cuicumq; definitio non cōuenit, nec ipsum definitū. Insuper & argumentū, quo fides rei dubiæ facta est, à definitione deductū est. Scien dum autē quōd argumēti nomine, tū hic, tum alibi, nunc quidem maxima propositio, imō & tota ipsius argumētationis probatio intelligitur: nunc ipsa argumentatio, quæ maxima propositione confirmari solet, id quod his quoque uerbis Quintil. aperte indicat lib. 5. ubi de argumētis disputat: hoc enim notē (inquit) cōplectimur omnia, quæ Græci enthymemata, epichiremata, & apodixeis uocāt. Interim uerō et terminus, qui medius cōstituitur, quoties alijs duobus adiūctis, argumētatio cōtextitur ac p̄ hoc uim tenet probatiōis, Argumentū appellatur.

Sed nunc.) Finitio loci aliquid difficultatis cōtine re ui debatur, ideo Cæsarius eam copiosius explicat. Itaque dicamus.) Ex hac diuisione exploratū est oēm locū Dialecticum esse tanquā propositionē per se notā, à qua argumēta uim suā habent. Quod diuinius bonum est.) Maxima hæc propositio est apud Aristot. i. cap. iii. lib. Topicorum.

Quid sit locus maxima, quid locus
differentia maximæ.

Ex his igitur quæ dicta sunt, manifestum euadit, quōd locus quidē maxima est uniuersalis & principalis, & indemonstrabilis, atq; ita per se nota propositio. Cum

De locis dialect.

iusmodi est; maxima illa supra posita. Cuicumq; definitio non conuenit, nec ipsum definitū, & id genus aliæ. Ideo autem uniuersales, & maximæ propositiones dicuntur: quoniam ipsæ sunt, quæ cæteras cõtinent propositiones, quippe per quas consequens, & rata cõclusio fit. Locus uerò differentia maxima est, quo maxima à maxima differt: ut si dicam, à definitione, aut à definito, aut ab alio quouis huius generis cõmuni termino. Si quidē per hūc iā maxima propositio, in qua ipse ponitur, ab ea differt maxima, in qua idem terminus uel non ponitur omnino, uel si ponitur, non tamen qui argumentum præstet ad fidem rei dubiæ faciendā. Quare ab illa iam aliquoties repetita maxima, hæc differt maxima, Cuicumque non conuenit definitum, nec ipsa definitio: propterea quòd tamen si idē terminus in utraq; ponitur, ab eodē tamen in utraq; nō sumitur argumentū. Vnde illarū duarum maximarū, altera à definitione, altera à definito, ut nomē, ita differentiā accipit. Atque id ipsum quidem est, quod Boetius his propè uerbis innuere uisus est, Differentiæ (inquit) maximarum propositionum idcirco dictæ sunt, quòd cum plurimæ sint propositiones, quæ maximæ uocantur, per has illæ ueluti differre inter se dignoscuntur ut cum ex quibus terminis maximæ propositiones cõstituantur, per ipsas nomine expresso indicantur. Itaque non in eo quòd maximæ sunt, inter se differūt, sed in eo quòd hic à definitione, ille à definito, & hic rursus à genere, aut à toto locus sit. Præterea si maximæ propositiones loci argumentorum sunt, & differentias maximarum locos esse necesse est. At de his quidem hæctenus. Nunc propositū prosequamur, hoc est, rem ipsam, quam

quæri-

querimus; aggrediamur.

Ex his igitur.) Propositio maxima per similitudinem sic dicta uidetur. ut enim maior propo in syllogismo dicitur, in qua est ueluti firmamentu totius syllogismi, & cui minor inest. Sic hæc dicit maxima propo, ex qua plura de promi possunt, ad uarias qones probadas. Cuius modi est.) Est igitur hæc maxima propo. A quocunq; finitio remouet, ab eodẽ finitu, & cui genus nõ cõuenit, nec spẽs. Locus uerò quia est differẽcia maximæ est ut cũ dicitur, locus est à finitione, à genere, à spẽ. Est. n. locus differentia maximæ, qua unã maximã ab alia separam.

Quo pacto loci differentiarum maximarum diuidantur.

RESTAT igitur, ut posthabita locorum maximarum diuisione, eos deinde subdtuidamus locos, qui maximarum differentie dicti sunt, idq; ob eam in primis commo ditatem, quod hi illis pauciores sint, quippe qui eos contineant ut uniuersaliores. Vnde & per hos facilior transitus fiet, attestante idipsum Aristotele in Topicis, lib. xi. Accedit, quod ex horum diuisione rem, quã querimus, citius assequi poterimus. Sit autem diuisio huiusmodi, Locoru, qui maximaru differentie dicti sunt, alij ab his dicuntur terminis, hoc est, nomen accipiunt, qui in questione positi sunt: alij extrinsecus sumuntur; alij inter hos medij sunt. Sed illud nunc animaduertendum hic est, quod cũ dicitur, ab his terminis, qui in questione positi sunt, id cum primis intelligendum est ab altero illorum. Nam cũ duo sint in unaqualibet proposita questione termini, subiectus unus, & predicatus alter, ab horum altero locus differentia maximæ nomen accepit. Ut sit proposita questio. Est ne cõcha animal? in hac duo sunt termini, animal & concha. Dubitatur au

De locis dialect.

tenetur utrum animal de concha prædicetur. Tertius proinde restat inueniendus, qui illos duos connectat, atque id quod propositum est, ita esse confirmet, unde & medium appellatur, & ratio, et argumentum. Hinc iam tertius ille terminus ab altero illorum nomen accipiet, utpotè quod ad eum sit aut ut definitio, aut ut definitum, aut ut genus, aut ut totum, aut ut causa, aut quomodocunq; aliter. Ut sit, exempli causa, tertius iste terminus, animalis definitio, quæ est substantia animata sensibilis. Tunc sic argumentor, Concha est substantia animata sensibilis. igitur concha est animal, quod nimirum iam antea dubitari poterat; cuius dubitationis scrupulus hinc pendere uidetur, quòd conchæ nec uideant, nec ullum alium sensum habeant, quàm cibi et periculi, hoc est, gustus & tactus, autoribus Aristotele et Plinio. Ergo qui tertius accessit terminus, et à definitione alterius è duobus, ueluti è loco aliquo eductus, hunc scrupulū sustulit, factusq; est illius argumentationis probatio & argumentum, cuius deinde maxima superueniens propositio (quæ quidè est, De quocunq; prædicatur definitio, & definitum) omnem tollit dubitationem, ambiguitatemq;: si fortè interim dubitabatur adhuc quænam sit ipsius definitionis ad definitum habitudo,

Restat igitur.) Postposita diuisione locorum maximarum, redit ad diuisionem eorum locorum, qui differentiarum maximarum dicti sunt. Quòd hi illis pauciores sunt.) Omnia uniuersaliora sunt pauciora, loci qui sunt differentiarum maximarum sunt uniuersaliores, ergo sunt pauciores ipsis maximis. Ratio hæc est Boetii li. ii. differentiarum Topicarum. Locorum.) Hæc diuisio locorum est Themistii, cuius Boetius refert sententiã li. iii. differentiarum Topicarum Aristo. uerò li. i. Rhetoricorum locos artificiales, & inarti-

inartificiales partitur. Quam partitionem Arist. Cicer. lib. 2. de Oratore ad Q. fratrem Quintil. lib. v. imitati sunt. Loci medii à Themistio constituti facile ad inter-nos reduci possunt, cui sententiæ Rodolphus 3. cap. 1. lib. subscribit. *Autoribus Arist. & Plin.*) Gustus & tactus sunt sensus necessarii omni-animali: cæteri videntur orna-menta quædam, autor Arist. ultimo cap. 3. lib. de Ani-ma. Pli. in eam rem lib. x. cap. xvii. scribit, Tactus sensus omnibus est etiam quibus nullus alius. Nam & ostreis & terrestribus vermibus quæq; , æstimauerim omnibus sensum & gustatus esse, cur enim alios alia sapes appe-tunt? in quo est præcipua naturæ architectio. Hactenus Plinius.

De tribus locis, qui à substantia dicuntur.

TERMINORVM porro, qui in quæstione ponuntur, alij substantiâ rei indicât, alij ipsam cõsequuntur substantiâ. Substantiâ rei indicât, siue à substantia termini dicti sunt quicunq; in definitione uel sola cõsistunt. Definitio quip-pe est, quæ substantiâ rei monstrat, indicatq;. Sed id iam exëplo patefaciamus. Age igitur, quærat an arbor sit animal, fiatq; huiusmodi argumētatio, animal est sub-stantia animata sensibilis, arbor autē substantia anima-ta sensibilis non est, non est igitur arbor animal. Locus quidem differentia maximæ, à definitione. Locus uero maxima, Cuicunque definitio nō conuenit, nec definitū. Præterea autē & quoties à descriptione argumentum ducitur, Locus à substantia dici potest. Nam ut defini-tio substantiam rei monstrat per genus & differentias, ita descriptio eiusdem intelligentiam claudit quibusdam accidentibus, unâ proprietatē, quæ rei conueniat efficien-tibus, uel substantialibus differen. ijs præter conueniens genus aggregatis, quod quidem tum maxime contingit.

cum primâ genera describuntur. Huius tale sit exemplum. Albedo nullis subiacet accidentibus, ergo albedo substantia non est. Etenim substantia est, quæ omnibus subiacet accidentibus. Locus quidem differentia maximæ, à descriptione. Locus uero maxima, Cuiusque non conuenit descriptio, nec descriptum. Præter hos duos à substantia locos, tertius est, qui à nominis interpretatione dicitur, quem Marc. Cicero Notationem, Aristoteles Symbolum uocat, illis haud multum ab similibus. Siqui de interpretatio nominis, eius rei quæ nomine ipso significatur, quædam quasi designatio est. Ab hac argumentum ducitur, si queratur, Vtrum Philosophiæ studendum sit. Ad quod probandum talis instituitur syllogismus. Philosophia amor sapientiæ est, atqui sapientiæ esse studendum nemo dubitat, Philosophiæ igitur studendum est. Locus quidem differentia maximæ, ab interpretatione. Locus uero maxima, cui nominis interpretatio conuenit, & ipsum nomen, cuius interpretatio facta est. Sane hoc modo rectè uti possunt ij, qui linguarum imperiti non sunt. Siquidem interpretari nihil aliud est, quàm linguam unam per aliam exponere. Fit tamen & in eadem nonnunquam lingua: ut locuples dicitur, qui locis abundat, hoc est prædijs & possessionibus. Cauendum autem ne temere quicquam interpretemur, quem admodum ij solent, qui nullius propè linguæ satagunt. Quo fit, ut idem dictum lapidem esse interpretentur, quòd pedem lædat: & petram, quòd pedibus quasi trita sit: cum utrumque Græcam originem habeat, id quod Laurentius Valla quoque attestatur. Insuper & alia pleraque ad eundem interpretantur modum, ridicule uidelicet

dēlicet magis, quā scitē. Neque uerō nominis interpretatio ob id dicenda non est, si ad uiuum (quo dicitur) non reddiderit, id quod interpretandum proponitur, ut cælum, quod (ut Varro interpretatur), quasi cælatum dictum est. Nec item refert, si non rei cui attribuitur, omni ex parte conueniat, ut Pbilippus, quod nomen interpretatur, amator equorum. Quid si non omnibus conueniat, qui hoc nomine uocentur? dummodo tamen illi conueniebat, cui primum impositum est, patri fortassis Alexandri Magni. Ex quo frustra mihi laborare uidentur hi, qui duplicem nominis interpretationem inducunt. Vnam quidem, quæ cum interpretato conuertatur: alteram uerō, quæ conuertibilis non sit. At nunc illud potius scire debemus, quod per dictos locos uariè argumentari possumus, nunc subiiciendo, nunc prædicando eundem terminum, atque ipsum etiam de aliquo nunc construendo, nunc destruendo. Tum & conuerso ordine totidem modis, uerbi gratia, à definito, à descripto, ab interpretato nomine, simulq; & maximas ipsas toties uariare: id quod studiosus huius artis facile ex seipso intelliget, alioqui inutilis prorsus, qui huic studio addicatur. Sed iam ad reliquos huius diuisionis locos transeundum esset, nisi illud succurreret prius admonendū, quod ut à definitione ad definitū, à descriptione ad descriptū, & à nominis interpretatione ad interpretatum, firma est & perpetua consequendi ratio, ita & à proprio, ad id cuius est proprium, & contrā, ut si quid risibile est, idem homo est. Hinc & equus mansuescere posse probatur, cum animal sit disciplinæ capax, iuxta illud Horatiij, Fingit equum tenera docilem ceruice magister

De locis dialect.

gister Ire uiam, quam monstrat eques. Locus quidem differentia maxima à proprio. Locus uerò maxima, Si cui propriū alicuius rei conuenit, & id cuius est propriū.

(Terminorum porro.) Locorum qui sumuntur à terminis positis in quæstione. alii sumuntur à substantia, alii à cōcomitantibus substantiā: locus à substātia dicitur, quando sumitur argumentū ab his, quæ sunt de substantia rei de qua quæritur, cuiusmodi est genus, species, differētia. Finitio autē est tota rei substantia. A concomitantibus substantia sumitur argumentū, quando ducitur argumētum ab aliquo, quod eius rei de qua quæritur, comitatur substantiam. *Huius tale.*) Hoc Enthymema sic in syllogismum coniiicitur. Omnis substantia accidentibus substat, nulla albedo accidentibus substat, ergo nulla albedo est substantia. *Ad quod probandum.*) Hic locus sic in formā syllogismi reducitur, omni amorī sapiētīæ est studendum; philosophia est amor sapiētīæ, ergo philosophiæ est studendū. *At nunc illud.*) Ab his tribus locis, finitione, descriptione, interpretatione nominis quatuor modis argumētari possumus, duobus affirmatiue ex parte subiecti & prædicari, & ab iisdem terminis totidem negatiue.

De his locis, qui terminorum substantiam consequuntur.

His ita præmonitis, eos iam aggrediamur locos, qui terminorum substantiam consequuntur. Horum sane multifaria diuisio est. Siquidem plura sunt, quæ singularibus substantijs adherescunt. Ex his igitur alij à toto dicuntur, alij à partibus, alij à causis, alij ab effectibus, siue ut Cicero ait, ab effectis, nonnulli à generatione, & à corruptione, & alij item ab usibus, quidam etiam à communiter accidentibus. Sed ex his omnibus primus exponendus uenit, qui à toto dictus est, quod ut commodius fiat, quot modis ipsum totum dicatur, subijcere

cere oportet. Dicitur autem totum duobus modis: Aut enim ut genus, quod & totum uniuersale dicitur, aut ut id, quod ex partibus integratur. A toto igitur, quod & genus est, argumentum ducitur, ut si queratur, An iustitia sit bona, fiatq; syllogismus hoc modo: omnis uirtus est bona, iustitia autem uirtus est, iustitia igitur bona est. Locus quidem differentia maximæ, à toto, hoc est, à genere. Locus uerò maxima, Quæ generi adsunt, & speciei. Rursus sit questio, an humane res prudentia regantur? Dicimus ergo sic, Mundus prouidentia regitur, humane autem res mundi partes sunt, humane igitur res prouidentia reguntur. Locus quidem differentia maximæ, à toto, id est, ab integro, quod partibus constat. Locus uerò maxima, quod toti conuenit, & partibus. Porro ut à toto, tum hoc: tum illa argumenta ducuntur, ita & contra ab utriusque partibus duci possunt. Itaq; a partibus totius, quod genus est, argumentum ducitur, ut si queratur, An uirtus sit mentis bene compositæ habitus, & fiat syllogismus hoc pacto, Iustitia, fortitudo, temperantia, atque prudentia, habitus, sunt mentis bene compositæ, & hæc quatuor uni uirtuti uelut generi subiiciuntur, uirtus igitur mentis bene compositæ habitus est. Locus quidem differentia maximæ, à partibus totius siue generis, locus uerò maxima, Quod singulis in est partibus, id toti inesse necesse est. A partibus autem, quæ integri partes esse dicuntur, argumentum ducitur, ut sit hæc questio. Est ne Rhetorica utilis? Dicimus hoc modo, Inuentio utilis est, & dispositio, & elocutio, & memoria, item & pronuntiatio, & hæc quinque Rhetoricæ partes sunt, ut ex quibus ipsa integratur,

De locis dialect.

Rhetorica igitur utilis est. Tum uerò & per destructionem argumētatio procedit, ut si quærat quispiam, num hic, quem seruum esse constiterit, liber sit. Hunc si quis non esse liberum monstrare uelit, hic dicet. Si neq; cēsu, neque uindicta, neq; testamēto liber factus est, liber non est. At nulla earū parte liber factus est, nō est igitur liber. Locus quidem in differentia maximæ à partibus, siue (ut Ciceroni placet) à partium enumeratione. Locus uerò maxima, Si omnes partes à re qualibet abiunctæ fuerint, & totum necessario abiungetur.

His ita præmonitis.) Explicat hoc capite locos quosdam qui substantiam eius rei de qua quæritur, consequuntur. A toto igitur.) A toto uniuersali affirmatiue colligimus, quādo ipsum totum cum nota uniuersali sumitur, ut Traianus omnibus uirtutibus præditus fuit, ergo etiam iustitia. Quæ generi.) Quæ generi insunt, etiam alicui formarū conueniunt. Videndus est Aristot. 2. capite. 2. lib. Topi-
corum.

De alijs quibusdam modis totius.

SVNT præterea ab his duobus modis alij modi totius. Namq; et totum dicitur in quantitate, & totum in modo, & totum in tempore, & totum in loco. Quorū tamen duos posteriores sub toto in quantitate comprehendere planè licet, horum uerò partes sunt, quæ sub ipsis particulariter sumuntur. Totum ergo in quantitate est, cum uniuersaliter quicquam dicitur, ut est omne animal, cuius partes sunt homo, leo, bos, & aliud quoduis animal. Totum in modo dicitur, cum simpliciter aliquid proponitur, ut homo, aut ambulat. Pars uerò in modo est, quoties idem cum adiectione aliqua proponitur, ut homo literatus, aut ambulat pedetentim, Totum in
tempore

tempore est, ut cum dicimus semper, cuius partes sunt, nunc, hodie, aliquando. Totum in loco, ut cum dicimus, ubique, cuius partes sunt, hic, alicubi, Romæ. At horum omnium nunc exempla subiiciantur. Igitur à toto ad partem secundum quantitatem exemplum sit. Si in omnibus est uerus uates Apollo, & in hoc uerus esse perhibetur, quod dixit. Aio te Aeacida Romanos uincere posse. A toto autem ad partem secundum tempus, ut si Deus semper est, & nunc est. Rursus à toto ad partem secundum locum, ut si ubique Deus est, & hic est. Cæterum in his haudquaquam id consequens est, si à parte ad totum argumentum ducitur, nisi per negationem siue destructionem, ut non est hic, ergo nec ubique est. At uerò à parte secundum modum utique rectè argumentatio procedit, licet non contrà: ut, si quoquo modo mouetur Deus, & simpliciter mouetur: irascitur autem Deus, ergo mouetur: & si quis pedetentim ambulat, & simpliciter ambulat. Talibus ferè exemplis tum hic, tum alibi per hunc tractatum, si cui id magis libeat, uti omnino potest, ut à toto uniuersali, siue à genere ad species, siue partes: per destructionem quidem, ut si non est animal, quod eminus uidetur, ergo nec homo est, nec equus: per cõstructionē uerò, ut homo est, aut equus, ergo animal. Sic & à toto, quod partibus integratur, ad ipsas partes per constructionem quidem, ut domus est, ergo tectum est, & parietes, & fundamentum. Per destructionem uerò, ut si non est paries, aut tectum, aut fundamentum neque domus est.

Sunt Præterea.) Totum in quantitate hoc loco dicitur quilibet terminus communis cum nota uniuersali sursum.

De locis dialect.

ptus. Totum uerò uniuersale est terminus cõmunis sine nota uniuersali sumptus, ut iustitia est totum uniuersale, omnis iustitia est totum in quantitate. Ab utroq; termino eodem modo argumentamur. *Ceterum in his.*) A parte in loco ad totum ualidum est argumentum negatiuè tantum, ut in cœlo non sunt mala, ergo nec ubique.

De locis qui à causis dicuntur.

A CAUSIS loci dicuntur, uel ab efficiente, uel à materiali, uel à formali, uel à finali. Tot enim modis causa dicitur. Et efficiens quidem causa est, quæ principium motus præstat, ut aliquid fiat. Materia, quæ formas rerum subiecta suscipit. Forma autem, quæ cuiuslibet rei species est & ratio. Finis uerò, cuius gratia aliquid fit. Effectus porro, qui has sequitur. Ab efficiente igitur causa argumentum ducitur, ut si quis iustitiam naturalem esse ostendere uoluerit, & dicat hoc modo, Congregatio hominum naturalis est: homo quippe naturaliter ciuile animal est. Iustitiam uerò hominum fecit congregatio: Iustitia igitur naturalis est. Locus quidem differentia maximæ à causa efficiente. Locus uerò maxima. Quorum efficiens causa naturalis est, ipsa quoque naturalia sunt. A materiali uerò, ut si quis Mauros non habere arma contendat, idcirco quòd ferrum eis desit. Vel hoc modo, Ferrum non est, igitur gladius non est. Locus quidem differentia maximæ à causa materiali. Locus uerò maxima, Si non est causa materialis, neq; ipsa, quæ ex ea conficiuntur, esse possunt. A formali autem: ut si quis probet Dædalū non potuisse uolare, quoniam nullas naturali forma pennas habuisset. Locus quidem differentia maximæ à causa formali. Locus uerò maxima, Tantum unumquodque potest, quantum forma eius

eius naturalis permittit. A fine, siue à causa finali argumentum ducitur: ut sit propositum, an iustitia bona sit, fiatq; hoc modo argumentum. Si beatum esse bonum est, & iustitia bona est. Hic est enim iustitiæ finis, ut si quis secundum iustitiam uiuat, ad beatitudinem perducat. Locus quidem differentia maxime a fine, siue a causa finali. Locus uero maxima, Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est.

A causis.) Causa dicitur in uniuersum, ad cuius esse aliud sequitur. Causarum tractatio frequens est, & apud Dialecticos & phisicos. Causæ pertinent ad philosophum naturalem, quatenus principia quædam sunt, & ad motû reducuntur. Ad dialecticum uero quatenus uel per eas fuit, uel demonstrat ab eis argumenta dicuntur. *Congregatio hominum naturalis est.*) Hic locus sic ad syllogismû reducitur, omnis congregatio hominum est naturalis, iustitia orta est ex cõgregatiõe, ergo iustitia est naturalis. *Tantum unum quodque potest.*) A causa formali metimur uniuscuiusq; rei uirtutẽ, ergo si forma non adfuerit, quæ requiritur ad talem operationem, & operatio abetir, ut calor est quædam forma accidẽtalis mediante qua ignis calefacit, ergo si hæc cesset etiam cessabit calor.

De locis, qui ab effectibus dicuntur, & item à generatione & corruptione.

A B effectibus quoque harum argumenta ducuntur. Verum ad hoc ipsum scire oportet, duplicem esse cuiuslibet effectus causam necessariam, ut sine qua effectus esse non potest: & sufficientem, quæ certe huiusmodi est, ut si adsit, impossibile sit effectum non esse. Itaq; ab effectu ad causam necessariam ita argumentari possumus per constructionem, Gladius est, ergo ferrum e^{ca}. & domus est, ergo intritum est, & lapides, & lign^{do}.

De locis dialect.

Locus q. d. max. ab effectu ad causam necessariam, Loc. ue. ma. Posito effectu, ponitur & eius necessaria causa. Rursus ab effectu ad causam sufficientem per destructionem potius, quàm per constructionem, quando construendo argumentationem non semper euenit, quod inferre uolumus. Vnde non recte sequitur, Hic interiit, ergo iugulatus est. Siquidem id euenire posset alio quouis casu, aut letali morbo correpto alicui. Destruendo tamen ratum est quod infertur, ut, non interiit, ergo iugulatus non est. Item, lumen solis non est, ergo eius lux nõ est. Propterea scire debemus, quod ex ipsis causis latior patet argumentandi campus, autore Hegio. Itaque ab efficiente quidem causa arguere possumus statuam commendabilem esse, quia Phidias eam fecerit, aut Polycle- tus, aut Praxiteles. Hinc illud Ouidii, Materiam supera- bat opus. A materia uero res pretiosas aut utiles esse, quippe quod tela serica pretiosior sit lanea, & lanea itẽ linea. Et iuxta Horatii sententiam, Vilius argentũ est auo. Hinc etiam scientia de anima honorabilior ab Aristotele dicta est cetera quauis de natura parte. A forma autem res extare, & item dignas, & minus dignas esse, ut hominem, quod rationale animal sit, digno- rem quolibet animali. A fine, res bonas siue utiles, ut exempli causa, liberales artes, quod bonos & utiles ha- beant fines. Ceterum qui ab effectibus dictus est locus, hunc Boetius eundem esse dicit cum loco a generatio- nibus. Sed nos eos seiunximus, quod generatio uideli- cet non sit, quæ ad causas ipsas sequatur, cuiusmodi ta- ^{7. 10. 11. 12.} 1 effectus definitur: sed quæ potius uia quædam fit ^{6. X.} effectus producendos: quemadmodum corruptio ad eorum

eorum desitionem. Atqui horum speculatio alium postulat locum. A generatione igitur, argumentum ducitur hoc modo, Assuefactio ad uirtutem bona est, igitur uirtus bona est. Lo. qu. ma. a generatione. Lo. ue. ma. Cuius generatio bona est, ipsum quoque bonum est. A corruptione uero, ut desuefactio a uitio bona est, igitur uitium malum est. Loc. qu. diff. ma. a corruptione. Locus uero max. Cuius corruptio bona est, ipsum quod corrumpitur, siue quod corruptum est, malum est. Sane sciendum, quod quoties ab hoc loco argumentamur, prædicatum consequentis contrarium, seu oppositum esse debet prædicato antecedentis. Quod tamen non ita euenit in loco a generatione, ob eam fortassis causam, quod per hanc aliquid acquiratur, per illam autem deperdatur acquisitum. Etenim ut generatio, rei productio est: ita corruptio, eiusdem abolitio.

AB effectibus.) Diuisio quam hoc loco Cæsarius proponit, est apud Aristo. 3. cap. 2. lib. Auscultatorium. Est autem cã necessaria uel, ut loquitur Aristo. actu, quem necessario sequitur effectus, ut ex arbore bona fructum ferente, necessario bonus sequitur fructus. Alia est causa sufficiens non tamen necessaria quæ impellit, & adiuuat ad effectum consequendum, ut colloquium respectu amoris. Hic interit.) Sic iugulare, est causa sufficiens interitus non tamen necessaria. At qui horum.) In his duobus locis à generatione, & corruptione argumentationes componuntur prædicatis euariatis secundum has uoces bonum, & malum. A generatione sic, generatio domus bona est, ergo domus est bona. Generatio Catilinæ perniciosa fuit, ergo Catilina perniciosus. At in loco a corruptione diuersum sumit prædicatum in antecedente, & consequente, ut domicilia latronum funditus euertere bonum est, ergo ipsa domicilia mala sunt. Ari. in Topi. sæpe hos locos inculcat.

De locis dialect.

De locis, qui ab usibus & communiter
accidentibus dicuntur.

V s v m . definiunt rei cuiusque operationem, at mi-
nus propriae. Quandoquidem multarum rerum usus ali-
quis esse probatur, quarum tamen nulla est operatio, ut
librorum quidem est aliquis, nulla autem operatio: &
agri item, & gladij. Itaque rectius definitur, cuiusq; rei
functio. In quibusdam tamen conincidunt usus & ope-
ratio, ut visio oculi, usus eius est, & functio & ope-
ratio pariter. Sed & illud hic cauendum moneo, ne abusu
pro usu usurpemus: ut hi faciunt, qui ita argumentan-
tur. Interficere hominem malum est, igitur gladius ma-
lus est, quando certe in hoc non usus gladij est, sed abu-
sus. Quippe ad propulsandam potius iniuriam, non ad
inferendam gladius factus est. Vnde illud Diui pauli ad
Roma, cap. 13. Non frustra gladium gestat is, qui in re-
publica potestate fungitur. Dei enim minister est, vin-
dex ad iram ei, qui male agit. Ab usibus igitur, siue ab
usu argumentum ducitur, si ita argumentetur quispiam,
Equitare bonum est, igitur equus bonus est. Locus qui-
dem differentia maximæ ab usibus, siue ab usu. Locus
uero maxima, Cuius usus bonus est, ipsum quoque bonū
est. Communiter accidentia, ut hoc loco accipiuntur,
sunt quæ sese comitantur, idq; uel semper, uel plurimū.
Ab his igitur argumenta ducuntur, quoties ea sumun-
tur accidentia, quæ relinquere subiectum, uel non possunt,
uel non solent: ut si quis hoc modo dicat, Sapien-
tem non poenitet, poenitentia enim malum factum sequi-
tur. Quod quia insipientem non cadit, ne poenitentia
quidem. Loc. q. m. a communiter accidentibus. Locus
uero

uero maxima, Cui non inest aliquid, ei nec illud quod illius est consequens, inesse potest. Rursus & hoc modo secundum affirmationem, Pluit, ergo uapores in sublime leuati sunt. Vnde nec illud iam prætereundum est, quod aliquoties quæ naturaliter priora sunt, in propositione tamen sunt consequentia, ut Peperit, igitur cum uiro concubuit. Quocirca non recte ita proponitur, Inimicitia sunt, igitur bellum est. Sed e contrario potius, Bellum est, igitur inimicitia sunt. Nam ut ludum plerunque comitatur certamen & ira, ita ex ira inimicitia sepe oriuntur, & ex his funebre bellum. id quod ab Horatio elegantissime adnotatum est tertia ad Meccenatem epistola: Ludus enim genuit trepidum certamen & iram: Ira truces inimicitias, & funebre bellum. Aliquoties uero, quæ naturaliter antecedunt, ea & in propositione priora sunt, ut arrogans est, ergo odiosus est. Ex arrogãtia. n. quisq; fit odiosus, Tale est et illud, quod Anselmus inter mediij ordinis theologos, (nisi iudicio fallor) collocandus, in libro de casu diaboli adnotauit his uerbis, Aliud est, inquit, rem aliquam causam esse alterius rei: aliud positionem rei causam esse, ut aliud sequatur. Nam cum incendium non sit causa ignis, sed ignis e diuerso incendiij: positio tamen incendiij causa est, ut ignem esse sequatur.

Vsum definiunt.) Vsus, ut inter locos numeratur, nihil aliud est, quàm actus ipse utendi, siue operatio siue functio uocetur. Sed & illud.) Ducitur argumentum ab usu, quãdo ab ipsa rei bonitate uel malitia colligimus. Nam ex hoc sumit maxima per cõtrarium, cuius usus malus est, ipsum malum est, & cuius usus bonus est ipsum bonum

est. *Communiter accidentia.*) Hæc sunt quæ ὄρεπιτοπολῶ hoc est frequenter eueniunt, ut comptus est, ergo amat. philosophus est, ergo suum negotium agit, & hominum conspectum fugit. *Rursus et hoc modo.*) Est enim pluuia uapor calidus, fumosus eleuatus, à corporibus humidis per calorem solis, usque ad mediam aeris regionem, à cuius frigore condensatur, & in nubem conuertitur, quæ nubes rursus in aquam dissoluitur.

De locis qui extrinsecus sumuntur,
qui, & quot sunt.

Expositis locis, qui ab ipsis terminis in quæstione positis sumuntur, restant dehinc exponendi, qui licet extrinsecus sumpti, argumenta tamen quæstionibus suppeditant. Hi uero sunt, a rei iudicio siue ab authoritate, a similibus, a partibus, a proportione, a maiore, a minore, ab oppositis, a repugnantibus, a transumptione, et a tràs mutata proportione.

Expositis locis. Extrinseci loci dicuntur, quando sumitur argumentum ab his, quæ sunt omnino separata, à substãtia rei de qua quæritur, ut liberalitas est uirtus, ergo non est uitium.

De loco ab authoritate, siue à rei iudicio.

Locvs qui rei iudicium tenet, siue ab autoritate dicitur, huiusmodi ab est, ut si dicamus id esse, quod uel omnes iudicant, uel plu. & hi uel sapientes, uel in unaquaque artium penitus eruditi. Huius exemplum est, præter firmamentum esse planetarum orbem septem, quoniam id ita astrologi doctissimi, & in astrologia sapientes, penitusq; eruditi iudicarint. Locus quidem differentia maxima, ab authoritate, siue à rei iudicio. Locus uerò maxima, Quod omnibus uel pluribus, uel sapientia

sapientibus hominibus uidetur, ei contradicere non oportet. Huic & illa astipulatur maxima, Vnicuiq; in sua arte perito credendum est. Sane hic locus etsi per alias quoque complures disciplinas usum suum præstat, in duabus tamen id præcipue spectatur obseruaturq;. Vna quidem, quæ ueluti cæterarum artium fundamentum quoddam est, ac per hoc omnium infima, quippe literas docens, unde & nomen habet, à Græcis λραμματατικὴ dicta: altera uerò, quæ quoniam circa diuinos uersatur sermones Theologiæ nomen ab illis accepit. Hinc est disciplinarum omnium suprema existit, & tanquam aliarum regina haberi debet. Verum ut illius autoritas in primis apud poetas est atque historicos, cæterosq; idoneos, atque probatos scriptores: ita huius autoritas ex nouo & ueteri testamento petenda est. Porro cum duplex sit autoritas, humana atque diuina: scire debemus, quòd humana plerunque uacillat, diuina semper firma manet. Humanæ igitur contrauenire interdum, licet. diuinæ nunquam: illa sepe rationibus fulcitur, hæc rationibus nullis indiget, sibi sufficientissima. Ergo cum in humanis disciplinis aliquis instituendus est, is (ut Aurelij Augustini & uerbis & sententia utar) duplici uia ducitur, autoritate, & ratione. Et tempore quidem autoritas, natura uero ratio prior est. Itaque quamuis, impetitis adhuc autoritas uideatur esse accommodatior (oportet enim, ut Aristoteles ait, addiscentem credere) ratio tamen apertior est eruditis. Authoritas igitur imperitis adhuc, ianuam quodammodo aperit doctrinarum, & discipulum ducit. Ratio autem eundem iam eruditum præ-

De locis dialect.

*sis uestigijs hærere facit, et omnia intromissa luce com-
monstrat.*

Locus *qui*.) Locus ab authoritate illis maxime nit-
tur quæ in finitione probabili explicantur: est enim pro-
babile, ut Aristoteles primo capite primi libri Topico-
rum finit, quæ uel omnibus, uel pluribus, uel sapientib⁹
& his uel omnibus, uel pluribus, uel maxime notis uide-
tur. *Vna quidem*.) Grammatica minimum ratione pluri-
mum usu, tota authoritate constat. *Porro*.) Humana au-
thoritas est, cuius prima origo à nobis est, ut syngra-
phum instrumentum; diuina quæ uel Dei uel numinis
uoce profertur. uidendus est Cicero, initio partitionum
oratoriarum, & Rodolphus agricolæ uicesimo tertio ca-
pite primi libri. *Altera uerò*.) Plus ualet authoritas in sa-
cro sancta theologia, quâ ratio, quia circa arduas res, & à
sensib⁹ remotas uersatur, in quibus ratio humana nutat.

De locis à similibus, & à partibus.

*SIMILIA sunt, quibus eadem qualitas inesse per-
spicitur. Vnde & similitudo definitur, rerum differen-
tium eadem qualitas. At qui simile, ut hic accipi uidetur,
sunt qui ita definiant: Simile est, quod eandem cum al-
tero suæ ueritatis probabilitatem habet. A similibus er-
go, siue a simili, hoc pacto argumentum ducitur, ut si
dubitetur, an homini proprium sit bipedem esse, id ita
probamus. Similiter inest equo quadrupedem esse, ut ho-
mini bipedem: at non est equo quadrupedem esse pro-
prium, igitur nec homini esse bipedem. Locus quidē dif-
ferentia maximæ a similibus. Locus uero maxima, De
similibus idem est iudiciū. Sane hoc loco usus est diuus
Paulus, Si Christus (inquit) mortuus resurrexit, & nos
mortui resurgemus. Vnde errare conuincuntur, qui
hunc locum uno pede claudicare dicunt: quòd (ut aiūt)
fallat*

fallat plerunque adducta similitudo. Verum id quoties accidit, non iam a similitudine, sed potius a dissimilitudine erroris sui causam habet. Quapropter Quintilianus huic præcipue loco iudicium adhibendum monet; Solent enim, inquit, nos fallere plerunque similitudinum species, ideoq; adhibendum est his iudicium. Huic loco haud dissimilis est locus, qui a paribus dicitur. Sunt autem paria, quæ eiusdem sunt quantitatis: & paritas ipsa quantitatis ueluti similitudo quædam est. Ab hoc argumentum fit, si ita proponatur, Si cui in animo est Demosthenem laudare, cur non & Tullium laudabit, cum alter alteri par sit? Nempe quantus in eadem persuadendi arte unus, tantus & alter. Locus quidem differentia maxima, a paribus. Locus uero maxima, Parium idem est iudicium.

Similia sunt.) Vt Coruus & Aethiops dicuntur similia, quia eis eadē qualitas secūdum speciē inest. Vnde errare.) Omnium locorū ē quibus argumenta ducuntur, nulli minus est uirium quàm loco à simili: parum contra renitentem ualet aduersarium plurimū ad illustrandā orationē, ut apud Quintilianum quemadmodū uascula oris angusti, sparsam humoris copiā respuunt, sensim autē instillantibus replentur: ita tenera puerorū ingenia pro modo uirium suarū docēda sunt, insuper in loco à simili hoc obseruandum est sat esse similia in uno tantum cōsentire, nō autē in omnibus. Vt quemadmodum oculus in corpore, ita mens in anima: in eo est similitudo, quia ut oculus est ornāmētum corporis, ita mens animæ: si quis autē ita ratiocinaretur, ut oculus in corpore, ita mens in anima: sed oculus est corporeus, ergo mens est corporea. fallaci uteretur conclusione. quia in eo non consistit similitudo. Hanc rem totam paucis uerbis Cicero in præceptis herennianis libro quarto expressit: non enim

De locis dialect.

res tota toti rei necesse est similis sit ad ipsum, ad quod cōfertur, similitudinem habeat oporteat. *Si cui in animo.*) De comparatione Demosthenis & Ciceronis uidendus est Plutarchus.

De loco à Proportione.

CONFINIS porrò duobus illis quodammodo est, quia proportione locus dicitur. Nam ut similitudine res rei comparatur secundum qualitatem, & paritate secundum quantitatem: ita proportione habitudo comparatur habitudini. Est enim proportio quædam habitudinis comparatio. A proportione igitur argumentum ducitur, ut si queratur, an sorte eligendi sint in ciuitatibus magistratus, dicimus, minime: quia nec regendis nauibus sorte præficitur gubernator. Locus quidē differentia maximæ, a proportione. Locus uero maxima, Quod in unaquaque re euenit, id in eius proportionali euenire probabile est. Hoc loco Aristoteles usus est in Ethicis libro primo, cum ait, Vt oculus in capite, ita mēs in anima. Sane hic locus accomōdari in primis iudicibus potest, necnon & negotiatoribus. Siquidem ut operatio ad operationem, ita merces ad mercedem: & ut meritum ad meritum, ita præmium ad præmium: & rursus, ut delictum ad delictum, ita pœna ad pœnam. Hæc enim omnia proportionalia sunt.

Confinis porrò.) Locus à proportione similis est duobus locis superioribus, à pari, & à simili. est igitur locus, à proportione unius habitudinis ad alteram comparatio, hoc loco. *Aristoteles.*) Locus est apud Aristotelē sexto capite primi libri Ethicorum, huius exēpli in superiori capite, à nobis facta est mētio. *Siquidem ut operatio.*) Huius loci

loci plenior explicatio ex libro quinto Ethicorū Aristotelis, cum de iustitia distributiua disputat, repetenda est.

De locis, à maiore, & à minore.

MAIUS quod hic dicitur, & item minus, hoc pacto definiri possunt: Maius est, quod suæ ueritatis maiorem habet probabilitatem: è diuerso minus, quod minus, quod minorem. A maiore autem argumentum ducitur, si ita dicas: Non potest rex arcem, aut urbem expugnare, ergo nec miles. Item, si non licuit Herodi habere uxorem uiri alieni, igitur neque fratris. Locus quidem differentia maximæ, à maiore. Locus uero maxima, Si id quod magis uidetur inesse, non inest, nec id quod minus uidetur inesse, inerit. A minore uero conuerso modo, ut, si quilibet uel gregarius miles potest expugnare aut arcem, aut urbem, & imperator. Item, Si Scipioni priuato licuit Caium Gracchum mediocriter Reipublicæ statum labefactantem interficere, quanto magis consulibus licuit persequi, ac demum ultimo afficere supplicio Catilinam, terras cæde, atque incendio uastantem? Item, Si fera diligunt partus suos, quam in liberos nostros uti diligentia debemus? Locus quidem differentia maximæ, à minore. Locus uero maxima, Si id quod minus uidetur inesse, inest, & id quod magis uidebitur inesse, inerit. Hos locos Cicero & Quintilianus uocant a comparatione maiorum & minorum. A comparatione quidem maiorum: ut, Si quis sacrilegium aut peculatum committit, & furtū committet. A comparatione uero minorum (qui tamen oratoribus magis quam philosophis usui est) ut, Qui facile palam mentitur, idem & peierabit.

De locis dialect.

Maius quod hic dicitur.) Horum locorum plena sunt oīa apud Dialecticos, & rhetores. unum hoc dignum obseruatione, maius dici duobus modis. primo secundum rem & quātitatē: huius exemplum est apud Aristotelem primo rhetoricorum, hic patrem interfecit, ergo quemuis alium interficere audebit. hoc est argumentum à maiori, si rem spectemus, sed à minori si probabilitatē. secundo, aliud est maius secundum probabilitatē quod habet maiorem uel minorem suæ probabilitatis ueritatē, ut Imperator non pōt par esse uiribus Turcarum, ergo neque dux aut comes. eodē modo distinguēdum est minus; ex qua distinctione facile est intelligere locū Ciceronis in Topicis cum ait, quod ualet in maiore ualet in minore, & contra: quod .n. ualet in maiore negatiue etiā ualet in minori, si .n. quod est difficilius, & probabilius fieri non pōt, ergo nec id quod est facilius, & minus probabile: ut si fines non regantur in urbe, nec aqua arceatur, & quod ualet in minori, ualet in maiori affirmatiue, ut aqua in urbe arceatur, ergo fines regantur. huius loci duo elementa topica apud Aristotelem frequenter repetita sunt. si id quod uidetur magis inesse non inest, nec id quod uidetur inesse, inest, & si id quod minus uidetur inesse, inest, & id quod magis inest. *Si Scipioni.*) Hæc historia est apud Plutarchum in uita Gracchorum, & Valerium maximum libro tertio capite, de fortitudine.

De loco, à transumptione.

CAETERVM quia transumptione locus dicitur, non is est, quem uulgus dialecticorum esse putat, atque definit, quoties nomen magis notum transumitur pro nomine minus noto, in qua tamen opinione, & Boetium esse deprehendo, uirum alioqui de arte dialectica optime meritum. Sed ut cum bona eius uenia dixerim, quandoque bonus dormitat Homerus: imo idem poeta ait, Sæpe opere in longo fas est obrepere somnum. Itaque acutius, atque subtilius hoc animaduertentes, Alexander

der Hegius, nostra fere ætate apud Dauentriam, nobile profecto & præclarum Germaniæ oppidum, haud incelebris gymnastarcha, uir alioqui inter præscos philosophos connumerandus, & post hunc Iacobus Faber Stapulensis, obseruandissimus quondam præceptor meus, cum Parrhisii Philosophiæ studiis operam nauarem, et ante hos Buridanus homo certe ingenio felicior, quàm institutione, lōge aliter hunc locum exponunt, atq; exēplis insuper declarant: unde & ab his transumptio desinitur esse, quoties nomen metaphoricōs, hoc est, translationis sumptum, per propriū explicatur. Ab hoc autē argumentum ducitur, uerbi causa, si dicamus, Dialectica utilis est ad omnem methodum, igitur ad omnem sciētiam utilis est. Locus quidem differentia maximæ, a nominis trāssumptione. Locus nero maxima, Quicquid alicui conuenit sub nomine metaphoricōs sumpto, eidem conuenit, & sub nomine proprie sumpto. Sane hoc loco non philosophi modo utuntur interdum, cæteri q; scriptores, sed & sacræ literæ eo plene sunt, ac scatent prope modum: ut, si leo rugiens fugiendus est, & diabolus fugiendus est. Item, si Christus leo est, & rex est.

Cæterum.) Huius loci triplex est usus. Primus quando thesim ad hypothesim transferimus, ut si quærat quid iustitia in omni re ualeat, & ostendatur eam multū in Reip. administratione posse. Secundus quando nomē notius sumitur pro innotiore, ut sapiens pro philosopho. Tertius quando nomen per metaphoram sumptū per propriū explicatur, ut si quis pro ardere amore, uehemēter amare dicat. Ad omnem methodum.) μέθοδος, est breuis uia, hinc per trāslationē significat dicendi cōpendium, & rationē rerū dicendarum. Est rex est.) Nam leo

De locis dialect.

animal est ferox, & omnium animalium generosissimū,
& leones tantū ex feris clementia utuntur in supplices,
prostratis enim parcunt, uide Pliniū libro. 8. cap. 16.

De locis ab oppositis, & a repugnantibus.

A B oppositis uero toties argumēta dicuntur, quo
ties inter se aliqua opponi dicuntur. Opponuntur au-
tem modis quatuor. Aut enim contrariē, ut album, ni-
grum: aut priuatiuē, ut iustum, iniustum: aut relatiue
ut dominus seruus: aut contradictoriē, ut uidere, non ui-
dere. At de his quidem in tractatu de prædicamentis sa-
tis (ut arbitror) dictum est. Itaque a contrariis argu-
mentum ducitur hoc modo, Si bona est sanitas, ægritu-
do mala est. Vel, si est aliquod animal sanum, idem ægrū
non est. A priuatiuis uero, ut si iniustitia fugienda est,
sequenda est iustitia. Vel, si quid uidens est, idem profe-
cto non est cæcum. A relatiuis autem, ut quisq; pa-
ter est, filium habeat necesse est. Vel, si quis pater est ali-
cuius, eius filius non est. Porro a contradictorijs, ut si
quis est uidens, idem iam non est non uidens. Locus
quidem differentia maximæ, ab oppositis. Locus uero
maxima, In contrarijs, priuatiuis, relatiuis, & contra-
dictorijs, opposita sibi conuenire non possunt. In rela-
tiuis insuper alterum sine altero esse non potest. Præter
hæc autem sunt & repugnantia, quæ a nonnullis dispa-
rata dicuntur. Repugnantia quidem, quòd licet nulla op-
positione inter se aduersa sint, a se tamen adeo diuersa
sunt, ut alterum de altero nequaquam prædicari possit:
disparata uero, quòd ueluti dispares res significant. Ab
his igitur argumentum ducitur, ut si ita dicamus, homo
est, igitur lapis non est. Item, si quid homo est, id ne-
que

quæ bds est, neque equus, neque aliorum quicquã, quod ab homine diuersum est. Locus quidem differentia maxima, a repugnantibus, siue a disparatis. Locus uero maxima, Quæ sibi repugnant, hæc neutiquam conuenire possunt.

Ab oppositis.) Regula tradi solet ab affirmatione unius oppositorum, ad negationem alterius, ratæ & exploratæ fidei est argumentum, quam regulam ex inductione facile est probare. A relatiuis.) Aliud sunt relata, aliud relatiue opposita. Dicuntur relata quando sumuntur sine cõparatione alicuius tertii, & sic mutuo se inferunt, ut dominus est, ergo seruus est. Relata opposita dicuntur, quãdo cõferuntur ad idẽ tertium, & sic affirmatio uni⁹ infert negationẽ alteri⁹, ut Anchises fuit pater Aenæ, ergo nõ fuit ei⁹ fili⁹.

De loco a transmutata proportione.

ADIICITVR a quibusdam præter prædictos locos, qui extrinsecus sumuntur, locus a transmutata proportione dictus. Is autem huiusmodi est, ut si ita dicamus, Sicut octo ad quatuor, ita sex ad tria: quippe quod utrobique dupla sit proportio. Ergo sicut octo ad sex, ita quatuor ad tria: quæ numerorum ad se inuicem habitudo, proportionem utrobique constituit sesquitertiã. Octo enim sex superant binario, quæ tertia pars est senarij. Itidem & quatuor tria, unitate quæ & ipsa pars est tertia ad tria, siue ad ternarium. Hinc & transmutata proportio dicuntur, quod ab una in alium quasi transitus fiat. Cæterum talem argumentationem hac maxima corroborant, Si ut primum ad secundum, tertium se habet ad quartum: & ut primum ad tertium, secundum se habet ad quartum.

Adiicitur.) Proportio est mutua duarum quantitatum inter se commensurabilium habitudo, ut dupla inter

De locis dialect.

unum & duo. Colligimus igitur ab hoc loco, ex quantitate commutatione ab una proportione ad aliam, ut in exemplo Cæsarij à proportione dupla ad sesquiterciam. Huius loci exempla, ab Arithmetica petèda sunt. Proportio dupla est quando maior numerus bis minorem continet. Sesquitercia est quando maior numerus continet minorem & tertiam eius partem ut inter quaternarium & ternarium.

De locis mediis.

MEDII dehinc loci sequuntur, quibus expositis, sine protinus huic tractatui imponemus. Sed cur ita dicantur, dicendum prius. Medij quidem loci dici uidentur, quoniam in his argumenta neque extrinsecus omnino petuntur, neque ab ipsa terminorum substantia, sed ab ipsorum terminorum (ut exempli causa) uel casibus, uel coniugatis, leui quadam mutatione deflectunt. Similiter & qui à diuisione locus dictus est, medius inter utrosque collocatur: quoniam ex eo nunc ab ipsis in questione positus terminus, nunc extrinsecus assumuntur. Sint igitur loci medii tres, a casibus, coniugatis, a diuisione. Et casus quidem est, cum principale aliud quod nomen in aduerbium deflectitur, ut a iustitia iuste. Coniugata uero dicuntur, quæ ab eodem diuersimode deducta fluxerunt, ut a iustitia, iuste, & iustus, iusta, iustum. Sed hæc omnia a Cicerone Coniugata dicuntur, quod quasi ab uno iugo deducantur, quæ & idem ita definit. Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem. Eiusdem generis uerba sunt, quæ orta ab uno, uarie commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. A casibus igitur argumentum ducitur, ut si queratur de quopiam, sit ne prudens: & arguatur esse talis, hoc modo

do, Prudenter agit, ergo prudens est. A coniugatis uero si hoc pacto, Iustitia bona est, ergo qui iustus est, bonus est: Locus quidem differentia maxime, a coniugatis. Locus uero maxima. Si unum coniugatorum cuiquam conuenit, & reliquum.

Medii dehinc.) Medius locus dicitur quando ducitur argumentum ab eo quod partim conuenit cum eo, de quo quaeritur, & partim differt. Ut si in dubium reuocetur an iustitia sit laudanda, sic colligendum est, iustus est laudandus, ergo iustitia est laudanda. Argumentum ducitur à coniugatis, quæ partim conueniunt & partim differunt. Et casus quidem est.) Casus hoc loco dicuntur ea nomina, quæ à primo deriuata cum eo ipso componuntur, ut sapiens iuste à sapiens iustus. Hæc tamen omnia quia per tenui separantur discrimine, eodem nomine coniugata dicuntur. Locus est in Topicis Ciceronis ad Trebatiū. Orta ab eodem uerba uocat quæ haber idem principium & finem diuersum, ut temperans temperantia. Hanc uerborum coniugationem Græci συζυγίαν uocant, quâ Aristoteli in Topicis multum & sæpe commendat.

De loco à diuisione.

RESTAT locus a diuisione, qui (ut Boetio placet) hoc modo tractatur, Omnis enim (inquit) diuisio uel negatione fit, uel partitione. Negatione quidem, ut si quis ita pronunciet, Omne animal aut habet pedes, aut non habet. Partitione uero, ut si quis ita dicat, Omne animal aut sanum est, aut ægrum; & quoties uox diuiditur in sua significata. Fiunt igitur argumenta a diuisione, tum per negationem, tum per partitionem. Verum qui diuisionibus utuntur, hi aut directa ratiocinatione continent, aut ad aliquod impossibile, inconueniensque ducunt atque id quod reliquerant, rursus assumunt. Si igitur in questione propositorum, an nulla origo temporis fuerit:

De locis dialect.

quod qui negare uolet, is directâ ratiocinatione id demōstrabit hoc modo, Tempus aut originem habet, aut nō habet, Sed quia mundus æternus est (id enim paulisper disciplinæ gratia concedatur) tempus quoque æternum, quippe quod mundus sine tempore esse non potuerit. Quo uero æternum est, origine omnino caret: tempus igitur originem non habet. At si per impossibile idem ostendi desideretur, dicetur hoc pacto, Tempus aut originem habet, aut non habet: sed si tempus habet originem non fuit semper. Tempus autem habet originem, si igitur, quando non fuit tempus. Atqui fuisse, temporis est significatio: fuit igitur tempus, quando non fuit tempus: quod fieri prorsus impossibile est: non est igitur ullum principium temporis. Quo fit, ut ad alteram diuisionis partem tandem redeatur, & dicatur tempus origine carere. Locus quidem differentia maximæ, a diuisione. Locus uero maxima, Condiuidentium uno sublato, alterum manet, & posito altero, tollitur reliquum. At uero qui per partitionem diuisionibus utuntur, si id duobus modis tentant. Nam quæ diuiduntur, aut simul esse possunt, aut non possunt: simul esse possunt, cum uocem in significationes diuidimus, non possunt uero, quæ negationis modo diuiduntur, ut aut sanus est, aut æger. Itaque si quærat, an canis substantia sit, tum quæstionem per diuisionem id ita monstrauerit, Latrabile animal substantia est, belua marina substantia est, sidus item cœleste substantia est. Hæc autem tria canis nomen significat: est igitur canis substantia. Per modum uero negationis a diuisione argumentum ducitur hoc modo, Aut sanus est, aut æger, sed sanus non est, igitur æger. Vel sic,

sic, aeger non est, igitur sanus. Vel ita, sanus est, igitur aeger non est. Vel hoc modo, Aeger est, igitur sanus non est.

Restat locus.) Quemadmodum diuisio fit duobus modis per negationem & partitionem: ita etiam duobus modis argumetur à diuisione, per diuisionem & partitionem. Diuisio fit per negationem, quando alterum membrorum negatiue circumloquimur. Per partitionem, quando membra diuidenti affirmatiue efferuntur. Cù diuisio fit per negationem colligimus ab affirmatione vnius membri ad negationem alterius. *At uero.*) Quando diuisio fit affirmatiue, ostendere oportet id de quo dubitamus singulis membris inesse diuidentibus, & sic inesse etiam diuiso.

Quemadmodum Dialectica probatio
à demonstratione differat.

EXPEDITIS locorum differentijs illud postremo ueluti coronidem adijcere operæpretium est, quo uidelicet pacto dialectica probatio à demonstratione differat. Differt autem primo, quòd demonstratio omnis ex proprijs concinnatur: Dialectica uero probatio ex communibus. Deinde, quòd demonstratio ex solis necessarijs cõmeat: Dialectica uero probatio interdum ex necessarijs interdum ex probabilibus. Tertio, quòd demonstratio duobus tantum utitur speciebus argumentationis, nempe syllogismo, & inductione: Dialectica uero probatio omnibus fere, utpote nunc syllogismo, nunc enthymemate, nunc exemplo. Quo fit, ut non sit proprium dialecticæ opinionem aggignere cum formidine de opposito, ut nonnulli falso persuadent, sed dialecticam potius fidem quæ cum ex necessarijs fit, colligiturq; non minus certa est, quàm quæ per demonstrationem paritur. Hoc tamen

De locis dialect.

a scientia differens, quòd scientia ex proprijs aggignitur: illa uero ex communibus, & nulli scientiæ peculiariter addictis. Cæterum opinionem facere infirmiori ipsius dialecticæ parti competit: qua proinde oratores frequentius, Philosophi rarius utuntur. Quod quidem & diuus Seuerinus Boetius ita esse comprobatur, atque his contestatur uerbis, Sed ea quidem argumenta (inquit) quæ ex definitione, uel genere, uel differentia, uel causis, uel ex diuisione ducuntur, demonstratiuis maxime syllogismis uires, atque ordinem subministrant. Reliqua uero dialecticis, & uerisimilibus,

Expeditis.) Appendicem addit, qua obiter docet discrimen inter syllogismum Dialecticum & demonstratiuum. *Differt autem*) Prima differentia in probationem demonstratiuam, & dialecticam. Demonstratio constat ex principis certæ scientiæ addictis, Dialectica uero, ut communis est facultas, ita etiam omnibus principis utitur. Id docet Aristot. initio lib. I. Rhetorico 1. m & 8. ca. 1. lib. posteriorum, & 1. ca. 1. li. Elenchorum *De* de.) Secunda differentia demonstratio componitur ex omnibus, & solis necessariis, sed dialectica probatio fere ex probabilibus. Videndum est sextum cap. primi libri posteriorum. *Tertio.*) Tertia differentia, demonstrator utitur tantum duabus formis argumentationis, syllogismo, & inductione. Nam hæc si recte componantur, semper necessario cōficiunt conclusionem, quod proprium est demonstratoris. at Dialecticus omnibus formis promiscue utitur.

I N T R A C T A T V M

D E C I M V M.

P R A E F A T I O.

Absolutis hæctenus a nobis noué ex decé, quos instituimus, tractatibus artis Dialecticæ, in quibus eas partes ipsius artis pertractauimus quantum compendio licet, per quas recte, diligenter que differendi ratio comparatur, qui certe & finis totius artis esse existimatur (quippe per quem uerum a falso discernitur) institutio huic nostro iã satisfecisse uideri possumus. Cæterum quoniam falsum sub ueri specie plerunq; obrepit, quo & incaut facile illudur (fallit enim uitium specie uirtutis, ut non tam eleganter quam uere a Iuuenale Satyrico poeta dictum est, & ab Horatio in eundem sensum, Decipimur specie recti) idcirco ab Aristotele prouido nimirum artis magistro id etiam curatum est, ut post artis præcepta talia quoque, relinqueret præcepta, quibus etsi nihil quod ad artem faciat, disceremus, his tamen instructi facile uitare possemus sophistarum argutias captionesq; quorum hæc est præcipua intentio, ut fallant, non doceant: magis appareant scientes, non sint reuera. Vnde & hic illud, neque incommode, neque importune ex Aurelio Augustino adiecero, quod uir ille de eadem re in tertio de doctrina Christiana scriptum reliquit. Cuius hæc sunt uerba, Sunt multæ falsæ conclusiones rationum (quæ sophismata appellatur) & ueras plerunque ita imitantes, ut non solum tardos, sed ingeniosos minus diligenter attentos decipiant. Quare & nos iam ob eandem certe causam, Aristotelem hac quoq; in parte sequentes, decimum illis nomen adijcere in animo constituimus tractatum, In quo proinde de sophistis elencht (sic enim ab il-

De elencho sophist

lo appellati sunt) siue de locis sophisticis agamus, ut studiosi adolescentes, si quibus hæc nostra lucubratio quoquo modo profuerit unquam, post artem uel medicriter perceptam, ex hoc iam etiã percipere possint, quænam sint propria huius artis, quæ nõ sint: tam etsi sine his nec ars ipsa satis sibi cõstare potest, ut nec Grammatica, quæ recte loquendi sciẽtia definitur, nisi in hac quoq; de Barbarismo atque Solocismo foedissimis eius artis uitis cura desumeretur non parua: id & in morum disciplina iam pro comperro omnibus esse potest. Atque adeo hæc cura de artium, quæque uitis prodendis necessaria est: quod uitia latius serpere soleant suapte natura, & (ut supra dictum est) nonnunquam uirtutum species sibi induant, quo citius circumueniãt incautos. Hinc rectissime ab eodem Horatio dictum est, In uitium ducit culpæ fuga, si caret arte. Sed iam de Elencho quid primum dicamus, & unde huius tractatus inscriptio.

Cæsar ius in hac præfatione docet rationem, cur post utranq; dialecticæ partem inuentionem, & iudiciũ, nunc tradat locos sophisticos ex quibus fallaces conclusiones colliguntur. (*Grærum quoniam.*) Ex hoc loco præcipua ratio sumitur loci superioris. Etsi is qui nouit cõtexere uerum syllogismum, etiam nouit fallacem (rectum enim est index sui & obliqui, ut primo de anima Aristoteli docet) tamen quoniã sæpenumero falsum sub veri specie irrepit, uisum est Cæsario etiam post Aristoteli. eos addere locos, quibus cognitio captiosas conclusionum dextere dissoluite possimus. Nõ enim minus est ingeniosum a uite posse ponere quæstionem quam propter diluere. Ene aut quosdã impostores syllogismos, Aristoteli ca. i. li. Elenchorum similitudine eleganti docet. Quemadmodum quidã homines, à natura formosi sunt, quidam fucose exornant, & ut argentum quoddam est uerum quoddã adulterinum: ita etiam quidam sunt veri syllogismi quidam fallaces, Quod

Quod non solum in Dialectica, sed Rhetorica, & aliis at-
tibus vsu venit. Vnde Aristot. ad finem 2. Rhetor. corū lo-
cos quosdam tradidit, quibus falsas argumentationes dis-
soluere possemus. *Quorū hac est precipua intentio*) Id ex Pla-
tonis sophista perspicuum est. Plato enim postquam sex
proposuit sophisticæ finitiones, eas epilogo perstringens
ait. Prima inuestigatio docuit sophisticam mercenariū ue-
natorem iuuenum ac diutum. Secunda, Mercatorē circa
animi doctrinas. Tertia circa hæc eadem cauponē. Quar-
ta suorum inuentorem uenditorem. Quinta, circa sermo-
nes artificiosum nimium litigatorem. Sexta purgatorem
animæ, extirpantem eas opiniones quæ doctrinis impe-
dimento sunt. Septima, accedat sophista est cōtradictor.
Ad ultimum Plato ita colligit. Sophista in omnibus re-
pugnat, ergo sophista in omnibus sapiens esse uidetur.
Est enim præstigiator, & verarum rerum imitator. Arist.
verò paucis uerbis multa complexus est. Ait. *ν. ἐστὶ γὰρ ἡ
σοφιστικὴ φαινόμενη σοφία οὐσα καὶ μὴ, καὶ ὁσοφιστῆς χρη-
ματιστῆς, ἀπὸ φαινόμενης σοφίας, ἀλλ' ἔκ' ἄσους.* Hoc est. So-
phisticè est apparnes sapientia sed quæ non existit. Et so-
phista est aucupator pecuniarum ab apparente sapien-
tia, sed quæ reuera non est. Hæc copiosius fusiūsq; ex Pla-
tone, & Aristotel. commemorauī, ut tyrones sophisticæ
nomē, quod in inuidiā nunc abiit, & cuius toties mentio
incurrit, planè intelligerent. *Nonnunquam uirtutum species
sibi induant.*) Est. n. quædam uirtutum, & uiciorum uicini-
tas, ut Ouidius li. 1. de Remedio amoris elegāter docet.

Et mala sunt uicina bonis, errore sub illo,

Pro uitio uirtus crimina sæpe tulit.

Quem locum nos etiam in scholiis quæ Panegiricū Plī-
nii scripsimus, copiosius enarrauimus.

Qua ratione de sophisticis elenchis inscri-
ptio huius tractatus.

S E D antequam reliqua huius tractatus exequa-
mur, dicere haud grauior, cur de sophisticis elenchis in-
scriptus sit, tum qui ab Aristotele nobis relictus est li-

De elencho sophist

ber eiusdem negotij, tum qui nobis iam instituitur tractatur ad illius imitationem: quamuis de locis sophisticis inscriptio a nonnullis facta sit. Existimari Iacobus Stapulensis id ab Aristotele factum esse, partim quod hic præcipuus sit sophistarum finis inter quinque, quos illi coniectant, ac sibi proponunt, de quibus mox plura: partim quod huiusmodi syllogismus, Elenchus inquam sophisticus, instrumentum sit maxime idoneum ad convincendum, hoc est, ad coarguendum coaltercantem. Vnde & apud Græcos ἔλεγχος nomen quod dicitur, apud Latinos præter alia argumentum, siue probationem significat, & uerbum ἐλέγχο, quod arguo significat. Sed cum elenchus dicitur hoc loco, sophisticus idci co additur ut per sophisticum elenchum eum intelligamus syllogismus dici ullo modo posset, non per quem probatio & fides rei dubiæ fiat, cuiusmodi certe dialecticus syllogismus est, sed deceptio.

Sed antequam.) Cæsarius obiter explicat tractatus inscriptionem ἔλεγχος hoc est argumentum, fallax conclusiuncula. us h
roba-

De syllogismo sophistico quid sit, & quo pacto a dialectico differat.

Ex his iam qua dicta sunt, haud obscurum esse potest, eundem syllogismum esse, qui nunc sophisti u nunc litigiosus, siue contentiosus dicitur. Cuius porro duplex ab Aristotele definitio traditur. Vna quidem, qua syllogismus esse intelligitur, sed ex his colligens, quæ uidentur probabilia, imperitis uidelicet, cum tamen non sint. Altera uero, qua apparet quidem esse syllogismus, attamen non est: tametsi ex probabilibus nunquam colligi-

ligitur. Vnde etiam liquidò nunc apparet, ab huiusmodi syllogismo dialecticum syllogismum duplici ratione differre. Primum, quòd hic syllogismus planè sit: deinde quòd ex probabilibus colligat. Cæterum probabilia ab Aristotele esse definiuntur, quæ uidentur omnibus, aut plurimis: aut sapientibus, & his quidem uel omnibus, uel plurimis, uel maxime familiaribus & probatis, ut unumquenq; amare eum, à quo beneficia acceperit.

Ex his iam.) Aristo. i. cap. i. lib. Topicorum duplicè syllogismum sophisticum constituit: alterum qui falsum sumit & bene còcludit, ut omnis substantia est animal, omnis homo est substantia ergo omnis homo est animal: alterum qui uerū assumit & male colligit, ut omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergo omnis equus est homo. Priorem Aristo. putat dignum nomine syllogismi, posteriorem minime.

De quinque sophistarum finibus, quas & metas uocant.

CUM ergo sophista omnem neruū, omnemq; conatum eo intendat, ut coaltercantem circumueniat; illaqueetq; uidendum est, quot & quæ sint, quæ ipse coniectet, ac si proponat, ut fines initi certaminis: quos ubi etiam affecutus fuerit, se iam uictorem aduersus corrixantem nimis superbe, insolenterq; proclamat atque uociferatur. Sunt uero hæc numero quinque, Redargutio, Falsum, Inopinabile, Solæcismus, & Nugatio. Est autem Redargutio, cum ui disputationis cogitur quispiam aut negare quod antea concesserat, aut quod prius negauerat rursus concedere. Falsum uerò, quòd nullam habet ueritatis causam, ac ne apparentem quidem

De elench. sophist.

dem. Inopinabile uero, quod præter opinionem omnium, & maxime sapientum proponitur, ut matrem odiſſe filium suum. Tameſi id de Medea fingunt poetæ. Solæcisus est quoties secundum locutionem cogitur respondens barbarizare. Et à Donato definitur uitium in contextu partium orationis contra regulam artis Grammaticæ factum. Videtur tamen hoc loco & pro barbarismo communiter accipi, qui ab eodem Donato definitur, un orationis pars uitiosa in communi sermone. A Diomede uero, cõtra Romani sermonis legem, aut scripta, aut pronuntiata uitiosa dictio. Nugatio porro est, cum respondens cogitur idem sæpius dicere. Vnde & à nonnullis definitur, eisdem uerbi inutilis repetitio.

- Cum ergo) Sophistæ qui fucatam quandam speciem sapientie profitebantur, semper in unum ex his quinque finibus collimabant, & cum vnum horum assequuti rãt, se aduersarium vicisse existimabant. Vt d' sputationis Recte hoc dictum est, nam si respondens ingenii ostentandi gratia, utranq; partem Thematis propositi defendat & affirmet, quod prius negauerat uel contra; non dicitur impegisse in metam redargutionis: Falsum uero c' finis est quando respondens cogitur concedere, id d' omni bus est perspicuum esse falsum, ut virtus est v' ium Inopinabile. Id quod παράδοξον apud græcos est, hoc loco inopinabile dicitur, ut peccata omnia æqualia sunt, omnia mouentur, nihil mouetur. Negatio) Hæc est eiusdem uerbi ab eadem parte orationis, inutilis repetitio, ut Cato se Uticæ interfecit, Nisi idem ornatus causa bis repetatur, ut Cæsar Cæsar faueas Reip. De hac figura v' ndū est initium 4. lib. ad Herennium.

De locis sophisticis, & eorum
diuisione.

NUNC ad ipsos locos ueniamus, locos dico sophi-
sticos: hoc enim nomine à Georgio Valla Placentino
mihi non absurde appellari uidentur: quippe quòd ex
his perinde fallaciæ & sophistica argumenta ducuntur
atque ex locis dialecticis argumenta et probationes dia-
lecticæ. Ab Aristotele tamen modi dicuntur, non-
nunquam etiam loci. Horum autem prima diuisio hæc
est, quòd alij in dictione positi sunt, alij extra dictionem.
In dictione rursus, alius ab æquiuocatione, alius ab
amphibologia, alius à compositione, alius à diuisione,
alius ab accentu, alius à figura dictionis. Extra dictio-
nem item, alius ab accidente, alius ab eo quod est secun-
dum quid ad id quod simpliciter dicitur, alius ab igno-
rantia elenchi, alius à petitione principij, alius à con-
sequenti, alius ab eo quod est non causam pro causa po-
nere, alius ab eo quod est plures interrogationes unam
facere. Patet igitur huiusmodi siue locos, siue modos in
summa esse numero tredecim, ex quibus quidem in di-
ctione sex enumerati sunt, extra dictionem uero septē.
Præterea sciendum, quod argumentationes, quæ isti-
usmodi struuntur fallacijs, nunc sophismata, nunc pa-
ralogismi à Græcis dicuntur, nominibus profecto accō-
modatissimis: quippe quæ a uerbis deducuntur, σοφί-
ζεσθαι καὶ παραλογίζειν, quæ uerba apud Latinos inter-
pretantur imponere, siue decipere, Hinc & impostu-
ræ, & deceptiones. Adeo enim his cauillationibus at-
que argutii decipitur imperitus quispiam, ut credat id
esse quod non est, & non esse quod est. Vnde etiam Ari-
stote-

De elench. sophist.

Stoteles fallacias ipsas & sophistica argumenta, quod intra colorem tantum sint ueritatis, orichalco re^{te} cōparat, auri uidelicet respectu. Nam ut orichalcum imperitis hominibus aurum esse uidetur, ita hæc ab imperitis uera argumenta esse creduntur, cum tamen à peritis statim falsa esse deprehendantur.

Nunc ad ipsos locos ueniamus.) Quemadmodum ex locis Dialecticis argumēta eruuntur ad thema propositū probandum vel improbandum; ita ex locis sophisticis argumenta ducuntur ad fallendum decipiendumq; . Et ut loci Dialectici in locos internos, & externos diuiduntur: ita etiam loci sophistici in eos qui in dictione, & eos qui extra dictionem sunt, diuiduntur. Vtriusq; mēbri Cæsius hoc ca. partes enumerat, sequenti capite diuisionem declaraturus. Ut credat.) Hinc potest colligi descriptio fallaciæ, quæ est exceptio qua aliquis opinatur id quod est uerum, esse falsum, uel id quod est falsum esse uerum.

Qua ratione ex his locis alij in dictione alij extradictionem existere dicantur.

N E C illud omittendum putauerim, quanquam fortassis haud ita magni momenti, cur ex dictis iam locis alij in dictione, alij extra dictionem existere dicantur. Sane in dictione dici ob id uideri possunt, quod quæ ex his locis fallaciæ struuntur, apparentiæ suæ causam habent ex proprietate siue affectione aliqua, quæ uoci (hoc est, dictioni) in primis conuenit. Cuiusmodi sunt, quæ iam dictæ sunt, æqui uocatio, amphibologia, compositio, diuisio, accentus, & uocis figuratio. Extra dictionem uero, quod ex his sumpta argumenta & compositæ fallaciæ credulitatis suæ causam sumunt uel ex rebus

rebus ipsiſ quæ ſignificantur, uel ex animi intentione, quæ ſola rerum rationes, & rarum pariter ad ſe inuicẽ conſequentias expendit, atque diſcernit. Vnde & inter ipſas quoq; fallacias nonnihil diſcriminis habetur: quippe quod per fallacias, quæ ex dictione proueniunt, decipitur quiſſiam potiſſimum, quoties cum alio quolibet diſputat. Per fallacias uerò, quæ præter dictionem accidunt, quoties ſecum diſputat, aut quiſſiam conſiderat, penſiculatq; attentius.

Nec illud omittendum) Sophiſticus ſyllogiſmus dicitur fieri in dictione, quoties cauſa cur verus ſyllogiſmatis eſſe uideatur, potiſſimũ ex dictione ſumitur, ut ſi quis ita colligat, omne ſanũ eſt animal, omnis urina eſt ſana, ergo omnis urina eſt animal. Cũ dico deceptionem eſſe in dictione, dictionem tam pro ſimplici, quàm pro cõpoſita accipio. Fallax ſyllogiſmus dicitur fieri extra dictionẽ, quando ratio cauſa, cur verus in ſpeciem appareat nõ proptie ex dictione, ſed ex habituſine rei ad rem ſumitur. Quod tamen ſine uocibus non fit: ut quidam homo eſt animal, quidam equus eſt animal, ergo quidam equus eſt homo.

De loco ex æquiuatione.

Æquiuocatio dicitur, cum dictio ſiue uox ſimplex plura ſignificat. Cæterum æquiuoca uox duobus dicitur modis. Aut enim ſimpliciter talis eſt, aut Analogicã. Simpliciter quidem, ut canis, quod omnem æque quadrupedem larrabilem, piſcem morinum, & ſidus cœleſte ſignificat. Analogicã autem, ut animalis nomen, quod tam niuum, quàm pictum animal ſignificat, ſed non ex æquo, Itaque & paralogiſmos, quorum ex hoc loco argumenta ducuntur, tot modis uariari

ri contingit. Primo, cum id quod in argumentatione sumitur, simpliciter æquiuocum est, ut, Omne expediens bonum est, malum autem expediens est, malum igitur bonum est. Expediens hoc loco æquiuocum est. Nam & necessarium, & aliud utile, & opportunum, expediens dicitur. & quod per se bonum est. In minore igitur propositione pro utili siue necessario assumptum est. Pecuniæ nanque & mercium abiectioes, & id genus alia, cum per se mala sint, sæpenumero tamen utilia sunt necessaria. In maiore autem expediens sumptum est, ut per se bonum significans: ac per hoc ex æquiuoco paralogismus nomen inuenit. Tali cauillo olim usus (ui est apud Herodotum) A pollo diuinus uates, si credimus, cum Cræsum Lydorum regem oraculo consulto induceret, ut Cyro Persarum regi bellum indiceret, ita dixit, Perdet Cræsus Hulyu, transgressus plurima regna. Perdo enim significat & destruo, & amitto. Sciendum tamen, quod hic uersus apud Herodotum Græce integer non legitur, sed apud Suidam aliunde haud dubie repetitus. κροῖσος ἄλυν διαβὰς μεγάλαν ἀρχὴν καταλύσει. Quem Cicero secundo de Diuinatione libro ita uertit, ac Latinum reddidit, Cræsus Hulyu penetrans magnam peruertet opum uim. Se undocum id sumitur, quod Analogicōs æquiuocum dicitur, ut omne animal est motus sensuumque; per se particeps. quod autem pictum est, animal est: igitur quod pictum est, sensibus & motu participat. Item, omnes gemmæ sunt pretiosi lapilli, at in palmitibus gemmæ reperiuntur, testante id Vergilio. Turgent in palmitibus gemmæ igitur in palmitibus pretiosi reperiuntur lapilli. Su
porro

porro qui præter duos æquiocationis modos addant in super & tres alios, nempe ex compositione, & consignificatione, & ex transumptione. Ex compositione quidem, quoties uox siue dictio simplex & incomposita, unum aliquid significat duntaxat, composita autem pluræ: ut *immortale*, quod nomen compositum significat, & id quod potest non mori, & quod non potest mori: cum tamen simplex *mortale* id significet, quod potest mori. Et consignificatione autem, ut cum sic cõtextitur *sophisma*. Quicumq; sanabatur, sanus est: ægrotans autem sanabatur, ægrotans igitur sanus est. Participium ægrotans cū alias unum aliquid significet, ex consignificatione tamen ad diuersa tempora trahitur, nempe ad præsens & præteritum imperfectum. Ex transumptione uerò, ut si quis pratum os habere dicat, quia rideat, hoc est, lætum sit, et fertile & pingue. Hinc Vergilius in *Bucolicis* dixit, *Omnia nunc rident, de arboribus & fructibus inibi loquēs.*

Aequiuocatio) Simpliciter æquiocū hoc loco uocat æquiocum a casu, quòd plura habet significata æque primo, nec unum propter similitudinē alterius, ut *canis*. Id dicitur æquiocum ἀναλογικῶς, quod vulgo a consilio æquiocum dicitur, quod plura habet significata, sed unū propter similitudinem alterius, ut *homo*. Id enim cõsilio studio factum esse uidetur, ut unum significatum propter similitudinem alterius significaret. Nec debet quis hanc æquiocum distinctionem tanquā sophisticā, & inutilem conuellere, ea enim ex ipso Aristotele 6. ca. 1. lib. *Ethico* sumpta est, ut ergo duplex est æquiocum; ita etiā duplex ex hoc loco cõstruitur fallacia. *Tali cauillo*) hac de re Vergilius Polydorus libro quinto, cap. 8. hunc in modum scribit. Fallebāt præterea mortales eiusmodi demones amphibologiis nodosis, flexiloquis respõsis, hoc est
ita

De elencho sophist.

ita ambiguis, ut in ambas partes agi possint. Nā ut Croesus uictus à Cyro rege Persarum: ita Pyrrhus Romanis, quorum uterq; se ex oraculo superiorem fore sperabat. Hi erant cacodæmones, quibus homines humanas hostias immolabant. *Quod nomen compositum.*) Theologi multum interesse putant inter has propositiones, homo potest non mori, & homo non potest mori. Ultima negat potentiam, prima minime. Vnde ex hoc loco hæc fallacia cõponi potest, omne quod est immortale non potest mori, homo secundum statum primæ naturæ erat immortalis (quia poterat non mori, ergo non poterat mori).

De loco ex amphibologia.

Amphibologia autem (quemadmodum ex nomine ipso intelligi datur) dicitur, cum ratio intra se ambigua claudit sententiam, qualis illa Apollinis (Aio te Aecida Romanos uincere posse) ad Pyrrhum Epirotarum regem, cum oraculum consuluisset ipse super euentu belli, quod contra Romanos animo destinauerat. Quem uersum ex Ennio de promptum esse idem Cicero testatur eodem de Diuinatione libro. Sane tota orationis ambiguitas ex eo dependet, quod accusatiuus, te, ut etiam Romanos, nunc à tergo, nunc à fronte eius uerbi, uincere, construi potest. Atque ita incertum requiritur ab Aeacide, hoc est, à Pyrrho Romanos uincere, an contra, Aeacidem à Romanis. Ex hoc igitur loco captio struitur, cum tale sophisma conficitur, Quicquid uidet quispiam, hoc ipsum uidet: at uidet aliquis columnam, columna igitur uidet. Idem, Quoscunque uellem me apprehendere, uellem ut me apprehenderent: ostes autem uellem me apprehendere, igitur uellem ut hostes me apprehenderent. Similiter autem & hoc modo,

Quisq;

Quisquis arat littus, littus proscindit aratro: Ast operam perdens, littus perhibetur arare: Ergo operam perdens, littus proscindit aratro. Differt autem amphibologia ab æquiocatione, quòd æquiocatio quidem ex nomine ipso res diuersas significante in captionem adducit. Amphibologia autem ex oratione fallaciam inuenit. Quo sane nomine hunc appellare libuit, quãquam apud Aristotelem Græcè legitur ἀμφιβολογία.

Amphibologia.) Ut æquiocatio in uocibus simplicibus, ita amphibologia in oratione plura significat. *Aio te*) Locus (hic supra a nobis explicatus est. *Quicquid uidet quispiam.*) Deceptio est in vocabulo hoc ipsum, nam si accusatiuus est, uera est oratio: sin nominatiuus, falsa. *Quoscumque.*) Captio est ex accusatiuo me, qui potest pendere uel a uerbo apprehendere, a parte anteriori, & tunc sensus est, quicquid ego apprehenderem, uel a parte posteriori, & tunc sensus est quod me apprehenderent.

De loco ex compositione, & diuisione.

COMPOSITIONEM hoc loco pro oratione composita, & diuisionem pro oratione diuisa accipere debemus. Et composita quidem oratio est, quæ sensum habet compositum. Diuisa autem, quæ diuisum. Porro compositus sensus est, cum in ipsa oratione partes secundum situm magis debitum intelliguntur. Diuisus uero, cum econtra. Rursus autem debitus partium in ipsa oratione situs is est, quem idiomatis peritus magis talem adiudicarit. Quod tamen ut facilius deprehendat, tres ad hoc regulæ à Iodoco Clichthoueo traditæ sunt, tribus uocabulis à Iacobo Fabro Stapulensi prius

De elench. sophist.

annotata: quas proinde hic subscribendas haud ab re existimauerim. Vocabula autem sunt, Modus, Determinatio, Determinabile. Itaque ex his prima regula est. Si modus fuerit, aut subiectum, aut praedictum propositionis, situs partium orationis magis debitus est: ut possibile est sedentem ambulare, aut sedentem ambulare est possibile. Secunda. Si determinatio posita inter duo determinabilia utriq; ex aequo propinqua, praecedens determinauerit, situs magis debitus est: ut Quicquid uiuit semper, est. Adiectum est autem ex aequo propinqua: quoniam si non ex aequo utriusque propinqua fuerit, tunc si propinquus determinauerit, sensus magis debitus intelligitur: ut Quicumque scit literas, nunc didicit illas. Tertia regula est. Si determinabile positum inter duas determinaciones utriusque ex aequo propinquum cum praecedenti iungatur, sensus compositus est, & situs partium orationis magis debitus: ut, Vidi imaginem auream, uestem habentem. His ita praelibatis, ad sophismata ueniamus, quorum ex hoc loco deceptio struitur. Interea tamen ad illud praemonendum, quoties contexitur syll g sm s iuxta expositos locos, si in eo sumpta oratio, in se quidem diuiso uera fuerit, in composito autem falsa, deceptio ex loco a compositione prodesse dicetur: sin uero contra, captio per locum ex diuisione facta esse intelligetur.

Compositionem) Quid sit compositio & diuisio, hoc loco Cæsius quadam gradatione docet. *si modus*) Sic contra, quando modus determinat uerbum, situs orationis est minus debitus, & sensus diuisus, ut hominem possibile est ambulare. *Quicquid uiuit.*) Aduerbiu, semper, est determina-

cio posita inter duo determinabilia, scilicet uiuit & est: debet autē cum uerbo est, cohærere. *Interea tamen.*) Est ergo fallacia compositionis, quando a sensu diuiso uero proceditur ad sensum compositum falsum: fallacia uero diuisionis quando proceditur a sensu composito uero ad diuisum falsum, id exempla sequentis capituli declarant.

De sophismatis, quæ per locos a compositione & diuisione fiunt.

IGITUR iuxta tria superius annotata uocabula, sophismata conficiuntur tribus quoque modis. Primo, cum modus uariatur, ut *Quemcunque possibile est ambulare, fieri potest ut ambulet: atqui sedentem possibile est ambulare, ergo fieri potest ut sedens ambulet.* Secundo, cum determinatio uariatur, ut *Quicumque scit literas, nunc didicit illas: atqui Grammaticæ peritus scit literas, igitur Grammaticæ peritus nunc didicit eas.* Item, *quod unum solum potest ferre, plura potest ferre: quod autem unum solum potest ferre, non potest plura ferre: igitur quod potest plura ferre, non potest plura ferre.* Tertio, cum determinabile uariatur, ut *Quicumque bonus est, bonus est, atqui malus artifex bonus est, malus igitur artifex, bonus est.* Et hæc tenus quidem secundum compositionem facti paradoxismi peccant. Qui uero sequuntur, secundum diuisionem totidem modis peccant, iuxta trium uocabulorum supra positorum annotationem. Primo, ut *Qui quiescentem ambulare est impossibile, igitur quiescentem impossibile est ambulare.* Secundo, ut *Quocunque uidiisti hunc percussum, hic percussus est: atqui oculo uidiisti hunc percussum, oculo igitur hic percussus est.* Ter-

De elencho. *sophist.*

tio, sed esto sit quispiam artium imperitus, moribus autem probus, tunc tale connecto *sophisma*, Quicumque malus est, malus est: at malus artifex, est bonus, igitur malus, artifex bonus est. Per diuisionem præterea fiunt *paralogismi*, quoties coniunctio tum copulatiua, tum disiunctiua, nunc terminos, nunc ipsas copulat disiungit ue propositiones, ut Quæcunque sunt duo, & tria, sunt paria atque imparia: at quinque sunt duo, & tria, quinque igitur sunt paria & imparia.

Igitur.) Modum, determinationem determinabile, intelligit. Vt quemcunque) Maior propositio in sensu cõposito est uera, minor in sensu cõposito est falsa. Vt quicumque.) Si particula nunc, construatur cū uerbo sit, uerus est sensus, si autem cū uerbo didicit, sensus est falsus. Item q od) *Sophisma* est cõpositionis, quia ex parte prædicati, plura ponuntur, ad quæ subiectū referrī potest cõiunctim, & diuisim: coniunctim facit propositionem falsam T r t i o.) Fallax est collectio ex nomine malus. Nam in antecedente sumitur pro malo moris, in cõsequente pro malo artis, hoc est in perfectione. Secundo) Si ablatius oculo construatur cum uerbo uidisti, sensus est cõpositus, & uerus, si cū participio percussus, sensus est diuisus, & falsus. Vt quæcunque) Accipiendo duo, & tria secundum positionem, minor est uera, quia quinq; sunt duo, & tria simul, secundum diuisionem autem falsa, quia quinq; neque duo, neque tria sunt.

De loco per accentum.

ACCENTVS, quem & ueteres Latini, autore Quintiliano, tenorem appellauerunt, & à Græcis τὸν ὀρθῶς & item τὸν ὀρθῶς dicitur, à Prisciano definitur lex siue regula ad eleuandam deprimendam ue syllabam uersus cuiusque particulae orationis. Ab eodem insuper
in

in acutum, grauem, & qui ex utrisque fit, circumflexū diuiditur. Porro acutus (ut Diomedes tradit) apud Latinos in correptis semper, interdum in productis syllabis uersatur. Circumflexus in his quæ producuntur. Grauis autem per se nusquam consistere in uerbo ullo potest: sed in his, in quibus circumflexus est, aut acutus, cæteras syllabas obtinet. Apud Græcos autem cum acutus in dictione tria loca obtineat, ultimum, penultimum, & antepenultimum: circumflexus quotlibet syllabarum sit dictio, non nisi penultimum tenebit locum. Igitur ut nulla uox sine uocali est, ita nulla sine accentu. Ac proinde recte quidam putauerunt accentum ueluti animam uocis esse. Sed de accentu quidem hætenus plus satis, quando apud Latinos pronuntiatio uocum iuxta accentum regulas in totum prope modum abolita est, cuius tamen loco quantitas syllabarum perinde obseruatur. Fiunt autem per locum ab accentu sophismata tribus modis. Primo, quando pro syllabæ quantitate uariata, uariatur, & significationis, ut Quicquid malum est, fugiendum est, pomum autem malum est, igitur pomum fugiendum est. Secundo quando uariatur ipsius syllabæ aut aspiratio, aut orthographia, ut Ad aram, fiunt sacra, atqui hara porcorum stabulum est (unde illud Ouidij, Immundæ cura fidelis haræ: & illud item Ciceronis, Ex hara productæ, non schola) igitur ad porcorum stabula fiunt sacra. Tertio, quando dictio aliqua interim diuiditur, interim tota manet, ut Quicquid inuite fit, coacte fit, uinum autem fit in uite, ergo uinum fit coacte. Ceterum de loco siue modo per accentum, Aristoteles dicit non facile

De elencho. sophist.

esse dialecticis orationes facere in his, quæ sunt sine scriptura. In scripturis autem & poematibus magis, quod in his scilicet accentuum per certas notas, & syllabarum ob metri legem, accuratior habeatur observatio.

Accentus) Totum hoc caput partim ex Latinis, partim ex Græcis grammaticis est perspicuum. cum ait Cæsaricus circumflexum accentum apud Græcos non nisi penultimam afficere syllabam, id canonibus accentuum apud Græcos omnino repugnat: accentus enim circumflexus ultimam, & penultimam syllabam afficit: qua hunc locum mendosum aut mutilatum esse puto, & sic legendum, nisi ultimum uel penultimum tenebit locum. **Primo**) deceptio est in nomine malum, nam prima longa significat pomum, breui prauum. **Secundo quando**) Ara auctore Varrone, quasi antea dicta est, quia sacrificantes aram manibus tenebant, sic etiam iurantes olim aram tenebant. Vnde est illa nobilis Periclis sententia: sum amicus usque ad aras.

De loco a figura dictionis.

A FIGURA dictionis hic locus nominatur, quod per eum quicumque sunt paralogismi, causam apparentiæ non aliunde habeant, quam a uocis siue dictionis cum alia qualibet siue uoce, siue dictione configuratione, hoc est (ut planius dicam) a consimili dictionis cum alia qualibet dictione desinentia siue terminatione. Nec uideo tamen cur a quibusdam tam longè repetatur hoc loco figuræ definitio, quæ a Geometris definitur magnitudo, quæ termino nel terminis clauditur, cum secundum hanc definitionem, figura nihil commune cum dictione habeat, unde similitudo aliqua intelligi possit. Ex hoc igitur loco captiones struuntur, quoties

ties argumentationem factam constare ac recte se habere quis autumat, similitudine uocis hallucinatus, cuiusmodi hæc est. Discere est circa disciplinam exerceri, at exerceri circa disciplinam est docere, discere ergo docere est. Captio est, per figuram dictionis. Figuratum siquidem est passiuum in actiuum, & actiuum in passiuum. Nam exerceri circa disciplinam, & actionis et passionis expressiuum est. Quandoquidem exerceri esse potest tam impersonalis quam passiuui uerbi modus in finitiuus, ita ut ab impersonali actio, à passiuo passio significetur. Fiunt præterea secundum hunc locum paralogismi, cum ab uno prædicamento transitus fit ad alterum, ut Quicquid heri uidisti, hodie uides, atqui album heri uidisti, album igitur hodie uides. Hic transitus est à substantia ad qualitatem. Similis huic argumentatio est hoc modo. Quicquid heri emisti, hodie comedisti, crudum heri emisti, ergo crudum hodie comedisti. Atque id quidem est, quod Aristoteles his uerbis significare uidetur. Quæ autem per figuram dictionis (inquit) fiunt sophismata, accidunt quando uel non idem ut idem interpretantur, ut masculinum, fœmininum, uel fœmininum, masculinum: uel quod iter hæc est, nempe neutrum, alterum horum. Vel rursus quale, quantum: uel quantum, quale: uel faciens, patiens: & alia, quemadmodum hæc prius diuisa sunt. Siquidem aliquid est, quod non est eorum quæ sunt facere aut pati, & si uocis figura uideatur, ut ualere, quod qualitatem potius dicit, nempe sanitatem (est enim ualere sanum esse) quam actionem aut passionem.

De locis dialect.

A figura dictionis.) Hæc fallacia est, quando una dictio est similis alteri terminatione, sed non significatione, ut si quis sic colligat, poeta est primæ inflexionis, ergo est poema. *Quicquid fieri emisti.*) Dictio hæc quicquid, in antecedente significat substantiam, album in minori significat qualitatem, & sic a prædicamento in prædicamentum fit transitus. *Quæ autem.*) Ex tertio capite primi libri elenchorum addit multos modos, quibus hæc fallacia committitur.

De loco ab accidente.

SEQVUNTUR loci, qui extra dictionem dicti sunt. Ex his primus est, qui ab accidente dicitur. Is autem est (quemadmodum & Aristoteles tradit) per quem cæpiones fiunt, quoties similiter quodcumque existimabitur rei & accidenti inesse. Nam quia multa eidem accidunt, non est necesse omnibus prædicatis, & ei de quo prædicantur, omnia illa similiter inesse. Quandoquidem hoc pacto omnia illa eadem erunt, quemadmodum sophistæ dicunt: ut si Socrates est alter à Platone, Plato autem homo est, Socrates igitur ab homine alter est. Tale est & illud apud Aulum Gellium sophisma, quod proponitur hoc pacto, Quod ego sum tu non es: ego autem sum homo, tu igitur homo non es. Item & hoc modo, Homo animal est, animal autem genus, homo igitur genus est. At rursus, Polycarpus est homo, at uero homo disyllabum est, Polycarpus igitur disyllabum est. Sanè hæc & alia id genus sophismata per accidens fieri dicuntur. Per accidens inquam, hoc est, per extraneum siue diuersum quodammodo aliquid, ut in quibus complexio orationis, eas quæ circa naturam sunt diuersitates, ad naturam ipsam transtulit. Aliud quippe est, secundum naturam esse, &

Et aliud secundum personales accidentalesq; proprietates, ut uerbi causa, Animal cum de homine prædicatur, essentialiter de homine dicitur : cum uero de animali genus prædicatur, huiusmodi prædicatio essentialis non est, sed per accidens (ut nec cum de ea uoce quæ est homo, disyllabum prædicatur) propterea quod aliud est animal homo, aliud animal genus . Animal siquidem genus, simpliciter animal est, hoc est, tale animal, quod cunctas sub se species communi ratione colligit, eatenus uidelicet, quatenus uitam absolutam sentiendi ui prædictam gerant . Homo autem animal una talium est specierum, quæ uitæ tali, nempe absolutæ rationalitatem & dexteritatem affert . Homo igitur non est simpliciter animal, sed tale animal . Tale porro animal non est genus, sed species. Sed hæc fortassis multo altius repetita sunt, quam præsens institutio ferat.

Sequuntur loci.) Capiuntulæ hætenus tractatæ ad distinctionem significationum cuiusque uocis referuntur: pertinent enim ad genus sermonis: sequentes uero captiones potius a rebus quàm a genere sermonis (ut iam dictum est) oriuntur. *Is autem est.*) Ex hoc loco oriuntur fallaces syllogismi, quoties similiter quid existimamus rei, & accideti inesse nã cū plura eidem sed diuersa ratione accidunt, si accidentia male accommodantur, uitiosum fit argumentum. *Ut si Socrates*) in hoc sophismate non fit distinctio substantiæ, & accidentis. Nã est alter a Platone, secundum accidens, sed Socrates secundum essentiã est homo. *Tale est*) In huius sophismatis solutione, multos uehementer impeditos & occupatos fuisse uideo. alii asserunt collectum esse, ut olim barbari sophistæ loquebatur, non a distributio ad distributum: alii alias tenebrosas excogitant solutiones. sed his nugacissimis omissis nugis, id quod res est dicamus: cū sic colligimus, quod ego sum, tu nõ es, ego sum hõ, er-

De elencho.sophist.

go tu non es homo, in maiore propositione proponi ut me, alium a te esse, secundum personæ proprietatē, in minori uero essentiam, & naturā intelligimus, quare falsa intelligitur conclusio, *Item & hoc modo.*) soluantur hi duo syllogismi fallaces, quia mutatur genus suppositionis, siue significationis terminorum. nam a termino primo intentionis ad terminū secundæ proceditur. *Sed per accidens.*) ratio huius est, quia omnis prædicatio, in qua prædicatur terminus secundæ intentionis, de termino primæ est accidentaria, ut animal est genus, homo est species. *Propterea quod.*) sensus huius loci hic est. eodem modo accipitur animal, cum prædicatur de homine, & cum subiicitur generi, nā in hac prædicatione, homo est animal, animal sumitur pro re ipsa quam significat ex impositione, sed in hac animal est, genus, animal sumitur pro ipso uocabulo, quod talis rei est significatiuum.

Quo pacto a recentioribus hic locus tractetur.

*NEC tamen ignoro hunc locum ab accidenti latius explicari à recentioribus hoc modo, ut si accidens, & id cui accidit, uidelicet res subiecta, & præter hæc attributum: quæ & ita distinguunt nominibus magis familiaribus, ut accidens sit, quod medium in syllogismo dicitur, res subiecta minor extremitas, attributum maior extremitas. Hinc paralogismus per hunc locum fieri dicunt, quoties uel medium, uel maior extremitas, uel minor extremitas in syllogismo non recte sumatur. Medium quidem, ut si ita arguatur, Cuiuslibet contradictionis altera pars est uera (& accipio hic nūc uerbum, cuiuslibet, more istorum, contra uim propriam pro signo distributiuo, ut ipsi dicunt, qualia sunt omnis & nullus) atqui hæc propositio, homo est lapis, est contradictionis altera pars, igitur hæc propositio, homo est lapis, uera est. Captio est in uerbo contradic-
tionis*

tionis. Assumendum namque erat. Atqui hæc propositio, homo est lapis, est contradictio: eo quod hic terminus in maiore solum uniuersaliter sumebatur. Maior uero extremitas, ut si ita proponas. Omne animal substantia non est, omnis autem homo est animal, igitur nullus homo substantia est. Hic captio est in uerbo substantiæ, quod in maiori (ut oportebat) uniuersaliter sumptum non est, propterea quod negatio ei præposita non sit. Verum id ita sophistæ pro arbitrio statuerunt contra autorum & eorum qui recte loqui didicerunt, consuetudinem. Minor porrò extremitas non recte sumitur, si ita contexas syllogismum. Nullum dextrum est sinistrum, cuiuslibet autem hominis oculus est dexter, ergo neuter oculus hominis est sinister. Hic oculus minor extremitas particulariter sumitur in minore contra præscriptam secundi modi primæ figuræ legem. Quare ita assumendum erat, cuiuslibet autem hominis uterque oculus est dexter.

Nec tamen.) Latissime patet hæc fallacia accidentis: nam complectitur omnes syllogismos in materia & forma uti uoluit. Captio est.) nam hic terminus contradictio, solum sumit uniuersaliter in maiore. debet auté totum esse medium in minore, & non hoc totum aggregatum contradictionis altera pars, propterea deceptio pedit a termino medio. Maior uero extremitas) substantia maior extremitas, sumitur particulariter in maiore, quia nota uniuersalis affirmatiua, distribuit terminum tantum immediate sequentem, at in conclusione uniuersaliter sumitur.

De loco ab eo quod est secundum quid,
ad id quod simpliciter est.

DEFINITUR hic locus ab Aristotele per id,
quod hoc quidem simpliciter dicitur, illud autem, quo
quo

De locis dialect.

quomodo & non præcipue. Quoquomodo, inquit, hoc est, uel secundum locum, uel secundum tempus, uel ad aliquid, uel secundum aliquid, uidelicet cum quod secundum partem dicitur, simpliciter accipitur. Itaque & paralogismi secundum hunc locum quatuor sunt modis. Primo in his, quæ secundum locum dicuntur: ut Apud Thraces quædam gentes olim, ut Solinus autor est, recens natos cum fletu excipere, & defunctos gaudio prosequi pium esse ducebant: igitur pium est, puerperia deslere, & funera gaudio prosequi. Secundo in his quæ sunt secundum tempus: ut bonum est uti uictu tenui cum ægrotamus, igitur simpliciter uti bonum est. Item, expedit merces in mare proijcere, cū timetur naufragium, igitur expedit proijcere merces. Tertio in his, quæ sunt ad aliquid: ut diuitiæ male utentibus nō sunt bonæ, ergo diuitiæ bonæ non sunt, cum tamen ipsæ (ut diuus Ambrosius ait) uirtutum sint instrumenta. Quarto autem in his, quæ sunt secundum aliquid: ut Aethiops dentibus albus est, igitur albus est. Præterea cum ex diuisis coniunctum infertur, hoc pacto, Coriscus bonus est, & idem citharædus, Coriscus igitur bonus est citharædus. Esto autem uita bonus sit, non arte. Huiusmodi paralogismus per hunc locum factus esse intelligitur.

Definitur.) Techna ex hoc loco struitur, quando id quod particulariter, siue secundū partē in antecedente sumitur, in conclusione sumitur uniuersaliter & secundū totum. talis nō est rara collectio, quoniā a particulari uno ad uniuersale nō est firma cōsecutio, ut diuitiæ male utentibus obsunt magis quā profunt, ergo diuitiæ malæ sunt. honestū est apud Tribalos populos patrē sacrificare: er-

go id ubique honestum. *Ut apud Thraces.*) Historia hæc est apud Pomponium Mela, secundo capite secundi libri. Ita que lugentur apud puerperia, natiq; deflentur, funera cõtra festa sunt, & ueluti sacra, cantu deflẽtur. Huius ratio, ut existimo, est, quia ut plenius ait, existimabãt uel optimum esse nõ nasci, uel natos statim emori. Vide Pliniũ primo capite septimi libri. *Secundo in his.*) Huius loci multa exempla sunt apud Aristotelem in fine ultimi capitũ secundi libri Topic. *Virtutum sunt instrumenta.*) sic Aristot. viii. cap. i. lib. ethic. fieri non potest, aut non facile fit, ut is res agat præclaras, cui facultates desunt.

De loco ab ignorantia elenchi.

PER ignorantiam Elenchi, siue quod idem est, per inscitiam redargutionis, fiunt paralogismi, quoties omittitur aliquid eorũ, quæ ad orationem (ut Aristoteles ait) hoc est, ad ipsius Elenchi definitionem requiruntur. Definitur autem ab eodem hoc pacto, Elenchus est contradictio unius & eiusdem non nominis, sed rei, & nominis non synonymi, sed eiusdem, ex his quæ data sunt ex necessitate, non connumerato eo quod est in principio, ad idem, secundum idem, similiter, & per idem tempus. Qua quidem definitione certum est nusquam ab Aristotele longiorem factam esse, idque (ut reor) propter sophistarum importunitates. Quapropter & singulas eius particulas latius explicare, atque distinguere necessum fortassis fuerit. Quandoquidem in ea quædam syllogismi tantum causa ponuntur, quædam ob contradictionem solum, quædam etiam ad utrunque spectant. Syllogismi causa ponuntur, partim ex his quæ data sunt ex necessitate, partim, non connumerato eo quod est in principio. Ob contradictionem uerõ, ut quæ postremo loco enumeratæ sunt: cuiusmodi sunt ad idem
secundum

De elencho sophist.

secundum idem, similiter, & per idem tempus. Præter hæc autem ad utrunque reliqua pertinent. Porro paralogismi, qui per hunc locum fieri cōsueuerunt, hoc præcipue peccant, quòd ex quatuor postremis aliquid omititur. Vnde & quatuor quoque modi assignantur. Primus, cum omittitur particula ad idem, ut decem sunt dupla ad quinque, & non sunt dupla ad sex: ergo decem dupla sunt, & dupla non sunt. Similiter si quis Socratem inter duos locatum, idcirco pronuntiet ipsum dextrum esse & non dextrū. Secundus modus est, quando omittitur particula secundum idem, ut hoc est duplū secundum longitudinem, & non est duplum secundum latitudinem: duplum igitur est, & non duplum, aut si quis oculum nigrum esse dicat, & non nigrum: propterea quia id quod circa orbem ipsius oculi est, qui medius pupillam tenet album sit, ipse uero orbis niger spectetur. Tertius, quando omittitur particula similiter, ut cognosco Socratem, & eundem non cognosco uenientē, igitur cognosco Socratem, & eundem non cognosco. Quartus uero, quando omittitur particula per idem tempus, ut si quis Socratem proponat sedentem, & non sedentem, ad diuersa tempora respiciendo.

Per ignorantiam.) Hæc fallacia cōmittitur, cū aliqua particula finitionis elenchi omittitur. nam elēchus est conclusio opposita alicui propositionum cōcellarum ī syllogismo, quæ in modo & figura cōclusionē colligebāt. syllogismus uero elēchi est syllogismus, qui ex opposito cōclusionis cum altera propositione colligit oppositum alterius, scilicet contrariā uel contradictoriā. *Qua quidē definitione.*) Locus est apud Aristotelē tertio capite primi libri elenchorum, nunquā ab Aristotele datā esse existimo finitionē tā tenebrosam (cum tamen ipse præcipiat omnem

oem finitionē perspicuā esse oportere, datur .n. discendi
 cā) nec ex tot partibus cōpactam . sed puto Aristotelem
 tot particulis in hac finitione usum, ad explodendas oēs
 oīum sophistarum cauillationes. *Est contradictio.*) Hoc est
 conclusio cōtradictoria alicui præmissarum. *Vnius & eius
 dem*) Scilicet subiecti & prædicati. & secundum nomē, &
 secundum ré ut hō, hō . non nominis sed rei. nō satis est
 esse eandē uocem sed oportet eandē rem esse per uocem
 significatā. *Et nominis.*) Oportet elenchum cōtradictionē
 esse, nō eiusdem nominis synonymi, sed eiusdem secūdū
 uocem. *Ex his quæ data sunt.*) Hoc est concessa ab aduersa-
 rio. *Non commemorato.*) Non accepto quæsito ad syllogis-
 mum demonstrationis. *Ad idem*) Respectu eiusdem. *Simili
 ter.*) Ut dictio eodem modo accipiatur. *Per idē tempus.*) Ut
 dictio secundum diuersum tempus nō accipiatur, cætera
 satis dilucide a Cæsario explicantur. *Ob contradictionem.*)
 Hoc addit authore Aristotele qui ait, dico autem oppo-
 ni eiusdem de eodem nō aut æquiuoce, & quæcunq; cæ-
 tera cōtra sophisticas determinauimus importunitates.

De loco a petitione principii .

*IN principio petere, est id, quod ad demonstracionem
 propositū est, ponere & accipere, ut confessum. In prin-
 cipio igitur petitur aliquid, cū eius adhuc desideratur de-
 monstratio, quod tamē ut confessum accipitur. Vnde et ab
 Aristotele definitur secundo Priorum analyticorū uolu-
 mine hoc modō, Petere (inquit) id quod est in principio,
 est ostendere quicquā per id, quod per seipsum manifestū
 non est, quod profecto est propositum non ostendere. Ac-
 cidit autem modis quatuor . Primo, quando a syllogista
 & incollectilis ratiocinatio fuerit . Secundo, quando id
 quod sumitur, ignotius eo est, quod colligere uolumus .
 Tertio, quando quod sumimus, æquæ ignotū est, atq; id
 quod cōficere uolumus. Quarto, cum posterius sumitur
 ad monstrandū id, quod prius est, Cæterum præter hos
 sunt*

De eleneh. sophist.

sunt et alij quatuor modi, quos octauo libro Topicorū idem autor recensent. Primus, cum quod particulariter demonstrandū est, uniuersaliter quis postulauerit. ut si quis nolens probare, contrariorū eandem esse disciplinam, postulauerit idcirco omnium oppositorum eandem esse disciplinam. Secundus, cum quod uniuersaliter est ad ostendendū propositū, particulariter ab aliquo petitur: ueluti si de omnibus contrarijs propositum est, de aliquibus solum quispiam postulet. Tertius uero, cum quis diuidens propositum petit: ut si cum oportet quempiam coniunctim ostendere medicinam sani & ægri esse, is tum utrunque postulet seorsim, atque diuisim: uerbi causa. Est ne medicina sani? & rursus, Est ne medicina ægri? atque idem dehinc ita argumetur, Medicina sani est, & medicina item ægri est, igitur medicina sani est, & item ægri. Quartus demum, cum quis eorum quæ ex necessitate se inuicem sequuntur, alterum petit: ut si cui propositum est ostendere, quòd diameter est incommensurabilis lateri quadratis, is assumat, quòd diametro latus incommensurabile est.

In principio) Hæc captio cōmittitur, quādo antecedens nō probat cōsequēs: quia id quod tāquā manifestū & p̄spicuum sumitur, æque ignotum est, atq; id quod est probandum, ut si quis ita colligat, sunt qui aduersa nobis uestigia figāt, ergo sunt antipodes. *Primo quando.*) Et ois homo est animal, nullus homo est equus, ergo nullus homo est animal, *Secundo quādo.*) ut Pythagoras docuit animas ī diuersa migrare corpora, ergo eius assertores nō errāt. *Tertio quando.*) ut anima equi non remanet separata a corpore, ergo nec anima bouis. *Quarto.*) Ut homo est capax disciplinæ, ergo animal rationale est capax disciplinæ.

De loco à consequenti.

A CONSEQUENTI locus dicitur, quæadmodum & Aristoteles tradit, quoties propter cõsequens redargutio fit, ut si quis petat cõsequentiam cõverti, quæ tamen cõvertitur minimè. Exempli gratia, si quis, quia hoc ex necessitate est, & illud est, idcirco putauerit, quia illud fit, et alterũ quoque ex necessitate esse. Vnde & de inceptis, quæ propter opinionem ex sensu sunt, hoc modo plerunq; fiunt. Hinc sæpenumero id quod fel est, mel esse suspiciatur, eò quòd flauus color ut fel, ita et mel quoque consequitur. Quapropter si quis ita argumentetur, hoc mel est, igitur flauum, rectè quidem sequitur: at contra non rectè, si hoc modo, Hoc flauũ est, igitur mel est. Huius aut loci, alij duos, alij tres statuunt modos. Ex his primus est, quoties quis, ut ab antecedente ad cõsequens rectè sese habet consequentiæ ratio, ita è contrario à cõsequente ad ipsum antecedens firmam similiter atque cõstantem consequentiæ uim esse existimauerit: ut si animal est, homo est, igitur si homo non est, animal non est. Secundus, quoties facta consequentia, ab abolitione antecedentis credit aliquis & consequens peræque aboleri posse: ut si homo est, animal est, igitur si homo non est, animal non est. Tertius uerò modus est, quoties ex communiter accidentibus per id, quod consequens esse solet, uolumus ostendere id quod præcedit: ut qui insanus est, in solitudinem fugit, Democritus autem in solitudinem fugit, igitur Democritus insanus est. Dicitur autem per consequens, quoniam consequitur insanum esse, in solitudinem fugere, ueruntamen non conuertitur. Non enim si quis fugit in

De locis dialect.

solitudinem, consequens continuo est, ut insaniat. Inuenias siquidem qui res humanas despiciens, stabilitatem & quidem quærat, & ob hoc ad loca à tumultibus libera secedat: quemadmodum Democritum fecisse memorie proditum est: proinde falso creditum est ab Atheniensibus, eum insaniuisse. Quemadmodum falso quoque creditum est olim ab infidelibus nostræ religionis monachos desipuisse, quòd relictis omnibus quæ possederant, in deserta loca secesserint: unde & Anachoritæ dicti sunt & Eremitæ; ut de Paulo primo Eremita & Hilarione Hieronymus, de diuo Antonio Athanasius, & de alijs compluribus Seucrus Sulpitius in eo libro, quæ de uita diui Martini inscribit, memoriæ prodiderunt.

A consequenti.) Hæc fallacia committitur, cù credimus consequens cõuerti cù antecedente, quod tamẽ non cõuertit, ut si pluit, terra est madida, ergo si terra est madida, pluit. si iustitia est, uirtus est, ergo si est uirtus, est iustitia. hæc captio cõplectitur oës uitiosas argumentatiões, quæ canones consequentiãrũ non obseruant. Ut si animal est.) Hoc exemplũ non conuenit huic primo modo, nã animal esse non infert hominem esse. quare sic legendũ puto, si animal non est, ergo homo non est. igitur si homo non est, animal nõ est. fallacia est consequentis, quia antecedens infert antecedens. Secundus.) Hic syllogismus est in primo modo syllogismorũ conditionaliũ, in quo à positione antecedentis ad positionẽ consequentis est colligendum, Et quemadmodum.) de hac re uidẽdus est Virgilius Polydorus, de Inuentoribus rerũ. i. cap. 7. libri.

De loco ab eo quod est, nunc causam
ut causam ponere.

H I C locus ab eo nomen habet, quòd est nõ ca s m
ut causam ponere, quod quidem fit dicente Aristotele,
cum

cum assumitur id quod non causa est, tanquam propter illud fiat redargutio. Accidit autem tale quid in his syllogismis, qui sunt ad impossibile, in quibus scilicet necessarium est interimere aliquid ex his, quæ sumpta sunt. Huius quidem exemplum est, quo & Aristoteles ipse utitur, ut si quaeratur, Sunt ne anima & uita idem? quod si à respondente concedatur, ita deinde elenchus sophistici fit, Omne quod est contrarium corruptioni, generatio est: atqui mors corruptio quædam est uitæ contraria, & anima & uita sunt idem, uita igitur est generatio, & uiuere generari. Hoc autem impossibile est, quippe qui uiuit, iam non generatur, sed genitus est. Hic si is, qui proposuerat, num anima & uita sunt idem, per interemptionem inferat ob consequentis scilicet falsitatem, igitur idem non sunt anima & uita. & respondens hoc quoque concedat argumentationis uel impulsus, ne tunc quidem subterfugere poterit redargutionis notam: Quippe qui quæ antea concessa sunt, eadem ipse postea negauerit: quod certè per imperitiam eius accidit, non aduertentis eam propositionem, quæ interempta est, causam non esse cur illatum sit consequens falsum, ac per hoc ne interimendam quidem fuisse. Quandoquidem ipsa posita, aut non posita, nihilominus id quod impossibile est, eodem syllogismo collectum sequitur. Quin hæc potius interimenda erat, Mors corruptio quædam est: quæ nimirum falsa propositio est. Siquidem neque mors corruptio, neque uita generatio est: sed ut generationem uita, ita corruptionem mors comitatur. Itaque in syllogismo superius factò, quæ propositio causa non erat, ut causa sumpta est.

De locis dialect.

Hic locus.) Hic elenchus componitur, quando putamus aliquid esse causam conclusionis, quod tamen non est causa, ut ebrietas est mala, ergo unum est malum. *Quæ interempta est.*) Hæc scilicet anima & uita sunt idē, nam ea sublata, nihilominus falsa sequitur conclusio. *Siquidem.*) Huius ratio est, quia generatio est motus ad formam acquirendam, corruptio uerò formæ est abiectio. Mors autem & uita non sunt motus, sed motum cōcomitantur, & eius termini sunt.

De loco ab eo quod est, plures interrogationes ut unam facere.

RESTAT ultimus ex his, qui extra dictionem diſi sunt, locus, nomen hinc sortitus, quod per eū plures interrogationes factæ, una esse credantur. Quoties igitur duæ pluresue interrogationes fiunt, ad quas responsio datur perinde atq; una facta sit, captio per hunc locum fieri dicitur. Quod profectò tunc euenire solet, cum latet, respondētē plures esse, idq; uel per imperitiã, uel ob non diligentem ad respondendum circumspectionem. Porro interrogationes plures dicuntur, quum plura de uno, aut unum de pluribus, aut plura de pluribus interrogantur. De quibus & Aristoteles hoc modo: in harum autem aliquibus quidem, inquit, facile est uidere, quod non una, sed plures quoque dandæ sunt responsiones, ut utriū terra est mare, an cœlum? In aliquibus uerò non ita facile, ut putas ne hic & hic homo est? Quo fit, ut cū aliquis percusserit hunc, & hunc hominem, et non homines percussisse dicatur. Rursus, cum interrogamus, Sint ne hæc bona an non? demonstratis tam bonis quàm malis, utrumuis responderit aliquis, red rēgionem haudquaquam effugiet, ob falsi uidelicet confessionem

tionem. Quandoque etiam assumptis, hoc est, admissis quibusdam, redargutio non minus fiet, ut si quis cōcedat similiter & unum & plura dici, ut exempli causa, alba, uel nuda, uel cæca. Nam si cæcum est, quod uisum non habet, natum tamen habere: & cæca erunt, quæ uisum non habent, nata tamen habere. Igitur cum hoc quidem uisum habet, illud autem non habet: si tum interroget quispiam, sunt ne hæc uidentia, an non uidentia? utrumlibet respondens dederit, erunt proculdubio ambo uel uidentia, uel non uidentia. Quod quidem utique falsum esse statim deprehenditur ex hypothese facta. Hæc ita ex Aristotele penè ad uerbum, ut cætera magna ex parte, quæ in hoc tractatu continentur, omissis multorum ambagibus in re non magni momenti.

Restat ultimus.) In hæc impingimus captionem, quando duæ pluresue nobis proponuntur interrogationes, ad quas unam damus responsionem. similis captio est apud Gellium, li. xvi. ca. ii. postulo ut respondeas, deserisne facere adulterium an non? utcunq; dialectica lege respondeas, hærebis in captione siue aias siue neges. tã si te dicas adulterium quàm si neges. *Vt utrum.*) Exemplum in quo plura prædicata interrogantur de uno subiecto. *In aliis quibus uerò.*) Exemplum in quo unum prædicatum de pluribus subiectis dicitur. *Sint ne.*) Distinctio hic cauillus est sub mouendus. hæc sunt bona, hæc uerò mala. *Igitur.*) Exemplum quãdo plura prædicata dicuntur de pluribus subiectis, adhuc bēda est etiam distinctio, hæc esse uidentia, illa uerò nō.

Quemadmodum ad ignorantiam Elenchi omnes prædicti loci reduci possint, & quòd dupliciter Elenchus accipiatur.

INQUIRENDVM deinceps, quo pacto prædicti loci

De locis dialect.

omnes, siue elenchi sophistici ad redargutionis inscitiam reuocari possint, idque ex Aristotelis praesertim instiuto, ut qui de omnibus his ita pronūciat: Aut distinguendi sunt, inquit, apparētes syllogismi omnes, atque redargutiones, aut ad ignorantiam elenchi reducendi, uel ab ijs praecipue, qui hanc omnium dictorum modorum principium faciunt: quatenus elenchus ipse generatim accipiatur, simulq; omnes intra suae definitionis ambitum positas particulas amplectatur. Dico autem generatim, quando alicui ex dictis modis sine locis unus et ipse habetur, nepe ad quatuor ultimas factae definitionis relatus. Itaque sciēdum, quod omnes paralogismi, quicumque iuxta praescriptos modos fiunt, peccant, uel quia syllogismi non sint, tametsi uidentur: uel quia cōtradictio in his non recte sese habeat. uel quia non eadem ubique tam rei quam nominis ratio obseruetur: id quod nunc per singulos locos discurrendo breuiter ostēdere operae pretium fuerit. Ergo quicumq; fiunt per æquiuocationem, per amphibologiam, & per figuram dictionis, omnes ad elenchū reducuntur, eò quòd in his duplex tum nomen, tum oratio sumitur, ob rei uidelicet significatae diuersitatem. Similiter autem & qui per compositionem, & diuisionem, et accentum fiunt, ob ipsius tum orationis, tum nominis uariationē. Porro qui secundū accidens fiunt, et item propter consequēs, et per id, quod est sumere quod in principio est, nec non per id, quod est non causam ut causam ponere: propterea quòd unusquisque horū praeruaricator sit praescriptae nuper syllogisticae legis. Qui uerā propter id, quod quoquomodo, et simpliciter, quoniam non de eodem affirmatio & negatio est: quare

quare nec in his ulla est uera cōtradictio, licet credatur. Postremò autem et qui fiunt propter id, quod est plures interrogationes ut unam facere: quòd in his nō enucleamus, neq; discernimus propriā ipsius propositionis rationem, quæ quidem est ut unum de uno dicatur. Nam eadem est unius rei, & rei simpliciter definitio, ut hominis, & unius hominis. Cùm ergo, quæ in syllogismo sumitur, apparet esse propositio, et non est, quatenus in ea non unum de uno prædicatur, manifestum quòd & hic ad inscitiam redargutionis reuocandus est. Est enim redargutio syllogismus quidem, nempe cōtradictionis. Ex quo iam palàm factum est, oēs locos siue modos ad ignorantiam elenchi reuocari posse, hos quidē, qui in dictione sunt, quoniam in his apparens est contradictio: illos autem, qui extra dictionem, maiori ex parte propter syllogismi rationem definitionemq;.

Inquirendum.) Quoniam fallacia elenchi latissimè patet, docet, quomodo cæteræ fallaciæ ad eam reduci possint. Quatenus elenchus.) Cæsarius innuit elenchum duobus modis accipi. primo generatī, ut est quoddā uniuersale omnium fallaciarum, & omnes fallacias suo ambitu cōplectitur, & sic omnes redargutiones ad elenchū reducuntur. secundo modo elenchus accipitur particulariter pro quatuor ultimis particularis finitionis, & hoc sensu, elenchus est ex numero fallaciarū. Præuariatōr sit.) Hoc est transgrediatur præscriptas leges. Ut unum de uno.) Una propositio est in qua unum, hoc est uniuocum de uniuoco dicatur, ut Iustitia est uirtus. uidendus est Aristoteles septimo capite primi libri de Interpretatione.

Ex quibus causis sophisticæ prodeant
deceptiones.

CONSENTANEVM fortassis fuerit inuestigare

De locis dialect.

gare quoque quibus ex causis huiusmodi imposturae atque deceptiones proueniant. Itaque dicamus ex Aristotele, quod deceptio omnis prouenit in his quidem, quae per æquiocationem & amphibologiam fiunt, sophismatis: eo quod non potest quispiam distinguere id quod multiplex est, siue multipliciter dicitur ab eo quod uno modo dicitur duntaxat. At in his, quae per compositionem, & diuisionem: eo quod nihil interesse putatur inter orationem cõpositam et diuisam. Similiter aut et in his, quae per accentum fiunt: propterea quod nonnullis idem significare uidetur eadem uox intensa & remissa, hoc est, acuto uel graui accentu prolata. Et in his itẽ quae per figuram fiunt ob dictionis similitudinẽ, quod difficile sit diiudicare, quae similiter atque aliter proferantur. Fere enim quisquis hoc facere poterit is in procinctu est, ut quod uerũ est uideat: & per hoc promptus erit uel concedere, quod concedendũ est, uel negare, quod est negandũ. Rursum aut in his, quae per accidens: eo quod quis nescit diiudicare, idẽ ne sit an diuersum quod sumitur, tum an unum, an multa. Similiter aut in his, quae per consequens fiunt: hoc quod arbitramur, ut cõsequens ab antecedente nõ separatur unquam (est enim ipsum antecedentis pars quaedam) ita nec à consequente antecedens separatim iri. Porro in his, quae fiunt propter omissionem orationis, hoc est, alicuius particularũ, quae in elenchi rone posita sunt, et in his quae sunt propter id, quod aliquo modo, & simpliciter dicitur: & in his itẽ, quae quod in principio est, sumunt: tum et in his quae per non causam ut causam accidunt: et quaecũq; plures interrogationes aut unam faciunt: propterea quod in his omnibus non exacte discernimus neque

neque sumptas propositiones, neque ipsius syllogismi uerum terminum, hoc est, rationem definitionemq; per hoc quod parum nobis differre uideantur ea, quæ iam dicta sunt, ut non causa & causa, quod simpliciter quoquo modo, & interrogationes plures, & interrogatio una.

Consentaneum. Epilogo quodã ex sexto capite primi libri elenchorum fontem, & originem omnium deceptionum indicat. *Similiter autem.*) Consequens nõ separatur ab antecedente, posito antecedente, ut si homo est animal est: cõsequens tamen potest animo, & mente separari ab antecedente, ut Porphyrius in communitatibus docet.

De recta solutione paralogismorum.

QVIA uerò non minor ars est soluere nodos, quam eosdem implicare atque constringere, quod quidem ita esse, argumento nobis esse potest, Gordij Phrygiæ regis nodus in Iouis templa suspensus, quem Alexander Magnus (ut est apud Iustinum historicum) idcirco quod ingenio soluere nequiuisset, gladio usus uiolenter abscidit, ob hanc nimirum causam, quia sophistarum argutias captionesq;, quod syncategorematum nexibus, cum nodis quibusdam implicatæ atque inuolutæ sint, ut struere fortassis non facile, ita proculdubio soluere longe est difficillimum: Aristoteles tandem ipse, cum quemadmodum struantur illæ certis locis præscriptis id iam monstrasset, eadem quo pacto etiam dissoluerentur, pari cura atque diligentia docere instituit. Vnde & ab eodem recta solutio definitur, falsi syllogismi manifestatio. Porro falsus syllogismus duobus dicitur modis. Aut. n. quia ex falsis collectus sit, aut quia syllogismus nõ est, tamen si uideatur. Ergo cū duobus modis falsum esse syllogismū

De elencho.sophist.

contingat, duobus quoque modis ipsum dissoluendum docet, nempe aut per interemptionem, aut per distinctionem, Per interemptionem quidem, ut quoties ex falsis collectus est. Per distinctionem uero, cum apparet syllogismus, & non est. Verum enim uero, ut id quod querimus breuiori uia, quam quæ ab Aristotele tradita est, assequi possimus, ex Iacobo Fabro Stapulensi tres regulas in animum induxi hic subiiciendas. Quarum prima hæc est: in omnibus paralogisimis, qui fiunt per æquiocationem, amphibologiam, compositionem, diuisionem, & accentum, si quod sumptum multiplex, distinguendum est. Alioqui confusionem parit, quæ tollitur interim, cum ipsum distinguitur. insuper & in eisdem consequentiæ ratio discutienda examinandaq; uenit. Secunda, In omnibus paralogisimis, qui fiunt per figuram dictionis. per accidens, per id quod est secundum quid et simpliciter, per ignorantiam elenchi, per consequens, per non causam ut causam, per id quod est plures interrogationes facere ut unam, consequentiæ neganda est, & mox cur negata sit, ratio subiungenda. Tertia, In omnibus paralogisimis, qui fiunt per id quod est petere id quod est in principio, ipsum antecedens aut negandum planè est, aut certè addubitandum.

Quia uero.) Ex tertio capite secundi libri Elenchorum rationem diluendorum sophismatù docet. omnis syllogismus aut uerus, aut falsus est. uerus admittendus est, falsus dissoluendus. quemadmodum syllogismus est falsus duobus modis, aut enim uitiosus est secundum materiã, aut secundum formam. sic etiam duobus modis dissoluitur: si uitiosus est secundum materiã, negandum id quod falsum assumitur: si uitiosus secundum formam, negandum est con-

consequēs, & statim ratio subiiciēda, cur malè colligat. multum profuerit ad hanc rē studiosè legere Rodolphū Agricolam libro secundo, de recta argumentorum solutione. *Vt est apud Iustinum.*) Locus est apud Iustinum libro undecimo. habes studiosè lector, in totum Cæsariū scholiola, quæ tenebrosū Aristotelem euoluere uolentibus, uice uastorum & uerbosorum commentariorū esse poterunt. Etenim Cæsarius unus ex omnibus qui post Aristotelē dialectica scripserūt (absit inuidia uerbo) proximè Aristotelis mentem, non solūm adumbrasse, sed et ad uiuum expressisse uidetur. Vale. Lugduni, ad confluentes ex diuæ Trinitatis celeberrimo florētissimoq; Gymnasio, Anno domini M. D. LVI. pridie Calēdas Ianuarias.

P E R O R A T I O.

HABES studiosè lector, siue adolescens, siue adultæ ætatis iuuenis, dialecticam tibi paratam, non aliam ob causam (sic mihi crede) nisi ut posthac, quicquid in studijs liberalibus addiscendum tibi fuerit, citra crassam illā et fœdam barbariem, facile id iam assequi uideri possis. Quippe quòd hæc sola uisa sit hæctenus deesse ad ternarium illum studiorum numerum, quæ triuij communi nomine appellant: id quod in primis triuiualium ludorū magistri atque præceptores sæpe hac multum conqueſti sunt aliquot annis, tales utique præceptores qui (ut pro comperto ipse habeo) totis uiribus ad hoc contendunt, ut docilem iuuentutem ritè instituunt, à barbarie auocent, bonas artes doceant. Itaque si hæc dialectica nostra talis tibi uisa fuerit, ut ex ea id, quod summopere tui moliūtur præceptores, pro uoto assequi potueris, bene est: sin uerò nondum id à me præstitum sit (quod equidem uereri possum) conatum saltem quæso, si non rem ipsam laudaueris.

IN GARVLVM SOPHISTAM
IOANNIS MVRMELLII RVRE-
MVNDENSIS EPIGRAMMA.

GARRVLE qui nostrum tentas lapidare libellum,
In lucem pueris ede Sophista tuum.
Non decet in rudium cœtu traducere doctos,
Vana loquit turpe est, gloriolamq; sequi.
Ecquid apud calathos, inter muliebria pensa
Reddere te clarum lana caprina potest?
Quando nihil præter uerbosa sophismata nosti,
Barbariæ sordens, Grammaticæq; rudis.
Ecquid habes sophiæ, quod te in penetralia ducat?
Ecquid Aristotelem Porphiriumq; tenes?
Haud operæpretium est (mibi crede) refellere nugas,
Digna legi scribens experiere uirum.
Saucius & possum genuinum infigere dentem:
Deq; meo crudum uulnere uulnus erit.
Ingenijs hominum studeo prodesse iuuandis,
Estq; mihi uero gloria nulla prior.

IOAN

IOANNES MVRMELLIVS
RVREMVNDENSIS PETRO

SVO S. P. D.

ROGAS me sedulo, & crebro adhortaris Petre
suauissime, ut breuiter arte instituã, quanam rōne uoces
eas, quæ in cathegorijs locũ habēt, ut discernere queas
ab illis, quæ à prædicamentis, alienæ sunt: & ut certos
quosdã tibi tradã canones, quibus facile discas, in quo
unaquæq; uox categorica prædicamēto reponatur. Ar
dua profectò res est, & seuis canina facūdæ moribus
exposita, in tã uaria & multijuga opinionũ diuersitate,
dialecticorũ alijs alia sentientibus, breui ea libello per-
stringere, quæ pluribus longissimi operis uoluminibus
uix satis exactè potuerint uel à doctissimo Philosopho
explicari. Cum tamen mecum cogitẽ, quantũ utilitatis
tibi studiosisq; liberaliũ artium iuuenibus ex hoc quod
petis, prouenturum sit, ut cunque pro tẽporis quo suppe-
tit otiiũ, breuitate, notis tuis non morem gerere non pos-
sem. Accipe igitur lucubratiunculam hãc nostrã ut ha-
beas εἰσαγογὴν quandam in Aristotelis decẽ predicamē-
ta: & ingenium tuum ne Grammaticæ solum, sed fru-
ctuosius etiam dialecticæ studijs excolito, ut uera digno-
scens à falsis, & finiendi, diuidendi, argumentandiq; ra-
tionem tenens, rectam uiam habueris, & iter expeditum
ad optimam quanque disciplinam. Vale, & præce-
ptorem tuum dilige. Alcmariæ Phrisiorum oppido stu-
dijs liberalibus sanè quàm accommodato, Anno à par-
tu Virginis M. D. XIII. Idibus Septembris.

IN

S

IN ARISTOTELIS DECEM PRÆDICAMENTA IOANNIS

Murmellij Ruremundensis

Isagogæ.

Isagogen hanc in decem Aristotelis Peripateticorum principis *κατηγορίας* tribus digero capitibus, quorum primo quidem agam de uocibus a prædicamentorum serie reiectis & alienis: secundo autem super iis, quibus in ordine categorico locus est: tertio uero dictiones aliquot tradam, quæ uel diuersa prædicamenta, uel ad unius eiusdemque seiunctas species referuntur. Porro ut hæc facilius memoriæ commendari possit, & tenacius inhærere, singula capita in suos titulos sunt distributa.

De uocibus a prædicamentorum serie reiectis, et alienis Isagoges in Aristotelis Prædicamenta, Caput primum.

Decem esse prædicamenta	tit. i.
De prædicamentorum quæsituiis	titu. ii.
Nouem regulis cognosci uoces a prædicamentis alienas	titu. iii.
De reiectis a prædicamentorum ordine uocibus regularum nouem, prima	titu. iiii.
Secunda regula	titu. v.
Tertia regula	titu. vi.
Quarta regula	tit. vii.
Quinta regula	tit. viii.
Sexta regula	tit. ix.
Septima regula	titu. x.
Octaua regula	titu. xi.
Nona regula	titu. xii.
Bisariam aliquid locum habere in prædicamento.	tit. xiii.

De

*De dictionibus quibus in ordine ca
tegorico locus est.*

Caput Isagoges huius secundum.

Series categoricæ Substantiæ	titu.i.
De iis, quæ sunt prædicamenti Substantiæ, regula pri ma	tit.ii.
Regula secunda	tit.iii.
Regula tertia	titu.iiii.
Regula quarta	tit.v.
Regula quinta	titu.vi.
Regula sexta	tit.vii.
Regula septima	titu.viii.
Regula octaua	titu.ix.
Regula nona	tit.x.
Regula decima	tit. xi.
Regula undecima	tit.xii.
Regula duodecima	tit. xiii.
Series categoricæ Quantitatis	tit. xiiii.
De iis, quæ sunt prædicamenti quantitatis, regula pri ma	titu. xv.
Regula secunda	titu.xvi.
Regula tertia	titu.xvii.
Quarta regula	tit.xviii.
Quinta regula	titu.xix.
Series prædicamenti Ad aliquid.	tit. xx.
De iis, quæ sunt prædicamenti Ad aliquid, prima regu la	titu.xxi.
Secunda regula,	titu.xxii.
Tertia regula	tit. xxiii.
Series prædicamenti Qualitatis	ti. xxiiii,
De iis, quæ sunt primæ speciei Qualitatis, regula pri ma	tit.xxv.
Secunda	

Ioan. Murrel.

Secunda regula	titu. xxvi.	Tertia regula	tit. xxvii.
Quarta regula			tit. xxviii.
De iis, quæ sunt secundæ speciei qualitatis,	reg. i. tit. xxix.		
Secunda regula	titu. xxx.	Tertia regula	titu. xxxi.
De iis quæ sunt tertix spæi. Qualitatis,	reg. i. titu. xxxii.		
Secunda regula	titu. xxxiii.	Tertia regula	tit. xxxiiii.
De iis, quæ sunt quartæ spæi qualitatis,	reg. i. titu. xxxv.		
Secunda regula			titu. xxxvi.
Series prædicamenti Actionis.			titu. xxxvii.
De iis, quæ sunt in prædicamento actionis,	reg. t. xxxviii.		
Series prædicamenti Passionis			titu. xxxix.
De iis, quæ sunt in prædicamento passionis	reg. titu. xl.		
Series prædicamenti Vbi			ti. xli.
Descriptio Vbi, ex Trapezuntio.			titu xl i.
De iis quæ sunt prædicamento Vbi, regula			ti. xl ii.
Series prædicamenti Quando			tit x i
Descriptio Quando, ex Trapezuntio			tit .xlv
De iis, quæ sunt in prædicamento Quando	reg. tit. xlv.		
Series prædicamenti Situs.			titu xlvii
Descriptio Situs, ex Trapezuntio			tit. xlviii.
De iis quæ sunt in prædicamento Situs, regula	t. xlix.		
Series prædicamenti Habitus			titu. l.
Descriptio Habitus			titu. li.
De iis quæ sunt in prædicamento Habitus, regu.	tit. lii.		

De dictionibus aliquot, quæ uelut ad diuersa prædicamenta, uel ad unius eiusdemq; se iunctas species referuntur.

Caput huius introductionis tertium.

Quòd una eademque species secundum aliud ar	, a	ud
uerfis generibus supponi possit		titu. i
De habitu, dispositione, scientia, sensu & positione.	ti. ii.	
De raro, spisso, laui, & aspero.		tit. iii.
De calido, humido, & lumine.		tit. iiii.
De Doctore, Imperatore, uiro, Comite.		tit v.
		De

DE VOCIBVS A PRÆDICA
 mentorum serie reiectis & alienis Isagoges
 in Aristotelis prædicamenta,
 Caput primum.

Decem esse prædicamenta.

Titulus I.

PRImus omnium Aristoteles decē *κατηγορίας* cōstituit, quæ à Quiutiliano elementa dicuntur, à Seuerino Boetio prædicamenta. Sunt autem hæc, Substãtia, Quãritas, Ad aliquid, Qualitas, Agere, Pati, Vbi, Quando, Situs, & Habere. Substantia est (ut singulatim exẽpla referantur) ut homo. Quantitas, ut linea. Ad aliquid, ut pater. Qualitas, ut iustitia. Agere, ut secare. Pati, ut secari. Vbi, ut in Academia. Quando, ut hodie. Situs, ut iacere. Habere ut rogatum esse. Sed & his ea uersiculis complexi sumus.

Arbor, sex, seruos, seruore, refrigerat, iustos:

1 Ruri, cras, stabo, nec tunicatus ero.

De prædicamentorum quæsitiois.

Titulus II.

Decem prædicamentorum quæsitioia tradunt æruditi, quid quãtũ, quid huius, quale, quid agens, quid patiens, ubi, quãdo, quomodo situm est, quomodo habituatus est. Cum enim quæritur, quid est Socrates? respondetur. homo, animal, aut substantia, quæ à quibusdã dicitur essentia. Quantus est Socrates? interrogatus respõdet, quadri cubitus. Quid Platonis? magister. Qualis? temperans. Quid agit? disputat. Quid patitur? Verberatur. Vbi philotophatur? Athenis. Quando locutus est Alcibiad? hodie. Quomodo situs est? Itat. Quomodo habituatus est? palliatus.

Novem regulis cognosci uoces à prædicamentis alienas. Tit. III.

Quemadmodum (ut Seuerini Boetij uerbis utar) qui serere ingenuum uolet agrum, liberat arua prius fructibus, falce rubos, silicẽq; resecat: ita & nos primum te docebimus, quæ uoces à prædicamentis alienæ sint, ut ijs reiectis, in prædicamentorũ serie collocãdas faciliori ra

Ioan. Murrel.

tionem comprehendas. Tenendæ igitur tibi sunt novem regulæ, quas his triualibus uersiculis comprehendit:

Complexum, confignificans, fictum, polysemum,
Vox logicæ, Deus, excedens, priuatio, pars q̄;
Hæc studiose categoris non accipiuntur.

*De reiectis à predicamentorum ordine uocibus regularum
nouem Prima. Titulus. IIII.*

Prima regularum hæc est, Nulla uox complexa, nisi simplicis loco accipiatur, in prædicamento ponitur, proinde si quis te rogarit, in qua categoria collocatur iust' homo? in nulla, respondero. Signatè autem additū est, nisi simplicis loco accipiatur, quod ob uerborū inopiā sæpenumero plurib' pro uno cogimur uti: ita ut tametsi uoces sunt plures, intellectus tamen sit simplex, & res, quæ significatur, una. Exempli gratia, corpus animatū, licet uox sit complexa, genus tamen est unum, sic & quantitas continua, & quantitas discreta.

Secunda, Titulus V.

Nulli syncategorematis locus est in categoria S necategorema dicitur, uox cōsignificatiua, id est, ea, quæ nec uniuersalem rem, nec particularem significat, sed cōsignificat, id est, cum alia dictione orationem ad significandum ingreditur, ut omnis, nullus, aliquis, quidam, hic, ille, ut inā, quidē, apud, heu. Sciendū hoc loco est, ex octo partibus orationis (quas Grammatici constituuunt) duabus duntaxat nomini quidem & uerbo locum patere prædicamenti: participium autem sub uerbo suo comprehendit, aduerbiū uerò sub nomine. Nā ut literati docent, & nomen in aduerbiū, & rursus aduerbiū in nomē aliquando transit. Loci aduerbia ad prædicamentū Vbi, pertinent. Tēporis, ad Quando. Qualitatis uerò, & quātītatis aduerbia, ad Qualitatē Quantitatēq̄; reducuntur,

Tertia regula. Titulus VI.

Omnis uox rei commentitiæ & fabulosa (quam natura nō fert) significatiua, est à prædicamento entis aliena. ut Cerberus, Sphinx, Chimera, Siren, Cyclops, Harpyia, Styx, Acheron.

Quarta

Quarta regula. Titulus VII.

Nulla vox polysema in categoriam recipitur, nisi ambiguitate deposita, unum significet: *πολύσημος* Græcè dicitur multa significans: ut canis, terrestrem significat, marinum, & cœlestem: unde lepidum extat Ausonii de lepore capto epigramma:

Trinarcii quondam currentem in lictoris ora

Ante canes leporem cœruleus rapuit:

At lepus in me omnis terræ pelagiq; rapina est,

Forfitan & cœli, si canis astra tenet.

Quinta regula. Titulus VIII.

Voces logicæ, quas aliarum gratia dialectici usurpât, sunt à prædicamentis alienæ. Voces logicas, id est rationales, appello eas, quas iuniores terminos secundæ intentionis uocant, cuiusmodi sunt, Nomen, uerbum, oratio, propositio, subiectum, prædicatum, genus, species, & id genus alia.

Sexta regula. Titulus IX.

Nulli dictioni infinitum significanti locus est in prædicamento. Infinitum quidem actu intelligo, non potentia. Proinde Deus, numen, æternum, increatum, creator, & id genus reliqua nullius sunt categoriæ.

Septima regula. Titulus X.

Omnis vox omnia rerum ambiens genera loco categoriæ uacat. Sunt aut quatuor (quæ uulgò transcendentiæ dicuntur) teste Ioanne Pico, ens, unum, uerum, & bonum: si ita accipiântur, ut eorû negationes sint, nihil, diuisum, falsum, & malum. Addita sunt illis alia duo, aliquid, & res, ab recentioribus Auicennam secutis.

Octaua regula. Titulus XI.

Nulla vox priuationem significans, locum habet in prædicamento, ut cæcitas, surditas, tenebræ.

Nona regula. Titulus XII.

Nulla vox partis principii uel materialis seu constitutiui significatiua, in prædicamenti serie reponitur. Proinde forma, materia, corpus, aia, caput, pectus, uenter, manus, pes, & id genus reliqua sunt à prædicamentis reiecta.

Ioan. Murrel.

Bifariam aliquid locum habere in prædicamento. Tit. XIII.

Bifariam aliquid in prædicamento locum habet: nãm aut per se in recta serie collocatur, ut genera, species, & individua: aut per aliud prædicamêto attinet, idq; trifariam. Primum .n. differentia oës specificæ eius sunt prædicamenti cuius genera, quorum illæ sunt diuisiua, non secundæ qualitatis species, ut ex Neotericis quidã loquuli sophistæ falso autumâr. Deinde aúr partes & principia ei prædicamêto attinêt, cuius ea sunt, quæ ex illis cõstituiuntur: ut caput, pes, manus, ad Substantiã referûtur: unitas, & punctû ad Quantitatem. Postremo uero motus species ad suum quæq; terminû reducunt: ut generatio & corruptio ad Substantiã, clementum & diminutio ad Quantitatẽ, alteratio ad Qualitatẽ, loci mutatio ad Vbi. Trapezuntius motû quidem speciẽ quantitatis facit: generare uero, corrûpere, augere, diminuere, alterare, & loco mouere, Actioni subiicit. Sût qui motû ob ambiguitatẽ à prædicamêtorû serie remouêt, cum de suis (quæ uidentur species) non uniuoce, uerum æquiuoce prædicetur.

De dictionibus, quibus in ordine categorico locus est.

Caput Itagoges huius secundum.

Series Categoria Substantia.

Titulus I.

	Substantia	
Corporea		Incorporea
	Corpus	
Simplex		Mistum
	Corpus mistum	
Animatum		Inanimatum
	Corpus animatum	
Sensibile		Insensibile
	Animal	
Rationale		Irrationale
	Homo	
Socrates	Plato	Xenophon

De ijs, quæ sunt prædicamenti Substantia, Regu-

la prima. Titulus II.

O M N E nomen significans substantiã incorpoream, est

est primi prædicamēti, ut spiritus, angelus, demō, manes. noīe nūc intelligo animā à corpore separatā. Propert.

Sunt aliquid manes, lethum non omnia finit.

Angelus aut bifariā accipit, nūc pro spiritu, estq; huius categoricæ: nūc ut est officii nomē, non substantiæ (nam ἄγγελος Græce, interpretat nūti^o Latine) & ē primi generis q̄litate, tamen quidā in prædicamētū aliqd cōiciāt.

Regula secunda

Titulus III.

Mundus, cælum, orbis cœlestes, planetæ, stellæ, & elementa sunt huius prædicamenti. Cœli sunt decem: Cœlum empyreū, cælum crySTALLINUM, firmamentū, & septē planetarum orbis. Planetæ septē sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna, quos hoc uersu cōplexi sumus. Luna, Hermes, Cypris, Sol, Mars, Iouis, & pater huius. Rerum naturalium elementa sunt quatuor, ignis, aer, aqua, & terra: de quibus hic noster est uersiculus: Aer, ignis, aqua, & tellus sunt femina rerum.

Regula tertia.

Titulus IIII.

Omnis animalis species est prædicamenti Substantiæ. Specierum animalis, hæ sunt specialissimæ, ut homo, equus, leo: ille uerò subalternæ, ut pecus, bestia, belua, fera, quadrupes, piscis, auis, serpens, uermis. Pecudis species sunt, bos, equus, asinus, mulus, camelus, ouis, capra, porcus, ceruus, elephas, & id genus reliqua. Feræ species sūt leo, ursus, pardus, tygris, lupo, uulpe, & id genus cætera. Pesci subiiciuntur balæna, cancer, conger, mullus, salmo, carpio, concha, ostreum, gobio, rhombus, & cæteræ species innumeræ. Auis species sunt, aliqua, philomela, bubo, noctua, ciconia, passer, cornus, monedula, psittacus, perdix, turdus, uultur, & cætera. Serpentis, dracho, basiliscus, uipera, cerastes, seps, natrix. Vermis, apex, araneus, bombyx, blatta, culex, crabro. Gryllus, limax, pulex, papilio, hirudo, tineæ, terebratio, & eiusmodi alia.

Regula quarta.

Titulus V.

Omne nomen arboris est in categoria substantiæ, ut pomus, malus, pirus, abies, laurus, salix, betula, uitis, robur, taxus, castanea, fagus, cupressus.

Ioan' Murrel.

Regula quinta.

Titulus vi.

Omne nomen herbæ huius est prædicamenti, ut amaracus, abrotanum, madradora, malua, hyssopus, lactuca, feniculum, elleborus, ruta, pulegiu, salvia, lappa, tritibulus, anethum, urtica, trifolium.

Regula sexta.

Titulus vii.

Omne fruticis nomē est huius categoriæ. Dicitur autem frutex qui ad iustam arboris magnitudinē non assurgit, & statura similis est herbis multis, sed non demoritur, neque arescit, ut herba, uerum perennis est. Huius species sunt, nardus, myrrha, casia genista, papyrus, arundo. Sciedum est nonnullas res easdem ab his inter arbusculas, ab illis inter frutices numerari, ut iuniperum, balsamum, myrrham, & id genus alia. De nonnullis est, sint ne magis herbæ an frutices, dubitatur. Nec hoc ignorandum est, à Nicophoro corpus animatum sensibile diuidi in animal & Zoophytum. Dicitur autem ζωόφυτον quod nec animalium, nec plantarum, sed tertiam ex utrisque naturam habet, ut urtica marina, & spongia: de quibus uide Plinium libro. 9. capite quadragesimo quinto.

Regula septima.

Titulus viii.

Omnia florum, fructuum, & aromatum nomina, si capiuntur, ut res totas, & per se integras significet, sunt in ordine huius prædicamenti, ut rosa, lilium, narcissus, uio-la, ligustrum, caltha, pomum, malum, pyrum, prunum, cerasum, morum, bacca, oliua, cornum, ficus, glans, mespilum, nux, iuglans, castanea, auellana, aroma, saccharum, cinnamomum, zingiber, piper, gariophylu, & id genus reliqua.

Regula octaua.

Titulus ix.

Frumentorum & leguminum nomina sunt huius categoriæ, ut triticum, siligo, far, hordeum, panicum, milium, auena, faba, pisum, lens, eruum, lupinus, uicia.

Regula nona.

Titulus x.

Lapidum & gemmarum uocabula sunt huius prædicamenti, ut adamas, marmor, magnes, crystallus, succinum, smaragdus, iaspis, corallium, achates, carbunculus, Chrysolithus, saphirus, silex, tophus, pumex.

Regula

*Regula decima**Titulus xi.*

Omnia metallorum & fossilium nomina sunt in prædicamento Substantiæ, ut aurum, argētum, electrum, æs, orichalcum, stannū, plumbum, ferrū, alumē, sulphur, nitrū, sal, cadmia, uernix, miniū, chrysocolla, & reliqua.

*Regula undecima.**Titulus xii.*

Omnia impressionum nomina, siue ea sint ignitæ, siue aeræ, siue aqueæ, siue terreæ, siue radiorum apparitione fiant, hucus sunt prædicamenti. Impressio à philosophis res naturales indagātibus, dicitur corpus mixtum, imperfectum. Impressiones ignitæ sunt stipulæ ardētes, æges, dali, sidus uolans, candelæ, trabes, columnæ, teretes, lanceæ, clipei, globi, faces, ignitæ, pyramides, draco uolans, & similes. Adduntur his cometes, & galaxias. Impressiones aquæ sunt uapor, pluuiæ, ros, pruina, nix, grando, fontes, flumina, mare. Aeræ, uenti, terræ motus, fulmina, cæ nephias, typhon. Quæ radiorum apparitione fiūt, sunt halon, iris, uirgæ, parelli. De terreis impressionibus in proxima regula dictum est, ubi de metallis & fossilibus.

*Regula duodecima.**Titulus xiii.*

Omne nomen substantiam rei inanimatæ significās, est in categoria Substantiæ. Hæc regula cōtinet in se quædam supra positas, & eā breuitatis gratia damus ob multa, de quibus nondum meminimus. Dicimus itaq; mōtē, collem, urbem, oppidum, domum, templum, turtem, tunīcam, togam, gladium, cultrum, panē, uinum, lac, mel, ceruissiam; carnem, os, dolium, pateram, hastam, scrinium, & id genus reliqua huius esse prædicamēti: nec asseotimur iis, qui simpliciter aiunt eiusmodi res ob figurā ab artifice inductā esse de quarto genere Qualitatis, cum substantia lōge præponderet accidenti. Quisquis recte sentit, gladium substantiā quidem esse, figurā uerō eius Qualitatem nō diffiteretur. Quidam contēdunt nullius esse prædicamenti nomina rerum artificio productarum, quod substantiam simul & Qualitatem complectantur.

Ioan. murmel.

Series categoriæ Quantitatis.

Titulis suis.

Quantitas

Continua

Discreta

Quantitas continua

Intrinsicus
mensuratiua

extrinsicus
mensuratiua

Quantitas continua intrinsicus
mensuratiua

Latabilis

Illatabilis

Linea,

Hæc linea,

Ista linea.

Illa linea.

De his, quæ sunt prædicamenti Quantitatis, Regula prima. titu. xv.

Omne nomē magnitudinis est in prædicamēto Quantitatis, ut linea, superficies, corpus, longitudo, latitudo, altitudo, profunditas, crassities, bicubitū, tricubitum, pedale, bipedale, tripedale, sesquipedale, & id gen' cætera.

Regula secunda titulus xvi.

Omne nomen mensuræ ad hoc prædicamētum pertinet, ut uncia, digitus, palmus, pes, ulna, cubitū, passus stadium, diaulus, milium, dolichus, modius, sextarius, cōgi, hemina, chænix, urna, cotyla, cyarus, as & partes eius, si capiantur ita, ut merā quantitatem significant. Ponderum nomina meo iudicio sunt à prædicamenti aliena, quod cū quantitate qualitatem significant, ut libra se libra, olibris, trilibris, pōdo, talētū Sed hæc doctoribus relinquenda. Illud quoque, sit ne linea species in firma, an subalterna, quod & de tempore potest dubitari.

Regula tertia. tit. xvij.

Omne nomē numerale est huius categoriæ, ut duo, tria, quatuor, quinque, decem, ceterum, mille, binarius, ternarius, centenarius. Primus autē, secundus, tertius, & id genus alia, pertinent ad prædicamentum Ad aliquid. Unitas autem non est numerus, sed eius principium.

Regula quarta. titu. xvij.

Omnis modulus, quo dictionem dum proferimus, mensuramus, est huius prædicamenti: nam quantitas, id est, quo syllabæ longæ breuesue mensurantur, ex quo prouenit oratio, species est discretæ quantitatis.

Regula

Regula quinta.

titu. xix.

Locus & tempus sunt categoricæ quantitatis, tamen si quidam loco in prædicamento Ad aliquid reponât, & diuus Aurelius Augustinus in confessionum opere fateat se, quid sit tempus, ignorare. Aeuum quoque huius prædicamēti esse censendū est, æternitatem uerò nullius. Partes temporis sunt, hora, dies, septimana, mensis, annus, olympias, lustrum, seculum, & id genus reliqua.

Series prædicamenti Ad aliquid.

titu. xx.

Aequaliter comparabile

Inæqualiter comparabile

Ad aliquid inæqualiter comparabile.

Dignius correlatiuo

Indignius correlatiuo

Relatiuum correlatiuo dignius

Respiciens filium

Non respiciens filium

Pater

Hic pater,

Ilte pater,

Ille pater.

De us, qua sunt prædicamenti Ad aliquid, Regula prima. tit. xxi.

Omne categorema principali significato rem significans non absolutam, sed alterius respectiuā, est prædicamēti ad aliquid, ut pater, filius, auus, nepos: maritus, uxor, socer, gener, magister, discipulus, patronus, cliens: dominus, seruus, res, parasitus: patronus, libertus.) Est autem patronus nomē ambiguum, & modò ad clientē refertur, modò ad libertum) dux, comes: duplū, dimidiū: magnū, paruū, multum, paucū, maius, minus, prius, posterius: amicus, inimicus, hospes, ciuis, socius, sodalis, hostis, similis, dissimilis, æqualis, inæqualis, & alia sexcenta.

Secunda Regula.

titu. xxij.

Nomina cognitionis & affinitatis sunt huius categoriæ, ut parens, proles, pater, filius, auus, nepos, frater, soror, sobrinus, consobrinus, coniunx, compater, affinis, leuir, socer, gener, uiricus, priuignus.

Tertia

Ioan. Murrel.

Tertia regula.

t. 20. xxiii.

Pleraq; nomina cum præpositione composita huius sunt prædicamen i, ut commilito, collega, confacerdos (qui Græcè symyftes dicitur) concanonicus, conuictor, cõtubernalis, condiscipulus, coauditor, compotor, com-
petitor, collacteus, collactaneus, cõseruus, cognominis, cõsanguineus, coepulo, cohabitator, confabulator, con-
gerro, coniunx, concolor, cõsonus, & eiusmodi reliqua.

Series prædicamen. Qualitatis Titulus xxiii.

	Qualitas	
Formæ attinens		Materiæ attinens
	Qualitas for- mæ attinens	
Comparata		Natura insita
	Affectio	
Facilè dimobilis		Difficulter dimo- (bilis)
Spiritualis	Habitus	Corporalis
	Habitus spi- ritualis	
Intellectualis		Moralis
	Habitus in- tellectualis	
Theoricus		Practicus
	Habitus in- tellectualis Theoreticus	
Conclusionis		Principiorum
	Scientia	
Contemplatiua		Actiua
	Scientia con- templatiua	
Principalis		Adminiculatiua
	Logice	
Disputatoria		Non disputatoria
	Dialectice	
Hæc Dialectice, Platõis dialectice, Crisippi dialectice.		

De ijs, quæ sunt primæ speciei Qualitatis. Regula prima.

Titulus xxv.

Omnis dispositio & habitus corporalis est in primo Qualitatis genere, ut calor, frigiditas, sanitas, simitas, cæcitas, cædor, nigredo, fuscum, robur, ægritudo, morbus, & eius species, ut febris, paralyfis, pleuritis, podagra, Dispositio, quæ & affectio dicitur, & latius accipitur & præfius. Primo modo est qualitas ad bene maleve operandum acquisita. Secundo est qualitas ad bene maleve operandum acquisita, perfacile à subiecto dimobilis. Habitus est ad operandum comparata qualitas difficulter à subiecto dimobilis.

Regula secunda. Titulus. xxvi.

Omnis habitus intellectualis est in primo genere Qualitatis. Habitus intellectuales sunt quinque, quibus semper assentimur uero: Sapiëntia, Intellectus, Sciëntia, Prudentia, & Ars. Duo quibus modò uero assentimur, modò falso: sunt autem opinio & suspicio. Sapiëntia est habitus cognitiuus Dei & diuinorum. Intellectus est habitus primorum præcipiorum cognitiuus. Sciëntia est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitæ. Prudentia est recta ratio rerum à nobis agendarum. Ars est recta ratio rerum à nobis efficiendarum. Opinio est assensus rei ualidior. Suspicio est assensus rei minus ualidus. Scientiarum igitur & artium nomina in hoc genere collocantur, Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia, Physice, Ethice, Metaphysice, Poëtice, agricultura, militia, lanificium & id genus alia.

Tertia regula.

Titulus. xxvii.

Omnis habitus morales, id est, uirtutes & uitia sunt in hoc primo genere Qualitatis, ut iustitia, iniustitia, fortitudo, audacia, timiditas, liberalitas, auaritia, prodigalitas. A Theologis nostris ponuntur et in hac specie habitus spirituales infusi, ut fides, spes, charitas, & id genus uirtutes supernaturales: item habitus concreti, ut species intellectuales, & rationes angelorum membris cõcreatæ, sed huiusmodi habitus non capit definitio à ueteribus Peripateticis data, nec mirum, cum illi ueræ religionis ac sapiëntiæ expertes

expertes id genus habitus non nouerint. Quare malim eos reponere inter Qualitates præter hæc quatuor genera apparentes: aut aliam tradere habitus finitione atque uulgò datur. Nec mirandum uideatur quod dixerim Qualitates præter hæc quatuor genera apparentes. Nam, Seuerino Boetio interprete, Aristotelis in prædicamento rû libro hæc uerba sunt. Et fortasse alii quoque apparebunt Qualitatis modi, sed qui maxime dicuntur, re tot sunt.

Quarta regula

Titulus xxxvii.

Nomina magistratum & dignitatum sunt in hoc primo genere Qualitatis, ut pontifex, episcopus, sacerdos, rex, consul, prætor, censor, ædilis, & id genus reliqua. Pauper ite, diues, fortunatus, infortunatus, beatus, felix, miser, nobilis, ignobilis, honoratus gloriosus, & huiusmodi nomina sunt huius speciei.

De ijs, que sunt secunda speciei Qualitatis Regula prima.

Titulus xxix.

Omnis naturalis potentia uel impotentia est in secundo genere qualitatis. Naturalis potentia est Qualitas ad bene operandum innata, ut salubritas, durities. Naturalis impotentia est Qualitas ad male debilitate ue opera dum, aut ad patiendum innata, ut insalubritas, mollicies. Trapezantius autem in dialecticis, Naturalis (inquit) potentia, uel Impotentia, dicitur uis quædam insita, uel imbecillitas, qua facilius quicquã aut ægrius uel pati, uel agere natura pot, ut durum, molle, ualetudinarius, robustus, & que huiusmodi sunt natura insita, non aduentitia. Hæc ille. Vires igitur naturales, planetarum, siderum, elementorum, animalium, plantarum, lapidum, & cæterorum sunt huius generis.

Regula secunda.

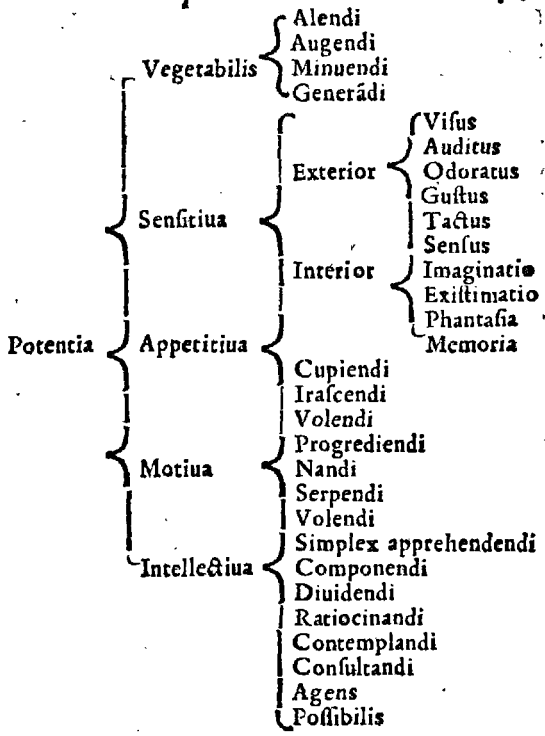
Titulus xxx.

Omnis simpliciter speciei proprium est in hoc secundo genere Qualitatis, ut risibile, flebile, disciplinæ susceptuum, hinnibile, larrabile, mugibile, gånibile, eiusmodi alia.

Regula tertia.

Titulus xxxi.

Omnis animæ potentia est huius secundi generis. Animæ potentia uis est eius, qua alicuius operis est effectiua. Eius quinque sunt genera, ut hæc subiecta iudicabunt.

Non ignorandum est ab Auicenna, Alberto Magno, & plerisque aliis poni quinque sensus interiores, sensum conem, uim imaginatiuam, existimatiuam, phantasia, & memoriã. Ab Auerrhoe uero, Thoma Aquinate, & Marcilio Ficino in libro de Voluptate quatuor duntaxat, uim existimatiuam a phantasia non separantibus. Nicephori hominis alioqui præstantis doctrinæ opinio neuiquam mihi probatur, uisum & cæteros sensus

Ioan. Murrel.

sus ponentis in ea qualitatis specie, quæ dicitur *Habitus* & affectio.

De ijs, quæ sunt tertie speciei qualitatis,
Regula prima. Tit. XXXII.

Omnis passio & passibilis qualitas, est in tertio genere *Qualitatis*. Passio (ut hic accipit) est qualitas transiens, quæ sensui passionem infert, aut quæ à passione infertur ut rubor ex uerecundia, excandescētia ex ira, pallor ex timore, ira ex cōtristatione. Passibilis qualitas dicitur qualitas permanens, quæ sensui passionē infert, aut quæ infertur à passionibus, ut dulcedo, amarities, albor, nigror. Passio modo est actionis affectus, prædicamentum quidem ab aliis distinctum, ut calefieri, infrigidari: modo est qualitas transiens uel animæ, uel corpori ex passione innata, & res quædam media inter passionem & qualitatem, qualitas inquam inchoata & imperfecta, quæq; non potis est subiectum denominare, ut ira ex contemptione, et uesceptia ex uerecundia.

Secunda regula. Titul. XXXIII.

Omnis qualitas sensibilis in hoc tertio genere collocatur, ut color, album, nigrum, flauum, liuidum, puniceum, purpureum, uiride, cæruleum, sonus, uox, murmur, crepitus, susurrus, strepitus, fragor, sibilus, echo, odor, sapor, dulce, amarum, pingue, salsum, acre, austerum, acutum, acidum, calidum, frigidum, tepidum, humidum, siccum, leue, asperum, graue, leue.

Tertia regula. Titul. XXXIII.

Passiones animæ, quæ & affectiones, & perturbationes dicuntur, à quibusdam in hac tertia specie collocantur ut Iacobus autem faber Stapulensis homo doctissimus, & de optimis studiis scribendo meritis optime, ponit eas in prædicamento passionis: nos supra medias esse diximus, et Passionem & Qualitatem. Stapulensis Aristotelis uerba pensitat illas passiones aientis, Qualitates uerò minime pensitat & originem earundem, & (ut ita loquatur) Illi autem rem putant passioni superadditam, et non Qualitatem perfectam, at semen & elementum Qualitatis unde;

deq; si accesserit permanentia, facile passibilis Qualitas coalescat. Passiones animæ duodecim Egidius Romanus & alii neoterici ponunt, amorem, desiderium, odiũ, abominatiõẽ, delectationem, dolorem seu tristitiã, spem, desperationem, audaciam, timorem, iram, segnitie. His addũtur à quibusdã zelus, gratia, nemesis, misericordia, inuidia, erubescencia. Nonnulli species quoque rerũ tũ sensibilem, tũ intelligibilem & passiones appellant, & in hoc tertio genere qualitatis reponunt.

De iis que sunt quarta speciei Qualitatis,
regula prima Tit. XXXV.

Omnis figura, & circa unumquodque cõstans forma, est in quarto genere Qualitatis. Severinus Boetius figurã & formã hoc modo separat, Figura, inquit, est triangulum uel quadratũ: forma autẽ ipsius trianguli uel quadrati quædã Qualitas: unde etiã formosos homines dicim⁹. Figura enim quædã uel pulchrior, uel mediocris, uel alio quodã modo constituta qualitas forma nominatur. Figura (ut Geometræ definiunt) est quæ sub aliquo uel aliquibus terminis continetur. Sub aliquo quidẽ, ut circulus: sub aliquibus uerò, ut triangulũ uel quadratũ. Nicephorus inter figurã & formã hoc discrimẽ tradit. Figura dicitur talis expressio & linearis effectio. Forma extrinsecus prominens coloris qualitas, idea, & informatio, & interpolata coloratio, & simpliciter talis quædã iniecta uisui, superficiẽi forma. Sunt qui figuram in rebus inanimatis accipiãt, formã autẽ in rebus animatis. Alii porro figurã quidẽ fastigiose cedentẽ: formã uerò supernam superficiẽm uocant. Hactenus Nicephorus.

Secunda regula. Titulus. XXXXVI.

Omnis qualitas circa quantitatem consistens, & in hoc quarto genere, ut paritas & imparitas circa numerũ: rectitudo & curuitas circa lineã: concauum, cõuexũ, & planũ circa superficiẽ: teres, rotũdum, orbiculare, turbinatum, pyramidale, quadratũ, trigonum, tetragonum, pentagonum, circa cõ.

Ioan. murrel.

Series prædicamenti actionis

Titulus xxxvij.

	Actio	
Immanens		Transiens
	Actio im- manens	-
In intellectu		Extra intellectum
	Intellectio	
Simplicium ap- prehensiva		Non simplicium apprehensiva
	Simplicium apprehensio.	
	Hæc simplicium apprehensio, ista, illa.	

De ijs, quæ sunt in prædicamento Actionis, Regula. tit. xxxvij.

Omnis dictio significans agere, est huius prædicamēti, ut calefacere, frigefacere, humectare, siccare, intelligere, appetere, uideri, audiri, olfaci, gustari, tangi, setiri.

Series prædicamenti Passionis.

Titulus xxxix.

	Passio	
Spiritualis		Corporalis.
	Passio spiri- tualis	
Partis brutæ		Partis rationalis.
	Passio spiritualis partis brutæ	
Sensitiuæ		Appetitiuæ
	Passio sensus	
Exterioris		Interioris
	Passio sensus exterioris	
Ab re uisibili illata		Non illata ab re uisibili
	Visio	
Hæc uisio,	Ista uisio,	illa uisio.

De iis, que sunt in predicamento Passionis, Regula. Titulus xl.

Omnis dictio significans pati, est huius predicamenti ut ad intelligendum agi, delectari, contritari, irasci, sentire, uidere, audire, odorari, olfacere, gustare, tangere, delectari, doceri, uri, secari, calefieri, frigefieri, humectari, siccare, discere, sperare, metuere, & id genus reliqua. Scire uero est in predicamento Qualitatis.

Series predicamenti Vbi. Titulus xli.

	Vbi	
Commune		Proprium.
	Vbi commune	
Extra aquam		In aqua.
	Vbi commune extra aquam	
In ciuitate		Extra ciuitatem
	Vbi commune Extra aquam in ciuitate	
Sub tecto		Sub dio
	Sub tecto	
In loco sacro		In loco profano
	Sub tecto in loco profano	
Publico		Priuato
	In ædificio priuato	
In ædificio Socratis.		In domo Platonis.

Descriptio Vbi, ex Trapezuntio. Titulus xlii.

Vbi, est quæ à loci circumscriptione procedit, corporis locatio. Nō est enim idem Locus & Vbi: nam Locus est in eo quod capit, Vbi uero in eo quod circumscribitur.

De iis, que sunt in predicamento vbi, Regula.

Titulus xliij.

Omnis dictio significans in loco, est in predicamento Vbi, ut in igni, in aere, in aqua, in terra, in urbe, in agro, in eremo, in uilla, in templo, in theatro, Romæ, Athenis, in

Z

Academia,

Ioan. Murrel.

Academia, in Liceo, domi, militiæ, humi, ruri, hic istic, illic.

Series predicamenti Quando. Titulus xliiii.

Præsens	Quando non præsens	Non præsens
Præteritum	Quando futurum	Futurum
Paulo post futurum	Mox	Non paulo post futurum
Hoc mox	Illud mox,	Illud mox.

Descriptio Quando, ex Trapezuntio. Titulus xlv.

Quando est, quæ relinquitur ex tempore rerum effecto. Id diuiditur in præteritum, instans, & futurum, quæuis nihil horum sit: nam cum hæc tria tempora sint, quando tempus non est, sed affectio rei, quæ fuisse, uel esse, uel futura dicitur.

De us, quæ sunt in predicamento Quando. Regula Tit. xlvj.

Omnis dictio significans in tempore, est in categoria Quando, ut hodie, heri, nudiustertius, superiori mense superiori anno, manè, meridie, uesperis, cras, peredie, olim, quodam, olympiade ceterisima, anno ab urbis origine quingentesimo, anno à Virginis partu supra millesimum & quingentesimum decimotertio, & id genus cætera.

Series predicamenti Situs Titulus xlvii.

In natura	Situs	Ex appetitu
Intellectiuo	Situs ex appetitu	Sensitiuo
Sui corporis	Situs ex uoluntate	alieni corporis
In pedes erecti	Situs sui corporis uoluntarius	Non erecti in pedes
Hic status,	Status	Ille status.
	Iste status,	Ille status.

Descriptio

Descriptio Situs, ex Trapexuntio.

Titulus xlviii.

Situs est partium quædam positio ac ordinatio, qua stantia, sedentia, aspera, læuia, & huiusmodi dicuntur.

De iis, que sunt in prædicamento Situs, Regula.

Titulus xlix.

Omnis dictio significans positionem quandam partium ac ordinationem, est in prædicamento Situs, ut status, sessio, accubitus, iacere, raritas, spissitudo, asperitas, læuor, accliuitas, decliuitas, inclinatio, inflexio, supinitas, & id genus reliqua.

Series prædicamenti Habitus.

Titulus L.

Habitus.

Domesticus

Militaris.

Habitus domesticus

Vnius partium
corporis

Plurium partium
corporis

Habitus domesticus
plurium corporis
partium

Mediate
adiacens

Immediate
adiacens.

Indusiatura

Hæc indusiatura,

Ista indusiatura, Illa indusiatura.

Descriptio Habitus.

Titulus li.

Habitus est res media inter corpora, & quæ eis adiacens, secundum quam hæc quidem haberi, illa uerò habere dicuntur, ut armatura, tunicatio.

De iis, que sunt in prædicamento Habitus, Regula.

Titulus lii.

Omnis dictio habitum significans, est huius categoriæ, siue is sit domesticus, siue militaris, siue ad uelamen, siue ad cultum corporis pertineat, ut armatum esse, lorricatum, pharetratum, galeatum, scutatatum, palliatum, rogatum, pileatum, calceatum, anulatum, torquatum, coronatum, & huiusmodi alia.

Ioan. Murrel.

De dictionibus aliquot, quæ uel ad diuersa prædicamenta, uel ad unius eiusdemq; seiunctas species referuntur.

Caput huius introductionis tertium.

Quod una eademq; species secundum aliud atque aliud diuersis generibus supponi possit. Titulus 1.

Tametsi uerissime dictum sit à philosopho in prædicamentorum libro: Diuersorum generum & non sub altero positum diuersæ sunt species, id est, secundum speciem differentie: nihilo tamē minus una eademq; species pro diuersis rationibus supponi diuersis generibus potest, quod ne cui parum eruditorum mirabile uideatur, ipsius Aristotelis ex eodem libro uerb. subiiciam. At uerò (inquit) nunc decet cõturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositionem faciētes, multa de rebus in tetposuisse. Habitus .n. & dispositiones eorum, quæ ad aliquid sunt, esse dicebamus. Pene .n. in omnibus talibus genera. Ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum, quæ singula sunt. Et non multo post subdit, Amplius si cõtingat hoc ipsum & Qualitas, & Relatiuum esse, nihil est inconueniens in utriusq; hoc generibus enumerare. Quæ uerba Boetius enarrat: Nam cum sit uerum (inquit) unam eandemq; rem duobus diuersis generibus non posse esse suppositam, illud tamē conuenit, secundum aliud atque aliud, unam eandemq; speciem duobus generibus posse subnecti.

De habitu, dispositione, scientia, sensu, & positione,

Titulus

I I.

Sicut Aristoteli & Boetio placet, habitus (quæ & habitudo dicitur) dispositio, scientia, & sensus modo in relatione, modo in qualitate numerantur. In relatione quidem: nã & habitus, habilis rei habitus dicitur: & res habilis, habitu habilis. Dispositio, dispositæ rei dispositio. disposita res, dispositione disposita. Scientia, scibilis rei scientia. scibilis res, scientia scibilis. Sensus, sensibilis rei sensus: sensibilis, res, sensu sensibilis: in Qualitate uerò, quæ ab eis sub

secta

iecta qualia denominatur. Sic & positio nunc ad aliquid est, in eo quod positæ rei positio est: & posita res est, positione posita: nunc prædicamentum ab aliis distinctum, quod & Situs dicitur, in eo quod ab illa sedentia, stantia, rara, spissa, aspera, lævia, & eiusmodi denominantur. Recentiores Dialectici duplicia relatiua constituentes, hæc quidē, quæ appellantur secundum dici: illa uero secundum esse, nihil ex aliis prædicamentis inter relatiua secundū esse numerant: at non parum multa inter secundum dici relatiua. Hoc insuper addunt, priorem. Ad aliquid definitionem à Platone profectam, utriusque relatiuis cōuenire, quam Aristoteles, posteriore solis secundum esse relatiuis conuenienti, iure correxerit.

De raro spisso, leni, & aspero. Titulus III.

Rarum, spissum, læue, & asperum) si Alberto Magno credimus) trifariam accipiuntur. Primum quidem, ut positiones quasdā partium significant. Nam rarum ideo uocatur, quia partes eius ita distant a se, ut inter eas alieni generis corpus possit admitti, ut spōgia, pumex. Spissum quoniam ita sibi partes uicinæ sunt, atq; ad se inuicem strictæ, ut inter eas nullum corpus possit incidere, ut ferrum, adamas. Læue, quod eius partes æquali iacent superficie, ita ut nulla earum emineat, ut lamina argentea. Asperū, cuius partes inæqualiter sitæ sunt, ita ut aliæ emineant, aliæ uero sint depressæ, ut tyrocneſtis. Et hoc modo sunt in categoria situs. Deinde autem, ut tactui inferunt passionem, & sic in tertio Qualitatis genere collocantur. Postremum uero, ut figuræ sunt, & in quarta specie Qualitatis reponuntur.

De calido, humido, & lumine. Titulus IIII.

Calidum, humidum, & lumen, primum quidem spectantur, ut igni calidum natura inest, aquæ humidum, lumen corpori luminoso, suntq; in secundo genere Qualitatis. Deinde autem, ut Substantiarum susceptibilium affectiones sunt, & in primo Qualitatis genere collocantur. Postremum uero, ut sensum passione afficiunt, lumē quidem uisum, illa uero tactum, et sunt tertii generis eiusdem prædicamenti.

Ioan Murrel.

De Doctore, Imperatore, uiro, Comite. Titulus v.

Doctōr si ad discipulum refertur, est in categoria Relatiuorum, nam doctōr discipuli doctōr est, & discipulus est doctōris discipulus. Si eum significat, qui docēdi quopiam habitu præditus est, tamen si iam nemo sit ei discipulus, est in prima specie Qualitatis. Ita Imperator, cum ad exercitum mutuo refertur, nomen est. Ad aliquid: cū eum significat, qui habitum & auctoritatem habet imperandi, in primo Qualitatis genere numerantur. Porro, uir si maritum significat, Relatiuum nomen est, si sexum, in secunda specie Qualitatis: si ætatem, in primo eiusdē collocatur. Comes uerò si ducis comes dicitur, relatiuū est indignius correlatiuo: si autē comitis comes, ut in illo mimographi. Comes facundus in uia prouerbulo est, relatiuum est æquali consistens comparatione.

F I N I S.

